

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA

Názov projektu:

PANEURÓPSKA AKADÉMIA PRE EFEKTÍVNU A DOBRÚ VEREJNÚ SPRÁVU

Kód projektu ITMS2014+ : 312011D916

Podvodné konania a korupcia vo verejnej správe

Doc. PhDr. JUDr. Marcela Tittlová, PhD., LL.M.
Doc. JUDr. Boris Balog, PhD.
JUDr. PhDr. Igor Kleniar

„Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje“

ISBN 978-80-89453-92-4

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA,
VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

EURÓPSKA ÚNIA
Európsky sociálny fond
Európsky fond regionálneho rozvoja

OPERAČNÝ PROGRAM
ĽUDSKÉ ZDROJE

www.esf.gov.sk

www.minedu.gov.sk

www.paneurouni.com

Podvodné konania a korupcia vo verejnej správe

Doc. PhDr. JUDr. Marcela Tittlová, PhD., LL.M.
Doc. JUDr. Boris Balog, PhD.
JUDr. PhDr. Igor Kleniar

Bratislava, 2021

Recenzenti:

doc. PhDr. JUDr. Mgr. Jozef Medelský, PhD.
PhDr. JUDr. Igor Doboš, PhD., MBA, LL.M.

Obsah

A.Podvodné konanie vo verejnej správe	5
Úvod	5
1.Korupcia vo verejnej správe	5
2.Verejné obstarávanie	10
3.Politická korupcia	16
4.Podvodné konanie vo verejnej správe – ochrana finančných záujmov Európskej únie v podmienkach Slovenskej republiky	22
4.1 Ochrana finančných záujmov Európskej únie v podmienkach Slovenskej republiky	23
4.2 Odhaľovanie	27
4.3 Vyšetrovanie a stíhanie podvodov	30
4.4. Vymáhanie neoprávnene vyplatených finančných prostriedkov a sankcie	32
4.5 Nezrovnalosti.....	33
B. Korupčná kriminalita ako problém (nie len) verejnej sféry	35
1.K pojmu korupcia	37
2.Trestnoprávne vymedzenie korupcie	47
3. Korupčná kriminalita a jej osobitosti	51
3.1 Osobitosti korupčnej kriminality	55
3.2 Ústredné pojmy korupčnej kriminality	62
3.3 Druhy (typológie) korupčnej kriminality.....	75
3.3.1..... Podoby a prejavy korupčnej kriminality v zdravotníctve	82
3.3.2 Podoby a prejavy korupčnej kriminality v školstve.....	95
4.Trestnoprávna úprava postihu korupčných trestných činov.....	103
4.1 Všeobecne ku korupčným trestným činom, ich výskytu a objasnenosti	104
4.2 K jednotlivým korupčným trestným činom, ich výskytu a objasnenosti	123
4.2.1 Trestný čin prijímania úplatku § 328 TZ - § 330 TZ.....	124
4.2.2 Trestný čin podplácania podľa § 331 TZ – 334 TZ.....	127
4.2.3 Trestný činy nepriamej korupcie podľa § 336 TZ.....	131
4.2.4 Trestný čin volebnej korupcie.....	133
4.2.5 Športová korupcia.....	137
4.2.6 Trestný čin prijatia a poskytnutia nenáležitej výhody.....	139
5.Etiológia korupčnej kriminality.....	140
5.1 Kriminogénne faktory korupčnej kriminality	141
Zoznam použitých zdrojov.....	149

A. Podvodné konanie vo verejnej správe

Úvod

Verejná správa predstavuje jednu z rozhodujúcich zložiek, ktorými sa štát a jeho moc vykonáva. Vo verejnej správe orgány verejnej moci rozhodujú o právach, právom chránených záujmoch a o povinnostiach fyzických osôb a právnických osôb. Vzhľadom na to je potrebné vyžadovať, aby verejná správa konala iba na základe Ústavy Slovenskej republiky a príslušných zákonov a aby okrem princípu ústavnosti a zákonnosti boli v jej konaní zachované aj princípy ako efektívnosť, účelnosť a hospodárnosť.

Verejná správa predstavuje správu verejných záležitostí, ktorá je realizuje ako prejav výkonnej moci v štáte. Pre túto výkonnú moc je charakteristické, že ide o verejnú moc, ktorou ale nedisponuje len štát, ale aj neštátne subjekty, ktoré na základe zákona vykonávajú verejné záležitosti. Tu máme na mysli predovšetkým územnú samosprávu ako výsledok decentralizácie vo verejnej správe. Vznik a existencia jednotlivých orgánov verejnej správy vyplýva buď priamo z Ústavy Slovenskej republiky, ústavných zákonov alebo z jednotlivých zákonov.

1. Korupcia vo verejnej správe

Korupcia je fenomén, ktorý konanie verejnej správy deformuje a porušuje princípy, na ktorých stojí zákonné konanie verejnej správy a jej orgánov. Korupcia tiež negatívne ovplyvňuje účelnosť, efektívnosť a hospodárnosť vynakladania verejných zdrojov. V demokratickom a právnom štáte je potrebné korupcii vo verejnej správe zabrániť, ale aj zistené prípady objasniť a potrestať. Súčasne je potrebné zistené prípady využiť na prevenciu podobného správania do budúcnosti. Kľúčovým je ale vytvorenie takého legislatívneho, personálneho a materiálneho prostredia, v ktorom by korupcia nemala šancu na uplatnenie.

Fyzické osoby a právnické osoby sa v bežnom živote dostávajú do styku častejšie s verejnou správou než so súdnictvom či zákonodarnou mocou. V niektorých prípadoch ide o realizáciu ich verejných práv pri výkone verejnej moci. Každá osoba by tu mala aspoň rámcovo poznať obsah svojich práv voči verejnej správe a spôsob ich domáhania sa. Nezriedka však ide o splnenie ich verejných povinností a tu je vítaná znalosť medzí, ktoré verejná správa svojimi mocenskými zásahmi nesmie prekročiť. Súčasťou tých medzí, ktoré verejná správa nesmie prekročiť je aj zákaz korupčného správania a vytváranie situácií, ktoré ku takémuto správaniu vedie. Preto sú dôležité

jasné a jednoznačné pravidlá konania orgánov verejnej správy.

Kvalitná verejná správa je jednou z kľúčových podmienok a zároveň stimulačným faktorom pre podporu hospodárskeho rastu, tvorby pracovných miest a sociálnej inklúzie: efektívna verejná správa je predpokladom pre rozvoj a implementáciu politík, ktoré budujú dôveru, podporujú investície a inkluzívny, udržateľný rozvoj. Verejná správa prináša občanom a podnikateľským subjektom dôležité služby (v oblasti bezpečnosti, vzdelávania a mnohých ďalších) a zohráva kľúčovú úlohu pri vytváraní predpokladov pre ekonomický rast.

V prostredí verejnej správy, v prostredí tvorenom jej orgánmi musia mať osoby istotu v tom, ako sa voči, resp. s nimi a o ich veci bude konať, že toto konanie bude zákonné, že bude transparentné a že povedie k výsledku, ktorý je možné na základe zákonných pravidiel v príslušnom konaní rozumne predpokladať a očakávať. Korupcia toto očakávanie znižuje, v najextrémnejšom prípade úplne neguje. V prostredí skorumpovanej verejnej správy osoby nemajú zachovanú právnu istotu, že pravidlá sa budú zákonne a korektne zachovávať aj bez úplatku.

Vo verejnom sektore existujú podmienky pre rozvoj korupčného správania, a to vzhľadom na pomery, podmienky, pravidlá fungovania verejného sektoru. Tieto sa mnohokrát vyznačujú neurčitou pravidiel konania verejnej správy, čo vzniku a rozvoju korupčného prostredia napomáha. Spôsob, ale aj tradície fungovania verejnej správy a administratívy sú tiež v príčinnej súvislosti s mierou korupcie a jej možným preniknutím do verejnej správy. Komplikovanosť, neprehľadnosť, nejasnosť a príliš veľká miera byrokracie zvyšuje potenciál pre korupčné konanie a naopak, najmä odstránenie najmä odstránenie zbytočnej byrokracie a jej komplikovanosti prispieva k odstraňovaniu korupčného prostredia a správania.

Negatívnym signálom pre úspešné potieranie korupcie je tiež nefungujúci systém vnútornej a vonkajšej kontroly vo verejnej správe. Takýto kontrolný systém nie je odstrašujúcim pre potenciálnych páchatelov korupcie vo verejnej správe.

Vzniku korupčného prostredia napomáha najmä neprehľadná a z hľadiska štruktúry a kompetencií zložitá úprava, štruktúra a väzby. Toto vytvára vhodné „podhubie“ pre vznik a následný rozvoj korupcie a jej prejavov. Korupcia sa tu prejavuje v individuálnom ovplyvňovaní konania a rozhodovania predstaviteľov verejnej správy, ktorého výsledkom je poškodzovanie verejného záujmu. Osobné a zisťné ambície predstaviteľov verejnej správy na napĺňajú na úrok verejného záujmu ako záujmu všetkých alebo mnohých občanov.

Korupčné správanie vo verejnej správe tak vytvára vlastne niečo ako

„paralelné“ dane či poplatky, ktoré sa ako úplatky poskytujú predstaviteľom verejnej správy, a to bez náležitej pridanej hodnoty pre spoločnosť, ale len s pridanou hodnotou pre jednotlivého zamestnanca orgánu verejnej správy. Toto vytvára dodatočné nespravodlivé a neodôvodnené zaťaženie podnikateľov a obyvateľov a to vedie k neefektívnemu, nesystémovému a protiprávnemu rozdeľovaniu verejných statkov.

Korupciu vo verejnej správe možno definovať ako zneužívanie aparátu verejnej správy s cieľom osobného alebo skupinového zvýhodnenia, či priamo obohatenia, pričom prostriedkom je korumpovanie úradníkov, miestnych politikov a miestnych predstaviteľov politických strán rôznymi osobami alebo záujmovými skupinami. Korupcia a korupčné aktivity smerujú k verejným činiteľom, teda osobám, ktoré sa vo verejnej správe podieľajú na plnení úloh spoločnosti a štátu, ktoré im boli zverené zákonom, pri plnení týchto úloh požívajú zverené kompetencie a právomoci a ku korupcii dochádza práve v súvislosti s výkonom týchto právomocí a kompetencií. O korupcii vo verejnej správe preto možno hovoriť, resp. túto vymedziť ako konanie, ktoré nie je v súlade s normami, na základe ktorých a v súlade s ktorými fungujú verejné orgány a verejné funkcie, a to z dôvodu uprednostňovania individuálneho (súkromného) záujmu, teda záujmu týkajúceho sa jednotlivca s cieľom dosahovania osobného prospechu.

Úlohou štátnej správy by malo byť hospodárne, účelne a čo najviac transparentne spravovať verejné prostriedky. Tie isté požiadavky sa vzťahujú aj na oblasť ich prerozdeľovania cez dotácie a eurofondy. Pri veľkom objeme finančných prostriedkov vzniká vyššie nebezpečenstvo ich zneužitia, nespravodlivého pridelenia a korupčného správania verejných funkcionárov. Zabránením vzniku korupcie a zvyšovaním transparentnosti a zodpovednosti v štátnej správe by sa malo reformnej vláde podariť zvýšiť efektivitu a spokojnosť s poskytovanými službami štátnou správou.

Korupcia vo verejnej správe znamená vo svojej podstate obchádzanie platných a účinných právnych noriem v konkrétnej oblasti výkonu verejnej správy. Typickým príkladom môže byť prednostné vydanie nejakého povolenia, licencie, alebo ich vydanie aj bez splnenia zákonných podmienok, a to za úplatok. Táto korupcia sa vyskytuje v bežnom, relatívne každodennom úradnom styku orgánov a predstaviteľov verejnej správy s občanmi, resp. s podnikateľmi a inými subjektmi, o právach ktorých konajú.

Negatívnymi vplyvmi korupcie vo verejnej správe je oslabovanie dôvery občanov v právo, v právny štát a jeho inštitúcie. Je to vytváranie paralelných, nevolených, nedemokratických mocenských rozhodovacích štruktúr. Neefektívne rozdeľovanie verejných prostriedkov, deformácie hospodárskej súťaže a nadbytočné náklady z predraženia verejných zákaziek spomaľujú hospodársky rast krajiny.

V oblasti verejnej správy sa jedná o korupciu v rámci úradného styku, teda pri výkone verejnej správy. Ide o porušovanie riadnych, zákonných úradných rozhodovacích a iných postupov, pri ktorých tí, ktorí majú právomoc na výkon verejnej moci alebo disponujú verejným postavením ho vykonávajú spôsobom, ktorý je v rozpore so zákonom, resp. na aké nie sú oprávnený v riadnom postupe na základe zákona. Prvým indikátorom toho, že môže dochádzať ku korupcii je konflikt záujmov, pretože už tento predstavuje ohrozenie riadneho a zákonného konania verejného funkcionára, aj keď ešte nemusí ísť o konanie, ktoré by malo intenzitu korupcie.

V oblasti verejnej správy dochádza k častým stretom verejného a súkromného záujmu, ktoré je spojené mnohokrát a angažovaním reprezentantov verejnej správy aj mimo nej, a v súkromnom prostredí. Dochádza tu ku konfliktu záujmu a vytvoreniu netransparentného rozhodovacieho prostredia. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť aj lobing, ktorý je spojený práve so vzájomnou interakciou verejnej správy a súkromného sektoru. Lobing nepredstavuje automaticky korupciu, je to skôr jeho sprofanované chápanie. Lobing predstavuje spoločensky akceptovaný spôsob presadzovania záujmov cestou nejakých záujmových skupín, ovplyvňovanie legislatívy, exekutívy a aj verejnej správy s cieľom prijatia alebo neprijatia nejakého rozhodnutia, resp. prijatia alebo neprijatia rozhodnutia s nejakým obsahom. V prípade klasického lobingu ale nejde o používanie korupčných praktík, ale o presvedčanie pomocou argumentov.

Podstatný rozdiel je v tom, že pri korupčnom správaní sa sľubuje, poskytuje a na druhej strane očakáva nejaké plnenie alebo služba ako forma úplatku. Lobing sa preto síce môže prelínať s korupčným konaním, ak by toto bolo súčasťou konania lobistu a tiež toho predstaviteľa verejnej správy, vo ktorému by konanie lobistu smerovalo. Iste takémuto nesprávnemu chápaniu lobingu napomáha aj to, že jasné pravidlá pre lobing v Slovenskej republike stanovené nie sú, preto sa pod tento pojem môže dostať aj konanie, ktoré je primitívnou korupčnou trestnou činnosťou.

V oblasti verejnej správy sa prejavuje a je korupčné správanie prítomné najmä pri vydávaní rôznych povolení, koncesií, licencií alebo certifikátov, ktoré predstavujú zákonnú podmienku výkonu nejakej spravidla obchodnej, podnikateľskej činnosti tretej osoby. Môže ísť ale aj o neoprávnené poskytovanie informácií, alebo ich zatajovanie. V takýchto situáciách korupcia predstavuje motivačný prvok. Úplatok predstavuje určitý bonus, určitú výhodu pre pracovníkov verejnej správy. Osobitne má takýto druh korupcie živnú pôdu v prípade, ak je verejná správa personálne ale najmä finančne poddimenzovaná a podhodnotená. Ak nie sú úradníci dostatočne platovo finančne motivovaní, aby riadne plnili svoje zákonné úradné povinnosti, vytvára sa priestor pre korupciu. Úplatok pôsobí ako jeden zo spôsobov zvyšovania príjmov a tento faktor je rozhodujúci pre vznik a

ochotu úradníkov verejnej správy zapájať sa do korupčných praktík.

Spomenúť je ale potrebné aj ďalší faktor, ktorý vplyva na rozvoj korupčného prostredia vo verejnej správe, a to jej prílišnú prepolitizovanosť a s tým spojenú nestabilitu miest najmä jej vedúcich predstaviteľov. Nie je nezvyčajné, ak dochádza k personálnym zmenám aj na miestach, ktoré nie sú politické a sú vyhradené pre „profesionálnych“ úradníkov a nie politikov na celoštátnej alebo na miestnej úrovni. Neistota na miestach vedúcich predstaviteľov verejnej správy pôsobí demotivujúco a zapríčiňuje nielen znižovanie efektívnosti verejnej správy, ale podnecuje aj korupčné správanie, pretože vedie (u niektorých predstaviteľov verejnej správy) k pocitu, že musia svoju funkciu maximálne využiť kým ešte majú čo.

Výsledkom korupcie a jej pôsobenia na správanie úradníkov sú potom nesprávne a nezákonné rozhodnutia vo verejnej správe, pretože ich základom sú nesprávne a nezákonné dôvody a motívy. Osoby, ktoré by mali z titulu svojej funkcie chrániť a podporovať verejný záujem a verejný majetok, ale aj pozitívne a hodnoverne prezentovať verejné záujmy, verejnú správu a nakoniec v najširších súvislostiach aj Slovenskú republiku pred jej občanmi ako takú.

Korupcia predstavuje konanie smerujúce k získaniu osobného prospechu a zisku. Výsledkom, resp. cieľom je teda napĺňanie osobných cieľov a ich uprednostňovanie pred verejným záujmom. Vo svojej podstate ide o zneužívanie svojho úradu, funkcie a postavenia na súkromné ciele a na dosiahnutie súkromného prospechu. Súčasne korupcia v takomto prípade spôsobuje, že dochádza nielen ku protizákonnému konaniu z pohľadu (trestného) práva, ale dochádza aj k nemorálnemu, mravne nekorektnému konaniu, ktoré odporuje nielen právnym normám, ale aj spoločenským hodnotám, ako je česť, zmysel pre fair-play, poctivosť a spravodlivosť.

Faktory podporujúce korupciu sú:

- a. neexistencia, nejasnosť, ale aj nejednoznačnosť a komplikovanosť kritérií, pravidiel a postupov,
- b. nejasnosť rozhodovania, pre ktoré nie sú stále stanovené jasné zákonné pravidlá a podmienky a postupy, nie sú prehľadne, nie je sa v nich možné ľahko a zrozumiteľne orientovať,
- c. rozhodovanie môže ovplyvňovať jedna osoba,
- d. neexistencia účinnej kontroly,
- e. slabé a nepresvedčivé odôvodňovanie rozhodnutí, resp. ich arbitrárnosť, slabé analytické a odborné podklady ako základ pre rozhodovanie.

2. Verejné obstarávanie

Téma korupcie vo verejnej správe nemôže obísť tému verejného obstarávania, pretože verejná správa je v podstate najväčší investor v Slovenskej republike. Súvisí to s tým, že verejná správa vynakladá verejné zdroje na zabezpečenie fungovania Slovenskej republiky, plnenie jej úloh a výkon jej právomocí, a tiež na zabezpečenie svojho vlastného fungovania.

V podmienkach verejnej správy ide teda o obstarávanie prác, a to najmä stavebných prác na objektoch vo vlastníctve Slovenskej republiky, či vo vlastníctve vyšších územných celkov a obcí, rekonštrukčných prác, opráv a úprav rôznych budov a iného majetku a tiež o ich modernizáciu. Ďalej je to obstarávanie tovarov, ktoré sú nevyhnutné pre činnosť verejnej správy a plnenie jej úloh – kancelárske tovary, kancelársky nábytok, výpočtová technika, elektronické služby, automobily a ich správa, energie a pod. a nakoniec aj obstarávanie rôznorodých služieb, ako napr. poradenské služby právnické, ekonomické, audítorské, ale aj technické, ako napr. upratovacie, stravovacie, vzdelávacie a pod.

Verejné obstarávanie je zaujímavé aj pre uchádzačov z radov poskytovateľov týchto služieb, tovarov a prác, pretože subjekt verejnej správy je zodpovedný partner, ktorý nemá problém s platobnou disciplínou, jeho platby sú zaručené a spoľahlivé a pri dobrom nastavení vzťahov aj s predpokladom ďalších zákaziek. Preto je medzi podnikateľmi o verejné zákazky obrovský záujem a to vytvára priestor pre korupciu, pretože sa každý snaží ich získať a je ochotný pre ich získanie urobiť čokoľvek, vrátane porušenia zákona a spáchania trestného činu.

Podľa informácií Transparency International Slovensko za rok 2015 dosiahol objem finančných prostriedkov vo verejných obstarávaníach 5,1 miliardy eur. Z tohto čísla je si možné urobiť predstavu o objeme, ale aj o atraktivite verejného obstarávania pre podnikateľov, ktorí sa snažia za každú cenu získať podiel na týchto prostriedkoch.

Korupcia pri verejnom obstarávaní, či všeobecnejšie, korupcia pri zadávaní verejných zákaziek je potom spojená s prípadmi, keď postupy a predpisy pri verejnom obstarávaní nie sú dodržiavané, alebo sú obchádzané a výsledkom je stav nehospodárneho nakladania s verejnými prostriedkami, či inak povedané, spôsobenie hospodárskej škody. Ale zanedbateľné nie sú ani morálne a etické škody, teda stav, keď obyvateľstvo má pocit, že je možné porušením zákona beztrestne dosiahnuť želaný výsledok, čo pôsobí demotivujúco na iných, aby oni konali vo svojom živote poctivo a v súlade so zákonom.

Z hľadiska verejného obstarávania je pre korupciu priaznivá

situácia neprehľadnej a netransparentnej byrokracie. Byrokracia následne tlačí do toho, aby bola zameraná kontrola a vyhodnocovanie najmä z hľadiska formálnej stránky ponúk a stráca sa zmysel a podstata verejného obstarávania. Uchádzači venujú zvýšenú pozornosť formálnej stránke ponuky, pretože predpokladajú a očakávajú, že práve na túto sa bude zameriavať aj kontrola a vyhodnocovanie predložených ponúk. Je to totiž najjednoduchší spôsob, ako vylúčiť „neželaného“ účastníka zo súťaže.

Korupcia sa prejavuje nielen pri vyhodnocovaní podaných ponúk v rámci procesu verejného obstarávania, ale korupcia môže ovplyvňovať už nastavenie a naformulovanie súťažných podkladov tak, aby bol výsledok verejného obstarávania dopredu „poistený“. Z tohto pohľadu ide najmä o dve citlivé oblasti –

1. Nastavenie podmienok účasti vo verejnom obstarávaní – tieto môže zásadne ovplyvniť účasť alebo neúčasť možných uchádzačov vo verejnom obstarávaní, a to na základe nastavenia podmienok a kritérií účasti. Na jednej strane ide o podmienku, ktorá je legitímna – verejný obstarávateľ má záujem o takého partnera, ktorý mu poskytne najlepšiu službu, tovar alebo práce, snaží sa preto podmienky účasti v súťaži čo najviac spresniť, napr. vyžadovaním rôznych predchádzajúcich skúseností, referencií a pod. Toto iste nie je možné verejnému obstarávateľovi vyčítať, resp. vidieť v tom apriórne zlý úmysel. Súčasne ale je toto práve cesta, ako nastaviť podmienky práve na jedného konkrétneho uchádzača, ak sa bude vyžadovať niečo, čo nie je možné objektívne dosiahnuť, čo evidentne splňa iba jeden konkrétny subjekt. Osobitne problematické je to, ak ide o nastavenie podmienky, ktorá nie je pre funkčnosť požadovanej služby, práce alebo tovaru nevyhnutne potrebná.

Vyjadrenie preferencie verejného obstarávateľa formou priamej diskriminácie nejakého uchádzača je príliš silné a bolo by veľmi ľahko napadnuteľné dotknutým uchádzačom. V prípade korupcie pri nastavení podmienok účasti vo verejnom obstarávaní pôjde preto o nastavenie rôznych nepriamych podmienok diskriminácie. Tu pôjde o rôzne nepresné, neurčité, nejasné podmienky, ktoré by v prípade pochybnosti umožňovali rôzny výklad a aplikáciu zo strany napr. členov výberovej komisie. A práve toto je živná pôda pre korupciu.

Na druhej strane je ale možné povedať, že vo verejných obstarávaní dochádza k narastaniu konkurencie medzi dodávateľmi, pretože pri medziročnom porovnaní počtu uchádzačov v súťažiach medzi rokmi 2014 a 2015 stúpol ich priemerný počet z 3,1 na 3,6 v roku 2015. Na druhej strane klesal počet verejných obstarávaní iba s jedným uchádzačom. Medziročne tento klesol z 29 % verejných obstarávaní s jedným uchádzačom v roku 2014 na 21 % v roku 2015.

2. Nastavenie kritérií na výber najvhodnejšej ponuky – je potrebné vyžadovať, aby ich formulácia bola presná, nediskriminačná, jednoznačná a objektívne merateľná a vyhodnotiteľná. Čím sú kritériá nastavené komplikovanejšie, tým je súťaž neprehľadnejšia a tým je prostredie pre korupciu priaznivejšie. Z hľadiska eliminovania korupcie je preto najvhodnejšie nastavenia čo najjednoduchších kritérií. Za takéto kritérium je možné pokladať cenu. Súťažný, transparentný, nediskriminačný a nepodmienečný postup v súlade so základnými princípmi verejného obstarávania predstavuje predpoklad dosiahnutia trhovej ceny. Ak nie je možné nastaviť súťažné kritériá tak, aby sa dala vyhodnocovať len cena, je potrebné nastaviť čo najmenší počet ďalších kritérií, ktoré musia byť objektívne a merateľné. Dôležitá je tiež stabilita nastavených kritérií, teda nemenenie pravidiel počas hry. Kritériá na výber najvhodnejšej ponuky by preto mali byť nastavené jednoducho, prehľadne, objektívne, merateľne, stabilne a členovia výberovej komisie by mali postupovať a ponuky hodnotiť iba za ich základe.

Verejné obstarávanie ponúka pre korupciu široký priestor, pretože verejné obstarávanie je komplikovaný proces a mechanizmus, ktorý pozostáva z mnohých čiastkových krokov a úkonov, ktorý každý môže byť napadnutý korupčným správaním. Ide najmä o nesprávne stanovenie metódy verejného obstarávania, nedostatočný a nepresný obsah súťažných podkladov, nedostatočný, nejasný predmet zákazky, alebo práve naopak, jeho účelová nadmieru presná špecifikácia, nejednoznačné podmienky účasti vo verejnom obstarávaní, nejednoznačné a rôzny výklad pripúšťajúce kritériá na vyhodnocovanie predložených ponúk, neodvodnené vylučovanie uchádzačov zo súťaže najmä na formálnych podmienkach, to sú všetko nedostatky v procese verejného obstarávania spôsobené či už neznalosťou zo strany verejných obstarávateľov, alebo práve na základe korupčných praktík.

Eliminovanie korupcie pri verejnom obstarávaní musí byť spojené s efektívnym a účinným systémom kontroly vo verejnej správe. Tento systém kontroly musí byť zameraný na procesy verejného obstarávania a ich jednotlivé čiastkové kroky. V tomto procese musí byť umožnené sa brániť v prípade porušovania zákona, a to najmä odvolaním ako opravným prostriedkom, ale tiež osobitnými prostriedkami obrany ako námietky v procese verejného obstarávania.

Využívanie informačných technológií v procese verejného obstarávania je pre boj s korupciou jedným z významných prínosov. Ten spočíva najmä v tom, že miera možnosti subjektívneho zasahovania a ovplyvňovania týchto procesov zo strany konkrétnych úradníkov klesá, pretože sú vykonávané automaticky.

Na Slovensku je toto úlohou elektronického trhoviska, resp.

elektronického kontraktčného systému, ktoré má znižovať neobjektivitu vo verejnom obstarávaní, prinášať rýchlejšie a úspornejšie tendre. Elektronické trhovisko predstavuje nástroj štátu v rámci jeho informačných systémov, ktorý má zabezpečiť automatizované zadávanie zákaziek a znižovať mieru subjektívneho vstupovania do realizácie verejného obstarávania. Je to teda centrálné obchodné miesto prevádzkované elektronicky štátom, prostredníctvom ktorého sa uskutočňuje verejné obstarávanie. Toto je povinné pre tzv. povinné osoby, ktoré musia uskutočňovať nákupy tovarov, služieb a prác cez elektronické trhovisko. Sú to:

- štát, zastúpený jeho orgánmi,
- obce,
- vyššie územné celky,
- právnické osoby, ktoré boli založené na osobitný účel plnenia potrieb všeobecného záujmu,
- združenie právnických osôb, ktorého členom je aspoň jeden subjekt z tých, ktoré sú uvedené vyššie.

Pre elektronické trhovisko je charakteristické, že umožňuje obstarávateľovi výber či už z preddefinovaného elektronického katalógu ponúkaných tovarov, služieb alebo prác, alebo mu umožňuje prirodzene aj zadanie vlastného zadania.

Následný postup je taký, že po zadefinovaní zákazky, resp. po jej výbere z prednastavených možností nasleduje 72 hodinové aukčné anonymné predkladanie kontraktčných ponúk. Táto lehota môže byť v prípade zložitých obchodov primerane predĺžená. Vytvorenie takejto lehoty slúži na to, aby došlo ku konkurencii ponúk a ku znižovaniu ceny predmetu plnenia.

Význam elektronického trhoviska, ako sme už uviedli aj vyššie, je v tom, že znižuje mieru zásahu človeka do procesov a vykonáva ich automatizovane. Takto sa generuje aj zmluva medzi verejným obstarávateľom a víťazom súťaže, ktorú vytvára informačný systém na základe údajov vložených oboma stranami. Až do momentu uzavretia zmluvy sú účastníci tejto budúcej zmluvy anonymní, čo je tiež zásadný moment v boji proti korupcii, pretože verejný obstarávateľ a záujemca v podstate nevie, kto v skutočnosti sú a teda nie je možné využívanie rôzneho korupčného ovplyvňovania. Akákoľvek komunikácia, ktorá počas verejného obstarávania prebehla medzi verejným obstarávateľom a účastníkmi súťaže je elektronická a je zaznamenávaná, archivovaná a je sprístupňovaná bez obmedzenia počas piatich rokov.

Využívanie elektronického trhoviska v praxi vyzerá tak, že v roku 2015 sa cez toto trhovisko obstaralo cca 35 000 zákaziek v hodnote 235 000 000 eur. Toto číslo síce predstavuje len tri percentá zákaziek v rámci nadlimitných

nákupov a podlimitných nákupov verejného sektora, ale znamená to postupné zavádzanie tohto trhoviska do praxe a jeho využívanie verejnými obstarávateľmi. Hodnotenie za rok 2015 je preto potrebné vnímať aj z toho pohľadu, že elektronické trhovisko je relatívne čerstvý spôsob verejného obstarávania a dôležitý bude trend jeho využívania v nasledujúcich rokoch. Aj z tých údajov, ktoré sú z roku 2015 a pri tom množstve obchodov, ktoré sme uviedli, prinieslo elektronické trhovisko verejným obstarávateľom úsporu 14,8 % z ceny obstarávaných tovarov, služieb alebo prác.

Za nevýhodu je možné pokladať to, že elektronické trhovisko sa zatiaľ neujalo v územnej samospráve, ktorá je tiež súčasťou verejnej správy v Slovenskej republike, čo úzko súvisí aj s našou diplomovou prácou. Pritom využívanie elektronického trhoviska obcami by pre ne malo význam, pretože tieto narábajú s malými, resp. nízkymi rozpočtami a mali by preto využívať každú možnosť, ako získať nejakú úsporu svojich verejných výdavkov.

Všeobecne možno vo vzťahu k elektronickému trhovisku vymedziť jeho nasledovné prínosy –

- skracovanie času a úkonov v rámci administratívnych požiadaviek na proces verejného obstarávania, teda úspora času a energie na byrokratické úkony,
- minimalizovanie a automatizovanie úkonov pri predkladaní ponúk uchádzačom,
- predkladanie všetkých identifikačných údajov uchádzačom len raz pri registrácii v systéme elektronického trhoviska, čo mu šetrí náklady a čas odbúraním ich opakovaného predkladania do každej súťaže,
- jasná a preddefinovaná štruktúra objednávky umožňujúca jej presné a jednotné zadanie,
- automatické vykonávanie úkonov informačným systémom a zníženie miery subjektívneho vstupu či už verejného obstarávateľa alebo uchádzača do ich vykonávania,
- transparentnosť celého procesu verejného obstarávania,
- automatické vyhodnocovanie ponúk bez zásahu človeka,
- automatické vygenerovanie zmluvy s víťazným uchádzačom prostredníctvom informačného systému,
- sprístupnenie celej komunikácie v tendri, teda verejná kontrola celého procesu,
- rovnaké podmienky pre uskutočnenie súťaže pre všetkých záujemcov,
- prehľadnosť a jednoduchosť celého procesu a postupov v ňom,

- možnosť zvyšovania súťaže zvyšovaním počtu uchádzačov,
- obchodovanie na internete, teda verejne bez možnosti zákulisných konaní, ktoré by mali práve korupčný charakter,
- zjednodušenie procesu verejného obstarávania, čo umožňuje zapojenie aj uchádzačov, ktorí by inak v súťaži ponuky nepredkladali, napr. pre administratívnu náročnosť,
- s tým súvisí zníženie ich nákladov na účasť v tendri, znižovanie poplatkov a „papierovania“,
- poskytovanie poradenstva ako postupovať pri registrácii, pri účasti v súťažiach, ako vytvárať a predkladať ponuky,
- úspora času skrátením procesu verejného obstarávateľa na jeden týždeň v priemere,
- úspora času vo vyhľadávaní verejných súťaží na rôznych miestach, ktoré teraz potenciálny záujemca nájde na jednom mieste.

Znižovanie priestoru pre korupciu vo verejnom obstarávaní je možné rešpektovaním nasledujúcich požiadaviek:

1. Umožnenie účasti všetkým kvalifikovaným uchádzačom, ktorí majú záujem na získaní zákazky.
2. Rovnocenné a náležité informovanie všetkých uchádzačov, ktorí majú záujem o účasť vo verejnom obstarávaní.
3. Nediskriminačné zaobchádzanie so všetkými uchádzačmi vo všetkých fázach verejného obstarávania a objektívne kritériá výberu a zadania zákazky stanovené vopred a nemenené počas verejného obstarávania.

Verejné obstarávanie musí byť postavené na dôslednom dodržiavaní nasledovných princípov –

1. Hospodárnosť vynaložených verejných prostriedkov – hospodárnosť sa netýka len ceny samotnej, ale aj napr. ceny náhradných dielov, servisu, obsluhy, ale tiež vyjadrenia toho, akú hodnotu, či prínos orgán verejnej správy za vynaložené prostriedky dostal, teda moderné heslo „Value for Money“,
2. Efektívnosť vynaložených verejných prostriedkov – táto musí zohľadňovať potreby obstarávateľa a ich zodpovedajúce naplnenie obstarávanými tovarmi, prácami a službami,
3. Nediskriminácia pri výbere – znamená neobmedzovanie účelovo účasť vo verejných súťažiach. To síce neznamená, že verejný obstarávateľ nemôže stanoviť presné a prísne kritériá účasti, ale tieto nemôžu byť účelové tak, aby v podstate umožnili súťažiť len jednému súťažiteľovi,

4. Transparentnosť vo verejnom obstarávaní – jasné pravidlá a jasný systém ich kontroly a vynútenia. Práve netransparentnosť je potom živnou pôdou pre korupciu.

3. Politická korupcia

V rámci korupcie vo verejnej správe je možné spomenúť okrajovo aj fenomén tzv. politickej korupcie. Táto sú súčasťou korupcie vo verejnej správe iba čiastočne, pretože verejná správa je tvorená v absolútnej prevahe úradníkmi v štátnej službe a nie politikmi. Politika sa ale verejnej správy dotýka, pretože vytvára najmä legislatívne podmienky jej fungovania.

Politická korupcia zahŕňa najrôznejšie formy a spôsoby ovplyvňovania tvorby legislatívy alebo regulácie vnútroštátnej politiky s cieľom ich prispôsobenia vlastným potrebám a záujmom. Dotýka sa aj oblastí a sfér, ktoré nie sú priamym výkonom verejnej správy, ale s verejnou správou je politika previazaná. Verejná správa je tá zložka verejnej moci, ktorá politické rozhodnutia vykonáva a realizuje. V politickej korupcii preto nejde o ovplyvňovanie konkrétneho konania nejakého orgánu verejnej správy za účelom vydanie nejakého želaného rozhodnutia, ale o ovplyvňovanie znenia príslušných právnych predpisov už v momente ich prípravy a schvaľovania. Prirodzene, že tieto formy a spôsoby ovplyvňovania tvorby a regulácie majú korupčný charakter. Často sa v tejto súvislosti hovorí o ovládaní štátu podnikateľskými subjektmi. Tento druh korupcie sa vyskytuje na vyšších úrovniach politického systému. Ide o také prípady, keď priamo politickí predstavitelia, ktorí sú oprávnení na vytváranie právnych noriem zneužívajú svoju politickú moc s cieľom získania, udržania či rozvíjania vlastného majetku alebo iného takéhoto prospechu.

Boj proti korupciám v politickom živote patrí medzi obzvlášť citlivé oblasti nielen na Slovensku, ale aj v mnohých iných krajinách. Tejto kľúčovej oblasti treba venovať osobitnú pozornosť v rámci boja proti korupcii. Politický život musí byť nadštandardne transparentný. Opatrenia, ktoré môžu napomôcť tomuto cieľu sú spojené najmä z prijatím zákona o financovaní politických strán:

- dôsledná kontrola financovania politických strán, predovšetkým pomocou povinnosti zverejňovať prijímanie darov a sponzorských príspevkov,
- zverejňovanie pravidelných finančných správ každou politickou stranou,
- právne sankcie za porušenie finančnej disciplíny politickej strany,

- zverejňovanie prípadov zneužitia právomoci politikov a predstaviteľov verejnej správy, najmä prípady úplatkárstva,
- zabezpečenie transparentného financovania politických strán cez štátny rozpočet
- zavedenie správy audítora ako obligátnej súčasti týchto správ.

Príčiny korupcie vo verejnej správe

Jednotlivé oblasti verejnej správy sú vystavené riziku vzniku korupčného prostredia a korupčného správania. Pre ich eliminovanie je potrebné v prvom rade poznať príčiny ich vzniku a vysporiadať sa s nimi.

Na základe vyššie uvedeného možno vymedziť nasledovné základné príčiny vzniku a existencie korupcie vo verejnej správe –

- a. zlyhanie trhu a regulačné zásahy verejnej moci, t.j. existencia monopolov v spojení so subjektívnym rozhodovaním, prevahou dopytu nad ponukou a vysokým podielom rozhodovacích procesov. Napr. ak o mnohých licenciách a povoleniach rozhoduje štátny úradník, ktorý nemá stanovené jednoznačné kritériá pre svoje rozhodovanie, tak mu štát de facto vytvára korupčný priestor. Licencie, koncesie, dotácie a príspevky sú typickým príkladom prevahy dopytu nad ponukou. Počet žiadateľov spravidla vysokom prekračuje počet dostupných zdrojov. Niektoré oblasti priam provokujú ku korupcii, napr. vydávanie dovozných a vývozných licencií, stavebných povolení, vydávanie prepravných povolení v medzinárodnej preprave atď.,
- b. nedokonalosť formálnych pravidiel, t.j. nejasnosť, nestálosť a nepredvídateľnosť pravidiel či zákonov alebo podzákonných aktov vytvára priestor pre subjektívny výklad a korupčne motivované konanie,
- c. nedokonalosť neformálnych pravidiel, t.j. pod neformálnymi pravidlami sa rozumejú všeobecne akceptované vzorce správania, tradície, zvyky, celková kultúra spoločnosti, jej morálna a hodnotový systém. Neformálne pravidlá určujú spravidla stupeň tolerancie občanov voči korupčnému správaniu,
- d. nedostatočná implementácia a vynucovanie plnenia pravidiel a nedokonalosť kontrolných mechanizmov, ktorých príkladom je zlý stav vo verejnej správe, častá nekompetentnosť, neexistencia jasných a vynútiteľných pravidiel, ktoré by jasne bránili konfliktu záujmov. Výskyt korupcie súvisí s výberom, odmeňovaním, kariérom

postupom a odvolávaním pracovníkov verejnej správy. S tým súvisí aj sústredenie rozhodovacích kompetencií na jedného človeka pri zníženej miere transparentnosti.

Hľadať príčiny korupcie vo verejnej správe je osobitne komplikované a náročné, ale možno povedať, že predstavujú celý komplex vzájomne prepojených a previazaných faktorov a príčin.

Tieto faktory môžu byť tak individuálne, ako aj systémové. Za individuálne príčiny by bolo možné pokladať nedostatočné platové ocenenie zamestnancov verejného sektora v Slovenskej republike, čo vedie k snahe o získavanie zdrojov iným spôsobom a korupcia je motivovaná snahou o osobné zbohatnutie zamestnancov verejnej správy a o získanie profitu a neoprávnenej výhody z výkonu verejnej funkcie.

Za systémové príčiny možno pokladať nejasné, nejednoznačné pravidlá konania a rozhodovania orgánov verejnej správy, ktoré umožňujú ich obchádzanie alebo účelové prispôsobovanie v konkrétnych situáciách. Existencia týchto systémových príčin súčasne vedie k tomu, že odstránenie korupcie nie je možné len výmenami na miestach zamestnancov verejnej správy, pretože aj iní ľudia by mohli mať tendenciu sa v rovnakom prostredí správať rovnako, teda nie je potrebné len zamerať sa na personálnu zložku verejnej správy, ale aj na pravidlá fungovania systému.

Námety na zlepšenie situácie predstavíme v nasledujúcej kapitole, ale na tomto mieste by sme chceli spomenúť aspoň niektoré myšlienky, ako znížiť mieru korupcie, osobitne v zdravotníctve, ktorej sme sa venovali v predchádzajúcej kapitole. Dôležitým faktorom je transparentný prístup, vrátane informácií poskytovaných pacientom, resp. poistencom ako takým. Každý pacient musí mať garanciu, že mu bude poskytnutá štandardizovaná zdravotná starostlivosť na rovnakej úrovni v každom regióne na Slovensku, a to pri každej diagnóze a u každého poskytovateľa zdravotnej starostlivosti. Tým sa eliminuje snaha pacientov dostať sa k nimi preferovanému poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti a s tým spojené poskytovanie úplatkov.

Z hľadiska informovanosti by bolo prínosom vybudovanie jedného užívateľského portálu pre pacientov, kde by si vedel vybrať poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, mal by k dispozícii jeho nezávislé hodnotenie, jeho služby, otváracie hodiny, cenníky, údaje o zamestnaných lekároch, ale tiež údaje o konaniach Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou voči tomuto poskytovateľovi, spätnú väzbu od pacientov a diskusné fórum.

Takéto transparentné poskytovanie informácií umožní orientáciu a rozhodovanie pacienta aj bez potreby poskytovania úplatkov.

Odstránenie korupcie vo verejnej správe

Základným predpokladom odstránenia korupcie z verejnej správy je nezávislá, výkonná, profesionálna verejná správa a tiež prokuratúra nezávislá od politických tlakov.

Korupciu pomáha potláčať transparentnosť. Ide tak o transparentnosť rozhodovacích procesov, o transparentnosť výberových konaní a zadávania verejných zákaziek vo verejnom obstarávaní, ale aj o transparentnosť legislatívneho procesu. S transparentnosťou súvisí tiež otvorenosť, prístupnosť a verejná kontrola procesov vo verejnej správe. Zapojenie občianskej verejnosti do boja proti korupcii je významné preto, lebo táto môže vytvárať protiváhu narastajúcemu štátu a narastajúcej verejnej správe, čo je jeden z faktorov vytvárajúcich korupčné prostredie. Ekonomicko-sociálna realita na Slovensku totiž vykazuje masívnu expanziu verejného sektora, čo vytvára priestor na korupčné správanie prostredníctvom deformovaných pravidiel: verejného obstarávania, rozdeľovania eurofondov, investičných stimulov a kompetencií obcí i miest.

Korupčné správanie má najlepšie predpoklady uplatnenia v situácii, kde možné výnosy z takéhoto správania sú vysoké a naopak riziko, ktoré takéto správanie so sebou nesie, nízke. Proti korupcii je teda treba postupovať z viacerých uhlov. Je potrebné eliminovať potenciálne výnosy, čo znamená pôsobiť ex ante, čiže preventívne. K tomu sa musí pripojiť aj účinný postih už vzniknutého korupčného správania, čiže represia, ktorá pôsobí ex post. Samozrejme, že účinný postih, či už trestný alebo administratívny, môže sám o sebe pôsobiť preventívne. Dôsledný boj proti korupcii musí obsahovať aj opatrenia na výchovu obyvateľstva a tvorbu verejnej mienky proti korupcii. Výsledkom týchto opatrení musí byť postupné zvyšovanie citlivosti občanov na prejavy korupčného správania.

Sila verejnosti v boji proti korupcii spočíva predovšetkým v jej širokej znalosti osôb, miestnych pracovných, podnikateľských a životných podmienok, znalosti faktorov najrôznejšieho druhu, okruh ktorých je fakticky neobmedzený. Ide o tú jednoduchú skutočnosť, že trestný čin, ako sociálne podmienený jav môže a aj vzniká vo sfére styku s ľuďmi a medzi ľuďmi. Verejná mienka, názor občanov je mohutným faktorom pôsobenia na členov spoločenstva, čo často pomôže nájsť svedkov, podozrivých aj páchatel'ov. V tomto smere je potrebné si uvedomiť, že verejnosť vstupuje do boja s trestnou činnosťou dobrovoľne z vlastnej iniciatívy.

Participácia občanov na tvorbe verejnej politiky zvyšuje transparentnosť procesov rozhodovania verejnej správy, čím by sa zvýšil priestor pre verejnú kontrolu a tým nakoniec zúžil priestor pre korupciu. Je potrebné najmä

podporovať prepájanie štátnych databáz, dôsledne dohliadať na plnenie zákonných povinností zverejňovania alebo sprístupňovania informácií vrátane súdnych rozhodnutí a rozhodnutí orgánov činných v trestnom konaní a zaviesť tiež povinné zverejňovanie profesijných životopisov a plátov štátnych nominantov v orgánoch obchodných spoločností s majetkovou účasťou štátu, ale perspektívne tiež obchodných spoločností s majetkovou účasťou územnej samosprávy, aby sme verejnú správu neredukovali len na štát.

Posilňovanie participácie verejnosti na rozhodovacích procesoch vo verejnej správe by mala ísť ruka v ruke aj s náležitou legislatívnou úpravou ochrany oznamovateľov korupcie (whistleblowerov).

Predmetom rozšíreného zverejňovania by mali byť tiež výberové konania, ich podmienky, priebeh jednotlivých výberových konaní, umiestnenie uchádzačov a tiež jeho odôvodnenie. Okrem plátov by sa mali zverejňovať aj odmeny alebo tantiémy, ak sa poskytujú, a to v presnej výške každej osoby, ale aj dôvody, na základe ktorých boli poskytnuté. Nevyhnutné je tiež stanovenie a dodržiavanie presných pravidiel a záväzných štandardov pre nominácie zástupcov štátu do orgánov obchodných spoločností s majetkovou účasťou štátu a štátnych podnikov.

Povinnosť štátnych obchodných spoločností zverejňovať zmluvy by nemala byť chápaná iba formálne, aby neboli vytvárané rôzne bariéry jej riadneho plnenia a aby sa táto povinnosť vzťahovala na všetky spoločnosti, ktoré sú vo verejnom priestore, teda nielen tie, ktoré sú priamo vo vlastníctve štátu alebo vyšších územných celkom či obcí, ale aj ich dcérske obchodné spoločnosti, či dokonca dcérske obchodné spoločnosti týchto dcérskych obchodných spoločností, pretože dnes majetkové vzťahy už nie sú také jednoduché ako v minulosti a aj štát zakladá rôzne obchodné spoločnosti, ktoré „len“ vlastnia akcie iných obchodných spoločností. Vzniká tým situácia, ktorá sa pre pozorovateľa môže zdať neprehľadná a akákoľvek neprehľadná situácia je živnou pôdou pre korupciu, preto by aj do takýchto vzťahov malo byť vnesené svetlo povinným zverejňovaním zmlúv.

Korupcia je spoločenský jav, jej právny rozmer je len z niekoľkých, preto je aj účinný boj proti korupcii, a to aj v prostredí verejnej správy, spojený aj s rozvojom neformálnych pravidiel, ktoré v spoločnosti platia a môžu prenikanie korupcie do jednotlivých oblastí spoločnosti zamedziť.

Neformálne pravidlá sú menej zjavné, ale v boji proti korupcii majú kľúčovú úlohu. Na Slovensku je žiaľ pomerne vysoká miera tolerancie voči prípadom korupcie. Kým bude tento stav pretrvávať, tak boj proti korupcii nemôže byť úspešný.

Kultivácia neformálnych pravidiel a jej výsledok – zvýšenie citlivosti

voči korupčnému správaniu u občanov – je postavená predovšetkým na šírení informácie o tom, aká škodlivá je korupcia. Súčasťou tejto kultivácie je vytváranie samočistiacich mechanizmov prostredníctvom verejného odsúdenia.

Vhodné je prijatie osobitného zákona, ktorý by stanovil podmienky pre zavedenie osobnej hmotnej zodpovednosti osôb nakladajúcich s verejnými zdrojmi. V tejto súvislosti je potrebné pripraviť návrh zákona s cieľom dosiahnuť, aby vopred určené kategórie osôb s priamymi rozhodovacími právomocami vo vzťahu k správe majetku štátu boli viazané jednotným štandardom hmotnej zodpovednosti za zverenú verejnú zdroj, verejné prostriedky a za verejný majetok. Tým by sa ich osobná zainteresovanosť premietla do zodpovedného prístupu k správe verejného majetku a ku zodpovednému vynakladaniu verejných prostriedkov, pretože opačné konanie by sa dotklo ich osobného majetku a táto strata by mohla/mala prevýšiť možný nárast majetku z úplatkov, čím by sa ich prijímanie a korupčná činnosť ako taká stali neatraktívnymi.

Na dosiahnutie tohto stavu by bolo potrebné zákonom určiť štandard osobnej hmotnej zodpovednosti, a to nie na nižší, ako je štandard odbornej starostlivosti štatutárov obchodných spoločností podľa Obchodného zákonníka. Bolo by tiež potrebné určiť kategórie osôb, ktoré budú takýmto štandardom viazané, zákonnou úpravou zabezpečiť, aby tento štandard bol povinnou súčasťou aktov upravujúcich výkon činností týchto osôb pri správe majetku štátu, napr. ich mandátnych zmlúv alebo zmlúv upravujúcich výkon ich funkcie a nakoniec aj vytvoriť zákonné pravidlá umožňujúce efektívnu súdnu ochranu nárokov štátu voči osobám, ktoré takýto štandard nedodržia.

Korupcia vo verejnej správe je spojená s poskytovaním a prijímaním neetických a nenáležitých výhod jej predstaviteľmi, pričom je mnohokrát problematické určiť, či vzhľadom na charakter a okolnosti poskytnutia určitého plnenia ide alebo nejde o úplatok. Na toto sme poukázali aj v kapitole našej diplomovej práve venovanej definovaniu korupcie a tiež vymedzeniu úplatku.

S cieľom obmedziť prax poskytovania nenáležitých výhod nositeľom verejnej moci, ktoré nevedú priamo k ovplyvneniu konkrétneho rozhodnutia či konania, ale k vytváraniu väzieb závislosti či neprimeranej ústretovosti pri výkone verejnej moci, ktorá je dnes len v rozpore so štandardami morálky a etiky, je nevyhnutné legislatívne riešenie, a to formou zákonnej úpravy zákazu poskytovania a prijímania neetických výhod predstaviteľmi verejnej správy, ktoré nemajú intenzitu trestnej činnosti, ale predstavujú neželané konanie, ktoré negatívne ovplyvňuje činnosť a zákonné rozhodovanie orgánov verejnej správy.

V záujme zužovania priestoru pre korupciu by bolo vhodné zaviesť

protikorupčnú doložku pri návrhoch zákonov, v rámci ktorej by sa posudzovali návrhy zákonov z hľadiska toho, či návrh zákona rozširuje alebo zužuje priestor pre korupciu. Pre potreby vypracovania protikorupčnej doložky by sa mala vypracovať osobitná metodika posudzovania návrhov zákonov z hľadiska ich dopadu na korupciu a priestor pre ňu. Takáto doložka by sa mala povinne vypracovať podľa stanovenej metodiky ku každému návrhu zákona, a to ideálne nielen ku každému vládnemu návrhu zákona, ale aj ku každému návrhu zákona, ktoré do parlamentu predkladajú poslanci. Bez takejto doložky návrh zákona nemal byť predložený do legislatívneho procesu a táto doložka by mala byť verejná, aby nielen subjekty zúčastnené na pripomienkovom konaní, ale aj celá verejnosť mohli vidieť, ako úradníci návrh zákona z hľadiska korupcie a priestoru pre ňu vyhodnotili, ale najmä, aby bolo možné aj spätne takýto zákon vyhodnotiť po jeho schválení a po jeho uvedení do praxe, či informácie a údaje uvedené v doložke boli alebo neboli úplné, korektné a pravdivé, resp. či sa v praxi prípadne nepreukázal opak.

Pre účinný boj s korupciou bude nevyhnutné, aby došlo ku kombinácii právnych a mimoprávných, spoločenských prvkov. Ak totiž hovoríme o korupcii vo verejnej správe, z pohľadu štátu je to znova verejná správa, ktorá by mala, prirodzene okrem iných orgánov štátu, korupciu v jeho mene (tiež) potierať, čo by mohlo úspech oslabovať.

4. Podvodné konanie vo verejnej správe – ochrana finančných záujmov Európskej únie v podmienkach Slovenskej republiky

Európsky úrad pre boj proti podvodom (OLAF)

Európsky úrad pre boj proti podvodom (OLAF) je jediný orgán Európskej únie poverený odhaľovať, vyšetrovať a zastaviť podvody týkajúce sa finančných prostriedkov Európskej únie. OLAF plní svoje poslanie tým, že:

- vedie nezávislé vyšetrovania podvodov a korupcie týkajúcich sa finančných prostriedkov Európskej únie s cieľom zabezpečiť, aby sa všetky peniaze daňovníkov dostali k projektom, ktoré môžu vytvárať pracovné miesta a rast v Európe,
- prispieva k posilneniu dôvery občanov v inštitúcie Európskej únie

vďaka vyšetrovaniu vážnych pochybení zamestnancov a členov inštitúcií Európskej únie,

- pripravuje spoľahlivú politiku Európskej únie v oblasti boja proti podvodom.

4.1 Ochrana finančných záujmov Európskej únie v podmienkach Slovenskej republiky

Ochrana finančných záujmov Európskej únie v podmienkach Slovenskej republiky je postavená na štyroch pilieroch, a to

- prevencia - predchádzanie podvodom a nezrovnalostiam,
- odhaľovanie,
- vyšetovanie a stíhanie,
- vymáhanie neoprávnene vyplatených finančných prostriedkov a sankcie.

Prevencia

Základom ochrany finančných záujmov Európskej únie v podmienkach Slovenskej republiky je prevencia. Prevencia predpokladá účinné právne predpisy, účinné a efektívne inštitucionálne prostredie na ich uplatňovanie a vymáhanie ich dodržiavania a osobitne efektívne kontrolné systémy.

Ochrana finančných záujmov Európskej únie a boj proti podvodom vyžaduje proaktívny, štruktúrovaný a cielený prístup, ktorého základným prvkom sú primerané prevenčné mechanizmy, ktoré zabraňujú zneužitiu finančných prostriedkov Európskej únie.

Podľa čl. 63 ods. 2 písm. c) nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 2018/1046 o rozpočtových pravidlách, ktoré sa vzťahujú na všeobecný rozpočet Únie sú členské štáty povinné prijímať všetky potrebné opatrenia vrátane legislatívnych, regulačných a administratívnych na ochranu finančných záujmov Európskej únie, v rámci ktorých predchádzajú nezrovnalostiam a podvodom.

Podľa čl. 125 ods. 4 písm. c) nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 1303/2013, ktorým sa stanovujú spoločné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde, Kohéznom fonde, Európskom poľnohospodárskom fonde pre rozvoj vidieka a Európskom námornom a rybárskom fonde a ktorým sa stanovujú všeobecné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde,

Kohéznom fonde a Európskom námornom a rybárskom fonde, a ktorým sa zrušuje nariadenie Rady (ES) č. 1083/2006, v súvislosti s finančným riadením a kontrolou operačného programu, riadiaci orgán zavedie účinné a primerané opatrenia proti podvodom pričom zohľadní identifikované riziká.

Podľa čl. 58 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 1306/2013 o financovaní, riadení a monitorovaní spoločnej poľnohospodárskej politiky je Slovenská republika povinná prijať v rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky všetky právne predpisy, regulačné a správne opatrenia, ako aj všetky ďalšie opatrenia potrebné na zabezpečenie účinnej ochrany finančných záujmov Európskej únie, vrátane predchádzania nezrovnalostiam a podvodom, ich zistenia a nápravy.

Základom prevencie v oblasti boj a proti podvodom sú účinné právne predpisy a systémy riadenia a kontroly zamerané na ochranu verejných záujmov, ktoré obsahujú prvky posilňujúce riadne finančné hospodárenie. Tieto majú byť pravidelne prehodnocované s ohľadom na odolnosť voči nezrovnalostiam a podvodom.

Z právnych predpisov, ako aj z interných riadiacich aktov musí byť jasné rozdelenie zodpovedností za implementáciu finančných prostriedkov Európskej únie tak medzi jednotlivými subjektmi, ako aj medzi jednotlivými zamestnancami týchto subjektov. Je potrebné dbať na zjednodušovanie pravidiel implementácie finančných prostriedkov Európskej únie, vrátane zjednodušovania interných riadiacich aktov orgánov zodpovedných za implementáciu finančných prostriedkov Európskej únie so zreteľom na vytvorenie pravidiel odolných voči podvodom a zamedzenie rozdielnemu výkladu pravidiel.

Vzhľadom na ťažkosti pri dokazovaní podvodného konania a náprave poškodenia dobrého mena dotknutých subjektov je žiaduce, aby sa zabránilo podvodnému konaniu prostredníctvom preventívnych opatrení. Prevenčné techniky majú byť zamerané na obmedzovanie príležitostí k páchaniu podvodov prostredníctvom zavedenia rozsiahleho a účinného systému vnútornej kontroly, v kombinácii s proaktívnym, štruktúrovaným a cieľovým hodnotením rizík podvodov. Do efektívneho kontrolného systému by sa malo premietnuť hodnotenie rizík podvodov a tento systém by na základe tohto hodnotenia mal byť opakovane prehodnocovaný.

Na účinné rozdelenie jednotlivých zodpovedností v oblasti ochrany finančných záujmov Európskej únie je nevyhnutná koordinácia jednotlivých opatrení. Túto koordináciu vykonáva v zmysle príslušných právnych predpisov Úrad vlády SR v spolupráci s partnermi siete AFCOS v rámci vytvorenej štruktúry, ktorú predstavuje Riadiaci výbor a ním vytvorené pracovné skupiny.

Najsilnejšia ochrana proti možnému podvodu je dobre navrhnutý a efektívne vykonávaný systém kontroly, ktorý je zacielený na účinné zmiernenie identifikovaných rizík. Takýto systém kontroly zahŕňa samotné účinné vykonávanie prvostupňových kontrol na úrovni riadiacich orgánov resp. sprostredkovateľských orgánov ako aj pravidelné interné a externé overovanie a prehodnocovanie funkčnosti kontrolných a riadiacich systémov.

Overenia funkčnosti kontrolných a riadiacich systémov a kontroly na mieste je potrebné vykonávať na základe analýzy rizík na dostatočnej kontrolnej vzorke. Pravdepodobnosť zistenia potenciálnych prípadov podvodov sa zvýši, keď sú prvostupňové kontroly, t. j. kontroly vykonávané do momentu ukončenia realizácie projektu (či už administratívne kontroly alebo kontroly na mieste) a overovania funkčnosti kontrolných a riadiacich systémov

dôkladné.

V rámci výkonu systémových auditov je potrebné zamerať sa na hodnotenie efektívnosti a primeranosti protipodvodných opatrení na úrovni riadiacich orgánov. Vzhľadom na to, že podvody sú čoraz komplexnejšie a dômyselnejšie, je nutné používať analytické softvérové nástroje a databázy nielen pri odhaľovaní podvodov, ale aj pri ich predchádzaní na úrovni výberu projektov na realizáciu.

Pri ochrane finančných záujmov Európskej únie je dôležité nepodceňovať budovanie etického prostredia. Je potrebné zdôrazniť nulovú toleranciu voči podvodu a korupcii a ukázať, že akýkoľvek pokus o podvod z rozpočtu Európskej únie alebo korupciu je neprijateľný a nebude v žiadnom prípade tolerovaný.

Vytvorenie kultúry, ktorá má odmietavý postoj k podvodnému správaniu, je kľúčovým prvkom pri odrádzaní potenciálnych podvodníkov, ako aj pri maximalizácii úsilia bojovať proti podvodom a nezrovnalostiam zo strany zamestnancov zodpovedných za implementáciu finančných prostriedkov Európskej únie. V rámci rozvoja takejto kultúry citlivej na podvody je dôležité, aby subjekty zapojené do implementácie finančných prostriedkov Európskej únie prijali a deklarovali svoje poslanie, ktoré okrem všeobecnej vízie a zamerania činnosti obsahuje aj jasné vyjadrenie, viditeľné pre všetkých interných a externých pozorovateľov, že tieto subjekty sa usilujú o dosiahnutie najvyšších etických štandardov.

Potrebná je jasná deklarácia z najvyššej úrovne subjektov zapojených do implementácie, že od zamestnancov a prijímateľov finančných prostriedkov Európskej únie sa očakáva najvyšší štandard etického správania sa. Štandardom musí byť existencia funkčného etického kódexu, ktorý

okrem iného upravuje vnútorné postupy pri existencii konfliktu záujmov. Zamestnanci musia konať v súlade so zásadami integrity, objektivity, zodpovednosti a poctivosti.

Nevyhnutnou súčasťou boja proti podvodom je komplexná vzdelávacia a osvetová činnosť tak v subjektoch zodpovedných za oblasť tradičných vlastných zdrojov a dane z pridanej hodnoty, riadenie a kontrolu európskych štrukturálnych a investičných fondov, spoločnej poľnohospodárskej politiky, ako aj v celej spoločnosti.

V rámci zavedenia účinného prevenčného mechanizmu v boji proti podvodom je nevyhnutné zvýšiť kvalitu administratívnych kapacít zapojených do riadenia, kontroly a auditu využívania finančných prostriedkov Európskej únie aj prostredníctvom uceleného systému vzdelávania zameraného na prevenciu a identifikovanie podvodov. Všetci zamestnanci v rámci subjektov zapojených do implementácie finančných prostriedkov z rozpočtu Európskej únie majú byť školení o teoretických i praktických otázkach ochrany finančných záujmov Európskej únie a osobnej integrite, ale aj o identifikácii podozrení z podvodu vrátane indikátorov podozrenia podvodu a adekvátnej reakcii na prípady podozrenia z podvodu.

Pravidelná vzdelávacia činnosť by mala byť zameraná predovšetkým na oblasť verejného obstarávania, ochranu hospodárskej súťaže a riešenie problematiky konfliktu záujmov a korupcie pri verejnom obstarávaní. Osobitnú pozornosť treba venovať kontinuálnemu prehlbovaniu kvalifikácie vládných audítorov a vyšetrovateľov v oblasti boja proti podvodom.

Zároveň je potrebné začleniť protikorupčné a protipodvodné témy aj do formálneho vzdelávania (vzdelávanie na základných, stredných a vysokých školách a takisto osobitné vzdelávanie zamerané na vyšetrovateľov, prokurátorov a audítorov).

Na podporu členských štátov v ich úsilí bojovať proti podvodom a tým protiprávnym aktivitám poškodzujúcim finančné záujmy Únie je určený program Hercule III. Je zameraný predovšetkým na spoluprácu medzi Európskou komisiou prostredníctvom Európskeho úradu pre boj proti podvodom (úrad OLAF), príslušnými orgánmi v členských štátoch a inými európskymi inštitúciami a orgánmi. Opatrenia v rámci programu Hercule III zahŕňajú technickú a operačnú pomoc orgánom presadzovania práva v členských štátoch a ich odbornú prípravu.

Popri horizontálnych opatreniach s pôsobnosťou pre všetky operačné programy a pre všetky finančné prostriedky Európskej únie sú súčasťou efektívnej ochrany finančných záujmov Európskej únie aj sektorové či odvetvové opatrenia so zreteľom na špecifiká jednotlivých operačných programov.

V oblasti poľnohospodárskych fondov je potrebné osobitný dôraz klásť na predchádzanie chýb a zlepšenie kontroly oprávnenosti prijímateľov, projektových aktivít a výdavkov, napríklad často zistená neoprávnenosť poľnohospodárskych plôch pre priame platby pri porovnávaní s ortho-snímkami, či zníženie chybovosti na strane orgánov zodpovedných za implementáciu.

4.2 Odhaľovanie

Druhým pilierom v rámci ochrany finančných záujmov Európskej únie v podmienkach Slovenskej republiky je odhaľovanie podvodného konania.

Po skúsenostiach z predchádzajúcich programových období možno skonštatovať, že Európska únia čelí snahám o zneužitie jej pomoci, pri ktorom potenciálni podvodníci používajú čoraz dômyselnejšie spôsoby, metódy a techniky.

Páchatelia podvodov poškodzujúcich finančné záujmy Európskej únie si často svoje konanie dôkladne pripravujú. Takéto konanie je často zložité preukázať, čím sa zvyšuje riziko toho, že páchatelia týchto činov nebudú potrestaní. Aj z tohto dôvodu riešenie nezrovnalostí je jednou z kľúčových požiadaviek, aby sa finančné prostriedky Európskej únie vrátili do rozpočtu Európskej únie a zároveň aby sa orgánom činným v trestnom konaní zabezpečil dôkazný materiál pre prípadné začatie trestného konania. Ak systémy boja proti podvodom majú byť účinné, musia byť dômyselnejšie. Preto je potrebné posilniť existujúce vnútorné a vonkajšie kontrolné systémy a určiť najrizikovejšie oblasti, v ktorých dochádza k nesprávnemu použitiu a zneužitiu finančnej pomoci poskytovanej z fondov Európskej únie.

Z doterajších skúseností vyplýva, že k najrizikovejším oblastiam pri čerpaní finančných prostriedkov Európskej únie, v ktorých sa vyskytuje najväčšie množstvo nezrovnalostí a na ktoré upozorňuje aj Európska komisia, patrí oblasť verejného obstarávania, konfliktu záujmov, korupcie, nerealizovaných alebo čiastočne realizovaných aktivít a predkladania falšovanej dokumentácie na príslušné orgány.

Porušenie pravidiel a postupov verejného obstarávania má priamy vplyv na vznik nezrovnalostí a podvodov. Pravidlá Európskej únie týkajúce sa verejného obstarávania prispievajú k predchádzaniu, odhaľovaniu a náprave protiprávneho stavu. Nové právne predpisy týkajúce sa verejného obstarávania a koncesií zlepšujú transparentnosť, napr. na základe povinného elektronického verejného obstarávania, regulovania koncesií a bližšieho pohľadu na zraniteľnú fázu po zadaní zákazky. Týmito predpismi sa posilňuje cieľ, ktorým je boj proti korupcii. Vymedzuje sa v nich napr. konflikt

záujmov, dôvody vylúčenia sa rozširujú aj na tajné dohody medzi subjektmi predkladajúcimi ponuku, ktoré ovplyvňujú verejného obstarávateľa. Zavádza sa aj monitorovacia a oznamovacia povinnosť na obmedzenie podvodov a iných závažných nezrovnalostí pri verejnom obstarávaní.

Ďalším problémom, ktorému je potrebné čeliť, je problematika konfliktu záujmov a korupcie predovšetkým v oblasti verejného obstarávania pri obstarávaní tovarov, prác a služieb z prostriedkov Európskej únie, ako aj v oblasti výberu projektov, ktoré sa majú financovať z prostriedkov Európskej únie.

Tieto dve oblasti sú kľúčové z pohľadu neoprávneného navýšenia hodnoty zákazky a preferovania uchádzača. Dodržiavanie zásady nediskriminácie a transparentnosti je predpokladom rozvoja zdravej a skutočnej hospodárskej súťaže medzi subjektmi, ktoré sa zúčastňujú verejného obstarávania a účelného vynakladania verejných prostriedkov. Korupcia vedie k plytvaniu prostriedkov určených na verejné služby a práce, narúša súťaženie, bráni transparentnosti a tak vedie k neefektívnemu prerozdeleniu zdrojov, čím dochádza k deformácii trhového mechanizmu a ochudobňovaniu ekonomiky, keďže nie je úspešný subjekt, ktorý je ekonomicky najzdatnejší, ale subjekt, ktorý neponúka najkvalitnejšie služby a produkty. Nebezpečná je nielen aktívna korupcia, ale aj pasívna, ktorá spočíva v prijatí, vyžiadaní si alebo akceptovaní príslubu poskytnutia finančného plnenia alebo inej výhody, a to pre seba alebo pre inú osobu, s cieľom zneužiť svoje profesionálne postavenie a oprávnenia z neho vyplývajúce, na vlastné obohatenie.

Na základe doterajších identifikovaných zistení je nevyhnutné posilniť a zdokonaľiť kontrolné systémy na úrovni riadiacich a sprostredkovateľských orgánov, pričom je potrebné zamerať sa na kontroly na mieste. Zamestnanci, predovšetkým kontrolóri a audítori, musia mať dostatočné vedomosti a zručnosti na to, aby dokázali rozpoznať ukazovatele podvodu (tzv. red flags - napr. nezrovnalosti vo verejnom obstarávaní - kartelové dohody, konflikt záujmov členov hodnotiaceho tímu, sťažnosti neúspešných uchádzačov a pod.).

Kontrolnú i audítorskú činnosť je dôležité koordinovať efektívne a vzhľadom na to je spolupráca partnerov siete AFCOS pri plánovaní a vykonávaní kontrol/auditov nevyhnutná. Spoluprácu partnerov siete AFCOS pritom podporuje a koordinuje Riadiaci výbor a Pracovná

skupina pre spoluprácu v oblasti koordinácie kontrolnej činnosti, pričom nie je vylúčená ani prierezová spolupráca medzi pracovnými skupinami.

V rámci odhaľovania a následného vyšetrovania nezrovnalostí, podvodov a korupcie subjekty zapojené do vykonávania pomoci z finančných prostriedkov Európskej únie zabezpečujú, aby sa zistil, odhalil a vyšetril

maximálny počet nezrovnalostí, podvodov a korupcie. Úrad OLAF v spolupráci s partnermi siete AFCOS poskytuje podporu a priestor na posudzovanie prípadov, pri ktorých zo zistených okolností vyplýva, že bol pravdepodobne spáchaný trestný čin.

Na získavanie informácií, ktoré sú dôležité pre zisťovanie a odhaľovanie protiprávnych konaní, je dôležité využívať dostupné možnosti a nástroje (najmä IT nástroje), či už na národnej, alebo nadnárodnej úrovni. V rámci vnútroštátnej úrovne je na tento účel primerane využívaný systém ITMS (ITMS20 1 4+), ako aj elektronická komunikácia.

Prostredníctvom elektronickej komunikácie môže verejnosť oznamovať svoje podozrenia na neefektívne a neúčelné vynakladanie finančných prostriedkov Európskej únie, a to na e-mailovej adrese: nezrovnalosti@vlada.gov.sk. Úrad OLAF a partneri siete AFCOS o tejto možnosti pravidelne informujú verejnosť aj prostredníctvom médií a tlačových správ uvedených na stránkach svojich webových sídiel.

Pri odhaľovaní a vyšetrovaní nezrovnalostí, korupcie a podvodov orgány Slovenskej republiky spolupracujú s úradom OLAF. OLAF je kľúčovým partnerom Slovenskej republiky pre všetky aktivity súvisiace s ochranou finančných záujmov Európskej únie a poskytuje podporu pri vedených administratívnych vyšetrovaniach.

V zmysle právnych predpisov Európskej únie sú členské štáty povinné nahlásiť Európskej komisii všetky nezrovnalosti, vrátane podozrenia z podvodu a preukázaného podvodu, ktoré majú vplyv na finančné záujmy Európskej únie v tých oblastiach, v ktorých členské štáty plnia rozpočet Európskej únie, a v oblasti výberu tradičných vlastných zdrojov Európskej únie. Európskej komisii sú nahlasované nezrovnalosti, ktoré presahujú 10.000,- EUR v príspevku z fondov, ako aj informácie o významnom pokroku týkajúcom sa súvisiacich správnych a súdnych konaní s výnimkou prípadov nezrovnalostí ustanovených v nariadeniach.

V Slovenskej republike je vytvorený systém nahlasovania nezrovnalostí na národnej úrovni, v rámci ktorého sa evidujú všetky nezrovnalosti s finančným vplyvom na výkaz výdavkov Európskej únie, ako i nezrovnalostí, v ktorých je vedené trestné stíhanie za niektorý z trestných činov poškodzujúcich finančné záujmy Európskej únie.

OLAF v pravidelných štvrtročných intervaloch zhromažďuje údaje o nezrovnalostiach, ktoré spadajú pod nahlasovacia povinnosť a následne ich prostredníctvom systému IMS zasiela Európskej komisii.

Na základe doterajšej analýzy nezrovnalostí sa nezrovnalosti s najväčším finančným dopadom v rámci Slovenskej republiky týkali najmä netransparentného konania pri výberovom a hodnotiacom procese,

porušenia pravidiel a postupov v oblasti verejného obstarávania (napr. diskriminačné stanovenie podmienok účasti v oblasti preukázania technickej alebo odbornej spôsobilosti pri verejnom obstarávaní, skrátenie lehôt na vyžiadanie súťažných podkladov pri obstarávaní nadlimitných zákaziek), deklarovanie výdavkov vo faktúrach, ktoré neboli v súlade so skutočne vykonanými prácami; nezabezpečenia čestnej hospodárskej súťaže, nevrátenia nezúčtovaného zostatku zálohovej platby do stanoveného termínu a pod.

Na účely správneho a korektného nahlasovania nezrovnalostí Európskej komisii prostredníctvom systému IMS, je nevyhnutné zaistiť jednotnosť, úplnosť a správnosť nahlasovaných údajov v systémoch ITMS (ITMS2014+) a IMS. Keďže tieto informačné systémy sa neustále vyvíjajú, je potrebná úzka spolupráca všetkých zainteresovaných osôb, ktoré do týchto systémov evidujú údaje o nezrovnalostiach.

OLAF v spolupráci s Pracovnou skupinou pre nezrovnalosti každoročne vypracúva Ročnú správu o nezrovnalostiach, ktorá je predkladaná na rokovanie vlády SR ako informatívny materiál do konca júna nasledujúceho kalendárneho roka. Správa obsahuje informácie o všetkých nezrovnalostiach zaevidovaných v danom roku do IMS. Na základe analýzy nezrovnalostí a identifikácie oblastí, ktoré obsahujú najväčšie riziko, relevantní partneri siete AFCOS prijímajú zodpovedajúce opatrenia na obmedzenie výskytu rizík.

Pre lepšiu identifikáciu rizika vzniku nezrovnalosti je nevyhnutné poznať najčastejšie sa vyskytujúci druh a typ nezrovnalosti a podvodov, najčastejší spôsob porušenia ustanovení zmlúv o poskytnutí NFP, ako aj vnútroštátnych predpisov a právnych predpisov Európskej únie, ich finančný vplyv a spôsob ich odhalenia. Výsledkom tejto rizikovej analýzy by mali byť presné a spoľahlivé údaje o rozsahu a charaktere nezrovnalostí a podvodov.

Riadiaci výbor pre ochranu finančných záujmov Európskej únie v Slovenskej republike zabezpečuje, aby všetci partneri siete AFCOS zodpovedajúcim spôsobom reagovali na zmeny v rizikových prostrediach a podľa potreby upravili svoje systémy riadenia, realizácie, auditu a kontroly.

4.3 Vyšetrovanie a stíhanie podvodov

Primárnym cieľom v oblasti vyšetrovania a stíhania podvodného konania je prijať opatrenia, ktoré budú pri dosahovaní boja proti podvodom konzistentné a účinné. Úrad OLAF v spolupráci s partnermi siete AFCOS bude na tento účel iniciovať činnosti v legislatívnej, administratívnej a vyšetrovacej oblasti vzťahujúcej sa na ochranu finančných záujmov

Európskej únie.

Pritom je nevyhnutné, aby sa pravidlá Európskej únie a Slovenskej republiky zamerané na boj proti podvodnému konaniu vykonávali na základe starostlivo pripravených a aktuálnych hodnotení rizík podvodu a aby páchatelia trestných činov poškodzujúcich alebo ohrozujúcich finančné záujmy Európskej únie boli odsúdení. V tejto súvislosti je takisto potrebné, aby sa právne predpisy Európskej únie dôsledne premietli do právnych predpisov Slovenskej republiky.

Základným predpokladom je chápať podvod v širšom zmysle, t. j. v zmysle smernice o boji proti podvodom, ako každé úmyselné konanie alebo opomenutie poškodzujúce alebo ohrozujúce finančné záujmy Európskej únie.

S ochranou finančných záujmov Európskej únie v Slovenskej republike nepochybne súvisí aj trestnoprávna zodpovednosť právnických osôb v zmysle národných, medzinárodných a nadnárodných záväzkov a odporúčaní. Je potrebné v súvislosti s bojom proti podvodom ako aj organizovanej trestnej činnosti v oblasti využívania finančných prostriedkov Európskej únie zvýšiť efektívnosť a účinnosť mechanizmu sankcionovania právnických osôb, ak došlo v súvislosti s ich činnosťou k spáchaniu trestného činu. V tejto súvislosti dáva zároveň smernica o boji proti podvodom základný rámec pre harmonizáciu uplatňovania trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktoré svojim protiprávnym konaním poškodili finančné záujmy Európskej únie.

Štruktúrovaná koordinácia (výmena údajov a informácií) medzi orgánmi boja proti podvodom, riadiacimi orgánmi a inými orgánmi je osvedčeným postupom. Na účinné vyšetrowanie podvodov je však nevyhnutné posilniť užšiu spoluprácu medzi orgánmi zodpovednými za implementáciu finančných prostriedkov Európskej únie na jednej strane a orgánmi presadzovania práva a justičnými orgánmi na strane druhej. Spolupráca medzi partnermi siete AFCOS by sa mala zameriavať na výmenu informácií a pomoc operatívneho charakteru. Slovenská republika má za cieľ prostredníctvom Riadiaceho výboru na ochranu finančných záujmov Európskej únie zefektívniť existujúcu platformu pre rýchlu (operatívnu) výmenu aktuálnych informácií, skúseností a osvedčených postupov. Odborná príprava na boj proti podvodom prostredníctvom organizovania štruktúrovaných a komplexných školení o vyšetrovacích a kriminalistických metódach a sektorových právnych predpisoch je nevyhnutná pre výmenu právnych a praktických odborných skúseností medzi jednotlivými partnermi siete AFCOS.

Ďalší kľúčový prvok pri ochrane finančných záujmov Európskej únie je ochrana oznamovateľov protispoločenskej činnosti pretože oznámenie o podozrení z páchania závažných trestných činov výraznou mierou prispieva k boju proti podvodom. Zároveň je dôležité pravidelne vyhodnocovať,

či ochrana oznamovateľov protispoločenskej činnosti je v podmienkach Slovenskej republiky vyhovujúca a dostatočným spôsobom tak napomáha vyšetrovaniu nezrovnalostí, ktoré majú charakter závažnej a inej protispoločenskej činnosti.

4.4. Vymáhanie neoprávnene vyplatených finančných prostriedkov a sankcie

V zmysle smernice o boji proti podvodom sú členské štáty povinné prijať potrebné opatrenia, aby zabezpečili, že podvod poškodzujúci finančné záujmy Európskej únie, pranie špinavých peňazí, pasívna a aktívna korupcia, sprenevera budú predstavovať trestné činy, ak boli spáchané úmyselne. V tejto súvislosti je potrebné analyzovať aj primeranosť sankcií za nezrovnalosti s cieľom vyváženosti a zároveň naplnenia funkcie odradenia potenciálnych páchatel'ov od konania, ktoré je následne potrebné administratívno-právne alebo trestno-právne sankcionovať.

Je všeobecným pravidlom, že pri akejkoľvek nezrovnalosti sa neprávom získaná výhoda odníme povinnosťou zaplatiť alebo vrátiť dlžné alebo neprávom získané sumy. Ak ide o porušenie finančnej disciplíny, odvod, penále a pokutu za porušenie finančnej disciplíny pri nakladaní s finančnými prostriedkami štátneho rozpočtu a s finančnými prostriedkami Európskej únie, ukladá a vymáha Úrad vládneho auditu, prípadne Ministerstvo financií SR a Pôdohospodárska platobná agentúra v súlade s § 31 zákona č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy.

Vykonanie finančných opráv v súvislosti s individuálnymi alebo systémovými nezrovnalosťami môže byť zabezpečené stiahnutím finančného príspevku alebo jeho časti z výkazu výdavkov v nasledujúcej žiadosti o platbu okamžite, bez ohľadu na to, kedy je ukončený proces vysporiadania/vymáhania a kedy zodpovedajúce neoprávnené výdavky boli vysporiadané v prospech mimorozpočtového účtu certifikačného orgánu alebo odpočítaním príspevku alebo jeho časti z výkazu výdavkov až po ukončení procesu vysporiadania/vymáhania, t. j. následným odpočítaním po ich pripísaní na príslušný mimorozpočtový účet certifikačného orgánu.

Zároveň je potrebné zabezpečiť efektívne vymáhanie neoprávnene vyplatených finančných prostriedkov a analyzovať údaje o prijatých sankciách v súvislosti s financovaním z fondov, ktoré nie sú súčasťou EŠIF. Na kvalitné zacielenie opatrení potrebných na zlepšenie spätného vymáhania finančných prostriedkov chýbajú dostatočne komplexné údaje o sume vymožených finančných prostriedkov Európskej únie a ich príslušná analýza. Je potrebné prijať opatrenia na zabezpečenie plynulého a včasného procesu vymáhania neoprávnene vyplatených alebo nesprávne použitých

finančných prostriedkov a klásť pritom dôraz najmä na zvýšenie úsilia v súvislosti s vymáhaním a vrátením súm dotknutých podvodom.

Zároveň je potrebné venovať pozornosť prípadom, v ktorých boli výdavky označené ako neoprávnené pre financovanie z rozpočtu Európskej únie a financovanie projektu bolo ďalej zabezpečené z verejných zdrojov príslušnej kapitoly štátneho rozpočtu. Údaje o spätnom získavaní neoprávnené vyplatených súm, ako aj ďalšie súvisiace relevantné údaje v tejto oblasti je potrebné podrobne monitorovať v rámci Ročnej správy o nezrovnalostiach.

V súvislosti s prijatím smernice o boji proti podvodom je naďalej potrebné skúmať aktuálnosť vymedzenia skutkových podstát trestných činov súvisiacich s poškodzovaním finančných záujmov Európskej únie vymedzených v Trestnom zákone, najmä so zreteľom na zvyšovanie sofistikovanosti a komplexnosti konaní páchatel'ov, ktorými sú naplnené jednotlivé znaky skutkových podstát trestných činov.

V rámci existujúceho právneho prostredia je potrebné dôsledne presadzovať objektívne uplatňovanie disciplinárnych opatrení voči zamestnanom štátnej a verejnej správy, ktorí spôsobili nadmernú chybovosť jednotlivých operačných programov, resp. svojou nečinnosťou umožnili vznik závažných nezrovnalostí.

Osobitnú pozornosť treba venovať včasnému a úplnému postupu krokov v súvislosti so zisteniami, odporúčaniami a požiadavkami Európskej komisie, vrátane úradu OLAF a Európskeho dvora audítorov a uplatňovanie disciplinárnej zodpovednosti za nesplnenie uložených odporúčaní. Zároveň treba dbať na to, aby orgány zodpovedné za koordináciu a finančné riadenie zabezpečili včasné a jednotné uplatnenie týchto opatrení a zistení vo všetkých operačných programoch, nielen v operačnom programe dotknutom zisteniami.

Ak bola štátu spôsobená škoda alebo boli inak porušené či ohrozené jeho práva alebo oprávnené záujmy, môže si ako poškodený uplatňovať náhradu škody v trestnoprávnom, resp. občianskoprávnom konaní, alebo len vykonávať procesné práva poškodeného bez vyčíslenia a uplatnenia nároku na náhradu škody.

4.5 Nezrovnalosti

Pre programové obdobie 2014 – 2020 je pojem nezrovnalosť definovaný v súlade s nariadením Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1303/2013 ako *„akékoľvek porušenie práva Únie alebo vnútroštátneho práva týkajúceho sa jeho uplatňovania, vyplývajúce z konania alebo opomenutia hospodárskeho subjektu, ktorý sa zúčastňuje na vykonávaní EŠIF, dôsledkom čoho je alebo*

by bol negatívny dopad na rozpočet Únie zaťažením všeobecného rozpočtu neoprávneným výdavkom.“

Z usmernenia k nezrovnalostiam č. 2/2015-U, vydaným Ministerstvom financií Slovenskej republiky vyplýva, že pojem „nezrovnalosť“ sa neobmedzuje len na typy konania, ktoré vedú k uplatneniu sankcií (v ktorých sa vyžaduje preukázanie úmyselného protiprávneho konania alebo protiprávneho konania v dôsledku nedbanlivosti), ale zahŕňa aj konanie, ktoré odôvodňuje uplatnenie iných opatrení a kontrol s cieľom zaistiť ochranu finančných záujmov Európskej únie. Nezrovnalosť nie je len „porušenie práva“, ako to v odvolaní uvádza žiadateľ. Pod tento pojem možno zaradiť aj podozrenie z nezrovnalosti resp. iné konanie, ktoré nevedie k uplatneniu sankcií.

Ako vyplýva z vyššie uvedenej definície, „nezrovnalosť“ je podozrenie, prípadne zistený nedostatok, ktorý vzniká konaním, resp. opomenutím konania. Nezrovnalosť ale nie je len samotný výsledok zisťovania nedostatkov, ako to uvádza žiadateľ.

Skúmanie nezrovnalosti má niekoľko fáz, pričom všetky je nutné subsumovať pod pojem „nezrovnalosť“. Tieto fázy sú vznik nezrovnalosti, prvá informácia o nezrovnalosti, zistenie nezrovnalosti, zdokumentovanie nezrovnalosti, oznámenie nezrovnalosti, riešenie nezrovnalosti, vysporiadanie podľa zmluvy o NFP, správne/súdne konanie, vymáhanie nezrovnalosti a vysporiadanie voči Európskej komisii

B. Korupčná kriminalita ako problém (nie len) verejnej sféry

Korupciu opodstatnene možno nazývať spoločenským fenoménom. Nejde o jav nový, no sústavne je to jav aktuálny a to nie len pre osobitosti, ktorými vyniká, ale aj pre svoje celosvetové rozšírenie. K osobitostiam je možné do úvahy vziať jednak tie kriminologické, ale aj tie trestnoprávne a to, čo je zrejme zásadným problémom, ktorý je potrebné venovať sa otázkam a možnostiam trestnoprávnej ochrany, je vysoká miera latencie korupcie. Nejde pritom len o problém, o ktorom by sme v týchto intenciách uvažovali u nás, na Slovensku. Rovnako tak je to problém mnohých iných európskych i mimoeurópskych štátov. Aj toto spôsobuje, že na korupciu nahliadame ako na spoločenský negatívny fenomén, ako na problém narážajúci a búrajúci koncepcie právnych a demokratických štátov, ktoré sa budujú na úcte a ochrane, na vynucovaní ľudských práv.

Korupcia sa označuje ako spoločenský, hromadný jav, ktorý je významným problémom súčasnej spoločnosti. Kým v minulosti sa považovala za problém verejnej sféry, dnes je rozšírená na všetky oblasti našej spoločnosti, súkromnú sféru nevynímajúc. V oblasti verejnej nepochybne boli, sú a aj budú vhodné podmienky pre jej vznik a rozmach, čo je dané povahou verejnej sféry, možnostami krytia i širokou sieťou verejných inštitúcií a úradov, kde kontrolné mechanizmy zlyhávajú práve v dôsledku tejto rozvetvenosti a v dôsledku možných kompetenčných konfliktov. Rozšírenie korupcie tak v oblasti verejnej, ako aj v oblasti súkromnej je reálnym odrazom stavu spoločnosti a na tento reagovali nie len národné, ale aj nadnárodné a medzinárodné dokumenty.¹

K novším oblastiam v ktorých sa korupčné konanie vyskytuje, a na čo reagovala aj trestnoprávna rovina ochrany proti korupcii, je oblasť volieb resp. výkonu aktívneho volebného práva, práva hlasovať v referende a aj ľudovom hlasovaní o odvolaní prezidenta. Vo svojej podstate ide o časovo pomerne špecificky ohraničenú formu korupčného správania, nakoľko sa spája s voľbami, referendumami alebo ľudovým hlasovaním o odvolaní prezidenta a v týchto etapách a krátko pred nimi sa takéto protiprávne konania objavovali a aj objavujú ako nepovolený prostriedok politického boja a získavania politickej prevahy. Negatívom tohto javu je, že zasahuje do chodu a správy štátu, takto je možné ovplyvňovať dôležité vnútroštátne otázky a vplývať aj na stabilitu štátu.²

¹Trestnoprávny dohovor Rady Európy proti korupcii, Občianskoprávny dohovor Rady Európy proti korupcii, Spoločný postup EÚ z 22. decembra 1998 prijatý Radou na základe článku K.3 Zmluvy o EÚ, týkajúcej sa korupcie v súkromnom sektore a ďalšie

²Tittlová, M.: Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 80-81

Ďalším novším problémom, je výskyt korupcie v súvislosti so športovými podujatiami a všeobecne možno povedať, že v súvislosti s priebehom a riadnymi výsledkami športových podujatí, ktoré by sa mali odvíjať len a len od zdatnosti hráčov, súperov, od ich fyzickej a mentálnej pripravenosti. Výkon športových aktivít je nepochybne vecou všeobecného záujmu a v konečnom dôsledku je to aj oblasť, v ktorej ide (v prípade niektorých druhov športov) o vysoké zárobky, či finančné profity. Nečudo preto, že aj v tejto oblasti sa korupčné konanie udomácnilo a to v rôznych formách.

Osobitne v súvislosti s korupciou treba zdôrazniť, že práve v oblasti verejnej existujú zrejme najlepšie podmienky pre vznik a rozvíjanie satakehto patologického (a vždy protiprávneho) konania. Na uvedené rozšírenie korupcie v oblasti verejnej reagovala naposledy naša trestnoprávna úprava, čím vlastne len vyzdvihla nebezpečnosť korupčného javu vo verejnej sfére. Zavedené boli skutkové podstaty prijímania aj poskytovania nenáležitej výhody (verejným činiteľom alebo verejnemu činiteľovi) a rovnako tak aj skutková podstata ohýbania práva, čím sa špecificky reagovalo aj na korupčne ovplyvnené možnosti rozhodovania súdov a súdnych úradníkov.

Hoci vyššie sme naznačili niektoré východiská trestnoprávnej ochrany práv a právom chránených záujmov pred korupciou, nejde vonkoncom o jediné oblasti jej výskytu. Legislatíva síce vyzdvihuje a ako keby za osobitne nebezpečné označuje len niektoré druhy korupčného konania, na iné akoby zabúdala. Dnes je korupcia problémom verejnej i súkromnej sféry.³ Aj keď korupcii v súkromnej sfére sa nevenuje taká pozornosť, ako v tej verejnej, nepochybne ide o významnú časť korupčnej kriminality, osobitne v zložke latentnej korupčnej kriminality. Často sa v tej súkromnej oblasti považuje za niečo úplne bežné bez toho, aby si jednotlivci uvedomovali protiprávnosť tohto konania.⁴ Potýka sa s ňou zdravotníctvo, školstvo, v každom prípade oblasť súdnictva, verejnej správy, ale aj oblasť súkromná a všetky tieto patologické a protiprávne javy by bolo potrebné vhodným spôsobom riešiť aj na úrovni legislatívy. Navyše, globalizácia spoločnosti, a internacionalizácia množstva aktivít ľudskej spoločnosti, viedli k tomu, že do korupčnej kriminality sa nám dostávajú cezhraničné prvky, že korupcia nadobúda cezhraničný rozmer. To, že ide o problém globálny a celosvetový, je jednou stránkou mince. Tou druhou stránkou mince je problém spojený s vnútroštátnym korupčným správaním, ktoré má nadnárodný a medzinárodný prvok, čo znova len vnútroštátne orgány stavia pred otázku, ako vhodne a efektne chrániť spoločnosť pred korupčným javom.

³Tarabová, N.: *Korupcia v kontexte verejného obstarávania. In Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019, s. 59*

⁴Tamtiež, s. 58 - 59

Nadväzne na tieto úvahy je relevantné pýtať sa, čo to vlastne korupcia je a aké má znaky, čo je už korupcia a čo nie je ešte korupciou, kde sú hranice korupcie a aké typické znaky má mať správanie, ktoré sa dá označiť ako správanie korupčné. Týmto úvahám a vymedzeniu sa venujeme v nasledujúcej podkapitole.

1. K pojmu korupcia

Vymedzení korupcie a korupčného konania je pomerne veľa. Nejde vždy len o definície právne či kriminologické, ale aj sociologické, ekonomické a ďalšie, čo komplikuje možnosť zorientovať sa vo vymedzení korupcie. Dostupné sú definície, ktoré sú všeobecnejšie, alebo aj také, ktoré reagujú na výskyt korupčného konania v určitých oblastiach. Frekventovane sa spomína korupčné konanie v závislosti od oblastí výskytu a toho, ako sa korupcie v tej – ktorej oblasti prejavuje (aké typické konania sa v danej oblasti objavujú). Pravdou je, že v spôsoboch spáchania našli uplatnenie prvky modernej techniky, virtuálne nástroje, takže vidieť, že aj korupcia sa modernizuje. Viacerí autori⁵ poukazujú na to, že fakt, že univerzálne vymedzenie korupcia nemá, nie je negatívom tohto javu, ale skôr naopak. Takéto ohraničenie rýchlo sa rozvíjajúceho a tvárneho korupčného javu, by nebolo žiaduce. Za výstižnejšie sa považuje vymedzenie korupcie a korupčného konania prostredníctvom charakteristických znakov, ktoré musia byť vždy prítomné.⁶ K jedným z charakteristík, ktoré sa často uvádzajú je, že korupcia je javom, ktorý je schopný sa kedykoľvek objaviť kdekoľvek a kedykoľvek.⁷

Najčastejšie sa v literatúre spomína etymologické vymedzenie korupcie, teda vymedzenie pomocou spojenia latinských slov „rumperre“ a „corruptus“, kde prvý pojem vyjadrenie zlom, prekonanie, alebo donútenie iného k prelomeniu, prekonaniu svojich zásad a druhý uvedený pojem je vyjadrením následku tohto konania. Nadväzne na konkrétny subjekt, je to potom osoba, ktorá sa správa nemorálne, korupčne a takto vlastne prelomila

³Tarabová, N.: *Korupcia v kontexte verejného obstarávania. In Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019, s. 59*

⁴Tamtiež, s. 58 - 59

⁵David, V., Nett, A.: *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém. Praha: C. H. BECK, 2007, s. 16 a nasl.*

⁶Sabopál, E.: *Vybrané kapitoly problematiky korupcie a jej priemetu do Policajného zboru. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2000, s. 17*

⁷Petrovský, K.: *Korupce po česku aneb korupce očima průměrného Čecha. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia 2007, s.15*

svoje morálne a etické zásady.⁸ Korupčné konanie je potom vždy konanie nemorálne a neetické, okrem toho, že v závislosti od povahy právnej úpravy je to aj konanie protiprávne a trestnoprávne postihované.⁹ Morálnosť a etickosť konania sú dva zásadné aspekty, ktoré by sa mali premietiť do právnej úpravy. Právne predpisy rôznej právnej sily nemôžu ignorovať princípy morálky či etiky, no súčasne tieto princípy nemôžu byť podkladom právnej regulácie. To, čo je morálne a etické, to čo je naopak nemorálne a neetické podlieha vývojom názorov v spoločnosti, uhlom pohľadu a vždy je závislé od obdobia, v ktorom sa hodnotí, od povahy a nastavenia subjektu hodnotenia. O vzťahu práva a morálky, etiky je možné diskutovať. Sú názory k tomu, že právo musí morálku a etiku akceptovať a absorbovať ich princípy, sú názory o tom, že právo musí byť od morálky a etiky oslobodené a musí sledovať vyššie ciele, akými sú hlavne princípy spravodlivosti. Lenže ani právo nie je spravodlivé z hľadiska subjektívneho a často sa stretávame s konštatovaním jednotlivcov, že právo je vyslovene nespravodlivé, z ich pohľadu. Spravodlivosť a to, čo je a čo nie je spravodlivé, je silne subjektívne. Právo musí byť spravodlivé v tej najobjektívnejšej miere, kedy nemôže zohľadňovať subjektívne záujmy a potreby jednotlivcov, ale musí nastoliť všeobecnú a objektívnu rovnováhu medzi záujmami chránenými a tými, ktoré sú obetované alebo poškodené. Pretože to, čo je pre jedného jedinca spravodlivé, pre druhého spravodlivé nebude a teda takto subjektívne sa na spravodlivosť a právo nahliadať nedá. Z pohľadu korupcie, právo má smerovať k objektívnej zodpovednosti, k rovnováhe medzi záujmami chránenými a obetovanými či poškodenými. Eliminácia korupčného konania sama o sebe, odstránenie korupcie, hoci ide podľa nás o nemožný následok a stav, tiež nepovedú k tomu, že spoločnosť sa stane morálnou, ale len k odstráneniu jedného negatívneho javu v spoločnosti. Vnímať korupciou optikou morálky a etiky sa takto nejaví ako celkom vhodné a nie je ani účelné, k sledovanému cieľu by určite nesmerovalo.¹⁰

Korupčné konanie je nutné vnímať ako konanie veľmi tvárne. Hranice korupcie len ťažko možno jasne vymedziť. Do popredia sa často dostáva úmysel a zámer konajúcich aktérov, čo ešte viac komplikuje poznanie povahy a charakteru určitého konania.¹¹ Mnohé aktivity pritom môžu byť kryté rozmanitými legendami, pre ktoré sa len ťažko dá povedať či ide o korupčné konanie, alebo priamo sa takéto konanie ako korupčné nejaví. A preniknúť do podstaty tohto konania, je často pre bežných jedincov nemožné. Štátne

⁸ Frič, P.: *Korupce – deviantní chování, nebo sociální dezorganizace? Sociologický časopis č. 1/2001, s. 65*

⁹ Robješek, P.: *Úplatek. Amoralní úvahy o tabuizovaném tématu. Mezinárodní politika č. 3/1999, s. 35*

¹⁰ David, V., Nett, A.: *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém. Praha: C. H. BECK, 2007, s. 18 a nasl.*

¹¹ Petrovský, K.: *Korupce po česku aneb korupce očima průměrného Čecha. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia 2007, s.16-17*

orgány zasa nemajú možnosť zasahovať do všeobecne a legálne sa javiacich procesov, foriem konania a tak bez konkrétneho podozrenia je len ťažko možné započat' odhaľovanie. Zámery a úmysel subjektov korupčného konania, ak sú dobre kryté navonok, je len ťažko možné odhaliť a teda rôzne formy konania sa môžu javiť ako plne legálne, hoci takúto povahu mať v skutočnosti nebudú a potom, môže to byť aj naopak, že určité konania môžu byť podozrivé, no v skutočnosti budú v súlade s právnou úpravou.

Ak sa vrátíme k vymedzeniu korupcie, potom k tomuto smerovala už Amsterdamská konferencia, kedy sa korupcia vymedzila ako deformácia spoločnosti v procese prerozdeľovania zisku, kedy výhody sú poskytované tým členom, ktorí sa dajú ovplyvniť. Vždy je to cieľavedomá činnosť, kedy sa zisky prerozdeľujú v prospech páchatela, alebo jemu blízkych osôb a to priamo ním, alebo ním poverenými subjektami.¹²

Na IX. Kongrese OSN v Káhire bola v roku 1995 prijatá Konvencia OSN o postupe proti korupcii, v rámci ktorej sa korupcia vymedzuje ako „ponuka, odovzdanie alebo sľub výhod v niekoho prospech, ako aj neprimeranej pohnútky na vykonanie alebo nevykonanie povinností a naproti tomu aj požiadavka na prijatie takejto výhody, pohnútky na vykonanie alebo nevykonanie povinností.“ Neskôr sa táto definícia spresnila, nakoľko sa za korupciu považovali konania spočívajúce v ponuke, sľube i odovzdaní úplatkov, ale vôbec nereagovala na prípady, kedy sú úplatky vyžadované, pýtané.¹³ Nanovo sa teda korupcia definovala a stotožnila sa s úplatkárstvom alebo správaním vo vzťahu k osobám so zodpovednosťou, pričom toho ich konanie porušuje povinnosti, ktoré sú im v súvislosti s ich zodpovednosťou zverené, určené, stanovené; korupcia je konanie smerujúce k získaniu nepatričnej výhody rôznej povahy a druhu pre samotnú takúto úradnú osobu alebo pre iné osoby.¹⁴ Toto vymedzenie sa neskôr premietlo aj do Dohovoru OECD na boj s podplácaním zahraničných verejných činiteľov (1997) a v Revidovanom odporúčaní Rady OECD z roku 1997. Zhodne sa pod korupčným konaním rozumie tak prijímanie úplatkov a nenáležitých výhod, podplácanie a nepriame formy korupcie.¹⁵ Toto konanie potom zahŕňa aj trestnoprávne relevantné formy ako je prijatie, žiadanie alebo sľub úplatku na strane jednej alebo na strane druhej poskytnutie alebo sľub úplatku za to, že subjekt zneužíva svoje postavenie, funkciu, alebo povolanie. Tiež sú to všetky formy neoprávneného prospechu, ktoré vyplývajú zo zneužitia zamestnania, funkcie, postavenia alebo povolania nadväzne na obstarávanie vecí všeobecného záujmu, v medzinárodnom obchode (porušovanie

¹² Gardiner, J.: *Defining corruption, report to the V. IACC. Odborný príspevok, ktorý bol prednesený na piatom IACC, Amsterdam, 1992*

¹³ Šturma, P.: *Nové mezinárodněprávní instrumenty k boji proti korupci a organizovanému zločinu. In Právník č. 3/2000, s. 251*

¹⁴ *Návrh Konvencie OSN o postupe proti korupcii, IX. Kongres OSN v Káhire v roku 1995*

¹⁵ Volejníková, J.: *Korupce v ekonomické teorii a praxi. 1. vyd. Praha: Profess Consulting, 2007, s. 15*

povinností, uprednostnenie určitých osôb, pôsobenie na výkon právomoci).

Občianskoprávny dohovor proti korupcii (1999, Rada Európy) vymedzuje korupciu *ako priame alebo nepriame žiadanie, ponuku, poskytnutie alebo prijímanie úplatkov (a tiež iných nenáležitých výhod), ich príslub, ktoré majú za následok deformáciu riadneho výkonu povinností či správanie sa žiadané od príjemcu úplatku alebo nenáležitej výhody, alebo ich sľubu.*¹⁷ Už toto vymedzenie je pomerne presné z hľadiska obsahu a foriem konaní, ktoré korupčné správanie nadobúda.

Sabopál tiež uvádza pomerne výstižnú definíciu korupcie, keď popisuje, že korupcia vlastne je každé:¹⁸

„úmyselné konanie, pri ktorom pasívna strana (osoba alebo skupina osôb, ktoré disponujú určitými právomocami danými zo zákona či postavenia) umožňujú poskytovať alebo priamo poskytujú určité výhody za úplatu či protislužbu aktívnej strane (osobe alebo skupine osôb, ktorým by inak na základe zákonných dôvodov nemohli byť poskytnuté tieto výhody) vyplývajúce z právomoci pasívnej strany“.

Sabopál nepovažuje za rozhodujúci moment pre posúdenie korupčného konania to, či ide o hmotné alebo nehmotné plnenie. Za kľúčový je podľa neho kauzálny vzťah medzi poskytovaním úplatku/výhody a odmenou či výhodou, ktorá z tohto pramení pre aktívnu stranu korupčnej dohody.

Výstižne je korupcia definovaná aj v dokumentoch Transparency International ČR, kedy ide o konania, ktorým osoba v kvalifikovanom postavení zneužíva toto svoje postavenie s cieľom získania osobného obohatenia alebo na obohatenie tretej osoby, pričom z tohto jej konania môžu profitovať osoby priamo toto konanie vyvolávajúce alebo ho nepriamo podnecujúce.¹⁹ Prospech, ktorý sa získava, nemusí mať nutne povahu peňažného plnenia, ale môže to byť aj iná mocenská výhoda. Medzi korupciou a úplatkárstvom existuje určitý vzťah s tým, že nesprávne sa chápu ako synonymá, hoci nimi nie sú. Úplatkárstvo je korupciou v užšom slova zmysle, teda je to jedna z foriem korupčného správania. Korupcia je tak pojmom širším.²⁰ Pri úplatkárstve, jeden subjekt poskytuje, ponúka alebo sľubuje nejakú výhodu druhému subjektu a tento druhý subjekt porušuje svoje povinnosti, z čoho pre prvú stranu plynú za úplatok výhody. V širšom

¹⁷ Občianskoprávny dohovor proti korupcii, u nás Oznámenie MZ SR č. 370/2003 Z. z., čl. 2

¹⁸ Sabopál, E.: *Kriminologické aspekty korupcie*. Bratislava: Akadémia PZ, 2004. s.21-22

¹⁹ Transparency International ČR 2008

²⁰ Petrovský, K.: *Korupce po česku aneb korupce očima průměrného Čecha*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia 2007, s.20

slova zmysle potom pod korupciu spadajú aj také javy, ako je:

- a. *klientelizmus* – ide o uprednostnenie určitých skupín osôb – rodinných príslušníkov, príbuzných, známych; ide o vzťah patróna (vodcu) a klientovi, ktorý je na ňom závislý²²; patrón klientovi poskytuje dary, pozornosti alebo služby a za to ho klient chráni; rozdeľovanie sa tu nerealizuje nezávisle, ale podľa upravených pravidiel osobného kontaktu, známostí alebo protekcie medzi zapojenými osobami²³; je to veľmi bežná forma korupcie; vzťahy patrónov a klientov sú typické vysokou mierou organizovanosti, pomerne sofistikovaným systémom práce, a často sú súčasťou organizovaného zločinu²⁴
- b. *nepotizmus* – je to spôsob, akým sa uplatňuje vplyv, akým sa vplyv upevňuje, pričom aktérom je vplyvná osoba, ktorá svoj vplyv rozširuje na svoje blízke osoby, svojich príbuzných presadzuje a uprednostňuje do rôznych významných štruktúr a pozícií, do lukratívnych oblastí, inštitúcií a úloh
- c. *predaj pozícií* – vplyv jedinec získava a upevňuje tak, že významné pozície predáva (za odplatu odovzdáva) osobám, ktoré o to prejavia záujem; pracovné a funkčné miesta nie sú obsadzované na podklade výberových konaní a zhodnotenia schopností, teda nie sú obsadzované na podklade personálnych otázok a potrieb, ale na základe úplatkov, ktoré sa za to získavajú.²⁵

V rôznych kriminologických zdrojoch sa stretne s vymedzením korupcie podľa verejnej mienky. Verejná mienka dokáže reflektovať korupčné konania v spoločnosti a vždy bude výstižnejším odrazom korupcie než je tomu v prípade právnej úpravy. Verejná mienka totiž dokáže na aktuálnu situáciu, stav a prejavy korupcie reagovať pružnejšie, než právne normy. Právo nikdy nebude schopné aktuálnym spôsobom vystihnúť všetky podoby korupcie a zahrnúť ich pod právnu reguláciu. Už v roku 1995 sa stalo, že záujem na odhaľovaní korupcie smeroval k vynechaniu podplácania a nepriameho podplácania z trestnoprávnej úpravy a tieto konania sa nepovažovali za trestnoprávne postihnuteľné. Boli síce nemorálne a neetické, verejne boli odsudzované, no akoby v prospech záujmu na odhaľovaní korupcie boli tieto záujmy vyňaté z pod trestnej regulácie. Veľmi rýchlo sa však ukázalo, že toto nie je cesta, ktorou by sa právna úprava mala uberať a aj verejná

²² Baláž, P., Jalč. A.: *Spoločenskoprávna ochrana pred korupciou*. Bratislava: Vydavateľstvo Trnavskej univerzity, VEDA Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006, s. 24-26

²³ Volejníková, J.: *Korupce v ekonomické teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Profess Consulting, 2007, s. 19

²⁴ Chmelík J. a kol.: *Pozornost, úplatek a korupce*. 1. vydání Praha: Linde, 2003, s. 17

²⁵ Sajo, A.: *Clientelism and Extortion: Corruption in Transition*. *Eas European Constitutional Review* č. 2/1998, s. 2 a nasl. Petrovský, K.: *Korupce po česku aneb korupce očima průměrného Čecha*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia 2007, s.19

mienka vo vzťahu k takýmto konaniam signalizovala, že toto vyňatie nie je správne, ani vhodné. Následne na to, v roku 1999, sa do úpravy korupcie tieto trestné činy vrátili a to aj bez väčšieho úspechu, ktorý sa pôvodne sledoval ich vynechaním.

Korupcia sa vníma aj ako odchýlka od etických noriem. Je to správanie, ktoré poškodzuje konkrétne záujmy. Etika či verejný záujem, zhodne ide o pomerne všeobecné a neurčité pojmy, pojmy veľmi široké.²⁶ Verejná mienka sa síce môže premietiť do definície korupcie, sama o sebe je veľmi ťažko definovateľná. Je to však nástroj, ktorý je svojou silou a silou verejného tlaku schopný posúvať medze vnímania a chápania korupčného konania. Nastavuje akési pomyselné zrkadlo konaniu, ktoré je morálne a verejnoprávne akceptovateľné a takému, ktoré je neprijateľné z pohľadu verejného názoru.

Veľmi frekventovane sa uvádza vymedzenie korupcie podľa Nye-a²⁷, kedy je to konanie v rozpore s právnymi normami, ktorými sú ovládané a ktorými sa spravujú verejné funkcie a pozície. Konkrétny rozmer je videný v tom, že dochádza k uprednostneniu individuálnych záujmov a osobných profitov jednotlivca alebo jemu blízkych osôb pred riadnym výkonom zverených či stanovených úloh. Do tejto definície je možné zaradiť tak aktívne, ako aj pasívne formy korupcie, tiež formy klientelizmu a nepotizmu či rodinkárstva.

Aj David a Nett hovoria o korupcii ako o konaní, ktoré smeruje k zisku, k profitu na strane korumpovanej osoby a z toho dôvodu táto osoba porušuje svoje povinnosti, aby pre seba alebo pre iného získala určitú výhodu rôzneho druhu.²⁸

Kriminologické vymedzenia korupcie sú skutočne rôzne. Rôznia sa nie len v závislosti od šírky vymedzenia, ale aj podľa autora, ktorý korupciu takto vymedzuje. Prístupov k vymedzeniu korupcie v kriminologickom význame je hneď viacero, konkrétne v tejto súvislosti hovorí Frič o korupcii ako²⁹:

- deviantnom konaní
- patologickom správaní
- nástroji na maximalizovanie zisku
- sociálnom probléme.

Ad a.) Korupcia ako deviantné konanie:

Tu sa odzrkadľuje Neyove vymedzenie korupcie, kedy ide o správanie odchyľujúce sa od formálnych povinností plynúcich z verejných úloh, alebo

²⁶ Tittlová, M.: *Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 18 nasl.

²⁷ Ney, J., S.: *Corruption and Political Development, A Cost-Benefit Analysis, 1967*. In: Heidemer A. J., Johnston M., Levine S.: *Political Corruption. A Handbook*, New Brunswick, New Jersey, Transition Publishers 1990, s. 963-965

²⁸ David, V., Nett, A.: *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 27

²⁹ Frič, P.: *Korupce – deviantní chování, nebo sociální dezorganizace?* Sociologický časopis č. 1/2001, s. 65

prekračujúce povinnosti plynúce z verejných úloh s cieľom osobného, alebo skupinového finančného či iného osobného statusového profitu. Rovnako tak to môže byť konanie, ktoré je takto motivované a ktoré sa odchyľuje od noriem určitého druhu a typu v súkromnej sfére a oblasti.³⁰ Podstatou korupcie je deviantné správanie a správanie je deviantné vtedy, ak dochádza k zneužívaniu oprávnení, kompetencií, postavenia, rozhodovacích právomocí, ktoré z konkrétnej pozície plynú.³¹ Verejný činiteľ najčastejšie v tomto zmysle zneužíva svoje právomoci a oprávnenia, postavenia na dosahovanie osobného profitu. V súkromnom sektore subjekty najčastejšie zneužívajú svoje rozhodovacie právomoci, dispozičné oprávnenia pre osobný alebo skupinový profit. Kľúčovým je moment, kedy sa rozhodovacie oprávnenia, postavenie, funkcie či právomoci zneužívajú na osobné, súkromné individuálneho skupinové účely. Takéto poňatie korupcie je pomerne široké, pričom je to konanie porušujúce právne normy, či už verejným činiteľom alebo súkromným subjektom. Rozdiel spočíva v povahe a režime právnej regulácie, kým v prvom prípade je to regulácia verejnoprávna (normy vzťahujúce sa na výkon verejných funkcií), v druhom prípade je regulácia súkromnoprávna s typickými znakmi, ako aj zmluvný charakter a dispozitívnosť konania (závislá od slobody vôle a od súhlasných prejavov vôle). Či už ide o verejnoprávnu reguláciu, alebo tú súkromnoprávnu, ktorá je v mnohom špecifická, nemôže ísť o deviantné konanie korupčnej povahy, lebo toto sa prieči princípom práva ako takého. V tomto smere potom treba chápať aj obsah korupcie, kedy je to porušovanie formálnych verejnoprávnych pravidiel, ktoré sa vzťahujú na fungovanie verejných činiteľov (plnenie ich úloh), tu sa hovorí o tzv. public office definition. Do rámca korupcie spadá aj korupčné konanie opierajúce sa o zvyklosti a morálne správanie, pravidlá dobrého správania sa zaužívané v spoločnosti na základe akéhosi verejného pohľadu; tu ide širšie tzv. public opinion definition. A v konečnom dôsledku je to konanie kryté osobitostami súkromnoprávnej regulácie, ktoré však má tiež povahu korupcie, korupcie v súkromnom sektore.³²

Ad b.) Korupcia ako patologické správanie

Friedrich v tejto súvislosti hovorí o korupcii vtedy, ak nositeľ právomoci, ktorý má možnosť ich vykonávať určitým spôsobom, má zodpovednosť za výkon určitej funkcie a fungovanie konkrétneho úradu, je protiprávne motivovaný, stimulovaný, pôsobí sa na neho spravidla finančne, alebo inými nástrojmi, odmenami či službami tak, že tieto ho motivujú, aby zvýhodnil

³⁰ Ney, J., S.: *Corruption and Political Development, A Cost-Benefit Analysis, 1967*. In: Heidemer A. J., Johnston M., Levine S.: *Political Corruption. A Handbook*, New Brunswick, New Jersey, Transition Publishers 1990, s. 963-968

³¹ Tittlová, M.: *Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 18 - 19

³² Vašečka, M.: *Sociologické aspekty korupcie*. Bratislava: TIS, 2007, s.7-8

Friedrich, C. J.: *Corruption Concepts in Historical Perspective 1972*. In: Heidemer A. J., Johnston M., Levine

poskytovateľa tohto plnenia. Takéto konanie poškodzuje verejný záujem a iných na právach.³³ Patologické je toto konanie preto, že poškodzuje tak záujmy zúčastnených osôb, ale negatívne dopadá na potenciálnych uchádzačov, aj na celú spoločnosť všeobecne. Je tomu tak pre to, že korupčné konanie negatívne dopadá na riadny, regulérny priebeh procesov. To, do akej miery je dotknutý verejný záujem, sa premieta do hodnotenia korupcie. Toto vymedzenie je pomerne presné, lebo vystihuje podstatu korupcie, ale ak by sme mali charakterizovať to, čo je to verejný záujem, toto by bola pomerne zložitá úloha (z hľadiska obsahu aj šírky). Tiež je rozhodujúca hierarchia chránených záujmov a ich priorita, zhodnotenie miery ich poškodenia v kontexte reálneho a bežného stavu vecí. Riešením tohto problému by mohli byť, ak by o rozsahu a obsahu verejného záujmu a toho, do akej miery bol dotknutý, do akej miery bol poškodený, rozhodovali súdy. Lenže aj tu je možné a nutné počítať s tým, že ich funkcie a činnosti môžu byť korupčne ovplyvňované a ich rozhodovanie tak nemusí byť nestranné a nezávislé tak, ako by sa to v zmysle spravodlivého procesu a jeho pravidiel mohlo javiť.

Korupcia ako nástroj na maximalizovanie zisku

Toto je tzv. trhovú definíciu korupčného konania. O korupcii sa hovorí tam, kde sa verejná funkcia považuje za úrad obchodnoprávnej povahy, zneužíva a využíva sa na účely dosahovania zisku. Zisk, ktorý sa spája s postavením, oprávneniami a kompetenciami využíva verejný subjekt a snaží sa ho maximalizovať, využívať takým spôsobom, aby svoj profit z úradu maximalizoval. Rozsah príjmu je závislý od konkrétnej situácie na trhu, ale aj od schopnosti a možnosti subjektu zneužívajúceho svoj úrad. Vždy do tohto procesu vstupuje krivka verejného dopytu. Typicky ak sú problémy so zápismi vlastníckych práv, poznámok do katastra nehnuteľností, verejný subjekt má možnosť svoju činnosť lokalizovať do tejto oblasti a poskytovať prednostné, urýchlené a komplexné služby, po ktorých bude logicky v spoločnosti dopyt. Je len na šikovnosti subjektu, ako dokáže svoju ponuku prepracovať a svoju pozíciu využiť na účely svojho vlastného, osobného profitu a ako ho dokáže maximalizovať, ako veľa z neho dokáže vyťažiť. Takto by sme vedeli postupovať naprieč rôznym verejným sféram.³⁴ Konkrétne definícia korupčného konania v tomto poňatí v zásade absentuje. A tiež platí, že nie každé správanie verejného činiteľa, ktoré smeruje k maximalizácii profitu, musí byť nutne konanie korupčné. Na tomto uvedené poňatie korupcie zásadnejším spôsobom stroskotáva.

³³ Friedrich, C. J.: *Corruption Concepts in Historical Perspective* 1972. In: Heidemer A. J., Johnston M., Levine

³⁴ S.: *Political Corruption. A Handbook*, New Brunswick, New Jersey, Transition Publishers 1990, s. 15-38

Tittlová, M.: *Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 18 nasl.

Sociálny problém – korupcia

Tu sa do popredia stavajú sociálne dôsledky korupčného konania. Tieto majú schopnosť ovplyvňovať verejnú mienku. Korupcia má povahu sociálneho systému, v ktorom sú nastavené konkrétne pravidlá a podmienky, za ktorých systém funguje.³⁵ Tieto interné nastavenia a mechanizmy vlastne vytvárajú korupčné prostredie, ktoré potom má schopnosť na korupčné konanie zlákať rôzne zúčastnené subjekty. Pre korupčné konanie vytvára vhodné, optimálne podmienky a zvädza na korupčné správanie priamo i nepriamo zainteresované subjekty v rámci tohto systému.

V konečnom dôsledku, veľmi významné sa javí vymedzenie korupcie a jej hraníc, teda poznanie toho, aké konanie je už korupciou, aké konanie ešte korupciou nie je. Pri vymedzení hraníc sa dostávame do stretu s pojmom lobbying, ktorého legálne vymedzenie u nás tiež absentuje tak, ako absentuje právna regulácia lobbyngu. Nepochybne by pochopeniu obsahu a hraníc korupcie veľmi pomohlo, keby právna úprava lobbyngu existovala resp. apelujeme na jej zavedenie týmto spôsobom. Len takto je možné jasne vymedziť hranice a odlíšiť, kedy ešte ide o konanie právne aprobované a kedy už ide o konanie trestnoprávne postihnuteľné ako korupčný trestný čin.

Nech sa akokoľvek javia uvedené vymedzenia výstižné, zotrúvame na tom, že takéto vymedzenie korupcie nie je veľmi účelné. Obsahovo tento jav ohraničovať, sa nám javí ako nevhodné a nesprávne, keďže sme už uviedli, že je to konanie veľmi tvárne a sústavne sa modernizujúce. Stabilizácia v čase je síce prospešná, no smerom do budúcnosti by komplikovala nahliadanie na korupčný jav. A tu treba znova zohľadniť to, ako sa do spôsobov páchania inkorporovali moderné technológie, ako korupčné konanie ovplyvnila virtualizácia procesov, opatrenia na prevenciu Covid-19 a celý rad moderných a premyslených techník, technológií, prostriedkov. Vymedzenie korupcie by tak malo byť pružné, ale súčasne ani časté zmeny nie sú vhodné s cieľom potreby všeobecne a stabilne upraviť možné trestnoprávne postihované formy konania. Aj preto sa skôr objavujú tendencie vymedziť korupčné konanie prostredníctvom znakov, ktoré by mala korupcia a každé korupčné konanie vykazovať:³⁶

- minimálne dvojčlenný vzťah (konštatuje sa ale, že je to aj vzťah viacčlenný; na každej strane môžu existovať viaceré subjekty); jedna strana je vždy aktívna, či už prijíma, žiada alebo sľubuje, alebo poskytuje, ponúka alebo sľubuje a druhá strana je pasívna, ale reaguje

³⁵ Vašečka, M. *Sociologické aspekty korupcie*. Bratislava: TIS, 2007, s.7-8

³⁶ Baláž, P.: *Spoločnosť proti korupcii prostredníctvom trestnoprávnych prostriedkov*. In *Policajná teória a prax*. Č. 3/1998, s. 61 nasl.

Vlachovič, L.: *Postavenie poškodeného v súvislosti s trestným činom korupcie*. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Dny práva 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 38

na uskutočnenú ponuku, žiadosť, poskytnutie či sľuby; minimálne je to vzťah 2 osôb, ale optimálne vzťah viacerých osôb)

- ide o vzťah výhodný pre všetky alebo väčšiu osôb, ktoré sa na korupčnom konaní podieľajú; všetci z korupcie získavajú nejaký profit (spravidla všetci, o sprostredkovateľovi možno polemizovať, no hlavné korupčné subjekty sú z korupcie obohacované v rôznej miere: je to výmena úplatku za nejaké protiplnenie, takže na každej strane subjekt niečo získava – úplatok a to čo je jeho predmetom, alebo korupčne obstarávané plnenie)
- problematická personalizácia obete resp. absencia priamej obete korupčného trestného činu; nejde o bezobetočné trestné činy³⁷ tak, ako sa často hovorí o korupcii; je to skôr konanie, ktoré nemá primárnu obeť t. j. trestnoprávne poškodeného, ale sekundárne a terciárne obeť je možné určiť; bola by nimi spoločnosť ako taká, určite širší okruh osôb okolo primárnej potenciálnej obete, ktorá napr. nebola vo výberovom konaní úspešná, lebo sa korupčne pozícia obstarala pre konkrétnu osobu
- kauzálny vzťah medzi obstarávaním vecí všeobecného záujmu, alebo vecí, ktoré majú inštitucionálny rozmer a charakter
- korumpovanie je možné len vo vzťahu k osobe, ktorá disponuje postavením, povolaním, funkciou, zamestnaním, z ktorých úlohy a povinnosti sa dajú korupčne zneužiť, porušiť, nevykonať, vykonať inak a táto osoba je za úplatok ochotná tak urobiť; korumpovať však môže ktokoľvek (ide typicky o podplácanie); tento vzťah platí aj opačne v prípade prijímania úplatku
- korupcia vždy odporuje dobrým mravom, je to konanie neetické a porušujúce povinnosti určeného okruhu subjektov disponujúcich právomocami, zodpovednosťou, postavením a rozhodovacími možnosťami.

Každé korupčné konanie musí vykazovať uvedené znaky. Je to vždy vzťah, spravidla neformálny dvoch a viac osôb, kde jeden ponúka, poskytuje alebo sľubuje a druhý prijíma, žiada alebo si necháva sľúbiť. Podstatou je vlastne výmena hodnôt, čiže úplatku za určité protiplnenie, službu, prednosť, výhodu a tým sa korupcia stáva obojstranne výhodnou (každý z nej získava, každý z nej určitým spôsobom profituje). Integrálnym znakom je porušovanie povinností, úloh, pravidiel plynúcich zo zamestnania, povolania či funkcie.

³⁷ Polák, P., Tittlová, M.: *Kompendium kriminológie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 55- 56

2. Trestnoprávne vymedzenie korupcie

Odhladnuc od kriminologických vymedzení, rovnako významné sú vymedzenia trestnoprávne, lebo od nich závisia možnosti trestnoprávneho postihu korupčného konania. Kým kriminologicky je korupcia skazenosťou, predajnosťou alebo v užšom slova zmysle úplatkárstvom³⁸, je to správanie voči osobám, ktoré disponujú oprávneniami, právomocami, možnosťami vo verejnej či súkromnej sfére. Ich konanie za úplatok potom odporuje riadnemu plneniu úloh a povinností, ktoré im z ich pozície (zamestnania, povolania, funkcie či postavenia) plynú za riadnych i mimoriadnych okolností.³⁹ Už sme uviedli, že korupcia nie je synonymom úplatkárstva, a takto treba pristupovať aj k trestnoprávnemu vymedzeniu. Je to len jedna z foriem korupcie, ktorá inak aj v trestnoprávnom zmysle zahŕňa tak prijímanie úplatkov, ako aj podplácanie a nepriamu korupciu, ako aj osobitné formy korupcie lokalizované do konkrétnych oblastí (šport, výkon volebného práva, súdnictvo, osobitne sektor verejný).⁴⁰

Z hľadiska trestnoprávneho, korupcia je konanie protiprávne, čo plynie z povahy trestného činu, ktorý je vždy konaním protiprávnym.⁴¹ Ide o konanie súčasne nemorálne, neetické, ale pre trestnoprávny postih je relevantné, že je to konanie protiprávne (priečiace sa právnemu poriadku ako takému). Pojem „korupcia“ Trestný zákon nijako osobitne (legálne) nevymedzuje, používa ho na označenie III. dielu VIII. Hlavy osobitnej časti Trestného zákona. Ani korupciu výslovne Trestný zákon nezakazuje a takýto zákaz nenájdeme nikde v právnej úprave. Napriek tomu je zvýhodňovanie jedného subjektu na úkor subjektu iného zakázané a má povahu trestného činu. Zvýhodňovanie jedného na úkor iného je totiž konaním, ktoré porušuje základné ľudské práva a slobody a teda sa priamo z podstaty právneho a demokratického štátu vylučuje. Na jednej strane stojí korumpovaný, ktorý svoje postavenie, povolanie, funkciu, zamestnanie a oprávnenia z nich plynúce zneužíva za úplatok a na druhej strane stojí korumpujúci, ktorý úplatkom obstaráva také plnenia, ktoré by inak nemal možnosť získať, ale získava ich korupčnou trestnou činnosťou.

Trestné právo priamo zavádza reguláciu, ktorá má povahu ultima ratio a teda je krajným, posledným nástrojom regulácie ľudského správania, ak iné, miernejšie nástroje nie sú spôsobilé dosiahnuť súlad správania sa jedincov s právom.⁴² Viaceré korupčné trestné činy sú prečinmi z hľadiska závažnosti

³⁸ Šaling, S., Ivanová – Šalingová, Maníková, Z.: *Slovník cudzích slov. 2. revidované a doplnené vydanie. Velký Šariš: SAMO 2002, s. 343*

³⁹ Madliak, J. a kol.: *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť. Košice: Právnická fakulta UPJŠ, 2011, s. 177*

⁴⁰ Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.: *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. s. 375 – 376*

⁴¹ Tóthová, M.: *Právna úprava postihu korupcie a jej vplyv na modus operandi korupčných trestných činov a možnosti odhalovania korupcie, Slovenská akadémia vied, Bratislava, 2011, s. 91 a nasl.*

⁴² Mencerová, I., Tobiášová, L., Turayová, Y. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Druhé prepracované vydanie. Šamorín: HEURÉKA, 2015, s. 19 a nasl.*

a teda je pri nich relevantné uplatnenie materiálneho korektívu prečinu v zmysle § 10 ods. 2 TZ. Pri tých trestných činoch korupčných, ktoré nie sú z hľadiska závažnosti prečinmi, táto alternatíva alebo možnosť do úvahy neprichádza. Aplikácia tohto korektívu je teda možná len pri prečinoch, pričom ide o odraz materiálnej koncepcie trestného činu, kedy sa do úvahy musí brať aj spoločenská nebezpečnosť, závadnosť konania a v každom prípade miera jeho závažnosti posúditelná s ohľadom na kritériá, ktoré ustanovenie § 10 ods. 2 TZ priamo vymedzuje. Za takéto kritériá, podľa ktorých je možné posudzovať závažnosť konania, ktoré je trestné a ktoré je súčasne z hľadiska závažnosti prečinom, sa považujú:⁴³

- spôsob spáchania trestného činu
- následky trestného činu
- okolnosti, za ktorých bol trestný čin spáchaný
- miera zavinenia (druh zavinenia)
- pohnútky páchatela.

Predchádzajúca trestnoprávna úprava do tohto zoznamu zaraďovala aj význam chráneného záujmu, ktorý je protiprávnym konaním dotknutý a súčasne zohľadňovala aj osobu páchatela.⁴⁴ Aktuálne už tieto kritériá posudzované nie sú. V každom prípade, tam, kde je korupčný trestný čin prečinom, je možné po vyhodnotení týchto kritérií posúdiť, že závažnosť takéhoto konania je len nepatrná (pri dospelom páchatelovi), alebo malá (pri mladistvom páchatelovi), takéto konanie je možné subsumovať pod materiálny korektív a toto konanie, ktoré je inak prečinom, nebude trestným činom. Sú autori, ktorí navrhujú v týchto prípadoch vylúčiť aplikáciu materiálneho korektívu prečinu vzhľadom na závažnosť korupcie ako takej.⁴⁵ Iné názory takéto vylúčenie zasa odmietajú. S odkazom na mieru závažnosti konania, ktoré má korupčnú povahu, domnievame sa, že materiálny korektív nie je vhodné a ani správne aplikovať. K tomuto inak znelo aj rozhodnutie Najvyššieho súdu SR.⁴⁶ Predsa len závažnosť takéhoto konania nikdy nebude malá či nepatrná a nezávisí to od výšky úplatku, ani od konkrétne sociálnej či spoločenskej situácie. Viacerí autori však poukazujú na spornosť tejto otázky a hlavne to, že podľa aktuálnych správ Transparency International Slovensko, výška úplatkov u nás sa spravidla pohybuje pod 20Eur.⁴⁷ To, čo by bolo možné zavádzať v takýchto prípadoch, to je možnosť špeciálnej účinnej ľútosti, ktorej predpokladom by malo byť úprimné a dobrovoľné oľutovanie

⁴³ § 10 ods. 2 TZ

⁴⁴ Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.: *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. s. 375 – 376

⁴⁵ Tittlová, M.: *Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 72

⁴⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 31. marca 2016, sp. zn. 1 Tdo 51/2015

⁴⁷ Záhora, J.: *JE APLIKÁCIA MATERIÁLNEHO KOREKTÍVU PRI PREČINE PODPLÁCANIA SKUTOČNE NEPRÍPUSTNÁ. In Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019, s. 76*

do momentu po vznesení obvinenia (nie až do ukončenia vyšetrovania či skráteného vyšetrovania, ako je to v prípade daňových trestných činov) s tým, že subjekty vzájomnej trestnosti by mali vrátiť tie plnenia, ktoré si vzájomne poskytli alebo upustiť od ich realizácie a povinne by sa mali podrobiť sociálnemu výcviku osobných kompetencií a osobných zručností. Domnievame sa, že takéto možnosti by mali byť dostupné len pri trestných činoch, ktoré sú z hľadiska závažnosti prečinmi korupčnej povahy.

Trestnoprávne vymedzenia, s ktorými sa stretávame, sú rôzne a teda užšie alebo aj širšie, kedy práve to užšie vymedzenie má povahu vymedzenia právneho a to širšie k právnej podstate príberá aj ďalšie sociologické, ekonomické či spoločenské otázky. Užšie vymedzenia sa skôr obmedzujú na trestnoprávne postihované formy korupčného konania. Ich značnou výhodou je, že takto je možné korupciu merať alebo teda je možné stanovovať kriminologické ukazovatele vo vzťahu k jednotlivým druhom korupčných trestných činov, skúmať stav, dynamiku jednotlivých z nich, poznávať stav korupčnej kriminality. A súčasne, takéto konanie je možné postihovať prostriedkami, nástrojmi trestného práva, čo je represívna stránka kontroly kriminality. Právne vymedzenia sa odvodzujú od vymedzenia korupcie v ustanoveniach Trestného zákona a zahŕňajú trestnoprávne postihované formy a spôsoby konania, ktoré sú vyjadrené v jednotlivých skutkových podstatách korupčných trestných činov. Podstatou korupcie by malo byť deviantné správanie, no tento znak je skôr charakteristický pre kriminologické vymedzenia. V trestnoprávnom zmysle nie je samotné deviantné konanie potrebné postihovať, postihovať je nutné konanie, ktoré je protiprávne.

Z trestnoprávných charakteristík korupcie je možné uviesť Balúnovú, kedy tento autor popisuje určité znaky korupčného konania. Pre korupčné konanie je typické, že:⁴⁸

- a. záujem získať individuálne výhody (osobný prospech) hmotnej či nehmotnej povahy
- b. zásahy do výkonu funkcií, povolania, postavenia alebo zamestnania vo verejnej sfére (v štátnej správe i samospráve)
- c. zámerné a vedomé porušovanie právnych predpisov
- d. odmeňovanie cestou úplatkov (alebo inej nenáležitej výhody peňažnej povahy)
- e. veľmi vysoká miera latencie

⁴⁸ Lisoň, M., Hullová, M.: Klasifikácia kriminality. In Policajná teória a prax č. 1/2020, s. 36 a nasl.

Práve pokiaľ ide o vysokú mieru latencie korupcie, tak táto je odôvodnená obojstrannou výhodnosťou korupcie resp. výhodnosťou pre všetky zúčastnené, zapojené subjekty. Z tohto dôvodu nikto nebude mať záujem na odhalení korupčného konania, nikto nebude mať záujem na tom, aby spolupracoval s orgánmi činnými v trestnom konaní.

Odhliadnuc od foriem a podôb korupčného konania, vo všetkých trestnoprávne relevantných podobách korupcie nachádzame viaceré spoločné znaky. Vždy platí že:⁴⁹

- predstavuje vzťah dvoch a viacerých osôb (korumpovaný, korumpujúci a prípadne sprostredkovateľ, na každej strane môžu byť viaceré osoby)
- vzťah výmennej povahy, ktorý je pre všetky zúčastnené osoby výhodný
- vzťahy spojené s obstarávaním vecí všeobecného záujmu, vecí inštitucionálnej povahy
- korumpujúcim je spravidla osoba, ktorá disponuje určitým postavením, zamestnaním, právomocami, funkciou, oprávneniami
- konanie je protiprávne, súčasne je však aj nemorálne a neetické.

Fakt, že korupcia opúšťa medze verejného sektora, je vidieť na poňatí, v zmysle ktorého sa chápe ako zneužívanie moci nad zverenými hodnotami s cieľom osobného profitu. Takto možno vnímať tak verejnoprávnu korupciu, ako aj korupciu v súkromnom sektore. Korupčné konanie môže byť prítomné všade tam, kde dochádza k nakladaniu so zverenými hodnotami a k dispozícii s hodnotami vlastnými v oblasti súkromnej, spravidla obchodnoprávnej. Súkromnoprávne profity patria jednak osobe, ktorá konala, ale je možné ich získať aj pre osoby blízke či príbuzné. Primárny korupčný vzťah sa môže pri viacnásobných prenosoch celkom strácať a je ťažké ho identifikovať.

Korupciu je nutné vnímať ako fenomén súkromnej i verejnej sféry, vždy pri nej dochádza k nezákonnému obohateniu, k nevhodnému obohacovaniu seba samého alebo blízkyh osôb prostredníctvom zneužívania moci, rozhodovacích právomoci, postavenia, povolania či funkcie zverenej konkrétnym osobám.

Hoci korupčné konanie je rozšírené tak na oblasť verejnú, ako aj súkromnú, sústavne dominujú definície korupcie vo verejnom sektore. V tomto smere je to zneužívanie úradu na vlastné osobné účely a profity.⁵⁰ Takto k vymedzeniu korupcie pristupuje Svetová banka, hoci nepochybne je to vymedzenie pomerne úzke. Presnejšie by sme mohli hovoriť o odklone od formálnych povinností osôb, ktoré majú základ vo verejnej funkcii a

⁴⁹ Baláž, P., Jalč, A.: *Spoločenskoprávna ochrana pred korupciou*. Bratislava: Vydavateľstvo Trnavskej univerzity, VEDA Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006, s. 24-26

⁵⁰ Kuchta, J., Váľková, H. a kol.: *Základy kriminologie a sociální politiky*. Praha. C. H. BECK, 2005, s. 169 a nasl.

spájajú sa s jeho výkonom. Cieľom a zámerom tohto konania je dosahovanie osobného prospechu a zisku finančnej, osobnej či statusovej povahy.⁵¹ To, kto z tohto konania profituje, či úradné osoby, alebo osoby im blízke, v zásade irelevantné.

Korupčné konanie sa vždy bude spájať s porušovaním pracovných, oficiálnych povinností a úloh viažucich sa na verejné pozície, alebo ktoré sú zverené v sektore súkromnom. Zmyslom je osobné obohacovanie sa, ktoré ide ruka v ruke s porušovaním právnych predpisov pre osobné, súkromné výhody, alebo výhody pre svojich blízkych. Ústredným pojmom korupcie sú jednak peniaze, ale je to aj moc a prevaha, dominancia (napr. na trhu). Výhody, ktoré sú osobe danú v súvislosti s jej postavením, zamestnaním, povolaním či funkciou, sú zneužívané na osobné účely. Nie len že dochádza k oslabovaniu a narúšaniu chodu verejnej správy, ale negatívne sa zasahuje do slobodnej súťaže na súkromnom trhu resp. na trhu súkromnoprávných subjektov. Nikdy nejde o konanie legálne, ale vždy je to konanie motivované osobným profitom a zvýhodnením.

3. Korupčná kriminalita a jej osobitosti

Korupčná kriminalita sa veľmi často zvykne vysvetľovať v kontexte kriminality hospodárskej, alebo modernejšie, hovorme o kriminalite ekonomickej. Tento prístup však považujeme za nesprávny s poukazom na viaceré úvahy o povahe korupcie ako samostatného druhu kriminality v jej celkovej štruktúre. To, prečo nie je možné hovoriť o korupcii ako súčasť ekonomickej (hospodárskej) kriminality, úzko súvisí s viacerými špecifikami, ktoré tento druh protiprávneho konania vykazuje. Viacerí autori preto aj korupciu síce popisujú v rámci resp. ako súčasť kriminality ekonomickej (ako jeden z druhov ekonomickej kriminality), ale vysvetľujú ju aj širšie ako samostatný druh kriminality v jej štruktúre. Súčasne takéto samostatné poňatie korupcie súvisí s viacerými otázkami - aspektmi, ktoré sa korupcie týkajú:

a.) okruh poškodených osôb, rozšírenie na rôzne oblasti (z hľadiska výskytu)

b.) schopnosť stanovovať kriminologické ukazovatele korupcie

c.) nesprávne zaradenie v osobitnej časti Trestného zákona

d.) možnosť popísania základných kriminologických kategórií ako je

⁵¹ Heidenheimer, A., J., Johnston, M., Levine, V.: *Political corruption: A Handbook*. New Brunswick, Transition Publishers, 1989, s. 22

pojmem, fenomenológia, etiológia i kontrola korupcie.

Kriminológia a viacerí autori popisujú korupčnú kriminalitu ako súhrn všetkých protiprávných konaní, ku ktorým dochádza tak vo sfére súkromnej, ako aj vo sfére verejnej a podstatou ktorých je:⁵²

a.) na jednej strane poskytnutie, ponuka alebo sľub úplatku (za konanie v podobe akýchkoľvek neoprávnených výhod, možností či prednosti pred inými), a

b.) na strane druhej je to žiadosť, prijímanie alebo prijatie sľubu takýchto neoprávnených výhod, možností, predností pred inými za úplatok.⁵³

Korupcia sa vníma ako veľmi osobitný jav, fenomén aktuálnej spoločnosti a súčasnej doby, pri ktorom nemožno hovoriť automaticky o súčasť hospodárskej kriminality. Uvedené aspekty vyššie odlišujú korupciu od hospodárskej kriminality. Zrejme tým najvýznamnejším determinantom korupcie ako samostatného druhu kriminality je rovina primárnej viktimácie. Kým v prípade hospodárskej kriminality býva primárnou obeťou (poškodeným v trestnoprávnom zmysle) štát prezentovaný svojimi orgánmi, alebo právnická osoba nakladajúca s majetkom štátu, v prípade korupcie priama obeť absentuje. V rovine sekundárnej a terciárnej viktimácie tiež nie je možné hovoriť len o takýchto štátnych subjektoch, ktoré by mohli byť dotknuté, poškodenou korupciou, lebo táto je rozšírená aj na súkromnú sféru. Primárne je to teda otázka, voči akým záujmom korupcia smeruje a možno súhlasiť s tým, že je to jedna z foriem ekonomickej kriminality, ak smeruje voči záujmom štátu (prezentovaného štátnymi orgánmi). Na strane druhej, primárna obeť v prípade korupcie absentuje a jej dopady, konanie, ktoré je významné je rozšírené nie len na sféru verejnú, ale aj na sféru súkromnú a teda zaraďovať korupciu len pod ekonomickú kriminalitu v tomto zmysle nie je správne. Ani z hľadiska záujmov, ktoré sú ňou dotknuté (v prípade korupcie to môžu byť verejné aj súkromné záujmy), primárna obeť absentuje a navyše, poškodený nemusí byť nutne právnická osoba, štát prostredníctvom štátnych orgánov či právnické osoby nakladajúce s majetkom štátu. Okruh poškodených tu môže byť podstatne širší a sú to tak fyzické, ako aj právnické osoby zo súkromného i verejného sektora. Odrazom tohto je inak aj nesprávne zaradenie korupcie do VIII. hlavy osobitnej časti Trestného zákona, teda k trestným činom proti poriadku vo veciach verejných. Nie je to len verejný záujem, ale je to všeobecný záujem spoločnosti, ktorý je korupciou dotknutý a k tomuto rozšíreniu korupcie aj na sféru súkromnú smerovali aj viaceré nadnárodné dokumenty. Reálne je tak korupcia zaradená pomerne nesystematicky v osobitnej časti TZ a skôr

⁵² Tittlová, M.: *Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 80 - 82

⁵³ Polák, P., Tittlová, M.: *Kompendium kriminológie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 68

by sme navrhovali zaradiť túto skupinu trestných činov do skupiny trestných činov všeobecne nebezpečných, lebo korupcia takéto nebezpečenstvo pre spoločnosti nepochybne predstavuje, alebo k trestným činom proti iným právam a slobodám. Predsa len tým záujmom, ktorý sa chráni, je nie len riadny a ničím neovplyvnený priebeh úloh, výkon povolania, riadne priebeh procesov, rozhodovania, zmluvných vzťahov tak vo sfére súkromnej, ako aj vo sfére verejnej.⁵⁴

Niekedy sa nesprávne korupčné trestné činy vymedzujú ako trestné činy bezobětové, s čím tiež nie celkom možno súhlasiť.⁵⁵ Uvedené tvrdenie neplatí bez výhrady, lebo síce primárna obeť korupcie absentuje z dôvodu obojstrannej výhodnosti a obojstranného postihu, sekundárne či terciárne obeť sa identifikovať dajú. To, že absentuje primárna obeť, nemožno automaticky zhrnúť záverom, že korupcia obeť nemá. Primárnu obeť personifikovať síce nemožno, okruh určitých uchádzačov, ktorí neboli úspešní napr. vo výberovom procese z dôvodu uprednostnenia iných za úplatok, však môže byť sekundárnym okruhom obetí a terciárne z dôvodu korupčného konania je poškodená a obeťou je celá spoločnosť. Uplatnenie prípadného nároku na náhradu škody by podliehalo potrebe skutočne preukázať možnosť a schopnosť byť víťazom výberového procesu, čo je samo o sebe pomerne komplikované. Za sekundárne obeť však takýto okruh považovať možno. Terciárne je poškodenou celá spoločnosť, lebo korupcia zasahuje do riadneho nestranného a neovplyvneného priebehu a chodu udalostí, rúca piliere právneho štátu a podlamuje koncepciu ľudských práv, ich rovnosti a priznania jednotlivcom bez akejkoľvek diskriminácie. Nesprávne sa v tomto kontexte niekedy vnímať korupciou optikou výšky úplatku, čo však nie je spôsobilé vyjadriť závažnosť takéhoto konania. Skutočné nebezpečenstvo korupčného konania je vidieť v tom, že za úplatok, hoci aj nízkej hodnoty, ak je spôsobilé takéto plnenie byť úplatkom a osobu na korupčnú dohodu zlákať, zasahuje do riadneho výkonu verejných funkcií, školstva, zdravotníctva, odčerpáva z nich peňažné prostriedky, ktoré sa alokujú inde ako by sa mali (napr. na vyšetrenia osobe, ktorá ich vôbec nepotrebuje, len aby sa podporil dôvod predlžovania práceneschopnosti), z toho dôvodu potom tam, kde sú potrebné môžu chýbať. V tomto konkrétnom prípade zamestnávateľ prichádza o zamestnanca a je povinný mu v zákonom stanovenom rozsahu a po zákonom určenú dobu vyplácať dávku v nezamestnanosti (takže toto konanie poškodzuje aj zamestnávateľa), neskôr ju vyplácajú orgány štátu a znova sa peňažné prostriedky odčerpávajú zo sociálneho systému, plynú tam, kde by plynúť nemali a tam, kde by boli potrebné, potom absentujú. V kontexte tohto treba vnímať negatíva korupčnej kriminality a to, ako sú

⁵⁴ Baláž, P., Jalč. A.: *Spoločenskoprávna ochrana pred korupciou*. Bratislava: Vydavateľstvo Trnavskej univerzity, VEDA Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006, s. 25 a nasl.

⁵⁵ Holcr, K.: *Kriminológia*. Bratislava: IURA EDITION, 2008, s. 154 nasl.

uvedené konania závažné a nebezpečné pre spoločnosť.

3.1 Osobitosti korupčnej kriminality

Z hľadiska kriminologického možno korupčnú kriminalitu charakterizovať tak, ako už bolo uvedené vyššie, čo plne rešpektuje závery o tom, že skôr sa vymedzuje prostredníctvom znakov ako legálnou definíciou. Je to teda vzťah dvojčlenný (minimálne, ale najčastejšie viacčlenný), obojstranne výhodný resp. výhodný pre všetky zúčastnené osoby, nemožno v ňom personifikovať primárnu obeť, týka sa obstarávania vecí všeobecného záujmu alebo záujmov inštitucionálnych, na jednej strane je osoba korumpujúca a na druhej je osoba korumpovaná a táto spravidla disponuje postavením, funkciou, rozhodovacími oprávneniami, ktoré je ochotná za úplatok zneužiť. Je to inak konanie nemorálne a neetické. Okrem týchto charakteristík je pre korupčnú kriminalitu typické množstvo osobitostí, s ktorými sa pri iných druhoch kriminality nestretávame. K takýmto špecifikám, ktoré sa premietajú aj do vysokej miery latencie korupcie a ktoré tiež odôvodňujú poňatie korupčnej kriminality ako samostatného druhu (nie sú totiž typické pre ekonomickú kriminalitu a ani pre žiadny iný druh kriminality), možno zaradiť tieto:⁵⁷

- a. sofistikovaný spôsob spáchania, v jeho obsahu nachádzame využitie a uplatnenie nástrojov modernej spoločnosti
- b. špecifické kriminalistické stopy, hlavne sú to stopy pamäťové s tým, čo je pre nich charakteristické a príznačné; málokedy sa stretáme s materiálными stopami
- c. zapojenie viacerých osôb do korupčnej dohody a vzťahu, kde niektoré z osôb môžu o povahe korupčného konania mať vedomosť, iné nie; sú to aj osobitosti samotného korupčného vzťahu či korupčnej dohody
- d. obojstranná výhodnosť, ale aj obojstranná trestnosť korupčného konania
- e. špecifiká vzťahujúce sa na ústredné pojmy korupčnej kriminality – úplatok, vec všeobecného záujmu, verejný činiteľ, prípadne nenáležitá výhoda
- f. komplikované odhaľovanie v čase a mieste, kedy ku korupcii dochádza, čo odôvodňuje využívanie osobitných prostriedkov odhaľovania a i dokazovania v trestnom konaní tak, aby sa prechádzalo vysokej miere latencie korupcie.

Ad a.) Spôsob spáchania korupčných trestných činov

Do neho je nutné zakomponovať všetky predchádzajúce a nadväzné parciálne úkony, ktoré tvoria súhrne spôsob spáchania korupčného

⁵⁷ Tittlová, M.: *Korupcia ako samostatný druh kriminality. In Kriminológia ako súčasť trestnej politiky. Praha: LEGES, 2018, s. 276 a nasl.*

trestného činu. Tieto parciálne kroky sú špecifické tým, že sú realizované erudovane, veľmi profesionálne často, osobami, ktoré disponujú legendami krytia, právomocami, ktorými nedisponujú iné osoby. Nezriedkavo ide o osoby na vysokých pozíciách, vo verejných funkciách, s rozhodovacími oprávneniami, kompetenciami, možnosťami. Erudovanosť a dobrá orientácia vo svojej pozícii vytvára predpoklady pre vhodné krytie korupčných dohôd tak, aby sa navonok javili ako legálne konania, ktoré sú plne skutkovo, vecne aj právne zdôvodniteľné. Dobrá orientácia osôb v oblasti spôsobuje, že len ťažko možno indikovať, že k nejakému korupčnému konaniu dochádza, do korupčnej dohody je len ťažko možné preniknúť nejakým spôsobom kvôli nemožnosti poskytovania konkrétnych informácií, miere utajenia a pod. Tento spôsob a prepojenie na takéto úradné osoby je ťažko možné preukázať aj v dôsledku využívania moderných spôsobov komunikácie, šifrovanou komunikáciou, kde len ťažko možno vôbec obsah takýchto dialógov získať. To všetko spôsobuje, že korupcia sa spravidla odhaľuje časovo až po tom, ako došlo k jej realizácii, teda s väčším alebo menším časovým odstupom, ktorý komplikuje poznanie obsahu korupčnej dohody, komplikuje jednoznačné preukázanie kauzálneho nexusu medzi plnením a protiplnením. Už len samotné preklopenie legendy a preukázanie prepojenia subjektov korupčnej dohody je náročné, osobitne aj sa má preukazovať, že k takémuto prepojeniu došlo v minulosti.

Korupčná kriminalita sa zakladá na korupčnej dohode, táto je často len naznačená, konkludentne odsúhlasená, iba málokedy býva celkom výslovná a ešte ojedinelejšie sa o nej vyskytujú listinné či vecné dôkazy.⁵⁸ Dohody sú prevažne ústne a bez prítomnosti tretích či nezainteresovaných osôb. Korupcia je jednak neetická a teda môžu sa objavovať akési pocity konania niečoho nemorálneho, kde finančný alebo iný profit je v konečnom dôsledku rozhodujúcejší. Eliminácia svedkov môže byť odôvodnená aj záujmom, aby skutočne o korupčnej dohode nevedeli žiadne iné osoby, niekedy sa aktéri samotnej korupčnej dohody za takéto konanie môžu hanbiť, môžu pociťovať subjektívny pocit viny z nemorálnosti. Prevažne je ale dôvodom absencie svedkov vylúčenie možných dôkazných prostriedkov pre trestné konanie. Navyše, ako vzťah obojstranne výhodný a obojstranne trestný, nikto nemá záujem na odhalení obsahu takejto dohody. Hovorí sa, že ide o akýsi výmenný vzťah, ktorý sa dohaduje súkromne, ústne, skryte pred tretími osobami a len za prítomnosti tých, ktorých prítomnosť je nutná alebo potrebná.⁵⁹

Verejná sféra vytvára lepšie podmienky pre vznik a rozvoj korupčného konania a to z dôvodu neprehľadnosti štátnej správy, samosprávy, rôznorodosti kompetencií, čo podporuje aj právna úprava na Slovensku.

⁵⁸ Burda, E. a kol.: *Boj proti korupcii, manuál. Projekt financovaný Európskou Úniou. Bratislava: Euroiuris, 2008, s. 63*

⁵⁹ Chmelík, J., Tomica, Z.: *Korupce a úplatkářství. Praha: Linde, 2011, s. 24-25*

Niekedy nie sú zrejme konkrétne kompetencie orgánov verejnej moci, prípadne sa prekrývajú, absentujú dôsledné externé a interné kontrolné mechanizmy, čo vytvára vhodné podhubie pre korupčné aktivity. Ani súkromný sektor nie je v tomto smere pozadu, skutočne sa už dnes rôzne korupčné dohody objavujú aj v súkromnej sfére, kde sú zasa kryté zmluvnou voľnosťou, súťažou na trhu práce, dispozitívnou právnou úpravou, čo tiež vytvára dobré podmienky pre rozmach korupčného správania. V konečnom dôsledku možno hovoriť o oblastiach prepojených verejnej – súkromnej, kde na podklade korupčného konania dochádza k prerozdeľovaniu štátnych prostriedkov na súkromné účely. Vždy bude spôsob spáchania korupčného trestného činu závisieť od oblasti, v ktorej sa s korupciou stretávame.⁶⁰

Za najčastejšie formy utajovania korupčného konania, ktoré ešte spadajú do spôsobu spáchania, patria rôzne legendy, ktorými je korupčné konanie kryté smerom dovnútra aj navonok, absencia svedkov, vecných či listinných dôkazov, dohody uzatvárané len za prítomnosti nutne potrebných osôb, viacnásobné prevody, prevody na tretie osoby, na príbuzných, uchovávanie peňažnej hotovosti bez vkladov na oficiálne účty, prepisy nehnuteľností i významných hnutelností na blízke osoby, alebo aj na tretie osoby, ktoré sú v určitom vzťahu ku subjektu korupčnej dohody. Tiež je to zakladanie účtov v zahraničí, odvod prostriedkov do daňových rajov, investície do cenných papierov, nákup cenných papierov pre blízke osoby, investovanie do podnikateľských subjektov v podobe nákupu akcií, obchodných podielov, prevody peňazí na anonymné účty, rýchly rozptyl prostriedkov medzi viaceré osoby, do viacerých zdrojov. Hoci už naša právna úprava reagovala na to, že často ide o nástroje alebo výnosy z trestnej činnosti a tieto je možné pokryť zaistovovacími procesnými inštitútmi vo vzťahu k majetku, preukázanie kauzálneho nexusu vo vzťahu ku korupčnej trestnej činnosti je komplikovanejšie, lebo si vyžaduje dôslednú analýzu prímov a majetkov účastníkov korupčnej dohody.⁶¹ Pri viacnásobných prevodoch a sprostredkovaníach je ťažko možné určiť konkrétneho pôvodu a až následne, ak sa to podarí, je možné uvažovať o pôvode prostriedkov, ktoré boli takto prevádzané. Spravidla viacnásobné prevody a viaceré operácie (delenie, dedenie, darovanie, prevody zmluvné, cez rôzne právnické osoby, iné podnikateľské subjekty, rôzne formy darov či sponzoringu) komplikujú možnosti odhaľovania pôvodcu týchto operácií.

Niekedy sa stretávame aj s pôsobením na svedkov, či spoluobžalovaných, čo je protiprávna forma utajovania korupčného konania. Nejde len o samotné vydieranie, ale aj o iné formy vplyvu, napr. nadriadený pôsobí na podriadeného, ktorý bol do korupčnej aktivity zapojený, ohrozuje jeho

⁶⁰ Baláž, P., Jalč, A.: *Spoločenskoprávna ochrana pred korupciou*. Bratislava: Vydavateľstvo Trnavskej univerzity, VEDA Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006, s. 30 - 34

⁶¹ Burda, E. a kol.: *Boj proti korupcii, manuál. Projekt financovaný Európskou Úniou*. Bratislava: Euroiuris, 2008, s. 63

pracovnú pozíciu, prípadne hrozí prepustením blízkych osôb, ohrozením blízkych osôb, pracovným zdiskreditovaním a podobnými formami sa snaží vyvolať nezáujem vypovedať či spolupracovať v trestnom konaní. To smeruje znova k utajovaniu korupčnej dohody, subjektov korupčnej dohody a jej obsahu.

Typické formy trestnoprávne relevantného konania, ktoré sú obsahom korupčnej dohody a ktoré sú vlastným spôsobom spáchania korupčných trestných činov, sa odvodzujú od hmotnoprávnej úpravy – postihu korupcie nástrojmi Trestného zákona. Potom možno povedať, že za typické spôsoby spáchania sa považujú tieto:⁶²

- prijímanie, žiadanie alebo sľubovanie úplatku
- ponuka, poskytnutie alebo sľúbenie úplatku smerom do budúcnosti
- nepriame podplácanie alebo nepriame prijímanie úplatku cez tretiu osobu (nie cez klasického sprostredkovateľa ako pri bežných formách priamej korupcie)
- prijímanie úplatku a podplácanie v súvislosti s organizovaním, priebehom a výsledkami športových podujatí
- prijímanie úplatku alebo podplácanie v súvislosti s výkonom aktívneho volebného práva, práva hlasovať v referende (práva zúčastniť sa na referende) alebo ľudovom hlasovaní o odvolaní prezidenta
- prijatie, žiadanie alebo prijatie prísľubu (sľubu) nenáležitej peňažnej výhody verejných činiteľom
- poskytnutie, ponuka alebo sľub nenáležitej peňažnej výhody verejnému činiteľovi.

Ad b.) Typické kriminalistické stopy

Frekventovane pôjde o stopy pamäťové, výnimočne o stopy materiálne. Najčastejšie to budú pamäťové stopy so všetkými charakteristikami, ktoré vykazujú. A teda ostávajú v pamäti konkrétnej osoby ako nositeľa a táto osoba rozhoduje o tom, aké informácie bude navonok reprodukovat', v akej podobe a komu. Ak sa rozhodne, že o nich vypovedať nechce, nie je žiadny iný legálny spôsob, ako získať obsah pamäťových stôp. Negatívne na nich dopadá plynutie času, kedy sa nositeľ nemusí konkrétne informácie či okolnosti pamätať, dopadá na nich aj rad fyzických a psychických ochorení, v dôsledku ktorých môžu byť informácie skreslené, nositeľ nemusí byť schopný prejavu navonok. A v konečnom dôsledku, smrťou nositeľa sa stávajú trvalo stratenými. Rozlíšiť možno aj situácie, kedy nositeľ bude vypovedať o obsahu týchto stôp, ale z objektívnych či subjektívnych dôvodov (vzdialenosť,

⁶² Medelský, J.: Možnosti použitia agenta v procese odhalovania korupcie. In Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie DNI PRÁVA 2011, Brno, Právnická fakulta MU v Brne, 2011, s. 3 a nasl.

maskovanie, rôzne legendy, poveternostné podmienky, slabozrakosť) aj tak nebudú tieto poznatky hodnovernými, hoci by aj podľa svojich poznatkov nositeľ vypovedal pravdivo a úplne. To platí pre sprostredkovateľa krytého legendou o legálnosť obsahu korupčnej dohody (sponzoring, darovanie, lobbing a pod.). Nositeľ nemusí obsah interpretovať presne a pravdivo celkom zámerne a cielene, môže sa snažiť vytvárať dojem, že si nepamätá. Druhou situáciou je prípad, kedy si skutočne nositeľ nevie spomenúť na detaily alebo konkrétne významné časti, ktoré aj sledoval, ale nevenoval im až takú pozornosť. Dôležité je v tomto prípade to, ako dokáže subjekt vedúci výsluch pracovať s takouto osobou, oživovať jej pamäť, nadviazať a vytvoriť vhodnú atmosféru a podmienky na rozepamätanie sa, ako dokáže nositeľa vtiahnuť otázkami do situácie, že vidieť mal, vnímať mohol a týmto spôsobom ho dostať do situácie, kedy sa preukáže, že jeho konanie je celkom zámerné, s cieľom vyhnúť sa reprodukcii obsahu pamäťovej stopy. Obvinený navyše nemusí vypovedať, je to len a len jeho oprávnenie, nie povinnosť a môže teda využiť právo nevypovedať. Svedkovia síce majú určenú povinnosť vypovedať, no existujú prípady, kedy povedať nemôžu (v zmysle § 129 TP ak sa na nich vzťahuje zákaz výsluchu) alebo kedy majú právo odoprieť výpoveď (v zmysle § 130 TP).⁶³ A toto je nutné vnímať aj v kontexte celého radu oblastí výskytu korupcie, kedy skutočne môže ísť o osoby povinné dodržiavať mlčanlivosť, alebo uchovávať údaje v tajnosti, alebo blízke osoby, ktoré s odkazom na možné riziko stíhania odmietnu vypovedať. O svedkoch je však v prípade korupcie možné hovoriť skôr ojedinele, lebo jedným z typických aspektov spôsobu spáchania je, že korupcia sa realizuje len za prítomnosti nevyhnutne potrebných osôb. Ak sa pri korupčnom konaní náhodne svedkovia vyskytujú, potom sú zdrojom cenných poznatkov pre trestné konanie.⁶⁴ Aj pri svedkoch ale treba zohľadniť možné legendy, objektívne a subjektívne faktory na ich strane, faktory konkrétnej situácie a starostlivo tak takéto interpretácie hodnotiť. Vždy najcennejšie poznatky budú vedieť poskytnúť priamy účastníci korupčného vzťahu, korupčnej dohody, pri ktorých je ale ochota interpretovať obsah svojich pamäťových stôp závislá od radu faktorov (najmä možnosťou a ponukou spolupráce).

Materiálne stopy sa vyskytujú taktiež, majú povahu listín, vecí dôležitých pre dokazovanie, ktoré sa vzťahujú na korupčný skutok. Jednak sú to priamo predmety – peňažné prostriedky, ktoré mali povahu úplatku, ale aj to, čo sa zaň získalo, prípadne doklady vzťahujúce sa k hnutelnostiam, nehnuteľnostiam, cennostiam rôznej povahy alebo službám, ak boli predmetom výmenného vzťahu.

⁶² Pavol, S., Skaloš, M.: *Dokazovanie pri odhaľovaní korupcie*. In Gábriš, T. a kol.: *Korupcia interdisciplinárne*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2017, s. 191

⁶⁴ Hlava, J.: *Niektoré možnosti využitia kriminalistických metód pri odhaľovaní a vyšetrovaní korupcie*. In Metěňko, J., Viktorová, J.: *Korupcia v Policajnom zbore a iných oblastiach spoločenského života*.

Ad c.) a d.) Osobitosti korupčného vzťahu, korupčnej dohody a jej subjektov, výhodnosť

Do spôsobu spáchania korupčných trestných činov sa premietajú osobitosti korupčnej dohody a subjektov, ktoré tu vystupujú. Treba spomenúť obojstrannú výhodnosť, ale aj obojstrannú trestnosť tak, ako sú skutkové podstaty trestných činov naformulované. Hoci nutne musí ísť o vzťah dvojčlenný, kde na jednej strane dôjde k dokonaniu, na druhej strane môže, ale nemusí dôjsť k dokonaniu korupčného trestného činu (osoba A ponúkne úplatok a tak trestný čin dokoná, ale osoba B tento úplatok odmietne prijať, takže u nej k trestnému činu nedôjde), korupčný vzťah môže mať aj sprostredkovateľa, prípadne sa môže realizovať cez tretie osoby, ktoré budú svojim vplyvom pôsobiť, alebo už takto urobili (pôsobili). Sprostredkovateľ môže a nemusí vedieť o povahe korupčného trestného činu (nemusí vedieť akú zásielku preberá, aké peniaze odovzdáva a že skutočne ide o úplatok a nie o riadne plnenie). V závislosti od tejto skutočnosti sa potom odvíjajú úvahy o jeho možnej trestnej zodpovednosti. Nepriamy článok v korupčnom vzťahu je priamo zainteresovaný do korupčného konania a teda vyvodzovanie trestnej zodpovednosti voči nemu bude vždy možné. Na každej hlavnej korupčnej strane môžu byť aj viaceré osoby (viacerí poskytujú úplatok, alebo viacerí úplatok prijímajú). Za nosné subjekty korupčnej dohody sa považuje korumpujúci a korumpovaný, ale nemusí ísť o jediné subjekty korupčného vzťahu. Podľa Baláža a Jalča⁶⁵ je korupcia nutne viacčlenným vzťahom, kde práva a povinnosti sú synalagmatické, zodpovedajú si navzájom. Takže môže ísť o takéto konštrukcie podľa subjektov korupčnej dohody:⁶⁶

- a. na strane jednej stojí ten, ktorý poskytuje/ponúka/sľubuje úplatok; táto osoba bude v konečnom dôsledku príjemcom výhody, ktorá sa takto získava (výhody, prednosti, možnosti); ide o korumpujúceho (aktívnu stranu korupcie)
- b. oproti na strane druhej stojí ten, kto je korumpovaný, teda ten, môže prijať, žiadať alebo sľubovať úplatok a ide o osobu, ktorá spravidla svoje zamestnanie, alebo povolanie, postavenie či funkciu zneužije tak, aby pre opačnú stranu získala nejakú výhodu, prednosť, možnosť pre inými osobami (je to korumpovaný).

Korupčná kriminalita sa vyznačuje aj tým špecifikom, že pri nej priama obeť (poškodený) absentuje. To negatívne dopadá na možnosti odhaľovania aj dokazovania korupčného konania, nakoľko v prípade ublížení na zdraví či majetkových trestných činov, vždy poškodený bude mať záujem na tom, aby bol určitým spôsobom odškodnený za ujmu, ktorá mu bola v trestnom

⁶⁵ Baláž, P., Jalča, A.: *Spoločenskoprávna ochrana pred korupciou*. Bratislava: Vydavateľstvo Trnavskej univerzity, VEDA Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006, s. 24-26

⁶⁶ Vantuch, P. *Ignorujeme alebo doceňujeme korupciu? Právni rádce*, 2009, č. 6, s. 49

konaní spôsobená. Bude preto podávať trestné oznámenia, pre trestné konanie bude prínosný svojou výpoveďou ako dôkazom, bude významné to, aké listinné dôkazy bude vedieť predložiť, znalecké skúmanie sa môže týkať poškodení zdravia, majetkovej ujmy/škody a pod. V prípade korupčných trestných činov chýba takáto osoba. Nikto nebude mať záujem korupčné konanie oznamovať, nikto z priamych aktérov, ktorí by mali k dispozícii významné poznatky, nikto z týchto osôb nebude zrejme spolupracovať pri odhaľovaní korupcie, zhodne budú osoby (s výnimkou možnej spolupráce) nevypovedať alebo uvádzať také skutočnosti, ktoré budú korupčné konanie kryť legálnymi legendami. Obojstranná výhodnosť, ale aj trestnosť korupcie sa premietajú do nezáujmu subjektov korupčnej dohody vypovedať o jej obsahu a o jej skutočnej podstate. K tomuto prispieva nielen obojstranný výhodnosť, ale aj obojstranná trestnosť. Kým obojstranná výhodnosť vytvára akúsi spolupatričnosť medzi subjektami (neprezradiť toho druhého, ktorý niečo vykonal za úplatok), obojstranná trestnosť skôr vytvára obavu z možného postihu korupčného konania na oboch stranách. Pri absencii iných dôkazov môže byť takáto dôkazná situácia neúnosná a nemusí dôjsť k postihu korupčného konania. Už sme naznačili, že nie celkom správne ide o trestný čin bezobeťový, lebo absentuje v tomto prípade len primárna obeť korupčného trestného činu (trestnoprávne poškodený).⁶⁷ Naproti tomuto, na oboch stranách korupčného vzťahu vystupujú osoby, ktoré sú potenciálnymi páchatelmi.

Ad e.) Vysoká latencia korupcie

Súhrnne, všetky naznačené osobitosti korupčnej kriminality, ktoré sú pre korupciu typické a nenachádzame ich pri žiadnom inom druhu kriminality, majú za následok vysokú mieru latencie tohto javu. Dokonca sa uvádza, že miera latencie je viacnásobne vyššia ako je registrovaná korupčná kriminalita. Či je tomu tak, alebo nie, o skutočnej korupčnej kriminalite možno naozaj len polemizovať. Či už pri tom zohľadníme vlastné osobné skúsenosti, alebo skúsenosti zo súkromného či verejného sektora, skrytosť a utajenie korupcie je to, čo znemožňuje jej odhaľovanie v tom čase, kedy sa naozaj odohráva. S plynutím času sú následne možnosti odhalenia a preukazovania, hlavne preukázania súvislosti (kauzálneho nexusu) komplikovanejšie, až nemožné.

Okrem týchto osobností korupčnej kriminality, ktoré nie je možné identifikovať pri žiadnom inom druhu kriminálne relevantného správania, treba povedať, že k postaveniu korupcie ako samostatného druhu kriminality v jej celkovej štruktúre prispieva aj to, že ústredné kriminologické kategórie sú v tomto prípade veľmi dobre popísané a popísateľné. To znamená, je tu osobitné predmet vymedzenia, definície, rad prístupov k pojmu a obsahu korupcie, ktoré inak robia jej vymedzenia aj značne neprehľadné.

⁶⁷ Augustín, P.: *Korupcia. Bratislava: APZ v Bratislave, 2008, s. 82*

Okrem tohto možno popisovať ústredné kriminologické kategórie – fenomenológiu, lebo v policajných štatistikách a aj ďalších evidenčných systémoch sa korupcia vykazuje ako samostatná skupina trestných činov. To pri poznávaní fenomenologických podôb a stanovovaní kriminologických ukazovateľov veľmi významne napomáha. V konečnom dôsledku prieskumne je možné zisťovať, ale aj v rovine teoretickej je možné poznávať príčiny či širšie kriminogénne faktory korupčného správania všeobecne, aj v rôznych oblastiach výskytu korupcie. No a v neposlednom rade, pri korupcii existujú samostatné prevenčné nástroje na úrovni národných programov, rovnako tak viaceré aktivity subjektov nevládných či z tretieho sektora smerujú k prevencii korupcie. Represívna zložka kontroly je prezentovaná hlavne povahou trestnoprávnej úpravy – postihom korupcie a nástrojmi zameranými na odhaľovanie a dokazovanie. Súhrnne teda je možné popísať všetky kriminologické kategórie korupcie, ktoré tento druh kriminality charakterizujú, ale aj odlišujú a spôsobujú, že nie je správne zaraďovať korupciu k ekonomickej či majetkovej, ale ani organizovanej kriminalite, hoci môže ísť o jeden z typických prejavov. Uvedené osobitosti smerujú k odôvodnenosti vnímania korupcie ako samostatného druhu kriminality v jej štruktúre.

3.2 Ústredné pojmy korupčnej kriminality

K ústredným pojmom korupčnej kriminality je možné zaradiť jednak pojem „úplatok“, v každom prípade vymedzenie „veci všeobecného záujmu“, osobu verejného činiteľa v zmysle Trestného zákona a aktuálne aj „nenáležitú výhodu“. Tiež je možné naznačiť širšie súvislosti možnej účinnej ľútosti pri korupčných trestných činoch, čo je tiež úprava viac menej zhodná pre všetky tieto trestné činy (s menšími odchýlkami, ktoré popíšeme). Považujeme za správne ich vymedziť na tomto mieste, aby sme sa v súvislosti s fenomenologickými podobami korupcie už nemuseli ich vymedzeniu neskôr venovať. Okrem toho, viaceré z nich majú aj kriminologický aspekt, hlavne ak ide o pojem „úplatok“, tak tento má tak sociologickú, ako aj spoločenskú a ekonomickú rovinu.

Legálne vymedzenie pojmu úplatok nachádza vo všeobecnej časti TZ (na trestnoprávne účely), konkrétne v § 131 ods. 3 TZ, v zmysle ktorého je úplatkom:

„vec alebo iné plnenie majetkovej či nemajetkovej povahy, na ktoré nie je právny nárok“

Podľa tohto je možné uvažovať o veciach majetkovej či nemajetkovej povahy, hnutelných či nehnuteľných veciach, o rôznych protiplnenia v podobe

služieb, kde rozhodujúce je, že na takéto plnenie nie je právny nárok.⁶⁸ Bežne v rôznych oblastiach dochádza k poskytovaniu radu plnení, no pre úplatok je typické, že je nenárokovateľný. To znamená, že úplatok nie je možné právnymi prostriedkami legálne vymáhať, hoci nedá sa vylúčiť vymáhanie mimoprávne a nelegálne. Právnu ochranu takéto plnenie však nepožíva a teda právnou cestou vymáhať úplatok nie je možné. Hoci považujeme toto vymedzenie za pomerne výstižné, sú aj názory poukazujúce na to, že takéto vymedzenie je veľmi rigidné a presne nešpecifikované.⁶⁹

Stretne sa aj s inými vymedzeniami pojmu úplatok, v rôznych oblastiach výskytu korupcie. Podľa konkrétnej oblasti alebo subjektov korupčnej dohody sa za synonymá úplatku považujú označenia ako „všimné“, „niečo navyše“, „bakšiš“ alebo aj „úplata“. Bez ohľadu na to, aké plnenie to je (majetkové, nemajetkové), rozhodujúcim kritériom je, aby išlo o veci v trestnoprávnom zmysle, teda veci podľa § 130 ods. 1 alebo 2 TZ.⁷⁰ Iné charakteristiky či špecifiká úplatku ako pojmu ostávajú v rovine trestnoprávnej nevyriešené a vytvárajú viaceré otázky s ohľadom na to, aké plnenie to má byť. Niektorými autormi je tento pojem kritizovaný ako pomerne rigidný.⁷¹ Venovať sa možno preto niektorým otázkam, ktoré nie len laickú, ale niekedy aj odbornú verejnosť zavádzajú pri vymedzovaní plnenia, ktoré je úplatkom:

a.) hodnota plnenia na to, aby bolo úplatkom

b.) čas, kedy sa plnenie, ktoré je úplatkom realizuje.⁷²

Ustanovenia Trestného zákona v prípade úplatku nestanovujú žiadnu minimálnu hodnotu, akú by toto plnenie malo mať. V kvalifikovaných skutkových podstatách sa však už uvádzajú možnosti „vo väčšom rozsahu“ a tieto potom determinujú trestnú sankciu. V kontexte judikatúry Najvyššieho súdu SR nie je hodnota úplatku alebo jeho výška rozhodujúcim kritériom pre posúdenie určitého plnenia ako úplatku. V kvalifikovaných skutkových podstatách môže byť významná a rozhodujúca pre trestnú sadzbu, z ktorej

⁶⁸ Šípoš, G. a kol. *Protikorupčné minimum 2012*. Bratislava: TIS, 2012. s. 7

⁶⁹ David, V., Nett, A.: *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C.H. Beck, 2007. s. 100

⁷⁰ Vecou sa na účely Trestného zákona sa rozumie:

- a. *hnuteľná vec alebo nehnuteľná vec, byt alebo nebytový priestor, zvier, ak z jednotlivých ustanovení TZ nevyplýva niečo iné,*
- b. *ovládateľná prírodná sila alebo energia,*
- c. *cenný papier bez ohľadu na jeho podobu,*
- d. *peňažné prostriedky na účte,*
- e. *listina ako podklad pre uplatnenie si právneho nároku*
- f. *majetkové právo, alebo iná peniazmi ocenená hodnota*

Za vec sa na účely Trestného zákona považujú aj nehmotné informácie, dáta výpočtovej techniky alebo obrazový záznam na technickom nosiči.

⁷¹ David, V., Nett, A.: *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C.H. Beck, 2007. s. 100

⁷² *Máme na mysli poskytnie, ponúkne, sľúbi, prijme, žiada alebo sa prijme jeho sľub*

sa bude vychádzať pri ukladaní trestu.⁷³

Hodnota alebo výška úplatku môže byť významným kritériom, sa dá zohľadniť pri uplatnení materiálneho korektívu pri tých korupčných trestných činoch, ktoré sú prečinmi.⁷⁴ Do úvahy treba zobrať aj typické oblasti výskytu korupcie, sociálne či spoločenské pomery, zvyklosti v danej oblasti, geografické ukazovatele a podobne a v kontexte tohto hodnotiť výšku či hodnotu plnenia, ktoré je úplatkom. Na to, aby plnenie mohlo byť úplatkom, musí dosahovať určitú hodnotu resp. výšku, musí mať určitú povahu, aby bolo spôsobilé pohnúť protistranu ku korupčnému konaniu a zlákať ju na korupčné konanie. Úplatkom teda musí byť vždy také plnenie, ktoré je spôsobilé splniť funkciu úplatku. Ak by išlo o neprimerane nízke plnenie, iného by nebolo spôsobilé ku korupčnému konaniu pohnúť, potom by na tejto stretne nemohlo dôjsť k spáchaniu korupčného trestného činu. Hoci sa uvádza, že takéto plnenie nebude spôsobilým predmetom – úplatkom⁷⁵, toto plnenie bude reálne hodnotené ako úplatok pri tom, kto ho poskytuje, ponúka alebo sľubuje, ale nebude spôsobilým úplatkom na strane druhej (na druhej strane sa nebude dať vyvodzovať trestná zodpovednosť za korupčný trestný čin).

Irelevantné sú aj časové súvislosti poskytovania úplatkov. To plyní z dikcie skutkových podstát, ktoré predpokladajú poskytovanie či odovzdávanie plnenia v danom konkrétnom čase, alebo aj v budúcnosti. Tomuto priamo nasvedčuje formulácia „úplatok sľúbi“ alebo „úplatok si dá sľúbiť“ s tým, že neposkytuje a neprijíma sa v danom čase, ale s určitým väčším či menším časovým odstupom. Musí ísť o reálne a skutočne mienené odovzdanie a prijatie úplatku v budúcnosti – prísľub musí byť mienený skutočne a vážne. V opačnom prípade by sme nehovorili o trestnom čine korupčnom, ale o podvodnom konaní, ak by od počiatku osoba nemala v úmysle neskôr úplatok dať či prijať. Nesprávne sa tak niekedy uvádza, že plnenie poskytované „po“, nie je už úplatkom, ale je len pozornosťou či poďakovaním. Je zrejmé, že väčšina korupčných konaní sa realizuje pri súčasnom odovzdaní, ponuke, poskytnutí, prijatí či žiadaní úplatku a menej bude takých, kde sa úplatok realizovať v budúcnosti. Keďže sľub je zákonným znakom skutkovej podstaty, už len tento sľub a jeho prijatie zakladá trestnú zodpovednosť za dokonaný trestný čin. Vidíme, ako široko sú skutkové podstaty korupčných trestných činov formulované. Ako uviedol Najvyšší súd SR, v prípade korupčného prečinu v zmysle § 332 TZ nie je potrebné, aby druhá strana prijala úplatok, jeho sľub či ponuku. Na strane tohto subjektu dochádza momentom ponuky, sľúbenia či poskytnutia úplatku k dokonaniu

⁷³ Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 Toš 18/2006

⁷⁴ Záhora, J.: JE APLIKÁCIA MATERIÁLNEHO KOREKTÍVU PRI PREČINE PODPLÁCANIA SKUTOČNE NEPRÍPUSTNÁ. In *Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019, s. 76*

⁷⁵ Polák, P., Tittlová, M.: *Kompendium kriminológie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 59*

trestného činu. To, že úplatok protistrana odmietne, to nevylučuje trestnú zodpovednosť korumpujúceho, ale na strane korumpovaného áno.⁷⁶ Korupčná dohoda predpokladá, že dôjde k súhlasnému prejavu oboch zúčastnených subjektov a s tým sa spájajú očakávania plnenia z korupčnej dohody.⁷⁷

Plnenia, ktoré sa realizujú v budúcnosti, sú komplikovanejšie odhaľované z dôvodu, že s väčším časovým odstupom je náročnejšie preukazovať kauzálny nexus medzi korupčne obstaraným plnením, výhodou, prednosťou a samotným úplatkom.

Charakteristickým znakom úplatku je, že na jeho poskytnutie nie je právny nárok.⁷⁸ Zohľadniť nemožno ani časové kritérium, relevantné nie je ani kritérium hodnoty či výšky úplatku. Za rozhodujúci sa považuje úmysel, alebo zámer, s ktorým sa úplatok poskytuje, ponúka, sľubuje, alebo na strane druhej žiada, prijíma či necháva si sľúbiť. Je to akési očakávanie, že za úplatok bude obstaraná určitá výhoda, prednosť a s týmto sa úplatok ako plnenie realizuje medzi subjektmi korupčnej dohody. Na poskytnutie, ponuku či sľub úplatku potom nadviaže poskytnutie nejakej výhody či prednosti, jednoducho sa od opačnej strany korupčného vzťahu očakáva toto protiplnenie. A ak by sa neočakávalo, úplatok by sa neposkytoval. Na strane druhej je to aj záväzok subjektu korupčnej dohody, že za úplatok pre protistranu obstará nejakú výhodu, prednosť a pod. Obojstranný úmysel a zámer, cieľ, s ktorým sa úplatok poskytuje, ponúka a pod., je tým, čo je determinujúce pre identifikáciu plnenia ako úplatku. Neposkytuje sa len tak, ale niečo sa za neho od protistrany očakáva a to niečo má povahu porušenia povinností a získania prednosti, výhody a pod. Kritériom posúdenia je teda zámer a úmysel, očakávanie, ktoré nachádza odzvu na strane druhej. Ako znak subjektívnej stránky, nie vždy je toto priamo preukázateľné, skôr sa uvedené dá preukázať v kontexte dokonanej korupčnej trestnej činnosti, kedy už došlo jednak k odovzdaniu úplatku alebo jeho vyžiadaniu, prijatiu a za to sa realizovalo porušenie povinností, úloh a pod., obstaranie veci všeobecného záujmu. Vtedy je možné preukázať konkrétny vzťah, kauzálny nexus medzi plnením a protiplnením, prípadne porušením povinností na strane jedného zo subjektov korupčnej dohody.

V kontexte tohto sa potom za úplatok nepovažujú také plnenia, na ktoré tiež nie je právny nárok, nie sú vymožiteľné, ale poskytujú sa bez očakávania nejakého protiplnenia (napr. dary, alebo sprejitné, tringelt tam, kde sa bežne dáva – kaviarne, reštaurácie a pod.).⁷⁹

⁷⁶ Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 5 To 6 / 2020 z 25.06.2020

⁷⁷ Chmelík, J.: *Pozornosť, úplatek, korupce*. Praha: LINDE, 2003, s. 38 a nasl.

⁷⁸ Šípoš, G. a kol. *Protikorupčné minimum 2012*. Bratislava: TIS, 2012, s. 7

⁷⁹ Ivor, J. a kol.: *Trestné právo hmotné. Osobitná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava IURA EDITION, 2010, s. 345

Zavedenie novej skutkovej podstaty trestného činu podľa § 336c TZ (trestný čin prijatia a poskytnutia nenáležitej výhody) sa spájalo aj s legálnym vymedzením ústredného pojmu, ktorým je „nenáležitá výhoda“. Na trestnoprávne účely je to podobne ako úplatok plnenie majetkovej či nemajetkovej povahy, ktoré je spôsobilé ovplyvniť verejného činiteľa. Ani na toto plnenie je nie v súlade s § 131 ods. 4 TZ právny nárok, avšak jeho hodnota je stanovená na 200,-Eur resp. hodnota tohto plnenia je stanovená tak, že má prevyšovať 200,-Eur (plnenia do 200,-Eur vrátane nespĺňajú uvedenú požiadavku, s výnimkou, ak by sa plnenie pre verejného činiteľa alebo jemu blízku osobu nedalo oceniť v peniazoch, potom je hodnota irelevantná). Môže to byť aj iné neoprávnené zvýhodnenie verejného činiteľa alebo jemu blízkej osoby, ktoré sa však nedá oceniť v peniazoch a potom uvedená hranica do 200,-Eur neplatí. Pri pozitívnom vymedzení sa vymedzuje rovnako tak negatívne a síce, že nenáležitou výhodou nie je plnenie či zvýhodnenie, prijatie ktorých je vzhľadom na úradný záujem alebo vecne oprávnený záujem obvyklé v súvislosti s postavením alebo funkciou verejného činiteľa, alebo také, ktoré za zapíše (je zapísané) vo verejne dostupnom, zverejnenom Registri darov. Na tieto účely podrobne stanovuje vykonávací predpis.

Ak by sme vymedzenie tohto pojmu mali charakterizovať prostredníctvom viacerých znakov, tak mnohé z nich sú podobné, ako je tomu v prípade pojmu úplatok s menšími odchýlkami, osobitosťami :

1. *plnenie majetkovej či nemajetkovej povahy* (akékoľvek hnutelné či nehnuteľné predmety, služby, všetko bez ohľadu na majetkovú alebo nemajetkovú povahu)
2. *je určené verejnému činiteľovi, alebo jemu blízkym osobám* (cez sprostredkovateľa) a to v súvislosti s jeho postavením verejného činiteľa (tu je prvý naznačený rozdiel, kedy sa vo verejnej sfére postavenie subjektov – verejných činiteľov má vnímať osobitne citlivo, alebo citlivejšie a teda v súvislosti so svojim postavením nemôžu prijímať žiadne nenáležité výhody pre seba či sebe blízke osoby (v hodnote nad 200,-Eur, alebo bez ohľadu na hodnotu, ak sa nedá plnenie oceniť v peniazoch); tento pojem sa teda vzťahuje výhradne na verejného činiteľa a v súvislosti s jeho postavením, nie na široký okruh osôb, ako je tomu v prípade predošlého pojmu úplatok; tým je tento pojem špeciálnejší
3. *schopnosť resp. spôsobilosť ovplyvniť verejného činiteľa* (toto je druhá odlišnosť, kedy nenáležitá výhoda smeruje k verejnému činiteľovi či už zo strany tretích subjektov, alebo z jeho vlastnej iniciatívy a teda v konečnom dôsledku poskytuje sa/prijíma sa verejným činiteľom v súvislosti s jeho postavením a na to, aby mohla byť spôsobilým plnením na účely tejto skutkovej podstaty, musí byť spôsobilé toto plnenie

verejného činiteľa ovplyvniť; nie je určené akým spôsobom, možno uvažovať v intenciách skutkovej podstaty, kedy je to „v súvislosti s postavením“ tejto osoby ako verejného činiteľa; aj takto sa zvýrazňuje osobitná citlivosť spoločnosti i zákonodarcu, ale aj osobitná vážnosť verejného činiteľa, aby v súvislosti so svojim postavením neprijímal plnenia, ktoré by boli resp. sú spôsobilé ho ovplyvniť); ako vyplýva z dôvodovej správy k zákonu, ktorým sa tento pojem doplnil do ustanovení Trestného zákona, takúto spôsobilosť treba vnímať v objektívnom zmysle t. j. ako vytvorenie akejsi vďačnosti a táto je spôsobilá ovplyvniť verejného činiteľa⁸⁰

4. *plnenie, na ktoré nie je právnym nárok* (čo je zhodný znak ako v prípade úplatku)
5. *hodnota plnenia prevyšuje sumu 200,-Eur alebo pri plneniach pre verejného činiteľa alebo jemu blízke osoby bez ohľadu na hodnotu, ak sa hodnota plnenia nedá vyčíslieť* (toto je tretí rozlišujúci znak od úplatku; tu sa priamo stanovila konkrétna hodnota, plnenia nad 200,-Eur, v prípade neoceniteľných plnení t. j. takých, ktorých hodnota sa nedá stanoviť v peniazoch pre verejného činiteľa alebo jemu blízke osoby, je to bez ohľadu na túto hodnotu ako v prípade úplatku; takéto neoceniteľné plnenia môžu mať napríklad povahu pomoci v práci, pri získavaní lepšej pracovnej pozície, zvýhodnenie v práci, pozvanie na poľovačky a pod.; v prípade hodnoty nad 200,-Eur je to plnenie pre verejného činiteľa, nie je tu však stanovené, že by to malo byť pre jemu blízku osobu; skutkové podstaty potom vychádzajú z toho, že plnenie je pre verejného činiteľa alebo inú osobu a už sa v nich zasa nešpecifikuje, že by to mala byť blízka osoba, ale je to akákoľvek osoba; toto je trochu nesystematická úprava, ktorá by si vyžadovala zosúladenie; v každom prípade ide o znak, ktorý odlišuje toto plnenie od úplatku)
6. *nenáležitou výhodou nie je také plnenie či zvýhodnenie, ktoré je obvyklé v súvislosti s postavením alebo funkciou verejného činiteľa a na ktorom je úradný alebo vecne oprávnený záujem* (negatívne vymedzenie je ďalším rozlišovacím znakom oproti úplatku, s tým, že poskytovanie tohto plnenia – zvýhodnenia alebo výhody má byť obvyklé a je na ňom právny alebo úradný záujem; ide o také plnenia, ktoré sú bežne pri verejných činiteľoch poskytované ako úradné pozornosti, dary v súvislosti s úradnými návštevami, pozvania na úradné a pracovné návštevy, predmety s logom miesta rokovania,

⁸⁰ Dôvodová správa k zákonu č. 312/2020 Z. z. o vykonaní rozhodnutia o zaisťení majetku a správne zaisteného majetku, bod č. 22
Zdroj: <https://www.aspi.sk/products/lawText/7/285225/1/2/dovodova-sprava-c-lit285225sk-dovodova-sprava-k-zakonu-c-312-2020-zz-o-vykone-rozhodnutia-o-zaisteni-majetku-a-sprave-zaisteneho-majetku> (z 14.02.2021)

predmety s logom prijímajúcej inštitúcie a pod.; hovorí sa o úradnej zdvorilosť a preto možno hovoriť o vecnom či úradnom záujme, lebo odmietnutie prijatia by mohlo odporovať protokolárnym povinnostiam, mohlo by protistranu uraziť, alebo by len mohlo pôsobiť negatívne a to aj vo vzťahu k ďalšej spolupráci)

7. *takýmto plnením nie je ani plnenie zapísané do Registra darov v zmysle vykonávacej úpravy* (posledný rozlišovací znak vyníma z tohto pojmu aj plnenia verejným činiteľom, ktoré tieto osoby nahlasujú a registrujú v Registri darov a teda spĺňajú požiadavky na to, aby neboli nenáležitou výhodou, ale sú legálnym darom a takto sú registrované v registri darov).

Zavedenie tohto pojmu a s ním spojeného trestného činu malo reagovať na prípady poskytovania naoko nič nenasvedčujúcich, alebo „nevinných“ darčiekov či pozorností, sponzorovania aktivít, rôznych pozvánok na významné akcie výhradne voči osobám, ktoré disponujú postavením verejného činiteľa a pre jeho oprávnenia a právomoci. Je možné polemizovať o tom, či je to konanie neetické a nemorálne, či je motivované sympatiami alebo vďačnosťou, alebo skutočne osobnou kalkuláciou, že ide o úradnú osobu – verejného činiteľa, ktorý by raz mohol rozhodovať o nejakých otázkach spadajúcich do jeho úradnej pôsobnosti pre túto osobu. Aby išlo o predmetné plnenie, musí tu byť osobná kalkulácia osoby, že raz verejný činiteľ bude rozhodovať o jej otázkach či veciach, alebo z pozície verejného činiteľa, že raz bude rozhodovať v tejto úradnej pozícii o otázkach niekoľko iného. Znova ide o súčasť subjektívne stránky – zámer, predpoklad, predstava či očakávanie, ktoré sa niekedy len ťažko dá preukázať bez iného spojenia. Vzhľadom na to, že Slovensko nie je veľké svojou rozlohou, ani populáciou, vzájomné prepojenie jednotlivcov, priateľov, známych, bývalých kolegov, rodinných príslušníkov – s tým, že každý môže zastávať nejakú funkciu a tieto sa môžu aj počas života meniť, len ťažko potom možno vyvodzovať, že pozvanie alebo nejaká pozornosť pre konkrétnu osobu nie je vďakou a prejavom partnerstva a ťažko v podmienkach právomoci a príslušnosti verejných orgánov predpokladať, či presne táto konkrétna osoba bude ako verejný činiteľ rozhodovať o určitých otázkach niekoho, koho poznala už pred tým a od koho niečo získala ako v pozícii verejného činiteľa. Tu je nutné striktné rozlíšiť, kedy sa tak deje v pozícii verejného činiteľa a keby v pozícii blízkej alebo známej osoby a domnievame sa, že samotná skutočnosť, že konkrétna osoba zastáva funkciu verejného činiteľa nemôže byť rozhodujúca a uvedené rozlišovacie kritérium treba aplikovať vždy. V konečnom dôsledku pravidlá transparentnosti verejnej správy, prerozdelenie právomocí, to by samo malo byť spôsobilé zabrániť kalkulácii k tomu, že konkrétny verejný činiteľ bude rozhodovať o konkrétnych otázkach. Vychádzať z úvahy zákonodarcu, že verejný činiteľ by nemal prijímať žiadne plnenie nad

200,-eur alebo iné plnenie neoceniteľné v peniazoch bez ohľadu na túto hodnotu (pre seba alebo blízkych) všeobecne, nie je celkom správne. Od príjemcu sa nevyžaduje, aby v súvislosti s plnením urobil niečo, čo by inak neurobil, nevyžaduje sa porušenie nejakej povinnosti plynúcej z postavenia verejného činiteľa a nezohľadňujú sa žiadne iné súvislosti predmetného plnenia. Toto nepovažujeme za celkom správne, lebo trestnoprávne sa postihuje poskytovanie alebo prijatie plnenia verejným činiteľom bez ohľadu na terajší stav s tým, že niekedy v budúcnosti by tento verejný činiteľ mohol posudzovať nejakú vec toho, od koho plnenie získal, dostal. Či sa to reálne v budúcnosti stane, to možno naozaj len predpokladať, odhadovať a nikdy sa to ani stať nemusí. Pravidlá fungovania verejnej správy by tomu mali navyše zabraňovať, aby sa takéto ovplyvňovanie mohlo realizovať. Okrem toho má časovo neohraničenú súvislosť, takže sa stanovilo, že akékoľvek prijatie takéhoto plnenia a bez ohľadu na čokoľvek verejným činiteľom, bude prikrmovaním. Do úvahy sa neberú ani osobné, priateľské či iné vzťahy, kedy podľa nás pozíciu verejného činiteľa nutne treba odlišovať od osobného statusu osôb. Takéto formulácie teda nehodnotíme pozitívne z hľadiska konkrétne zámeru zákonodarcu.

Za nenáležitú výhodu nie je také plnenie, ktoré je vzhľadom na postavenie a záujem obvyklé a ani to, ktoré sa registruje v registri darov. Vykonávací úprava v tejto rovine v úplnej a plošnej podobe však chýba. Orgány verejnej moci by si samé mali vytvárať registre prijatých plnení v podobe daru a u týchto sa predpokladá, že budú verejne dostupné tak, aby sa dali kontrolovať, prehliadať a aby sa takto podporila transparentnosť. Ako sme naznačili, kritériá, aj konkrétne jednotné nastavenie zatiaľ absentujú a skôr by sme odporúčali centrálnu evidenciu podľa konkrétnych kategórií a presne stanovenými povinnosťami časovými i vecnými, personálnymi (napr. aj pre vyvodzovanie zodpovednosti, aby sa neevidovali dodatočne len pre určitú istotu), ako evidenciu na úrovni orgánov verejnej moci samostatne.

Otázkou tiež je stanovená hranica plnenia, pri tom, ktoré sa dá vyjadriť v peniazoch len pre verejného činiteľa, pri tom, ktoré sa oceniť v peniazoch nedá, aj pre blízke osoby verejného činiteľa (prečo nie je blízka osoba aj pri plnení oceníteľnom v peniazoch?). Ďalej je to otázka, že ak teda verejný činiteľ má byť takto striktne chápaný ako osoba, ktorá nesmie v súvislosti so svojim postavením prijať žiadne takéto plnenie v hodnote nad 200,-Eur, pre seba alebo blízke osoby bez ohľadu na hodnotu, ak sa nedá určiť v peniazoch, prečo potom hodnota úplatku všeobecnejšie, nie len pri verejných činiteľoch, ale aj v iných sférach, pri záujme všeobecnej povahy môže byť akákoľvek a teda aj podstatne nižšia a bude spôsobilým úplatkom. To, že beztrestnosť je tu viazaná na hranicu 200,-Eur, sa do našich podmienok prevzalo zo zahraničnej judikatúry, ale sú krajiny, ktoré ju majú stanovenú aj inak (Rakúsko, napr. plnenia v rozpätí 70,-Eur – 100,-Eur). Tu pritom nemusí ísť nutne o

jednorazové plnenie, ale môže to byť plnenie pokračovacie, ak si subjekt dlhodobejšie takto „prikrmuje“ verejného činiteľa, pokračovaním v tomto konaní sa môže dostať k plneniu v hodnote nad 200,-Eur. Časový rozstup medzi plneniami, ktoré je možné sčítavať, by nemal byť viac ako 6 mesiacov, potom podľa dôvodovej správy ide o tzv. nezávažné prikrmovanie.⁸¹ Tomuto nerozumieme už vôbec, nakoľko priamo skutková podstata a vymedzenie nenáležitej výhody vychádza zo situácie, že subjekt si verejného činiteľa prikrmuje s očakávaním, že niekedy možno, raz potenciálne v budúcnosti by mohol rozhodovať o jeho veciach, alebo verejných činiteľ si s týmto zámerom žiada neprimeranú výhodu. Obmedzovanie na konkrétne časové rozpätie je v tomto prípade skôr na ujmu, nakoľko časové súvislosti tohto konania len ťažko odhadovať ako aj to, či vôbec sa tak stane.

Hoci teda je zrejmé, že nenáležitá výhoda je špeciálnejším pojmom vo vzťahu k úplatku, má zabezpečiť vyššiu mieru zodpovednosti verejného činiteľa za výkon svojej funkcie, pozície, postavenia, a celkovo vylúčiť možné pôsobenie na verejného činiteľa rôznymi pozornosťami, nedoriešené ostali viaceré otázky tohto vymedzenia (prečo plnenie nad 200,-Eur má byť určené pre verejného činiteľa, ostatné plnenia aj pre jemu blízke osoby; prečo je časová spojitosť plnení obmedzovaná na 6 mesiacov; prečo hodnota úplatku mimo „citlivejšiu verejnú sféru“ a postavenie verejného činiteľa môže byť a aj býva podstatne nižšia; prečo absentujú jednotné pravidlá pre zavádzanie registrov darov a pod.), pri ktorých sa domnievame, že mali byť vyriešené vopred, s pojmom úplatok mali byť zosúladené a to ešte vopred pred zavedením takejto definície do Trestného zákona.

Vecou všeobecného záujmu je na trestnoprávne účely podľa § 131 ods. 1 TZ je takou vecou, ktorá ide nad rámec individuálnych záujmov jednotlivca.⁸² Ide o záujmy celospoločenské, významné z pohľadu celej spoločnosti.⁸³ Detailnejšie sa k tomuto pojmu vyjadruje judikatúra v súvislosti s konkrétnymi trestnými činmi. Pri obstarávaní veci všeobecného záujmu korupčným konaním nemusí dôjsť k porušeniu povinností páchatela, ktoré jemu plynú z jeho postavenia, zamestnania a pod. Toto sa síce vyžaduje pri trestnom čine podľa § 328 TZ, ale nie pri trestnom čine podľa § 329 TZ a týmto sa oba trestné činy aj líšia. *„Súvislosť s obstarávaním veci všeobecného záujmu v zmysle § 329 ods. 1 Tr. zák. je daná vždy vtedy, ak páchatel bez právneho titulu prijme, žiada alebo si dá sľúbiť materiálnu alebo inú protislužbu za svoje predchádzajúce, prebiehajúce alebo nasledujúce*

81 Dôvodová správa k zákonu č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zasení majetku a správne zaisteného majetku, bod č. 22

Zdroj: <https://www.aspi.sk/products/lawText/7/285225/1/2/dovodova-sprava-c-lit285225sk-dovodova-sprava-k-zakonu-c-312-2020-zz-o-vykone-rozhodnutia-o-zaisteni-majetku-a-sprave-zaisteneho-majetku> (z 14.02.2021)

⁸² Beleš, A.: Korupcia v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu. In *Justičná revue* č. 8-9/2017, s. 1009-1020.

⁸³ Čentéš, J. a kol.: *Trestný zákon. Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie.* Bratislava: EUROKÓDEX 2016, s. 704

konanie pri obstarávaní určitej veci (vecí) všeobecného záujmu. Také obstarávanie totiž nie je spojené so vznikom akéhokoľvek nároku na plnenie peňažnej alebo nepeňažnej povahy, mimo právneho režimu odmeňovania toho, kto obstarávanie dotknutých vecí všeobecného záujmu z dôvodu svojho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie vykonáva.“⁸⁴

Ako uvádza Vrablová, aj v kontexte judikatúry, pri činnosti vykonávanej v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu sa netolerujú žiadne úplatky, a to ani nepatrnej hodnoty.⁸⁵ Na strane druhej treba povedať, že ak by bola poskytnutá neoprávnená výhoda celkom bezvýznamná, prichádza do úvahy použitie zásady subsidiarity trestnej represie.⁸⁶

Ak uvažujeme o obstarávaní vecí všeobecného záujmu, tak sú to činnosti spojené s plnením verejných úloh, ale aj v súvislosti s uspokojovaním záujmov fyzických osôb v rozmanitých oblastiach – ako je kultúra, sociálna oblasť, v súvislosti s materiálными či inými potrebami.⁸⁷ Potom sa v kontexte judikatúry za vec všeobecného záujmu považuje aj uspokojovanie potrieb jednotlivcov pri plastických zdravotných úkonoch (plastické operácie orgánov tela), lebo tieto musia byť vykonávané so stavom dosiahnutého poznania v oblasti medicíny a na tomto existuje všeobecný záujem (výkon zákrokov lege artis). Je vecou všeobecného záujmu, aby takéto zákroky boli vykonávané v súlade s dosiahnutým stavom poznania bez toho, aby sa za takéto úkony vyžadovali plnenia, na ktoré nie je právny nárok. Pritom môže ísť aj o výkon takých úkonov, ktoré podliehajú zmluvnému vzťahu poskytovateľa a pacienta, realizujú sa za úhradu pacientom a inak nie sú uvedené v prílohe zákona č. 577/2004 Z. z. o poskytovaní zdravotnej starostlivosti. Aj pri nich ide o obstarávanie vecí všeobecného záujmu, lebo aj tu existuje záujem spoločnosti (všeobecný záujem spoločnosti) na tom, aby boli vykonané lege artis a ak sa takto má poskytnúť zdravotná starostlivosť (t. j. predoperačné vyšetrenia, pooperačné úkony, samotný lekársky zákrok). Aj v prípade plne hrađených zákrokov pacientmi ide o poskytovanie zdravotnej starostlivosti a teda ide o vec všeobecného záujmu.⁸⁸ Je teda irelevantné, či ide o zákrok súkromného lekárstva, v plnom rozsahu za úhradu pacienta, alebo je to zákrok hrađený či čiastočne hrađený poistením.

Ďalej aj Ústavný súd SR konštatuje a toto jeho vyjadrenie preberá Najvyšší súd SR, že prijatím úplatku v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu nie je prípad, kedy sa úplatok prijal v súvislosti so zabezpečovaním, obstarávaním vecí individuálnej povahy a záujmu. Ak sa vykladá spojenie

⁸⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2 To 12/2013 z 25.02.2014 (R 25/2015)

⁸⁵ R 17/1978

⁸⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. Praha: C.H.Beck 2015, s. 2617

⁸⁷ Vrbálová, M.: Prijímanie úplatku v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu. In Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019, s. 85 - 86

⁸⁸ Rozhodnutie trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1 Tdo VŠ 4/2007, u 02.06.2008

„vec všeobecného záujmu“, Ústavný súd pripomína, že v rovine ústavnej je tento pojem stotožnený so záujmom verejným, ktorý je spoločensky prospešný resp. prináša prospech väčšine občanov. O prijímaní úplatku možno hovoriť v prípade, ak bude dokázané, že obžalovaný porušil svoje povinnosti plynúce zo zákona alebo zamestnania, postavenia, povolania či funkcie. To, že došlo k narušeniu morálnych princípov, to samo o sebe nemôže byť dôvodom pre vyvodzovanie trestnej zodpovednosti.⁸⁹

Posledným kľúčovým pojmom, ktorý súvisí s korupčnou kriminalitou, je pojem „verejný činiteľ“ tak, ako to legálne a na trestnoprávne účely vymedzuje ustanovenie § 128 TZ. Možno rozlíšiť v zásade tri druhy verejných činiteľov a to domácich a európskych, o ktorých pojednáva § 128 ods. 1 TZ a potom zahraničných verejných činiteľov v zmysle § 128 ods. 2 TZ, kde sa presne vymedzuje, o aké kategórie zahraničných osôb a subjektov ide.

Ustanovenie § 128 ods. 1 TZ obsahuje taxatívny výpočet osôb (prostredníctvom konkrétnej funkcie), ktoré majú povahu verejných činiteľov, pre rozsah tohto ustanovenia nepovažujeme za potrebné ho na týchto miestach doslovne prepisovať (obdobne aj pri výpočte v zmysle § 128 ods. 2 TZ). Kumulatívne sa pre možné vyvodzovanie trestnej zodpovednosti u týchto verejných činiteľov vyžaduje, aby:⁹⁰

- a. požívali právomoci, ktoré sú im zverené v rámci zodpovednosti za výkon svojej funkcie verejného činiteľa (pri tomto sa v podstate podieľajú ako verejní činitelia na plnení úloh a funkcií pre štát a spoločnosť)
- b. trestný čin musí byť spáchaný v súvislosti s funkciou, právomocou, postavením alebo zodpovednosťou verejného činiteľa, ak nie je v ustanoveniach Trestného zákona stanovené inak (predpokladá sa spáchanie trestného činu v súvislosti funkciou, postavením, povolaním, zodpovednosťou).

Osobitne v prípade trestných činov podľa § 336c a 336d TZ, ktoré sa zaviedli ako nové do Trestného zákona s účinnosťou od začiatku roka 2021, verejným činiteľom je v tomto prípade aj osoba, ktorá má oprávnenie na základe svojej funkcie, alebo na základe svojho postavenia oprávnenie rozhodovať, alebo je to osoba, ktorá sa z týchto dôvodov podieľa na rozhodovaní o nakladaní s majetkom, majetkovými právami alebo financiami, pri ktorých hospodárenie má možnosť kontrolovať NKÚ SR.

Možnosti uplatnenia účinnej ľútosti pri korupčnej kriminalite stanovuje špeciálne ustanovenie § 86 ods. 1 TZ. Hovoríme o špeciálnom ustanovení, lebo trestnosť korupčných trestných činov nezanikne podľa všeobecnej

⁸⁹ Rozhodnutie trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1 Toš 5/2007 zo dňa 11.06.2009

⁹⁰ Ivor, J. a kol.: *Trestné právo hmotné. Osobitná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava IURA EDITION, 2010, s. 345*

úpravy účinnej ľútosti v zmysle § 85 TZ, ale pri vybraných trestných činoch sa uplatňuje špeciálny režim zakomponovaný v tomto ustanovení. Účinná ľútosť sa teda nevzťahuje na všetky korupčné trestné činy, ale len na vybrané z nich. Konkrétne podľa § 86 ods. 1 písm. f.) TZ sa účinná ľútosť vzťahuje na tieto trestné činy korupčnej povahy:⁹¹

a.) podplácanie podľa § 332 a § 333 TZ

b.) nepriame korupcie podľa § 336 ods. 2 TZ

c.) prijatia a poskytnutia nenáležitej výhody podľa § 336d TZ

pričom tento špeciálny inštitút účinnej ľútosti sa na uvedené trestné činy vzťahuje len v prípade, ak sú kumulatívne splnené aj ďalšie podmienky, a to že páchatel' úplatok alebo nenáležitú výhodu:

a.) slúbil, alebo

b.) poskytol,

ale iba pre to tak urobil, že sám o to bol požiadany a dobrovoľne, bezodkladne o tomto urobil oznámenie orgánom činným v trestnom konaní alebo všeobecnejšie Policajnému zboru SR (vojak nadriadenému alebo služobnému orgánu; ak je páchatel'om osoba vo výkone trestu alebo vo väzbe, tak príslušníkovi ZVJS).⁹²

V súvislosti s účinnou ľútosťou si dovoľujeme uviesť úvahu, ktorú sme naznačili vyššie a síce, že pri korupčných prečinoch by sa síce mohla vylúčiť aplikácia materiálneho korektívu z dôvodu závažnosti tohto konania, no pri tejto skupine korupčných trestných činov – pri prečinoch - by sme navrhovali zaviesť špeciálnu účinnú ľútosť aj v iných prípadoch, ako sú naznačené vyššie. Poskytnutie alebo slúbenie úplatku alebo nenáležitej výhody tam, kde o to páchatel' bol požiadany, je osobitnou situáciou, ktorú je možné zohľadniť pri účinnej ľútosťi v zmysle § 86 ods. 1 písm. f.) TZ. Predsa len ide o situáciu, v ktorej sa páchatel' ocitol bez vlastnej iniciatívy a len reagoval na vytvorené podmienky niekým iným s tým, že jeho reakciou bolo poskytnutie alebo sľub úplatku a spoločne s tým aj bezodkladné oznámenie vybraným subjektom. Aj pri iných korupčných trestných činoch – hlavne pri prijímaním úplatku vo všetkých relevantných formách, ale tu výhradne pri prečinoch by bolo možné uvažovať o určitej miere sebareflexie osôb, ktoré sa dopustili tohto konania s tým, že pri prejave špeciálnej účinnej ľútosti, by mohla zaniknúť trestnosť aj tohto konania. Predpokladom takejto by mohlo byť dobrovoľné olutovanie do časovo obmedzovaného momentu – napr. do 3 pracovných dní po vznesení obvinenia (nie až do ukončenia vyšetrovania či skráteného vyšetrovania, ako je to v prípade daňových trestných činov)

⁹¹ Hangáčová, N. Turay, L.: Korupcia a inštitúty zániku trestnosti. In *Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019*, s. 112 - 113

⁹² Mencerová, I.: Zánik trestnosti a trestu. In Burda, E., Čentéš, J., Kolesár, J., Záhora, J. a kol.: *Trestný zákon. Komentár, I. diel. Praha: C.H.BECK, 2010*, s. 594

s tým, že subjekt by mal povinnosť vrátiť prijaté plnenie, urobiť o tomto kvalifikované oznámenie orgánom činným v trestnom konaní, kde trestnosť činu by mohla zaniknúť v prípade, ak by sa subjekt podrobil sociálnemu výcviku (vo vzťahu k morálnym a právnym otázkam korupcie, vo vzťahu k riadnemu výkonu zamestnania, povolania, funkcie a pod.).

Možno uvažovať ešte širšie ako sme vyššie naznačili, že takéto možnosti uplatnenia účinnej ľútosti (v špeciálnej podobe ako nové ustanovenie § 86 ods. 1 TZ – v podobe nového písmena) by sa mohli uplatniť pri všetkých subjektoch korupčných prečinov s tým, že do momentu 3 pracovných dní od vznesenia obvinenia by o svojom konaní urobili kvalifikované oznámenie orgánom činným v trestnom konaní, vrátili by sa vzájomné plnenia z korupčného prečinu alebo by sa upustilo o ďalšieho plnenia, ak sa toto len sľúbilo, a absolvovaním sociálneho výcviku by trestnosť činu mohla zaniknúť. Takouto formou je možné motivovať subjekty jednak zodpovednejšie sa správať, morálnejšie sa správať a to aj v kontexte možného eliminovania trestného postihu, z ktorého sa subjekty často obávajú. Hoci si možno aj po spáchaní činu a po obvinení svoje vlastné pochybenia uvedomia, obojstranná trestnosť im bráni v priznaní a potrebnej spolupráci s orgánmi činnými v trestnom konaní. Motivácia a vedenie k morálnemu správaniu, je v tomto smere podľa nás dôležitejšie a vhodnejšie. Do úvahy sme ho vzali pri korupčných prečinoch a len za predpokladu včasného priznania a podrobenia sa sociálnemu výcviku zameranému na právne a morálne otázky korupcie a výkonu povolania, zamestnania či funkcií.⁹³

⁹³ Fedorovičová, I.: *Nedostatok či dostatok právneho povedomia (zamyslenie)*. In *Právne a ekonomické aspekty korupcie*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019, s. 78-79

3.3 Druhy (typológie) korupčnej kriminality

Korupčná kriminalita je veľmi tvárna, aj preto sa skôr charakterizuje prostredníctvom typických znakov. Tieto sú popísané jednak v rovine všeobecnej (každé korupčné konanie ich musí naplniť), ale aj v rovine špeciálnej (vzhľadom na druh korupcie, jej lokalizáciu a osobitosti, ktoré sú s tým spojené). Korupčnú kriminalitu možno členiť vzhľadom na viaceré kritériá – konkrétne podľa: ⁹⁴

- oblasti, v ktorej sa vyskytuje
- náhodnosti výskytu
- dopadov na spoločnosť
- formy organizácie
- postavenia subjektov korupčného vzťahu
- motivácie subjektov korupčného vzťahu.

Členenie podľa oblasti výskytu

Primárnym členením je členenie výskytu korupčnej kriminality so sfére súkromnej a vo sfére verejnej, prípadne ak ide o kombinácie oboch, vtedy hovoríme o prienikoch korupcie z jednej sféry do druhej. Nie vždy ide nutne len o porušovanie povinností verejnými činiteľmi, modely vzťahov tu môžu byť rôzne. Oblasti výskytu korupcie môžu byť prirodzene rozmanité tiež, nakoľko sa uvádza, že korupcia prenikla už naozaj do všetkých sfér života spoločnosti. ⁹⁵

Ak ide o verejnú oblasť, viacerí autori uvádzajú rozlíšenie na korupciu administratívnu (pri implementácii politiky⁹⁶ kedy sa takto obchádzajú zavedené pravidlá a postupy; napr. vydanie dokladov totožnosti prednostne, urýchlene za úplatok, bez splnenia podmienok sa vydá oprávnenie na vedenie motorového vozidla) a politickú korupciu (korupcia je nástroj ovplyvňovania legislatívneho procesu, tvorby zákonov a noriem sa realizuje ovplyvneným spôsobom, spravidla zo strany významných predstaviteľov podnikateľského alebo súkromného sektora). Administratívna korupcia sa označuje ako nízka forma korupčného správania, ako korupcia bežná, lebo sa realizuje pri bežnom styku jedincov s orgánmi verejnej moci, vo verejnom sektore (verejné zdravotníctvo, verejné školstvo a pod.).⁹⁷ Politická korupcia

⁹⁴ Miller, W., L., *Perceptions, Experience and Lies: What Measures Corruption and What do Corruption Measures Measure*. In *Measuring Corruption*, London: Ashgate, 2006, s. 37

⁹⁵ Baláž, P., Jalč, A.: *Spoločenskoprávna ochrana pred korupciou*. Bratislava: Vydavateľstvo Trnavskej univerzity, VEDA Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006, s. 25 a nasl.

⁹⁶ Sičáková-Beblavá, E., Beblavý, M.: *Prístupy k definovaniu korupcie*. In *Sociológia* 39, č. 4/2007 s. 322 a nasl.

⁹⁷ Fedorovičová, I.: *Nedostatok či dostatok právneho povedomia (zamyslenie)*. In *Právne a ekonomické aspekty korupcie*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019, s. 78

je vyššou formou korupčnej kriminality, realizuje sa na úrovni politického systému, či už priamo subjekty zo súkromného sektora zneužívajú svoj vplyv na ovplyvňovanie legislatívy, alebo tvorcovia legislatívy zneužívajú svoje postavenie a sú ochotní a schopní ovplyvnenne realizovať výkon svojej právomoci.⁹⁸

Pokiaľ ide o konkrétne oblasti výskytu, zrejme najfrekventovanejšie sa s výskytom korupčného konania stretávame v oblastiach ako je zdravotníctvo, školstvo, oblasť verejnej správy, súdnictva a pod. Prvým dvom uvedeným sa z toho dôvodu venujeme aj podrobnejšie v nasledujúcich častiach.

Členenie podľa náhodnosti výskytu

Korupcia môže byť len odrazom zlyhania jednotlivca, alebo môže byť problémom celého mikrosystému, subsystému alebo systému ako takého. Preto sa rozlišuje korupčná kriminalita jednotlivcov resp. individuálna korupcia, kedy sa korupčného konania na oboch stranách dopúšťajú jednotlivci, menšie skupinky s cieľom získavania predností, výhod. Korupcia sa v tomto prípade označuje ako venal corruption. Pokiaľ však zlyháva mikrosystémy, alebo celý systém, hovoríme o systémovej chybe, kedy korupčná kriminalita v rôznych podobách je súčasťou subsystémov či systému celého. Hovoríme o systémovej korupcii v takomto prípade.

Členenie podľa dopadov na spoločnosť

V tomto smere rozlišujeme *malú a veľkú korupciu*.⁹⁹ *Malá korupcia* (tzv. *petty corruption*) je bežné korupčné správanie, s ktorým sa jednotlivci denne stretávajú a v rámci nej obetujú nejakú časť svojich príjmov v podobe úplatkov za nejaké iné výhody, prednosti. Je to akási zmena hodnôt – úplatku za výhodu, prednosť. Jednotlivcov sa toto konanie priamo dotýka, lebo znižuje stav ich financií, lebo ich priamy finančný majetok sa zníži. To do akej miery sa znížia finančné zásoby jednotlivcov, je závislé od disponibilných príjmov, tiež od miery a ochoty výmeny financií za prednosti, výhody. Sú to bežné formy korupčného správania v zdravotníctve (za vystavenie potvrdenia), na úradoch (za uprednostnené vybavenie) a pod. Miera citeľnosti závisí od možností jedincov, platí tu pravidlo o nepriamej úmere, čím menšie sú mesačné príjmy, tým je korupčné konanie citeľnejšie pre jedinca.¹⁰⁰ Tzv. *grand corruption*, alebo teda veľká korupcia, sa jednotlivcov priamo nedotýka, nepociťujú ju priamo, takmer ju vlastne nevidia. Jedinici teda neposkytujú časť svojich finančných rezerv a zdrojov výmenou sa prednosti,

⁹⁸Hurtová, L.: Korupcia v zdravotníctve. In: Korupcia – právne a ekonomické aspekty. Podhájska: Východoeurópska agentúra pre rozvoj n. o., 2012, s. 109

⁹⁹Vymětal, P. Typologie korupce. In: DANČÁK a kol.: Korupce. Projevy a potírání v České republice a Evropské unii. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 13

¹⁰⁰Fedorovičová, I.: Nedostatok či dostatok právneho povedomia (zamyslenie). In Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019, s. 79

výhody. Realizované úplatky tu však majú o poznanie resp. podstatne vyššiu hodnotu, typicky pri verejných obstarávaníach, verejných súťažiach (napr. odčerpávajú sa prostriedky z rozpočtov pre predražené ponuky firiem, ktoré sú víťazné v dôsledku korupcie). Prostriedky v štátnom rozpočte nakoniec chýbajú a nedajú sa využiť inde, kde by to bolo potrebné a kde sa to vyžaduje.

Členenie podľa formy organizácie

Za vzájomné protiklady sa považujú korupcia organizovaná (*syndikovaná*) a korupcia neorganizovaná, alebo tzv. chaotická (*nesyndikovaná*).¹⁰¹ Nesyndikovaná korupcia nemá nastavené žiadne konkrétne pravidlá – nie je jasné, kto a komu má čo dať, kto a čo za to niečo očakáva, kedy sa má úplatok odovzdať, kedy sa bude realizovať plnenie, aké bude, v akej výške a pod. Nie je jasné ani to, či sa nejaké plnenie poskytne, či nebude treba dodatočné plnenie a podobne. Pravidlá tu v zásade neexistujú. Syndikovaná korupcia je presným opakom, jej pravidlá sú presne stanovené a sú stanovené vopred.¹⁰²

Členenie podľa postavenia subjektov korupčného vzťahu

Za rozhodujúce sa pri tomto členení považujú vzťahy medzi subjektami korupčnej dohody. Podľa ich vzťahu a postavenia sa rozlišuje korupcia externá a interná. Pri tej vnútornej – internej korupcii je zrejmé, že korupčné konanie sa realizuje vnútri systému, podieľajú sa na nej prvky a subjekty tohto systému, nikto zvonka sa do nej nezapája. Táto korupcia ochromuje činnosť systému zvnútra, vyvoláva poruchy riadenia, poruchy fungovania. Pokiaľ ide o externú korupciu, do tejto sa zapájajú inštitúcie, ich predstavitelia vo vzťahu k tretím subjektom (napr. vzťahy inštitúcií, podnikateľov a dodávateľov, odberateľov, sprostredkovateľov, poskytovateľov a pod.).

Členenie korupcie podľa motivácie subjektov korupčnej dohody

Realizácia úplatkov má svoj konkrétny cieľ, neposkytujú, nežiadajú sa len tak cezcieľne. V závislosti od motívov rôznych subjektov korupčného vzťahu, vieme rozlíšiť niekoľko druhov korupcie:

- a. korupčné konanie motivované vyrovnaním ponuky a dopytu – korupcia vyrovnáva nerovnováhy na trhu; ak je určitých statkov málo, sú ťažko dostupné, ich dostupnosť je dlhá, subjekty to vedie ku korupčnému konaniu a takto si ich obstarávajú; to isté sa viaže na časové aspekty (obstaranie skôr), kvalitu a cenu (obstaranie lacnejšie), alebo celkovo len obstaranie (ak by sa tak inak nestalo)
- b. korupciu ako motivačný prvok – je to výhoda na strane verejných subjektov či už k nízko ohodnotenej práci, alebo naopak; tam, kde

¹⁰¹ Sičáková-Beblavá, E., Beblavý, M.: Prístupy k definovaniu korupcie. In *Sociológia* 39, č. 4/2007 s. 322 a nasl.

¹⁰² Zemanovičová, D., Sičáková, E.: *Korupcia v SR ako celospoločenský problém: etický, morálny, ekonomický a politický*. Bratislava: *Transparency International Slovensko*, 2001. 38

verejné pozície sú finančne poddimenzované, oprávnenia, ktoré majú subjekty v tejto oblasti sa dajú zneužívať za finančné alebo iné výhody, ktorými sa nízke platové ohodnotenie kompenzuje; nepochybne toto je jeden z faktorov, ktoré významnou mierou podporujú vznik a rozvoj korupčného konania; finančné ohodnotenie však nie je často priamym dôvodom či motívom, ale k takýmto aktivitám dochádza aj pri pozíciách, ktoré sú ohodnotené dostatočne alebo dokonca aj nadštandardne

- c. korupciu smerujúcu k znižovaniu nákladov – ide hlavne o povinné plnenia súkromných subjektov, ktoré sa odvádzajú a vynucujú verejným orgánom a inštitúciám; záujem tieto povinné plnenia znižovať, smeruje aj ku korupčnému konaniu a čím má subjekt rozhodovania viac oprávnení, tým vo väčšej miere by sa takéto konania dali očakávať; to isté sa týka následných kontrolných mechanizmov, na ktoré sa tiež môže korupčné plnenie vzťahovať
- d. korupciu umožňujúcu priebeh kriminálnych aktivít – korupčné konanie má smerovať k zakrytiu inej trestnej činnosti (úplatky za neodhalovanie, zastavenie trestných stíhaní, imunitu pred stíhaním a pod.)
- e. korupcia smerujúca k získavaniu neoprávnených výhod, čo je absolútna väčšina korupcie resp. korupcia všetka.

V závislosti od dôvodov, pre ktoré sa úplatky poskytujú, rozlišujeme úplatky útočné a obranné. Obranné úplatky smerujú napr. k získaniu povolenia na činnosť, ak sa už pred tým odhalilo nezákonné vykonávanie činnosti, alebo po tom, ako sa konkrétny výkon činnosti už zakázal. Také úplatky, ktoré majú smerovať k dosiahnutiu prednosti, výhody, kvalitnejších alebo rýchlejších plnení v porovnaní s inými, sú úplatky útočné. Je to plnenie za získanie neoprávnenej výhody, ktorá monopolizuje alebo favorizuje subjekt oproti iným subjektom v rovnakej oblasti.

Motivácia korumpovaného môže byť tiež rôzna. Už sme naznačili, že korumpovaný môže požadovať úplatky z dôvodu nízkeho ohodnotenia, ale korupčné konanie sa inak s výškou mzdy či platu nespája, nezávisí od neho. Korupcia z núdze, alebo tzv. corruption from need, je charakteristická pre rozvojové krajiny, krajiny tretieho sektora, s nízkymi príjmami a vysokými cenami statkov. Ak ide o žiadané služby, úplatky sú časté a tvoria nelegálnu zložku odmien subjektov, ktoré za prednosti a výhody úplatky požadujú. Na druhej strane, korupcia nie je javom, ktorý by sa musel spájať so stavom príjmov jedinca. Je to otázka morálky, etiky, hodnôt jedinca a nastavenia človeka v spoločnosti. Ani vysoké príjmy nie sú dôvodom, ktorý by korupčné správanie vylučoval. V tomto prípade, hlavne kvalitné pozície a funkcie, možnosti rozhodovania, silné verejné pozície spájajúce sa s možnosťami

krytia, odôvodňujú korupciu z rozmaru, tzv. corruption for greed.¹⁰³

Z hľadiska výskytu korupcie je možné tento jav identifikovať v množstve verejných či súkromných oblastí. Osobitné miesto majú prípady korupcie, kedy verejná a súkromná sféra sú vzájomne prepojené. V každej z nich má korupcia svoje typické prejavy, ktoré sú podstatou zhodné, prejavmi alebo spôsobmi páchania sa líšia.

V rámci verejnej sféry sa stretne s korupčným konaním v rôznych oblastiach, konkrétne veľmi frekventovane v:¹⁰⁴

- a.) zdravotníctve
- b.) školstve
- c.) na úrovni samosprávy obcí a miest
- d.) štátna správa
- e.) daňové, stavebné úrady, úrady práce, sociálnych vecí a rodiny
- f.) katastrálne úrady
- g.) oblasť súdnictva
- h.) pri verejných súťažiach, verejnom obstarávaní
- i.) v Policajnom zbore.

Oblasť zdravotníctva je veľmi špecifická a venujeme sa jej podrobnejšie v nasledujúcej podkapitole. Domnievame sa totiž, že tu je výskyt korupcie najčastejší. Ide o vypisovanie receptov na rôzne lieky, vypisovanie poukazov na liečbu, procedúry, kúpeľnú starostlivosť, predlžovanie práceneschopnosti, ošetrovateľské, prednostné vyšetrenia, zmeny v poradníkoch na úkony/výkone alebo operácie, vecné či finančné dary lekárom či sestram a pod. To sú zrejme najtypickejšie prejavy korupčného konania v predmetnej oblasti. Podrobnejšie sa venujeme aj oblasti školstva, možno len naznačiť, že ide o prijímanie na štúdium bez splnenia podmienok, prednostné prijatie, zápisy hodnotení bez účasti študentov, bez potrebných vedomostí, vplyvy prostredníctvom tretích alebo známych osôb na pedagóga a pod. V rámci samosprávy je vidieť úzke prepojenie s obyvateľstvom danej obce či mesta, podnikateľskými subjektami na tomto území, podozrivé povolenia, schvaľovanie procesy, neoprávnené alebo nehospodárne nakladanie s prostriedkami obce, rôzne formy rodinkárstva alebo klientelizmu, previazanie aktivít s predstaviteľmi samosprávy, uzatváranie nepriaznivých zmlúv pre samosprávu, ale priaznivých pre konkrétne osoby či už blízke alebo v korupčnom vzťahu so subjektom rozhodovania a pod.¹⁰⁵ Na daňových

¹⁰³Šičáková-Beblavá, E., Beblavý, M.: Prístupy k vymedzeniu korupcie. In Sociológia č. 4/2007, s. 317 a nasl.

¹⁰⁴Hullová, M.: Indikátory odhaľovania a objasňovania korupcie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012, s. 34 - 37

¹⁰⁵Kováčková, N.: Korupcia na úrovni samosprávy. In: Organizovaná kriminalita a korupce. Platforma stínové ekonomiky štátu. Ostrava-Přívoz: KEY Publishing s.r.o., 2013, s. 100

úradoch sa korupčne riešia problémy spojené s daňovými kontrolami a nezrovnalosťami v daňovej evidencii, prednostné alebo urýchlené vybavenie alebo ukončenie kontroly, zmeny v evidenciách a registroch, nedôsledné kontroly vo vzťahu k určitým kontrolovaným subjektom. Prednostne alebo urýchlene sa na katastrálnych úradoch zapisujú vlastnícke práva, realizujú prevody – či už rýchlejšie alebo bez splnenia zákonných podmienok, bez vyžadovania potrebnej dokumentácie, bez toho, aby riadne prebehlo katastrálne konanie a pod.¹⁰⁶ Na úradoch práce sa prednostne umiestňujú nezamestnané osoby za úplatky na zaujímavé, lukratívne pracovné pozície, dohadujú sa so zamestnávateľmi rôzne formy benefitov za zamestnávanie určitého počtu zamestnancov, rôzne formy príspevkov sa poskytujú vybraným podnikateľským subjektom, kurzy absolvujú vybrané skupiny nezamestnaných a pod. Časté sú rôzne formy machinácií pri verejných obstarávaníach, verejných súťažiach, nedodržiavanie vyhlášok dražobnej povahy, úkony mimo alebo nad rámec dražieb, oznamovanie podmienok vopred a presne určenému okruhu subjektov za úplatky, percentá z výnosov alebo objemov, známe boli nástenkové tendre, podmienky sa určujú podľa kritérií pre konkrétneho uchádzača, úprav návrhova žiadostí od konkrétnych subjektov priamo zapojenými štátnymi zamestnancami osobne alebo na podklade pokynu iného zamestnanca, nadriadeného, formy klientelizmu, rodinkárstva, spriaznené právnické osoby a fyzické osoby, uprednostnenie konkrétnych firiem a subjektov, nevýhodné zmluvy, korupčné aktivity v súvislosti s kontrolami riadneho priebehu dražieb a verejných obstarávaní, straty spisov, dokladov, doplnenie mimo stanovené lehoty a pod. Ak ide o súdnicstvo, prokuratúru, tu sa prednostne a urýchlene vybavujú veci, inak ako by bol zákonný nárok, v rozpore s uplatneným nárokom, v neprospech alebo v prospech konkrétneho subjektu, predlžovanie pojednávaní, zmeny sudcov, rozhodnutia ktoré vyvolávajú otázky, rôzne formy klientelizmu a rodinkárstva, previazanie na konkrétne subjekty priamo alebo cez sprostredkovateľov, ovplyvňovanie priebehu alebo výsledkov procesov súdnych, kontrolných a ďalších až po nezákonné formy rozhodnutí v súdnych a mimosúdnych konaniach, spájajú sa so zneužívaním právomoci verejných činiteľov, alebo marením úlohy verejným činiteľom. V Policajnom zbore sa objavujú rôzne formy korupčných konaní – konkrétne vybavenie podnetov, oznámení, konkrétne rozhodnutia v trestných stíhaniach, návrhy na konkrétne rozhodnutia, korupcia s cieľom nerozhodnutia určitým spôsobom, nevykonania úkonov, zničenie, straty spisov či dôkazov, prietahy v konaniach alebo urýchlené vybavenie agendy určitým spôsobom, poskytovanie informácií z konaní, ktoré by mali ostať utajené, neukladanie

¹⁰⁶Kleniar, I.: *Oblasti výskytu korupcie a možnosti jej postihu*. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Aktuálne otázky trestného práva v teórii“ a praxi*, Bratislava: Akadémia PZ, 2019, s. 21 - 22

pokút, povrchné vykonanie kontrolnej činnosti a pod.¹⁰⁷

V oblasti súkromnej sa rozsiahlo taktiež korupčné konania vyskytujú, hoci lepšie sú kryté dispozitívnosťou právnej úpravy a rovnako tak sú pokryté aj zmluvnou voľnosťou, často možnosťami subjektov vzájomne si dohodnúť podrobnosti svojho vzťahu. Typické sú formy korupčných konaní v oblasti:

- a.) bankovníctva a poisťovníctva
- b.) stavebné sporiteľne
- c.) médiá
- d.) súkromné športové kluby a organizácie.

Zamestnanci bánk sa majú možnosť podieľať na prednostnom a urýchlennom vybavení úverovej alebo inej bankovej agendy, aj bez splnenia podmienok, prednostne pred inými, vytvoria sa umelo konkrétne podmienky, využíva sa prístup k informáciám. Veľmi podobne je tomu v prípade poisťovníctva, hlavne prednostné alebo urýchlené riešenie poistných zmlúv, poistných plnení, aj bez splnenia podmienok, dodatočné zmeny dokumentácie, dokladanie podkladov do dokumentácie, nadštandardné poradenstvo a pod.

Mediálna oblasť je veľmi osobitá, nakoľko médiá disponujú pomerne veľkou mocou, sú spôsobilé ovplyvňovať verejnú mienku, vplývať na spravodlivosť činnosti štátnych orgánov, preventívne pôsobiť aj skresľovať. Z korupčného hľadiska ide o príbuzné vzťahy, prednostné uverejňovanie informácií konkrétneho druhu, neuverejnenie určitých faktov, ich pozmenenie, skresľovanie, prednostný alebo väčší priestor pre konkrétne názory a subjekty, prepojenie politických predstaviteľov na majiteľov médií, ovplyvňovanie mediálnej agendy, poskytovanie lepšieho vysielacieho času alebo poskytovanie lepších tlačových plôch, prednostná reklama, natívna reklama, vytváranie a sponzorovanie mediálneho tlaku a pod.¹⁰⁸

V prípade športových organizácií a zoskupení sú to prípady uprednostňovania hráčov, machinácie pri prestupoch, obstarávaní hráčov, ovplyvnenie výsledkov, nadštandardné vzťahy s rozhodovacími subjektmi, previazanie na majiteľov klubov, zväzov, rodinkárstvo, klientelizmus, prepojenie na stávkové kancelárie, prijímanie darov, netransparentné a nedôsledne vedené evidencie financovania, sponzoring od vybraných subjektov a pod.

V neposlednom rade možno hovoriť o prepojení verejnej a súkromnej oblasti, kedy sa v dôsledku korupčných praktík odčerpávajú prostriedky zo

¹⁰⁷Kleniár, I.: *Oblasti výskytu korupcie a možnosti jej postihu. In Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Aktuálne otázky trestného práva v teórii“ a praxi, Bratislava: Akadémia PZ, 2019, s. 21 - 22*

¹⁰⁸Tamtiež, s. 22 - 23

štátneho rozpočtu a plynú do súkromných rúk, či už ide o oblasť vedy, alebo ide o konkrétne projekty výstavby, prednostné alebo urýchlené udeľovanie súkromných, nájomných bytov, akékoľvek štátne výhody čerpané z rozpočtu a plynúce fyzickým osobám za úplatok, prednostne, urýchlene alebo aj bez splnenia zákonných podmienok.

3.3.1 Podoby a prejavy korupčnej kriminality v zdravotníctve

Zdravotníctvo je oblasť, ktorá v sebe zahŕňa veľkú množinu subjektov, ale rovnako aj veľkú skupinu každodenných interakcií a procesov. Už sme naznačili, že poskytovanie zdravotnej starostlivosti v súlade so stavom poznania a tzv. *lege artis*, či už za priamu úhradu, alebo formou financovania zo zdravotného poistenia, prípadne kombináciou oboch foriem, je vecou všeobecného záujmu. Na Slovensku, zrejme aj vzhľadom na stav zdravotníctva, je práve táto oblasť predurčená k vzniku protispoločenských javov, veľmi frekventovane k rôznym korupčným praktikám. Korupciu v zdravotníctve však nemožno obmedzovať na vzťah pacienta a lekára, alebo pacienta a zdravotníckeho zamestnanca, prípadne lekára. Prejavy korupčnej kriminality v zdravotníctve sú rôzne a rovnako tak podoby korupcie sa dotýkajú rozmanitých vzťahov v zdravotníctve.¹⁰⁹

V rovine teoretickej je možné hovoriť o právnom pohľade na korupciu v zdravotníctve a teda, tento sa prekrýva s trestnoprávnym vymedzením takých konaní, ktoré sú poskytované ako korupčné trestné činy. Ekonomický pohľad na korupciu v zdravotníctve zahŕňa poznatky o motivácii subjektov korupčného vzťahu a o obojstrannej výhodnosti korupcie. Dokonca tento náhľad na korupčné konanie hovorí o korupcii ako o prirodzenom a nie problematickom jave, ako o jave, ktorý podporuje ekonomický rozvoj.¹¹⁰ Na pravú mieru tu treba uviesť, že lekár síce vezme úplatok od pacienta, ale študovať jeho diagnózu bude vo svojom čase a mimo svoje povinnosti v rámci ambulancie. Ak sa toto konanie nikoho iného nedotýka, je z tohto pohľadu bezproblémové. Navyše, lekár sa vzdeláva, prehľbuje svoje poznatky, študuje konkrétnu diagnózu a tak sa vlastne sám posúva a pomáha pacientovi. Len ťažko je možné s takýmto pohľadom na korupciu súhlasiť, lebo iba ťažko možno predpokladať, že by tak urobil lekár mimo svoje pracovné povinnosti a pracovné vybavenie, ktorými disponuje v ambulancii. Skôr možno očakávať, že by to bolo na úkor iných pacientov, v rámci pracovného času a na úkor toho, čomu by sa mal v pracovnom čase venovať. Uvedený príklad uvádzame hlavne z dôvodu, že pohľady na korupčné konanie sú skutočne rôzne.

¹⁰⁹Hurtová, L.: *Korupcia v zdravotníctve*. In: *Korupcia – právne a ekonomické aspekty*. Podhájska: Východoeurópska agentúra pre rozvoj n. o., 2012, s. 109

¹¹⁰Volejníková, J.: *Korupce v ekonomické teorii a praxi*. Zeleneč: Profess Consulting, s.r.o., 2007, s. 398

Reálne sa kôstret neme so škodlivými prejavmi a dôsledkami korupčného konania v zdravotníctve, korupčne sa obstarávajú rôzne výhody a prednosti – skracujú sa čakacie doby na úkon, výkon, jednotlivci sa uprednostňujú pred iných, poskytuje sa im kvalitnejšia alebo dlhšia, drahšia liečba a pod. Bežné sú prípady malej korupcie medzi pacientmi a lekármi, ale aj veľkej korupcie na úrovni farmaceutických firiem a poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, pri výberových konaniach a verejných obstarávaníach.¹¹¹ Kým tá malá korupcia je citelná z pohľadu jednotlivcov, lebo sa ich priamo dotýka, tá veľká na nich dopadá nepriamo, v podobe predraženej zdravotnej starostlivosti, zdravotných pomôcok, liekov, liečiv, poplatkov nad rámec bežného poistenia a pod.

Ako sme uviedli, dôležitá je aj motivácia subjektov v oblasti zdravotníctva – čo vedie jedincov a subjekty ku korupčnému konaniu. Jednou z foriem je korupcia smerujúca k vyrovnávaniu nerovnováhy medzi ponukou a dopytom. Je bežné, že ak sa na určité služby dlho čaká, ak nie sú dostupné, ich stav je obmedzený, je ich málo, objavujú sa jedinci, ktorí si za ne sú „ochotný priplatiť“ (prednostné vybavenie, poskytnutie zdravotnej starostlivosti, operačný výkon kde sú dlhé poradovníky, dlhé čakacie lehoty, nedostupné a ťažko dostupné lieky, liečivá, zdravotnícke pomôcky) a samozrejme na druhej strane sú subjekty, ktoré aj týmito obmedzenými množstvami a stavom disponujú a za úplatok vedia zneužívať toto svoje postavenie. Motívom môže byť aj vyššia kvalita poskytovaných služieb, kde sa korupčne obstaráva a realizuje konkrétna zdravotná starostlivosť (jej vyšší štandard, vyššia alebo kvalitnejšia starostlivosť). Niekedy sa korupčne dá manipulovať aj s doplatkom, ktorý sa určuje pre tie služby, alebo výkony, úkony, ktoré nie sú celkom hrazené z verejného zdravotného poistenia. Tam, kde o nich rozhoduje ľudský prvok, tam sa prirodzene možno stretnúť s korupčným konaním v rôznej podobe. Napríklad určovanie príplatkov za prítomnosť otca pri pôrode, za realizáciu úkonu konkrétnym lekárom – už pred tým lekárom môže s pacientom uzavrieť dohodu, že ak k nemu bude pacient chodiť do ambulancie, bude mu poskytovať zdravotnú starostlivosť, platiť jemu za úkony zdravotnej starostlivosti, v nemocnici pri úkone/výkone/zákroku potom vie „vybaviť“ výkon konkrétnym lekárom, prítomnosť príbuznej osoby aj bez poplatku. Aj to je forma korupčného konania.

Osobitnou kapitolou je nepochybne poskytovanie zdravotnej starostlivosti špecializovanej povahy, kde nie sú dostatočné kapacity (ani personálne). Pacient bude mať primárne záujem na tom, aby sa mu takáto zdravotná starostlivosť poskytla v čase a mieste, kde ju potrebuje. Aj v prípade požiadavky a neposkytnutia úplatku sa následne obávajú zhoršenia zdravotnej starostlivosti, toho, že sa im stane nedostupnou alebo ťažšie

¹¹¹ Šiňáková-Beblavá, E., Beblavý, M.: Prístupy k vymedzeniu korupcie. In Sociológia č. 4/2007, s. 317 a nasl.

dostupnou, prípadne že lekári, ktorí sa medzi sebou aj poznajú, si tieto poznatky medzi sebou rozšíria. Pohľad na problémové zdravotníctvo, obava o život a zdravie a hlavne rizikovosť tejto oblasti, to všetko dopadá na rad korupčných vzťahov a prejavov v zdravotníctve.

V súčasnom stave zdravotníctva, kedy je niekedy problém pokryť minimálnu sieť poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, a v tejto súvislosti vzniká mnohokrát problém nachádzať dostupnosť zdravotnej starostlivosti pre pacientov, je len úplne logickým vyústením, že dochádza k vzniku protispoločenských javov, akými sú ľudovo povedané „podplácanie“ vo forme finančnej odmeny, alebo rôznym iným spôsobom. Realizujú sa kroky, ktoré majú za cieľ dosiahnuť urýchlenie poskytnutia zdravotnej starostlivosti, prípadne s cieľom dosiahnuť samotnú dostupnosť zdravotnej starostlivosti pre pacientov. Samozrejme, v tejto vine je zrejme niečo v neporiadku v systéme resp. ide o systémový problém, zásadný nedostatok, ak pre pacientov, ktorí potrebujú konkrétny druh zdravotnej starostlivosti, táto k dispozícii nie je, alebo je k dispozícii časovým rámcom, v ktorom nemožno predpokladať vývoj ochorenia a prípadne možné zhoršenie zdravotného stavu. To, čo sa považuje za neodkladnú zdravotnú starostlivosť, je u nás významne oklieštené. Potom to, čo by bolo potrebné k stabilizácii zdravotného stavu, to, čo by bolo potrebné na účely včasného liečenia, dostáva časový horizont a takto sa len vytvára priestor na realizáciu krokov smerujúcich k jej poskytnutiu skôr (teraz nehovorme o nadštandardnej zdravotnej starostlivosti, ale len o tej, ktorú je potrebné na účely stabilizácie a liečenia).

Vzhľadom na to, že každý človek má len jedno zdravie, ale na strane druhej má rad blízkych osôb vo svojom okruhu, je aj pohnútkou človeka uchýliť sa k protispoločenským javom v tejto sfére zvýšená a niekoľkonásobná, ak prihliadneme na rodinné vzťahy – každý máme príbuzných, či už rodičov, starých rodičov, deti, partnerov/druhov/manželov a pod.

V prípade širšieho vymedzenia, pod pojem zdravotníctvo je zaradiť ústredný orgán štátnej správy na úseku zdravotníctva, ktorým je Ministerstvo zdravotníctva SR, rovnako je možné sem zaradiť orgány štátnej správy na úseku zdravotníctva, zdravotné poisťovne, kontrolné orgány ako Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou a napokon aj vyšší zemný celok a stavovské organizácie pôsobiace na rôznych úsekoch.

V prípade užšieho pohľadu na pojem zdravotníctvo je možné pod tento pojem zaradiť výsostne poskytovanie zdravotnej starostlivosti a vymedziť ho prostredníctvom vzťahu poskytovateľ zdravotnej starostlivosti – pacient, pričom všetky ostatné subjekty sú viac či menej pre tento pohľad irelevantné. Ibaže korupčné konanie sa netýka len tohto jediného vzťahu, ale celého radu ďalších, s ktorými sa stretávame v zdravotníctve v širšom

zmysle.

Existuje viacero pohľadov, akými je možné nazerať na protispoločenskú činnosť, akou korupcia nepochybne je, v zdravotníctve. Podoby a prejavy korupcie v tejto oblasti je možné rozdeliť do viacerých skupín:

1. Vzťah pacient – poskytovateľ zdravotnej starostlivosti
2. Vzťah zdravotná poisťovňa – pacient
3. Vzťah zdravotná poisťovňa – poskytovateľ zdravotnej starostlivosti
4. Vzťah poskytovateľ zdravotnej starostlivosti – farmaceutické firmy

Ad 1.) Vzťah pacient - poskytovateľ zdravotnej starostlivosti

Aj podľa označenia, za subjekty korupčného vzťahu sa tu považuje pacient a poskytovateľ zdravotnej starostlivosti. Na jednej strane, pacient má potrebu a záujem na tom, aby sa mu poskytovala zdravotná starostlivosť. Na druhej strane, ak je to v možnostiach a kapacitách poskytovateľa, je tak povinný na podklade zmluvného vzťahu urobiť a tento zmluvný vzťah aj uzavrieť. Zmluvný charakter má povahu dohody, na základe ktorej sa bude poskytovať zdravotná starostlivosť konkrétnym poskytovateľom a predmetná dohoda má oporu v zákonnej úprave. Ústavne je garantované právo každého na slobodný výber poskytovateľa zdravotnej starostlivosti. Pacient má teda možnosť sám a slobodne si tohto poskytovateľa vyberať s prihliadnutím na dostupnosť, s prihliadnutím na okruh subjektov, ktoré konkrétny druh alebo formy potrebnej zdravotnej starostlivosti poskytujú. V rovine všeobecného lekárstva je to všeobecný (praktický) lekár pre dospelých a v prípade osôb mladších ako 18 rokov veku je to lekár pre deti a dorast. V minulosti sa v tejto oblasti aplikovala tzv. rajonizácia, teda každý lekár mal určenú konkrétnu oblasť (tzv. rajón), z ktorej mal pacientov a tým mohol poskytovať zdravotnú starostlivosť. Zabezpečovala mu stály okruh pacientov, ktorí spadali do jeho výhradnej pôsobnosti a im a len im mohol poskytovať zdravotnú starostlivosť. Toto pravidlo sa v súčasnosti už neuplatňuje. Jednak pacient má slobodnú možnosť a voľbu pri výbere poskytovateľa a rovnako tak lekár má pomerne slobodné možnosti výberu pacientov. Určité výnimky však platia aj v tomto prípade, alebo obvodový princíp ostal čiastočne zachovaný. Ak pacient z konkrétneho obvodu prejaví záujem o úkony zdravotnej starostlivosti u lekára v danom obvode, tento má povinnosť ich poskytnúť na podklade uzavretej dohody o poskytovaní zdravotnej starostlivosti. Tento návrh zo strany pacienta však akceptovať nemusí z vymedzených dôvodov v zákone. Takýmito sú plný stav (plná kapacita) na poskytovanie zdravotnej starostlivosti, konflikt záujmov, blízky či rodinný vzťah s pacientom, alebo prípady, kedy sa pri niektorých úkonoch môže zo strany lekára uplatniť výhrada svedomia.

Prvky korupčného konania je možné vidieť už v tomto vzťahu. Napríklad ak poskytovateľ s jedným záujemcom odmietne uzavrieť dohodu o poskytovaní zdravotnej starostlivosti, ale v inom a podobnom alebo identickom prípade ju uzavrieť neodmietne. Najmä VÚC má kompetenciu preskúmať takéto postupy pri uzatváraní dohôd. Tu nejde o celkom bežné korupčné konanie (plnenie za úplatok), ale ani takéto prípady nemožno vylúčiť. Môže dôjsť k situácii, kedy pacient predsa len úplatok poskytne poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti za to, aby ho vzal do evidencie. Prípadne poskytovateľ, hoci by aj mal plný stav, pri vedomosti o statusových alebo majetkových pomeroch pacienta, predsa len tohto konkrétneho pacienta prijme, lebo bude chcieť ťažiť z tejto „služby“ pacientovi (zahnutie do evidencie) s tým, že takýto pacient sa mu môže hodiť niekedy v budúcnosti („viete čo, mám síce plný stav, ale vezmem Vás, predsa len keby som aj potreboval právnik, aspoň budeme mať na seba kontakt, pokojne mi zavolajte keby ste čokoľvek potrebovali“). Alebo poskytovateľ zdravotnej starostlivosti uprednostní jedného pacienta pred iným žiadateľom z dôvodu, že status alebo pracovná pozícia, majetkové pomery pacienta jedného sa mu javia ako výhodnejšie v porovnaní s iným.

Problémy či podozrenia v súvislosti s postupmi pri uzatváraní dohôd o zdravotnej starostlivosti môže pacient nahlasovať na VÚC na účely prešetrenia. Aj poisťovne sú oprávnené i povinné v kontexte revíznych a posudkových činností preverovať podmienky odmietnutia poskytnutia zdravotnej starostlivosti na podklade dohody (napr. vedomosť jedného pacienta, že lekár mu odmietol podpis dohody, ale o dva či tri dni do evidencie zahrnul suseda, právnik, advokáta alebo účtovného poradcu). Takéto prípady sú však pomerne náročné na odhaľovanie a ani sa frekventovane nestáva, že by došlo k takýmto pochybeniam či machináciám korupčnej povahy a charakteru pri uzatváraní dohôd, na základe ktorých sa zdravotná starostlivosť poskytuje.

Nie len poskytovateľ, ale často je to práve pacient, ktorý sa korupčne správa, lebo má záujem na poskytnutí lepšej, kvalitnejšej zdravotnej starostlivosti, chce pre seba vytvoriť lepšie podmienky aktuálne či smerom do budúcnosti, ak by takúto starostlivosť potreboval. Či už to je skoršie poskytnutie ošetrovania, termínu, drahšie lieky, kvalitnejšie materiály, vyšetrenia nad rámec ordinačných hodín, predlžovanie doby práceneschopnosti bez dôvodu, predpis liekov, liečiv a zdravotníckych pomôcok bez splnenia podmienok, prednosť v poradovníkoch na výkony/úkony zdravotnej starostlivosti, či operácie a pod. To sú asi najtypickejšie prejavy korupčného správania zo strany pacientov. Osobitne citlivo pristupujú rodičia k deťom a deti k rodičom, ak ide o poskytovanie potrebnej zdravotnej starostlivosti, kedy rodinné a citové väzby idú nad rámec toho, čo je etické a morálne, ale do popredia sa dostáva potreba chrániť zdravie i život svojich blízkych. A

len ťažko toto konanie generálne odsudzovať, hoci má korupčný a tým aj trestnoprávne relevantný charakter. Či už sa vecné alebo finančné plnenia či iné služby poskytujú pred alebo po výkone/úkone/zákroku, tieto časové súvislosti neeliminujú povahu „ďakovného“ a nelegalizujú ho, sústavne pôjde o plnenie s povahou úplatku a konanie s povahou korupčného konania.

Častým prejavom korupcie v zdravotníctve vo vzťahu pacient – poskytovateľ, je prednostné ošetrovanie. Na tento problém treba nahliadať obojstrannou optikou. Skutočne existujú prípady dohôd s lekárom, zdravotníckym pracovníkom (zdravotnou sestrou) o prednostnom vyšetrení. Avšak, takéto možnosti dnes už legálne poskytuje právna úprava a teda nie je potrebné ich korupčne obstarávať. V rámci ordinačných hodín si poskytovateľ môže vyhradiť čas, kedy poskytuje služby len objednaným pacientom a za stanovený poplatok v cenníku služieb, ktorý bol riadne schválený VÚC. Tento nástroj, ako nástroj protikorupčný, považujeme za osobitne významný, lebo na jednej strane sa uspokojuje legálnym spôsobom dopyt po prednostnom vyšetrení, na tento účely sa určujú konkrétne hodiny v rámci ordinačných hodín poskytovateľa, poskytovanie zdravotnej starostlivosti nejde na úkor iných pacientov, sadzobník poplatkov je verejne známy a vopred schválený, poplatky sa legálne prijímajú a sú príjmom poskytovateľa.

Kriticky treba pristupovať k nevedomosti pacientov a k tomu, ako sa nesprávne interpretujú konkrétne situácie. Niekedy sa kritizuje, že bez poplatku alebo úhrady nebola poskytnutá pacientovi zdravotná starostlivosť resp. že lekár si vyžadoval konkrétnu úhradu. Pri podozreniach, že úhrady a poplatky sú neoprávnené, pacient sa môže obracať na VÚC ako aj na zdravotnú poisťovňu s požiadavkou na preverenie vzniknutej situácie – či sa poplatok, úhrada vyžadujú legálne, oprávnené, v správnej výške a či sa vyberajú legálnym spôsobom. Kompetencie konať pri podozrení z nesprávneho poskytovania zdravotnej starostlivosti má aj Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou. Aj takto možno vyvracať mýty o korupčnom konaní vo vzťahu pacienta a poskytovateľa, ktoré niekedy rozsah a povahu korupčného konania v zdravotníctve významne skresľujú.

Vžitosť korupčného správania v zdravotníctve je veľkým problémom, lebo prevláda názor, že lekárovi/sestre niečo treba dať, treba sa nejako odvdáčiť. Toto je názor, ktorý u nás vládne od socializmu, komunizmu a pretrváva. Problémom sú aj nesprávne predstavy ľudí vo vzťahu k lekárom, napr. že ten, ktorý poskytuje zdravotnú starostlivosť v nemocničnom zariadení, je nutne lekárom štátnym a teda bezplatným, že ten mimo nemocničného zariadenia je súkromník a teda drahší a pod. Bez toho, aby sme obhajovali oblasť zdravotníctva a pomery, ktoré v ňom aktuálne existujú, sme si vedomí, že je to oblasť, ktorá má rad problémov, rad nedostatkov a korupcia je v nej zrejme najfrekvencovanejšia. Treba však vyvracať aj takéto mýty, lebo aj tieto potom prispievajú k pohľadu na skorumpované zdravotníctvo a často

tomu tak vôbec nemusí byť, len sa konkrétny úkony, platby a povinnosti nesprávne interpretujú a vychádzajú hlavne z nevedomostí jedincov a takto sa ďalej šíria.

V súčasnosti je možné identifikovať viaceré metódy, ktorými je možné eliminovať vznik korupcie v rámci vzťahu pacient – poskytovateľ zdravotnej starostlivosti. Hlavne elektronizácia a presun tej časti zdravotnej starostlivosti, u ktorej je to možné, do online sféry a virtuálneho prostredia, sa objavil aj záujem vyvíjať aplikácie na poskytovanie prehľadu, informácií, prístup k receptom, k poradenstvu, na účely kontroly poskytovania zdravotnej starostlivosti a pod. Fungujú už dnes na úrovni zdravotných poisťovní, cez ktoré sa dá kontrolovať rozsah a povaha poskytovanej starostlivosti, fungujú aj u mnohých lekárov ako poskytovateľov, dá sa cez nich objednávať, dajú sa elektronicky zasielať recepty, dohodnúť online a telefonické konzultácie. Internet či múdre mobilné telefóny a online svet, ktorý je bežný pre veľkú časť populácie, túto elektronizáciu len podporili a smerujú aj k prevencii korupčných praktík (podporujú možnosti kontroly, úkony zdravotnej starostlivosti sú elektronicky evidované, ľahšie kontrolovateľné aj pacientom, aj poskytovateľom, aj subjektom kontroly). Tu treba rozlíšiť prípady, kedy liek, liečivo alebo úkon sú pripisované pacientovi jednému, ktorý však vôbec takéto úkony neabsolvoval, u lekára napríklad nikdy nebol, úkonu sa nepodrobil. V takomto prípade ide o podvodné konanie, nie konanie s povahou korupčnou.

Pacient má právo po poskytnutí zdravotnej starostlivosti obdržať od poskytovateľa doklad o jej poskytnutí a prípadne aj doklad o úhrade poplatku alebo doplatku. Tieto doklady musia splniť zákonom stanovené náležitosti. K tomuto smerovali aj registračné pokladnice, ktoré je však možné nezúčtovaním platby obchádzať. Ani pacient často doklad nepožaduje, alebo priamo uvedie, že „chce bez dokladu“, čo je synonymum toho, že za nižšiu cenu (mínus manipulačné poplatky, daň a pod.). Aj toto je nepochybne oblasť, v ktorej treba vyvracať mýty a zabezpečiť dôsledné vzdelávanie pacientov (o tom, na čo majú právo).

V podmienkach uplatňovania opatrení na prevenciu šírenia COVID-19 to je priamo nutné. Je na tom dobre vidieť, ako je naše zdravotníctvom skostnatené a zastaralé, keď pacient pozitívne testovaný na COVID-19 má povinnosť oznámiť svojmu praktickému lekárovi túto skutočnosť a viac ako týždeň nie je schopný sa do ambulancie dovolať, lebo nikto mu v nej telefón nezdvihne, na mailové alebo iné formy e-oznámenia lekár ešte „nestihol“ prejsť, alebo ich priamo nevie používať. Aj to je prostredie, ktoré vytvára podhubie pre korupčné aktivity a sú subjekty, ktorým priamo vyhovuje, čo na druhej strane neprispieva k transparentnosti a ani boju s korupciou v zdravotníctve.

Možnosť pacienta sledovať záznamy a zmeny vo svojej dokumentácii, premedikácie, konkrétne výkony, to umožňuje určitú formu kontroly nad poskytovaním zdravotnej starostlivosti a aj prevenciu korupčného konania. Ak by pacient zistil nezrovnalosti v poskytovaných úkonoch, má možnosť sa cestou REX-u obracať na štátne orgány a neposkytnutie či poskytnutie zdravotnej starostlivosti v inej podobe reklamovať takto.

Ad 2.) Vzťah zdravotná poisťovňa – pacient

Základom tohto vzťahu je prihláška poistenca do konkrétnej poisťovne, ktorej poistencom chce byť, podľa presne zákonom stanovených časových pravidiel. Poistenec uhradza poisťovni platby v rámci zdravotného poistenia a poisťovňa následne znáša za neho určitú časť nákladov poskytovanej zdravotnej starostlivosti. Povinností, ktoré poisťovňa má voči svojim poistencom, je ex lege pomerne veľa, hlavne:

- a. zabezpečuje poskytovanie zdravotnej starostlivosti
- b. vytvára sieť poskytovateľov tejto starostlivosti (v optimálnom rozsahu, alebo aspoň v minimálnom rozsahu)
- c. prepláca niektoré uhrádzané platby poistencami
- d. zabezpečuje poskytovanie a výdaj zdravotníckych pomôcok, kúpeľnú liečbu a pod.

Potenciálne korupčné konania často závisia od vzťahu poisťovne a realizátorazdravotnejstarostlivosti(konkrétnyposkytovateľ),lebo poisťovňa práve takýmto spôsobom zabezpečuje potrebnú zdravotnú starostlivosť pre svojich poistencov (teda nepriamo cez sieť poskytovateľov), poskytovateľ si vykazuje konkrétne vykonané úkony a poisťovňa mu ich prepláca. Rozsah možných úkonov poisťovňa taktiež aj schvaľuje. Poskytovateľ je akousi predĺženou rukou smerom k poistencovi pacientovi.

Korupčné konanie je vidieť aj v procese schvaľovania a výdaja zdravotníckych pomôcok, alebo v procese schvaľovania kúpeľnej liečby. Dopyt po týchto je pomerne veľký, možnosti poisťovní sú obmedzené. To vytvára základ pre možné korupčné aktivity. Schvaľovací proces teda môže byť korupčne ovplyvňovaný s cieľom, aby sa aj bez naplnenia zákonom stanovených podmienok uznala žiadosť o pomôcku, kúpeľnú liečbu. Prejavy tohto konania sú viaceré a to, k čomu smerujú, spočíva hlavne v:

- a. priznaní nároku bez splnenia zákonných podmienok
- b. urýchlení procesu schvaľovania (v prednostnom vybavení)
- c. vo vybavení podľa požiadaviek žiadateľa
- d. priznaní nároku, ale inou formou ako tou, na ktorú je nárok (A-forma s úplnou úhradou poisťovne namiesto B-formy s úhradou jednotlivca,

na ktorú má žiadateľ zákonných nárok)

- e. nadštandardné služby (dodanie pomôcok, úpravy pomôcok, nadštandardne nastavené procedúry pri kúpeľnej liečbe a pod.).

V prípade zdravotníckych pomôcok je často do tohto vzťahu zapojený aj poskytovateľ zdravotnej starostlivosti – lekár, ktorý môže za úplatok vhodným spôsobom prispôbovať diagnózy pacienta tak, aby mal podľa zákona nárok na zdravotné pomôcky (ale aj kúpeľnú starostlivosť). Alebo poskytovateľ – lekár môže mať vzťah k revíznym a posudkovým oddeleniam, kde znova vie „vybaviť“ za úplatok (priamo i nepriamo), aby sa konkrétna zdravotná starostlivosť alebo pomôcka vydala, realizovala, realizovala prednostne, hoci vie, že na tento účely nie sú splnené zákonné predpoklady. Môže aj nemusí to byť priamy vzťah k pacientovi (napr. lekár má známeho revízneho lekára, s pacientom sa dohodne že „to“ vybaví za menšie/väčšie protiplnenie). Kontakt možno mať aj na nadriadeného revíznym lekárov a posudkových lekárov, ktorý dá pokyn konkrétnemu zamestnancovi oddelenia na urýchlenné alebo prednostné, nezákonné vybavenie, lebo sám je korupčne motivovaný a svojho zamestnanca motivovať vie tiež (pracovnými výhodami, nevýhodami, odmenami a pod.).

Pacient má právo od svojej poisťovne požadovať zabezpečenie poskytnutia zdravotnej starostlivosti (lekárom z určitej oblasti), alebo aby zabezpečovala ošetrovateľskú činnosť. Ide o zákonnú povinnosť poisťovní s tým, že tieto majú vytvoriť minimálnu, alebo ideálne optimálnu sieť poskytovateľov a pacient – poistenec v prípade, ak nevie nájsť uspokojenie svojej potreby k poskytnutiu konkrétnej starostlivosti, sa môže obracať na poisťovňu s požiadavkou, aby táto bola uspokojená. Nejde o nelegálne „vybavovanie“ lekárov, ale o celkom zákonný proces, na ktorý má pacient poisťovne nárok. Aj pri tomto procese môže dôjsť ku korupčnému konaniu – zamestnanec odporúča konkrétneho lekára alebo len vybraného okruhu lekárov, s ktorými má zamestnanec poisťovne dobré vzťahy, nadštandardné väzby. Vie rovnako odporúčať a dohodnúť nadštandardné služby za úplatok a pod. Je tu priestor pre korupčné konanie, klientelizmus aj rodinkárstvo.

Špecifickou otázkou sú tzv. poradovníky alebo čakacie listiny na poskytnutie konkrétneho úkonu/výkonu, operácie a pod. Ani tu sa nedá vylúčiť korupčné konanie resp. je pomerne časté, lebo skoršie poskytnutie starostlivosti, úkonu, výkonu či operácie, alebo uprednostnenie pred inými je „službou“, o ktorú je pomerne veľký záujem (korupčné konanie na vyrovnanie ponuky a dopytu) a v prípadoch, ak o zaradení rozhodujú konkrétny fyzické osoby – poskytovateľ, zamestnanec poisťovne, je pomerne jednoduché aj z ich strany sa korupčne správať. Zamestnanci poisťovní sú v priamej interakcii s poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti, takže ich osobný kontakt sa vylúčiť nedá tak, ako sa nedajú vylúčiť nadštandardné či

iné blízke väzby. O možných predošlých spojeniach rodinných, pracovných alebo iných tiež treba uvažovať. Takéto prípady treba striktne riešiť konfliktom záujmov a povinnosťou jeho nahlasovania pod hrozbou sankcií. Tu však viac ide o korupčné prejavy spadajúce do tretej skupiny, ale nemožno vylúčiť, aby podkladom tohto pôsobenia bol vzťah pacient – poisťovňa a sprostredkovateľom alebo nepriamym prvkom bol lekár.

Ad 3.) Vzťah medzi zdravotnou poisťovňou a poskytovateľom zdravotnej starostlivosti

U nás aktuálne pôsobí jedna štátna poisťovňa a dve súkromné (VŠZP a poisťovne Union a Dôvera). Ak ide o rozsah ich práv a povinností, na všetky sa vzťahuje rovnaká zákonná a podzákonná úprava. K rozhodujúcim povinnostiam poisťovní patrí vytvorenie (zazmluvnenie) minimálnej siete poskytovateľov zdravotnej starostlivosti a zabezpečovanie poskytovania zdravotnej starostlivosti, jej dostupnosť pre pacientov, ktorí sú poistencami tej – ktorej poisťovne. S cieľom splnenia týchto povinností vstupujú poisťovne prostredníctvom svojich poverených zamestnancov do rokovaní a neskôr do zmluvných vzťahov s poskytovateľmi. Zamestnanci vstupujúci do rokovacieho procesu môžu byť subjektami korupčných vzťahov tak, že určitým poskytovateľom vedia zabezpečiť výhodnejšie postavenie v sieti ich poskytovateľov. Aj poskytovatelia sa môžu korupčne správať v rámci rokovaní a pri vstupe do zmluvných vzťahov s cieľom získania lepšieho postavenia v sieti. Poskytovatelia, hoci by aj išlo o rovnakú špecializáciu a tomu zodpovedajúce vzdelanie, môžu byť posudzovaní a hodnotení rôzne (vzhľadom na rozsah evidencie pacientov, technické a technologické vybavenie a s tým spojenú kvalitu služieb a pod.). Tu je vidieť asi najviac pochybení zo strán poisťovní, kedy zazmluvnení poskytovatelia v určitej oblasti nemusia byť tými najlepšími v tejto oblasti. Poskytovateľ sa teda stane zmluvným, hoci iný poskytovateľ v rovnakej oblasti má lepšie predpoklady pre uzavretie zmluvy. O tom, s kým sa uzavrie zmluvný vzťah, si rozhodujú poisťovne samotné prostredníctvom centra pre nákup zdravotnej starostlivosti, spravidla aj po odporúčaní revízneho oddelenia. Negatívom je, že zamestnanci týchto odborov nemusia mať odborné medicínske vzdelanie, nemusia poznať postupy dodržiavané v medicíne, nutné vybavenie pre poskytovanie starostlivosti, alebo nadštandardné vybavenie materiálno-technické. V prípade, ak nedošlo k uzavretiu zmluvy s určitým poskytovateľom, voči tomuto kroku poisťovne je možné podať odvolanie, o ktorom bude rozhodovať komisia, ktorá môže odopretie uzavretia zmluvy zvrátiť. Na všetkých týchto článkoch procesu rokovania a uzatvárania zmlúv, ich preverovania a prešetrovania môže dôjsť ku korupčnému konaniu. Či už ide o zamestnancov poisťovní, alebo poskytovateľov, ktorí sa môžu korupčne správať s cieľom získania zmluvy, lepšieho postavenia, prednostného zazmluvnenia, rovnako tak ide o korupčné aktivity vo vzťahu alebo zo

strany zamestnancov oddelenia nákupu a oddelenia revízie, ktorí nemusia celkom neustranne a nezajato rozhodovať o tom, s ktorým poskytovateľom má byť uzavretá zmluva, a v konečnom dôsledku ide aj o korupčné aktivity vo vzťahu alebo smerom od členov komisie prešetrojúcich odvolania poskytovateľov. Priestor pre korupčné konanie je tu pomerne široký a vždy ide o personálne otázky, také, o ktorých rozhodujú konkrétne subjekty rozhodovania s právomocou a postavením (a bez potrebného konkrétneho vzdelania či znalosti). Rôzni poskytovatelia môžu mať konkrétne osobné alebo sprostredkované väzby na členov odborov či komisie, čo sa následne môže premietiť do rokovacích procesov, aj do procesov uzatvárania dohôd.

Domnievali sme sa, že zapojenie odborníkov z tretieho sektora, by bolo riešením uvedených problémov. Do popredia sa však dostávajú otázky autonómneho rozhodovania poisťovne a prirodzene to, že poisťovne by si postupne vytvorili svoju „sieť“ odborníkov, ktorých by do procesu prizývali a to by len podporovalo ďalšie korupčné správanie – zapojil by sa ďalší prvok, ktorý by mohol potenciálne korumpovať alebo sa dať korumpovať. Vylúčenie by sa viazalo len na konflikt záujmov s poisťovňou a poskytovateľom, čo by mohlo významne zužovať okruh subjektov, ktoré by sa mohli ako odborníci do tohto procesu zapájať. Znova by sa len vytvoril okruh subjektov, ktoré by sa na tieto účely štandardne prizývali a to by znova nesmerovalo k eliminácii korupčných praktík. Azda za najefektívnejšie možno preto považovať povinné zverejňovanie kritérií zazmluvňovania a výsledkov rokovacích procesov, vrátane subjektov zmluvných vzťahov.

Korupčné praktiky je vidieť aj na úrovni revíznej a posudkovej činnosti. Revízny lekár je často ešte aktívne činným lekárom poskytujúcim starostlivosť vo vlastnej ambulancii, spoločnej ambulancii či na oddeleniach nemocničných zariadení. Úloha revízneho lekára spočíva v tom, že rozhoduje v prípade sporných úkonov, ktoré sa vykázali, či tieto budú alebo nebudú hrazené poisťovňou. Tiež rozhoduje o schválení úhrady liekov, pomôcok, o povahe zdravotnej starostlivosti (či ide o neodkladnú zdravotnú starostlivosť). Revízny lekár môže mať osobné či predošlé pracovné skúsenosti, negatívne i pozitívne vzťahy s konkrétnym poskytovateľom, ktorého úkony bude posudzovať. Revízna činnosť tak nemusí byť nutne vykonávaná na podklade odbornosti, lebo predsa len medicínska populácia nie je tak široká, pravidelne sa odborníci z určitých oblastí stretávajú na konferenciách a sympóziách a predpoklad, že revízneho lekára niekto pozná priamo alebo cez tretiu osobu, je vysoký. Takto sa môže korupčne, alebo rodinkársky, či inak ovplyvnené rozhodovať o povahe konkrétnych úkonov na úseku revíznych činností.

Sledovať možno aj nesystémovosti pri revíznych činnostiach. Jeden revízny lekár môže určité úkony uznávať a preplácať, iný revízny lekár tak robiť nemusí. Nepochybne, čo lekár, to možný odlišný pohľad a prístup k

veci. Miera rigidnosti alebo striktnosti revíznej činnosti môže byť rôzna, ale aj tak by nemala odôvodniť zásadne odlišné rozhodnutia. Korupčné prostredie na úrovni revíznych lekárov je podporené aj tým, že ide o pozície nie veľmi finančne zaujímavé. Máloktoľ lekár preto vykonáva tieto aktivity bez iného pracovného vzťahu (v inej ambulancii, oddelení, nemocnici). A navyše, ako pozícia nie je revízna činnosť nijako lukratívna, lebo je to lekár, ktorý rozhoduje o nárokoch svojich kolegov a často ich musí aj zamietat, čím pláva proti prúdu svojich kolegov. Prevencia korupčnej činnosti na úrovni revízie by sa mohla realizovať len ďalšou kontrolou. Zapojenie ďalších subjektov, viac či menej známych alebo neznámych (s predpokladom, že do budúcnosti sa aj tak spoznajú), podporuje len ďalšie korupčné správanie. Ani finančné ohodnotenie nie je prvkom, ktorý by bol nejako rozhodujúci a motivujúci nesprávať sa korupčne, lebo výška odmeny - platu nie je podľa nás to, čo by o rozhodovalo o charaktere človeka. Jedným z podporných faktorov by to byť mohlo a to v spojení s vylúčením inej pracovnej aktivity. Na revíznych oddeleniach by mali byť zamestnaní len takí zamestnanci, ktorí majú medicínske vzdelanie a určitú dobu praxe. Dnes je bežné, že niektorí pracovníci týchto oddelení takéto požiadavky nespĺňajú. Požiadavka na povinné vzdelanie a dĺžku praxe by tiež mali podporovať odbornosť pri posudzovaní a rozhodovaní a elimináciu korupčných aktivít. Zrejme najefektívnejšie by bolo vytvorenie jednotného systému posudzovania, kritérií posudzovania a zverejňovania rozhodnutí v centrálnom systéme – v centrálnom registri, kde by sa museli všetky prípady revíznej činnosti a revízne rozhodnutia zverejňovať. Bol by to systém, kde by bolo možné podľa rovnakých kritérií vyhľadať rovnaké, podobné či úplne odlišné rozhodnutia a tieto prípadne aj skúmať (či odlišné rozhodnutie odôvodnili konkrétne okolnosti prípadu, alebo je svojvoľné). Svojevôľa revíznych lekárov by tak bola obmedzovaná kontrolou a rizikami odhalenia, kontroly, mala by byť podporovaná trvalou stratou zamestnania a nemožnosťou sa zamestnať v oblasti poskytovania zdravotnej starostlivosti.

Ad 4.) Vzťah poskytovateľa zdravotnej starostlivosti voči farmaceutickým firmám

Tak, ako korupčné praktiky možno vidieť vo farmaceutickom priemysle všeobecne, tak sa tieto nevyhýbajú ani vzťahu týchto firiem a poskytovateľov zdravotnej starostlivosti. Tieto vzťahy majú priame napojenie na obrovské objemy financií, ktoré prechádzajú celým zdravotníctvom v súvislosti s výkonmi, úkonmi, liekmi aj liečivami, pomôckami. Všetky používané liečivá musia byť evidované v kategorizačnom systéme, ktorý vytvára a zoznam liekov a liečiv pre tento systém zostavuje kategorizačná komisia. Je potom logické, že každá farmaceutická firma má záujem na tom, aby jej lieky, liečivá, používané pomôcky a materiály obsiahli čo najväčšiu časť tohto zoznamu resp. aby čo najviac kategorizovaných prostriedkov pochádzalo o nej. Tu sa

vytvára priestor pre korupčné praktiky, ktoré však môžu eliminovať, alebo naopak ich môžu aj podporovať členovia komisie rozhodujúci o kategorizácii. Do popredia by mali stavať svoju odbornosť pred inými záujmami, čo by eliminovalo korupčné pokusy a korupčné praktiky. Problémom je, že títo členovia komisie sú zároveň aktívne zapojení do činností poskytovateľov, alebo priamo poskytovateľmi sú, prípadne podnikajú v oblasti zdravotníctva, pôsobia na úrovni jednotlivých poisťovní v pod. Ak by sa mala do popredia klásť odbornosť, tak takýto konflikt záujmov by musel byť primárne a zásadne vylúčený, čo v našich podmienkach nie je. Potom sa nemožno diviť ako zainteresovane a akými záujmami je rozhodovanie komisie ovplyvnené.

Komisia tiež rozhoduje o tom, v akej miere sa budú lieky a liečivá, pomôcky hradíť z verejného zdravotného poistenia, a v akej miere a rozsahu nad jeho rámec. Aj toto je oblasť, v ktorej je možné členov komisie ovplyvňovať, vytvárať na nich tlak.

Aj ŠÚKL ako registračný orgán¹¹² tiež podlieha rôznym vplyvom s cieľom všeobecne dosiahnuť registráciu, alebo registráciu urýchliť. Odbornosť zamestnancov by mala byť prioritná s tým, že k tomu patria aj zodpovedajúce pracovné podmienky, finančné ohodnotenie práce, povinnosť zachovávať mlčanlivosť. Tieto faktory však možno len hypoteticky predpokladať na elimináciu korupčných aktivít, inak na Slovensku nefungujú.

V prepočte na pacienta je na Slovensku preskripcia liekov a liečiv nadpriemerná. Na jednej strane na tom je záujem poskytovateľov (vykazujú si úkony starostlivosti, ktoré sa im preplácajú), na strane druhej na tom majú záujem farmaceutické firmy, ktoré ponúkajú konkrétne lieky a liečivá. Farmaceutické firmy pritom u nás celkom preukázateľne finančne odmeňujú poskytovateľov za objem predpisovaných liekov, liečiv ich výroby. Zrejme sa tak nemožno čudovať, že návšteva lekára sa musí spájať s preskripciou, aby bola pre lekára výhodná a mohol z nej ťažiť. Pritom na našom trhu nepôsobí nejaké veľké množstvo farmaceutických firiem. Je preto zarážajúce, že lieky a liečivá s rovnakou účinnou látkou, sa na trhu objavujú s množstvom rôznych alebo podobných označení, ale od iného výrobcu. A všetky sú kategorizované po odsúhlasení komisiou.

Formy odmeňovania lekárov zo strany farmaceutických firiem sú rôzne. Nemusia to byť priamo finančné odmeny, ale aj vecné dary, úhrada nákladov na odborné a špeciálne prístroje, dovolenky, provízie percentami z predpísaného množstva liekov konkrétnej firmy, to všetko sú stimuly, pre ktoré má poskytovateľ preferovať konkrétneho výrobcu. Toto je jav, ktorý je dlho známy a bez nejakej väčšej medializácie či odozvy. Farmaceutické firmy majú silné postavenie v našej spoločnosti, prepojenie na mnohé významné

¹¹²Liekom, liečivám, ktoré majú byť dostupné na našom trhu, musí dať povolenie formou registrácie u nás

orgány či organizácie, interné aj externé kontrolné subjekty, priamo na politické špičky a tak niet divu, že o tomto druhu korupcie sa u nás hovorí len minimálne a záujem riešiť ho nie je. Ak by sme aj nejaké opatrenia mali navrhovať, určite je ho regulácie cenotvorby, predpisovanie účinnej látky bez konkrétneho výrobcu (predpisuje sa účinná látka, kedy však farmakológ má dať k dispozícii konkrétny liek a jeho generiká, ale len tie, ktoré má k dispozícii, čo je znova priestor pre prepojenie poskytovateľa a farmakológa voči pacientovi). Nadmerná preskripcia liekov a liečiv je kontrolovateľná aj poisťovňou, či už na základe návrhu pacienta alebo v rámci revíznej činnosti aj bez tohto podnetu. Potrebu preskripcie si však lekár vie celkom vhodne odôvodniť, takže korupčné praktiky v tomto smere sú ťažko odhaliteľné.

3.3.2 Podoby a prejavy korupčnej kriminality v školstve

Na strane jednej je treba vidieť silný edukačný potenciál školstva, aj v boji s korupciou, na strane druhej je to jedna z oblastí častého výskytu korupčného správania. Deti, ktoré sú vzdelávané od základných škôl v duchu občianskych a etických, morálnych hodnôt, sú omnoho citlivejšie voči negatívnym javom v spoločnosti, vrátane korupcie. Budovanie správneho povedomia o nebezpečnosti korupcie je možné práce cestou vzdelávania od najnižších úrovní, po tie najvyššie a doplnkové. To, ako správne nastavené vzdelávanie môže podporovať prevenciu korupcie, nám ukazujú relatívne mladí ľudia aktivizujúci spoločnosť proti korupcii – Karolína Farská, Dávid Straka. Fungujúce školstvo je spôsobilé samo o sebe produkovať rad protikorupčných nástrojov – vychovávať deti a mládež, upozorňovať na dopady korupcie a modelovať z nich morálnejších jedincov. Školstvo má v tomto smere veľký potenciál a tak je na škodu, že sa sústavne stretávame s radom problémov, s ktorými sa školstvo potýka. A teraz nemusíme uvažovať v kontexte problémov spojených s elektronizáciou školstva a prechodom na dištančné formy vzdelávania. Aj bez týchto problémov, oblasť školstva ich má podstatne viacero a mnohé z nich majú aj korupčné pozadie. Toto treba vnímať v kontexte povahy a významu vzdelanie – dnes je vzdelanie to, do čoho treba investovať a čo sa spája smerom do budúcnosti s predstavami o lepšej práci, práci prestížnejšej, lepšie ohodnotenej, to smeruje k vyššiemu životnému štandardu, lepšiemu finančnému zázemiu, lepšiemu spoločenskému postaveniu. Vzdelanie je teda veľká životná devíza. Paradoxne, za posledné roky je vidieť, ako sa problémy školstva obracajú úplne opačným smerom – nie smerom nahor, ako tomu bolo v minulosti, ale smerom nadol. Je to novodobý fenomén, v ktorom korupčné aktivity majú svoje dobré podhubie, ale prirodzene všetky úrovne vzdelávania sa s týmto javom stretávajú a musia sa s ním určitým spôsobom vyrovnávať. Kým korupcia v zdravotníctve sa týka ľudského zdravia a životov, veľmi nebezpečne treba vnímať aj korupčné praktiky v školstve, lebo tieto dopadajú na kvalitu a

úroveň vzdelania jedincov, na ich vedomosti a praktické zdatnosti odrážajúce sa pri výkone povolania. Niekedy je to priamo štát, kto zlyháva v tejto oblasti a svojou nedokonalou politikou, politikou ďaleko od jedincov vytvára prostredie náchylné na korupčné aktivity. Ide o systémové problémy tak, ako je tomu aj pri mnohých problémoch v zdravotníctve. Korupčné aktivity sú preto v niektorých prípadoch reakciou na zlyhávanie štátu a nesprávne nastavenie štátnej politiky v oblasti vzdelávania, kedy štát nie že pôsobí protikorupčne, ale sám vytvára podmienky pre korupčné správanie.

Pri korupcii v školstve je vidieť, ako sa nastavenie našej spoločnosti a systému vzdelávania v priebehu 20 – 30 rokov zásadne zmenilo. Kým v minulosti sa korupčné aktivity týkali stredného a vysokého školstva, dnes sú tieto úrovne pomerne dostupné a korupčné aktivity sa dotýkajú nižších úrovní školstva (predprimárne a primárne vzdelávanie). Vysokoškolské vzdelávanie je dnes bežne dostupné vzhľadom na nastavený systém financovania vysokých škôl verejných (príspevky na študentov) a teda priamo vysoké školy majú záujem prijímať zatiaľ zákonom nelimitované množstvo študentov s cieľom čerpania väčšieho objemu prostriedkov zo štátneho rozpočtu. Externá forma štúdia sa spoplatnila a tento prílev prostriedkov sa podporil aj predĺžením externej formy štúdia. Systém nastaveného financovania, denného alebo externého štúdia, ešte viac podporuje záujem vysokých verejných vysokých škôl udržiavať si študentov až do posledných ročníkov, až do momentu štátnych záverečných skúšok. Niekedy je tomu tak aj na úkor kvality vzdelania absolventov. Osobitne to vidieť pri súkromných vysokých školách, ktoré sú od platieb študentov priamo závislé, lebo nie sú štátom vôbec financované. Dostupnejšie sa stalo aj stredoškolské vzdelanie všeobecného zamerania, menší záujem je o odborné vzdelávanie, nakoľko manuálne práce sú dnes nelákavé. Viaceré školy poskytujú vzdelávanie v neatraktívnych odboroch, v odboroch neuplatniteľných na trhu práce, takže absolventi každoročne musia hľadať uplatnenie inde, alebo sa o pracovné miesta uchádza prostredníctvom zaradenia do evidencie nezamestnaných.

Problémy spájajúce sa prijímacími pohovormi a prijatím

Problémy spojené s prijatím na strednú a osobitne na vysokú školu sa významnejšie eliminovali. Veľmi podobne je tomu v prípade stredného školstva. V tejto oblasti pritom bolo pomerne veľa korupčných konaní spojených so subjektami rozhodovania o prijatí, alebo subjektami realizujúcimi prijímacie skúšky (pohovory), kedy subjekt rozhodovania či realizácie zabezpečoval za úplatok prijatie uchádzača. Dnes je takéto formy konaní vidieť hlavne pri odboroch, kde napriek uvedenému trendu sústavne vidieť vysoký záujem uchádzačov (záujemcov o štúdium), a presne stanovený a nízky počet voľných miest, ktoré sa uchádzačmi obsadzujú. Či už subjekty rozhodovania, alebo realizátori prijímacích skúšok môžu byť korupčne ovplyvňovaní, aj sa sami môžu korupčne správať, nakoľko korupcia tu vedie

k vyrovnávaniu nerovnováhy medzi ponukou a dopytom. Úplatky nemusia mať len povahu finančných prostriedkov, môžu to byť rôzne pozornosti, dary, sponzorovanie aktivít, služby, prijímanie prednostne detí vplyvných rodičov, rodičov sponzorov a pod.

Určite je tento problém vidieť aj pri špecializácii stredného školstva – niektoré odborné kombinácie, jazykové kombinácie majú obmedzené kapacity. Absenciu potrebných poznatkov pre prijatie je možné nahradiť korupčnými aktivitami, osobitne ak záujem prevyšuje voľné miesta. Ak nie je v možnostiach štátu takto široko poskytovať vzdelávanie, nutná je centrálna koordinácia prijímania, nie v kompetencii škôl, ale naopak ministerstva a jeho odborov, elektronické prijímacie pohovory v konkrétny termín po prihlásení sa vygenerovanými údajmi (vyplnením testu práve sprístupneného online), ich systémom posudzovanie a vyhodnocovanie. Väčšie zapojenie ľudského faktoru však znova len nasvedčujú častejším možnostiam korupčného správania, na rôznych úrovniach systému hodnotenia, posudzovania, prijímania, vyhodnocovania či kontroly. Čím viac sa eliminuje ľudský faktor z procesu posudzovania možného výberu a prijímania jedincov, tým viac sa eliminujú korupčné praktiky a prostredie navádzajúce na takéto konanie. Elektronizácia je v tomto smere možným riešením s tým, že aj viacnásobné kontroly a viacnásobné úrovne posudzovania môžu spôsobiť, že korupčné konanie môže stroskotať na rôznych úrovniach tohto systému, alebo sa predražovať a pod. Z pohľadu subjektov korupčnej dohody sa stane jej výsledok neistým a aj značne predraženým, čo tiež môže od korupčného konania odradiť.

Podstatne viac ako na úrovni vysokého a stredného školstva, takéto problémy je vidieť na úrovni predprimárneho a primárneho vzdelávania. Veľmi akútny je nedostatok jasí a materských škôl, kde záujem uchádzačov prevyšuje kapacitné možnosti, ktoré zriaďovatelia majú k dispozícii. Štát síce motivuje matky/otcov na rodičovských dovolenkách k nástupu do práce pred 3. rokom veku dieťaťa príspevkom na starostlivosť o dieťa, na druhej strane sieť zariadení predprimárneho vzdelávania – jasí – je minimálna a cena celodennej starostlivosti je niekedy viacnásobne vyššia ako tento príspevok. V konečnom dôsledku takúto možnosť často majú len rodiny finančne zdatnejšie, alebo tie rodiny, ktoré sú schopné so zriaďovateľom dohodnúť umiestnenie dieťaťa. To sa rovnako vzťahuje na celé predprimárne vzdelávanie – umiestňovanie detí do jasí aj škôlok, ktoré podlieha schvaľovaciemu resp. prijímaciemu procesu. V nich subjekty rozhodovania, posudzovania alebo zriaďovatelia materských škôl môžu byť korupčne ovplyvňovaní, alebo sa sami môžu priamo korupčne správať a za úplatky umiestňovať deti mimo poradia, mimo územný obvod resp. v konkrétnej oblasti, prednostne pred inými, bez splnenia zákonných podmienok pre umiestnenie.

Sú to pritom obce ako zriaďovatelia, ktoré by mali mať záujem na dostatočnom počte miest v závislosti od poznatkov o stave obyvateľstva na svojom území (trvalé i prechodné pobyty). Kým v minulosti existoval trend rušenia jaslí a materských škôl, dnes je vidieť ich nedostatok vzhľadom na vývoj populačnej krivky. Je to preto otázka práve na tieto subjekty – zriaďovateľov, ako pracujú pre svojich obyvateľov a ako vytvárajú potrebné kapacity. Ich nedostatok je veľmi dobrým korupčným podhubím. Súčasne, je to teda otázka samospráv a zriaďovateľov, ako sa snažia vyhnúť korupčným praktikám, ktorých je v tejto oblasti veľa.

Určite je v tomto smere problémom, že financovanie predprimárneho vzdelávania je z bežných zdrojov obcí, zriaďovateľmi často až nemožné. Na druhej strane, zájemcovia o umiestnenie môžu mať povinnosť spolupodieľať sa finančne na nákladoch prevádzky a takto legálne prispievať k existencii siete zariadení predprimárneho vzdelávania.

Druhým problémom, ktorý podporuje korupčné konanie v tejto oblasti, je finančné podhodnotenie pedagógov pôsobiacich v zariadeniach predprimárneho (aj primárneho) vzdelávania. Nízke platové ohodnotenie potom prirodzene vedie k sklonom korupčne sa správať a tie subjekty, ktoré majú vplyv alebo priamo rozhodovacie právomoci, sa môžu úplatkami obohacovať za prednostné umiestnenie detí. Aj keď ohodnotenie zamestnanca by nemalo byť rozhodujúcim prvkom, predsa len v tejto oblasti nízke platby zvädzajú ku korupčnému konaniu podstatne viac, ako platové ohodnotenia primerané.

Za najvhodnejšie, ako protikorupčný nástroj, sa javí vytvorenie optimálnej siete zariadení primárneho a predprimárneho vzdelávania podľa potrieb a demografických ukazovateľov obcí, miest, mestských častí (podľa pravidiel rajonizácie), kedy by sa korupčné aktivity eliminovali z dôvodu, že vo svojom obvode trvalého či prechodného bydliska, malo každé dieťa umiestnenie v takomto zariadení. Tieto otázky sú však otázkami na zriaďovateľov – obce, ktoré v prvom rade musia mať záujem o riešenie tohto korupčného problému, hľadať potrebné financovanie (spolufinancovanie rodičmi je možné) a musia vytvoriť konkrétne kritériá umiestňovania a prijímania, povinného zverejňovania a výnimiek jedine na základe voľných kapacít, nijako inak. V tomto smere by bolo potom irelevantné, či sa prijímací proces realizuje na úrovni materskej školy, jaslí alebo na úrovni obce, lebo zriaďovateľ by mal podľa demografickej krivky garantované automatické umiestnenie dieťaťa do zariadenia podľa miesta trvalého či prechodného pobytu. Takto sa vytvára systém voľných kapacít, ktoré by v prípade, ak by ostali voľné, mohli byť preobsadené inými žiadateľmi (ak dieťa nemá trvalý ani prechodný pobyt na území obce, mestskej časti) tak, aby sa kapacity naplnili. Za týchto podmienok je irelevantné, kde sa proces výberu bude realizovať, nakoľko zabezpečí elimináciu korupčných aktivít, ktoré sú tu rozsiahle.

Finančné podhodnotenie pedagógov ako významný korupčný faktor

To, že platy v školstve, boli dlhodobo podhodnotené, je faktom. Za obdobie posledných 2-3 rokov sa však situácia významnejšie zmenila, kedy v rozpätí rokov 2018 – 2019 narástli platy o 10% a v nasledujúcom rozpätí rokov 2019 – 2020 o ďalších 10%, čím sa ohodnotenie práce v školstve aj u nás blíži k štandardom OECD.¹¹³ Dlho sa však uvádzalo, že práce podhodnotenie práce pedagógov je dôvodom ich korupčného správania v rôznych oblastiach: prijímacie pohovory, skúškový proces, rôzne formy „doučovania“, oblasť seminárnych a záverečných prác a záverečných štátnych skúšok. Odmeňovanie by sa malo realizovať podľa súhrnu aktivít pedagógov, nie paušálne za konkrétne pozície. Motivácia pedagógov zapájať sa aktívne do vyučovacieho procesu, viesť hodiny, realizovať prednášky, organizovať rôzne aktivity, viesť záverečné práce, by sa takto podporila a skvalitnil by sa aj prístup pedagógov k vyučovaciemu procesu (od kvality a prístupu závisí aj záujem študentov). Do tohto procesu hodnotenia by sa ďalej malo zapájať ďalšie pedagogické aktivity (skúškový proces, členstvo v komisiách a pod.) a preukázateľné osobné vzdelávanie pedagógov (vedecká a umelecká činnosť, publikačné výstupy). Je potrebné nastaviť na úrovni každého školstva (základného – stredného – vysokého) jednotné štandardy odmeňovania a tieto by sa v závislosti od výkonu premietli do ohodnotenia pedagógov. Máme za to, že takéto ohodnotenie je spravodlivé, výkonové a nikto nemôže následne konštatovať, že jeho profesia je podhodnotená, lebo o výške svojej odmeny vlastne rozhoduje svojimi aktivitami a prístupom sám. Koeficientami rokov praxe v oblasti pedagogického procesu možno zvyšovať finálne odmeny (v závislosti od počtu opracovaných rokov násobenie koeficientom 1,1 – 1,2 a pod., podľa štandardov pre konkrétnu úroveň školstva). Či by sa takto predišlo korupčnému správaniu, to len ťažko povedať, a domnievame sa, že skôr nie. Pri odôvodnení, prečo je tomu tak, by však odpadal zásadný argument – finančné podhodnotenie týchto profesií.

V konečnom dôsledku, korupčné správanie nie je otázka finančného ohodnotenia, ale skôr nastavenia a systému hodnôt jedinca. Povedomie o stave školstva u nás pretrváva roky, takže domnievať sa, že za pár rokov bude situácia iná, je ilúzia študentov pedagogiky, ktorá nemá reálne opodstatnenie. Navyše, nejde o jedinú oblasť, ktorá by bola určitým spôsobom a v určitej miere poddimenzovaná, a takýmto prístupom by sa korupčne potom zrejme mohli správať profesie viaceré.

Korupcia v skúškovom procese

Jednou z najrozšírejších foriem je korupcia v súvislosti so skúškovým

¹¹³ Zdroj: <https://www.trend.sk/trend-archiv/zacnime-hovorit-tom-platy-ucitelov-su-dostojne>

procesom na základných, ale podstatne viac stredných či vysokých školách. Úplatky, pozornosti, dary či služby alebo iné protiplnenia sú poskytované za „vyskúšanie“ študenta bez ohľadu na jeho vedomosti s priaznivým výsledkom, prípadne za konkrétny výsledok skúšky študenta s určitými (spravidla menej kvalitnými vedomosťami ako je požadovaný výsledok skúšky) vedomosťami, alebo za udelenie skúšky aj bez účasti študenta. Asi najčastejšie je to korupcia v podobe úplatku za úspešné absolvovanie skúšky. Niekedy môže mať uchádzač konkrétnu predstavu (požaduje 1tku – výborne, alebo najhoršie hodnotenie 1,5 – veľmi dobre) z dôvodov možného následného priznania štipendia. A hoci vedomosti študenta sú vyhovujúce, predsa len nemusia dostačovať konkrétnej úrovni a vo vzťahu k jej získaniu sa realizuje korupčné správanie. V poslednom rade je to udelenie skúšky aj bez účasti, ale s korupčným pozadím. Takéto aktivity smerujú jednak od študentov ku skúšajúcim, alebo od skúšajúcich k študentom (požiadavky na úplatky za ohodnotenie), alebo môžu mať aj povahu nepriamej korupcie (pôsobenie rodičov, alebo iných vplyvných príbuzných priamo na vyučujúcich, skúšajúcich, alebo na vedúcich a riadiacich predstaviteľov školy, ktorí následne kontaktujú pedagóga, prípadne mu aj časť úplatku odovzdajú, alebo sprostredkujú iné výhody – odmeny, služby a pod.). Takýchto aktivít je nespočetné množstvo, hlavne pokiaľ ide o vysoké školstvo, niekedy aj školstvo stredné. Predsa len konkrétne ohodnotenie stredoškolača je predpokladom prijatia na konkrétnu vysokú školu, alebo predpokladom možnosti štúdia v zahraničí a tak aj na stredných školách sa takéto korupčné aktivity objavujú. Na úrovni vysokého školstva je to asi najrozšírenejší jav súvisiaci so záujmom vyhnúť sa plneniu študijných povinností. Uprednostňované a privilegované môžu byť deti a študenti z vplyvných rodín, významných rodičov, rodičov sponzorov alebo darcov.

Otázky darcovstva či sponzoringu by samé o sebe škodlivé neboli, pokiaľ by sa s nimi nespájali očakávania zvýhodnenia pre konkrétnych študentov, ich uprednostňovanie, privilegovanie či lepšie hodnotenie. Naše podmienky a situácia v našom školstve je taká, že nejde o anonymné darcovstvo alebo sponzoring, ale spravidla celá škola a školské zariadenie vie, že toto je to dieťa, ktorého rodič/príbuzný prispieva na nákup pomôcok, počítačov, okien a pod. Rovnako tak spravidla celé školské zariadenie vie, že toto je dieťa toho poslanca, tej poslankyne, speváka, právnik, lekára a pod. V prípade neškodného darovania, sponzoringu, kedy sa neočakáva, že z neho bude dieťa profitovať, ide o pozitívny jav. V opačnom prípade je to forma korupčného konania, ktorú treba eliminovať, napríklad anonymitou, systémom evidencie a vykazovania darov, sponzoringu v kombinácii s riadnym vykazovaním a evidovaním plnenia študijných povinností tak, ako u iných žiakov a študentov.

Určitým nástrojom na prevenciu možných korupčných či podvodných

konaní, bolo zavedenie elektronických žiackych knižiek a študijných evidencií. Zadaný výsledok je možné síce meniť, ale s elektronickou stopou v systéme. Testy alebo písomné práce je však možné zámerne nesprávne opravovať a takýto upravený výsledok zadávať do evidencie v systéme. Písomné práce, testy a pod., to sú všetko dokumenty, ktoré podliehajú povinnej archivácii a teda výsledky sú znova dohľadateľné. Korupčné konanie môže ísť však ešte ďalej, kedy konkrétne otázky alebo oblasti sú študentovi za úplatok poskytnuté vopred a teda je ľahké správne sa pripraviť a spracovať písomnú prácu, klauzúru alebo test správne. Pre prípad archivácie je aj tento písomný dokument vlastne v poriadku. Takémuto správaniu sa dá len ťažko vyhnúť, stretnutia nemusia byť ani osobné, ani priame, môžu to byť stretnutia cez tretie osoby, mimo školského prostredia. Je to skôr otázka morálnosti pedagógov a ich vzťahu k vyučovaciemu procesu, čo by malo takéto aktivity eliminovať. Rovnako tak riziko možného odhalenia a postihu, prevencia korupcie a zdôrazňovanie jej dopadov a dôsledkov (predstavme si, že lekár, ktorý vyštudoval nie celkom poctivo, bude raz niekedy v budúcnosti možno ošetrovať alebo operovať našich rodičov, naše deti). Určite je to posilnenie kontrolných mechanizmov, zapojenie externých subjektov kontroly a pod., čo vedie k podpore povedomia a eliminácii záujmu korupčne sa správať.

Ústny skúškový proces je v zásade nepreskúmateľný z hľadiska hodnotenia, ktorý je subjektívnym hodnotením konkrétneho skúšajúceho. V tomto prípade je korupčné konanie o niečo jednoduchšie, na druhej strane je možné ho lepšie kontrolovať. Môžu to byť náhodné kontroly, náhodné komisionálne skúšanie alebo aj nahrávanie procesu skúšania a následne možné prehodnocovanie kompetentnými pedagógmi. Aj v tomto procese je odlišné subjektívne hodnotenie hraničných situácií a zároveň, na neúspešný pokus jeden pokus môže nadviazať druhý úspešný. Tiež je ťažké eliminovať formy korupčného správania sa.

Komisionálne skúšania a hodnotenia predstavujú zrejme najlepšiu formu skúškového procesu, ktorá umožňuje najviac eliminovať korupčné vplyvy. Nie je vylúčené, že korupčne bude ovplyvnená celá komisia, priamo niektorí jej členovia a vplyvom nich aj iní členovia komisie. Čím rôznorodejšie je zloženie komisie (externé a interné subjekty), čím väčšie sú komisie, tým sa viac eliminujú možnosti korupčného konania a ovplyvňovania priebehu a výsledkov takéhoto skúškového procesu. Aj tu treba zohľadniť proces hodnotenia, ktorý sa opiera o väčšinové hlasovanie a to môže byť korupčne ovplyvnené skupinou jednotlivcov alebo jednotlivcom. Nie je možné vylúčiť korupčné praktiky a pokusy, ale určite takéto nástroje ich umožňujú eliminovať na čo najmenšiu mieru.

O niečo lepšie sú procesy, ktoré sú centrálné riadené, teda k zadávaniu otázok, k ich stanovovaniu dochádza centrálné a bez vedomosti hodnotiacich subjektov. Tu sa síce eliminujú korupčné aktivity vo vzťahu

pedagóg – študent, no objavuje sa problém, že otázky sú určované centrálné znova len konkrétnou osobou, alebo systémom, ktorý spravuje a do listinnej podoby ich transformuje znova len konkrétna fyzická osoba. Určite sa takto vytvára priestor pre korupciu spájajúcu sa s vyššími úplatkami a tiež sa takéto prípady korupcie viac eliminujú (korupcia je zrejme zriedkavejšia ako vo vzťahu pedagóg – študent, príbuzný študenta – pedagóg a pod.). Vylúčiť ich nemožno úplne. O technických problémoch, únikoch otázok pre maturitné skúšky a monitory nehovoriac, tiež sme boli svedkami viacerých problémov a únikov. Na jednej strane, eliminácia ľudského faktora z procesu rozhodovania je zrejme najlepším protikorupčným nástrojom, spoliehať sa na technológie a počítačové systémy však na strane druhej tiež nemožno.

Seminárne práce, klauzúry, záverečné práce

Nesprávne sa aj táto forma považuje za prejav korupcie na úrovni školstva. Skôr ide o konania, ktoré majú povahu podvodov voči klasickému a riadnemu štúdiu. Podstatou je vypracovávanie dokumentov (seminárnych, klauzúrnych prác, záverečných prác, projektov a pod.) inými osobami ako tými, ktoré majú byť a uvádzajú sa ako ich autori. Akceptovanie takéhoto podkladu hodnotiteľom sa spája s nevedomosťou o pôvodcovi, o tom, kto dokument skutočne vytvoril. Uznanie a zapísanie hodnotenia, skúšky za úplatok bez reálneho predloženia podkladov, alebo pri nekvalitnom podklade, môže mať povahu korupčného konania, ktoré môže vychádzať z oboch strán (študent – hodnotiteľ, spravidla pedagóg). Hodnotenie je aj v tomto prípade ťažšie preskúmateľné a závisí od konkrétneho zadania a požiadaviek hodnotiteľa. Subjektívne kritériá hodnotenia spôsobujú, že hlavne hraničné prípady len ťažko možno identifikovať ako také, ktoré sú korupčne obstarané. Písomné podklady je možné preverovať a kontrolovať aj inými subjektami (internej a externej kontroly), ktoré by mali zaujať stanovisko k formálnej a obsahovej (vecnej) správnosti. Ako sme uviedli, hraničné prípady len ťažko jednoznačne posúdiť.

Vypracovanie podkladov inou osobou, zaplatenie objednávateľom za dielo a odovzdanie ako dielo svoje vlastné, je podvodným konaním. V minulosti boli bežne na internete dostupné ponuky, dokonca existovali spoločnosti, ktoré na tomto stavali predmet podnikania, náplň pracovnej činnosti. Novou úpravou smerujúcou voči podvodným konaniam a plagiátorstvu boli postavené mimo legálny predmet činnosti a teda mimo legálne aktivity a takto sa stali postihovateľné.

Ďalej niektoré písomné výstupy, hlavne ak ide o záverečné a kvalifikačné práce, podliehajú kontrolám originality a pôvodnosti práce a teda prechádzajú cez tzv. antiplagiátorské systémy. Aj tu však ide o podvodné konania, nie konania korupčnej povahy.

4. Trestnoprávna úprava postihu korupčných trestných činov

Trestnoprávna úprava postihu korupčných trestných činov súčasne predstavuje represívnu stránku kontroly korupčnej kriminality. Je možné poznávať prostredníctvom akých skutkových podstát je možné postihovať typické fenomenologické podoby korupcie – typické korupčné konania a taktiež je možné hodnotiť primeranosť tejto právnej úpravy postihu toho – ktorého korupčného konania. S poznávaním trestnoprávnej úpravy postihu korupcie a teda typických fenomenologických podôb korupčného správania (prejavov korupcie) je možné popisovať kriminologické ukazovatele vo vzťahu ku korupčnej kriminalite všeobecne, ako aj vo vzťahu k jednotlivým trestným činom. Takto je azda najlepšie odôvodniteľná tvrdenie o vysokej miere latencie korupcie (percento, akým sa podieľa na kriminalite celkovej, objasnené korupčné trestné činy z tých, ktoré boli zaregistrované). Takto je tiež možné poznávať štruktúru korupčnej kriminality, stav korupčných trestných činov a ich vývoj (všeobecne, aj jednotlivých z nich), dynamiku tohto vývoja. Tieto ukazovatele napovedajú o efektívnosti práce orgánov činných v trestnom konaní, ale aj o naladení spoločnosti proti korupcii, o záujem na jej odhaľovaní a dokazovaní.

O korupčnej kriminalite treba uvažovať v kontexte závažných protiprávných konaní poškodzujúcich záujmy jednotlivcov aj štátu. Uvádza sa, že ide o tak závažné konania, ktoré zasahujú do podstaty právnych štátov a narúšajú koncept ľudských práv, na ktorých sú moderné štáty stavané. Všetky prejavy korupcie smerujú k poškodzovaniu ekonomiky, negatívne zasahujú do fungovania sociálneho systému, majú dopady na trhové hospodárstvo, na plnenie funkcií štátom vo vzťahu k svojim občanom, celkovo dôsledky tohto konania sú ďalekosiahle. Plne v súlade s úvahami o závažnosti korupcie potom možno uvažovať o tom, že tieto konania sa opodstatnene považujú za trestné činy takto sa postihujú. To zodpovedá povahe trestného práva ako odvetvia verejného práva s povahou ultima ratio. Korupčné konania do trestnoprávnej roviny posúvajú nie len tieto úvahy, ale aj viaceré nadnárodné dokumenty smerujú ku kriminalizácii všetkých foriem korupčného konania (predstavujú záväzok pre zmluvné či členské štáty v tejto rovine postihovať korupčné konania. Či už hovoríme o Kongresoch OSN o prevencii kriminality z roku 1990, alebo o Kongrese OSN v Káhire v roku 1995, ktorý bol priamo zameraný na otázky korupcie a jej postihu, alebo ak hovoríme o Deklarácii OSN proti korupcii a podplácaniu v medzinárodných obchodných transakciách, o tzv. Dakarskej deklarácii, taktiež Občianskoprávny dohovor a Trestnoprávny dohovor proti korupcii a pod., vo všetkých týchto, ale aj v mnohých ďalších medzinárodných i európskych dokumentoch nájdeme vyjadrenie potreby trestnoprávneho

postihu všetkých prejavov korupcie. Potreba postihu korupčných foriem konania prostriedkami trestného práva sa spájala s požiadavkou na obojstranný postih korupčného konania a subjektov korupčnej dohody. V konečnom dôsledku, aj slovenská trestnoprávna úprava postihu korupcie vychádza z týchto úvah, kedy postihované sú zrkadlovo postavené formy konania v podobe podplácania na jednej strane a prijímania úplatku na strane druhej. Tento prístup zákonodarcu je aktuálne vidieť pri všetkých skutkových podstatách trestných činov korupcie.

Na korupčné trestné činy je možné nahliadať v užšom aj v širšom slova zmysle a to jednak podľa toho, aké všetky trestné činy sa dajú po tento pojem zaradiť a aj podľa rozsahu kriminalizácie subjektov – osôb, ktoré sa priamo či nepriamo, alebo v pozícii sprostredkovateľa podliehajú na korupčnej kriminalite. Korupčné konanie je primárne dvojčlenným vzťahom, no na každej strane môže vystupovať viac subjektov a navyše, do tohto vzťahu sa môžu zapájať aj tretie osoby v pozícii sprostredkovateľa, alebo ako nepriamy prvok v prípade nepriamej korupcie. V podobe samostatných skutkových podstát sú postihové obe formy zrkadlovo proti sebe stojaceho konania. Trestnoprávnemu postihu podlieha aj nepriamy prvok, nakoľko skutkové podstaty nepriamej korupcie majú svoje vyjadrenie v § 336 TZ. Uvažovať možno o trestnoprávnej zodpovednosti sprostredkovateľa a to v závislosti od toho, či mal a mohol vedieť o povahe korupčnej dohody a korupčnej trestnej činnosti, alebo bol pokrytý legálnou legendou, v dôsledku ktorej povahu korupcie nevedel a nemohol identifikovať. Od tohto závisí možný trestný postih sprostredkovateľa. Ďalej platí, že síce III. diel VIII. Hlavy osobitnej časti je priamo nazvaný ako Korupcia, no viaceré súvisiace trestné činy, ktoré majú korupčnú povahu, alebo veľmi úzko s korupciou súvisia, nachádzame aj v iných hlavách osobitnej časti Trestného zákona. Možno tak na korupciu nahliadať zúžene pri trestných činoch, ktoré sa ako korupcia priamo označujú v Trestnom zákone, alebo širšie, kedy to tejto skupiny možno zahrnúť aj trestné činy korupčnej povahy z iných hláv osobitnej časti Trestného zákona (spomenúť možno napríklad machinácie pri verejnom obstarávaní a dražbe, v širšom kontexte aj trestný čin ohýbania práva alebo zneužívania právomoci verejného činiteľa).

4.1 Všeobecne ku korupčným trestným činom, ich výskytu a objasnenosti

Skutkové podstaty korupčných trestných činov sú obsiahnuté v III. diele VIII. Hlavy osobitnej časti Trestného zákona. Hoci ustanovenia Trestného

¹⁴⁴Ivor, J. a kol.: *Trestné právo hmotné. Osobitná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava IURA EDITION, 2010, s. 345 - 346*

zákona pojem „korupcia“ nevymedzujú, priamo tento III. diel nesie označenie „Korupcia“.¹¹⁴ Korupčné trestné činy majú v slovenských trestnoprávných predpisoch svoje stabilné miesto, resp. korupcia sa u nás vždy trestnoprávne postihovala, hoci aj táto právna úprava postihu sa patrične vyvíjala. Už sme naznačili, že celkom systematicky nesprávne sa korupcia zaraďuje k trestným činom proti poriadku vo veciach verejných, lebo to nie je len verejný záujem, ktorý je dotknutý týmito trestnými činmi. Je to záujem všeobecný, čo je plne v súlade s rozlíšením korupčnej kriminality na oblasť verejnú i súkromnú. Takto by sme vlastne popierali uvedené členenie a rozšírenie korupcie. Systematickejšie by sme odporúčali zaradiť trestné činy korupčné skôr k tým, ktoré sú všeobecne nebezpečné, toto začlenenie sa nám javí ako najsystematickejšie.

Ako sme uviedli, korupčné trestné činy majú v našich trestných predpisoch stabilné miesto, hoci sa vyvíjali a vyvíjajú (ich právne úpravy). Kým v pôvodnom trestnom predpise č. 140/1961 Zb. (znenie z obdobia po vzniku samostatnej republiky) boli zaradené v III. hlave osobitnej (druhej) časti, čím bol determinovaný ich význam, v aktuálnom Trestnom zákone sú začlenené podstatne ďalej. Do popredia sa dostali iné významné spoločenské záujmy a hodnoty a korupčné trestné činy našli vyjadrenie až v II. polovici osobitnej časti TZ. Ako sme naznačili, skôr by sme ich kategorizovali k trestným činom všeobecne nebezpečným, čo by lepšie vystihovalo ich podstatu. Aj pôvodná úprava však bola tvorená typickými trestnými činmi ako prijímanie úplatku, podplácanie, nepriame úplatkárstvo (§ 160 – 162 TrZ 1961), a systematicky pri nich bola zakomponovaná aj účinná ľútosť v § 163 TrZ 1961.¹¹⁵ Do rekodifikácie trestného práva u nás boli aj korupčné skutkové podstaty viackrát novelizované. Asi za najvýznamnejšiu zmenu považujeme tú, ktorú zaviedol zákon č. 102/1995 Z. z., ktorý si za cieľ stanovil podporiť oznamovanie korupcie, podporiť záujem jednotlivcov oznamovať korupčné konanie relevantným orgánom. Tak sa stalo, že v dôsledku novelizácie týmto zákonom, s účinnosťou od 31.05.1995 boli z trestnoprávnej úpravy a aj postihu vypustené skutkové podstaty podplácania podľa § 161 TzZ z 1961, upravilo sa nepriame úplatkárstvo tak, že nepriama forma podplácania sa vypustila (vynechal sa druhý odsek) a modifikovali sa aj ustanovenia o účinnej ľútosťi.¹¹⁶ Ani táto, asi najvýznamnejšia zmena právnej úpravy ale nemala zásadnejší odraz v kriminálnych štatistikách. Korupčné konania sa nijako osobitne viac neoznamovali, nárast oznamovaných trestných činov bol len minimálny a preto, s účinnosťou od 28.01.1999 sa novelou trestného predpisu č. 10/1999 Z. z. vrátili vynechané skutkové podstaty do trestného

¹¹⁵Jalč, A.: K NIEKTORÝM KRIMINALISTICKÝM A TRESTNOPRÁVNÝM ASPEKTOM TRESTNÝCH ČINOV KORUPCIE. In *Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019*, s. 130 - 131

¹¹⁶Tóthová, M.: *Vývoj právnej úpravy korupcie v podmienkach Slovenskej republiky. In Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae Bratislava: EUROKÓDEX, č. 2/2010, s.70 a nasl.*

¹¹⁷Tóthová, M.: *Vývoj právnej úpravy korupcie v podmienkach Slovenskej republiky. In Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae Bratislava: EUROKÓDEX, č. 2/2010, s.70 a nasl.*

zákona na ich pôvodné miesto ku korupčným trestným činom.¹¹⁷

Označenie korupčných trestných činov ako „Korupcia“ sa zaviedlo zákonom č. 183/1999 Z. z., ktorý s účinnosťou od 01.09.1999 novelizoval vtedajší trestný predpis. Takto sa III diel II. hlavy osobitnej časti pomenoval zhodne s dnešným názvom. Formulovali sa nové skutkové podstaty prijímania úplatku, podplácania a nepriamej korupcie. K týmto trestným činom sa zakomponovali pravidlá o účinnej ľútosti a pravidlá resp. okolnosti, ktoré vylučovali trestnosť podplácania a nepriamej korupcie v podobe nepriameho podplácania (vtedajšie ustanovenie § 163a TrZ 1961). Okolnosťou vylučujúcou trestnosť podplácania a nepriameho podplácania bolo spáchanie týchto činov na účely resp. s cieľom odhalenia páchatelovi prijímania úplatku v priamej či nepriamej podobe.

Ako odraz splnenia medzinárodných záväzkov, ku korupčným trestným činom sa zaviedli aj skutkové podstaty podľa § 160b a § 160c, ktoré postihovali prijímanie úplatku a inej nenáležitej výhody zahraničným verejným činiteľom. Určitou zaujímavosťou bolo, že v týchto skutkových podstatách sa na viacerých miestach nachádza aj možnosť uloženia peňažného trestu, nie len trestu odňatia slobody (napr. v prípade § 161c ods. 1, alebo aj v prípade § 162).

Ďalšie zmeny sa týkali sprísnenia trestných sadzieb pre korupčné trestné činy. Stalo sa tak zákonom č. 253/2001 Z. z. s účinnosťou od 01.08.2001, ktorý súčasne upravil znenie ktorých skutkových podstát. Ďalšie zvyšovanie sa realizovalo novelizáciami v roku 2003 Z. z. V rovnako roku, k 01.12.2003 nadobudol účinnosť zákon č. 457/2003 Z. z., ktorým sa pôvodne novelizoval trestný procesný predpis, no upravili sa aj ustanovenia trestného činu neoznámenia trestného činu, kam sa korupčné trestné činy inkorporovali (§ 167 a § 168 TrZ 1961).

Aj pokiaľ ide o kodifikáciu, postupne menili formy trestnoprávne postihovaného konania, menil sa pohľad na „verejného činiteľa“, v dôsledku čoho sa niektoré skutkové podstaty z ustanovení Trestného zákona vynechali a zároveň, viaceré skutkové podstaty korupčnej povahy sa priebežne dopĺňali. Je tak vidieť, že trestnoprávne normy sa snažia reflektovať na meniace sa podmienky v spoločnosti, na to, že sa objavujú novšie formy korupčného konania, prípadne u niektorých sa zvyšuje frekvencia ich výskytu a bolo by vhodné ich trestnoprávne postihovať prostredníctvom explicitného vyjadrenia v III. diele VIII. hlavy osobitnej časti TZ, ktorý nesie označenie „Korupcia“. Aj keď túto reflexiu hodnotíme pozitívne, predsa len niektoré parciálne kroky zákonodarcu až tak pozitívne vidieť nemožno. K posledným zmenám, ku ktorým v rámci právnej úpravy postihu korupcie došlo, možno zaradiť vynechanie resp. vypustenie skutkových podstát podľa § 331 TZ a podľa § 335 TZ (v roku 2015) a poslednou bolo zavedenie skutkových podstát

podľa § 336c a § 336d TZ v podobe prijatia a poskytnutia nenáležitej výhody (v súvislosti s týmto sa menila aj úprava účinnej lútosti pri korupčných trestných činoch) a to zákonom č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku. Tento zákon smeroval aj k prepracovaniu - precizovaniu skutkovej podstaty nepriamej korupcie podľa § 336 TZ, a to zhodne s účinnosťou od 1.1.2021 tak, ako pri trestných činoch podľa § 336c a § 336d TZ.

Posledné dve skutkové podstaty podľa § 336c TZ a § 336d TZ boli doplnené do III. dielu VIII. hlavy osobitnej časti TZ najmä z dôvodu, že skupina už existujúcich trestných činov sa na účely postihu korupčných foriem konania nejavila ako dostačujúca. Korupčné konanie sa postihovalo len v prípade preukázateľnej súvislosti prijatia (poskytnutia) úplatku a takým konaním, ktoré odporuje povinnostiam plynúcim z konkrétnej pozície, zamestnania, povolania a pod. Motivovanie konať v rozpore s povinnosťami, teda tzv. prikrmovanie, určitý čas vopred pred samotným porušením povinností, sa však trestať nedalo. Pozornosti, darčeky či služby verejným činiteľom, ktorý by potenciálne mohli v budúcnosti rozhodovať o určitej agende osoby, sa nedali postihnúť nijak. Hoci by sme aj toto konanie považovali za nemorálne, trestnoprávnej pozornosti unikalo. Takýto jav však zákonodarca považoval za veľmi rozšírený, takže s cieľom chrániť etické pravidlá výkonu funkcií verejných činiteľov, inkorporoval do ustanovení Trestného zákona túto skutkovú podstatu trestného činu. Do povedomia verejnosti sa akosi vžilo, že úradníkovi je nutné niečo dať, priniesť a toto je prežitok bývalých režimov u nás, ktoré sa nedarilo inak vykoreniť. Zákonodarca považoval za legitímne tento problém postihovať nástrojmi trestného práva. Navyše, takto podľa zákonodarcu dochádza aj k naplneniu obsahu Programového vyhlásenia vlády SR na rozpätie rokov 2020 – 2024.¹¹⁸

Aj právna úprava po rekonštrukcii zohľadňovala nadnárodné a medzinárodné záväzky a dovoľovala postihovať prijímanie úplatku aj podplácanie zahraničného verejného činiteľa. V roku 2015 však došlo k revízii pojmu zahraničného verejného činiteľa a to novelizáciou Trestného zákona zákonom č. 174/2015 Z. z., v dôsledku čoho sa upravili aj skutkové podstaty korupčných trestných činov a vynechali sa z právnej úpravy skutkové podstaty podľa § 331 TZ a § 335 TZ. Ich kľúčové fragmenty boli zapracované do skutkových podstát podľa § 330 TZ a § 334 TZ, nakoľko duplicitná úprava nebola podľa názoru zákonodarcu potrebná a to, čo tieto skutkové podstaty rozlišovalo, sa dalo zhrnúť do jedinej skutkovej podstaty (dnes sú to skutkové podstaty § 330 TZ a § 334 TZ).

Súvisiace pojmy spojené s korupčnou trestnou činnosťou sa však

¹¹⁸ Dôvodová správa k zákonu č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zasítení majetku a správne zaisteného majetku
Zdroj: <https://www.aspi.sk/products/lawText/7/285225/1/2/dovodova-sprava-c-lit285225sk-dovodova-sprava-k-zakonu-c-312-2020-zz-o-vykone-rozhodnutia-o-zaistení-majetku-a-sprave-zaisteneho-majetku> (z 14.02.2021)

inkorporovali do všeobecnej časti Trestného zákona (pojmy ako úplatok, vec všeobecného záujmu a pojem verejného činiteľa i účinnej ľútosti), takže neostali žiadne z nich upravené v tomto III. diele.

Práva úprava však pozná aj niektoré iné, s korupciou priamo súvisiace, trestné činy, ktoré sú ale upravené v inej hlave osobitnej časti TZ. V širšom slova zmysle sa k takýmto môžu zaraďovať trestné činy machinácií v súvislosti s konkurzným konaním a vyrovnacím konaním (§ 241 ods. 1 a 2 TZ) a tiež trestný čin machinácií pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe (§ 266 - § 268 TZ).

Objektom korupčných trestných činov je riadny a záujmami iných osôb neovplyvnený výkon verejných funkcií, povinností plynúcich z povolania, zamestnania, postavenia či funkcie, osobitne vo verejnom sektore riadny výkon funkcií verejných činiteľov, ale aj transparentnosť všetkých činností a procesov, ktoré prebiehajú vo verejnej i súkromnej sfére.¹¹⁹ Všeobecnejšie by sme mohli povedať, že je to záujem na zachovávaní činnosti verejného života, na ochrane verejného života pred vplyvmi tretích či vlastných prvkov (subjektov), na čistote vzťahov vo verejnej i súkromnej sfére.

Ak ide o trestné činy podľa § 336a TZ, tu je objektom riadny výkon hlasovacích oprávnení (aktívneho volebného práva, oprávnenia zúčastniť sa a hlasovať v referende a práva zúčastniť sa a hlasovať v ľudovom hlasovaní o odvolaní prezidenta).¹²⁰ Tieto skutkové podstaty a teda aj tieto objekty boli do trestnoprávnej úpravy včlenené s účinnosťou od začiatku septembra 2011. Má zabezpečiť, aby výsledky volieb odrážali skutočné naladenie obyvateľstva a nie to, ktoré je inak pôsobením tretích subjektov ovplyvnené. V rámci referenda či hlasovania o odvolaní prezidenta sa riešia zásadné a kľúčové otázky z pohľadu chodu a fungovania štátu, takže ich riadny priebeh je výsostným záujmom štátu.

Pri trestnom čine podľa § 336b TZ je objektom riadny priebeh a výsledky športových podujatí, ich riadne a neovplyvnené organizovanie a priebeh.¹²¹ Do ustanovení Trestného zákona sa tento trestný čin a teda aj tento objekt včlenil od 01.01.2016.

V súvislosti s doplnenou skutkovou podstatou v zmysle § 336c TZ, je objektom záujem na tom, aby sa veci všeobecného záujmu obstarávali riadne a podľa pravidiel, ktorými sa spravujú, bez vplyvu tretích osôb. Slovenská republika ako signatársky štát Trestnoprávneho dohovoru proti korupcii (1999, Rada Európy) prostredníctvom týchto skutkových podstát realizuje záväzky, ktoré jej vyplynuli z čl. 7 a 8 tohto Dohovoru.

¹¹⁹Čentéš, J. a kol.: *Trestný zákon. Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie. Bratislava: EUROKÓDEX 2016, s. 711 a nasl.*

¹²⁰Dorkinová, B.: *Volebná korupcia – spoločenské, právne a ekonomické aspekty. In Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019, s. 22 - 23*

¹²¹Ivor, J. a kol.: *Trestné právo hmotné. Osobitná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava IURA EDITION, 2010, s. 348 a 349*

Pokiaľ ide subjekt skutkovej podstaty, treba povedať, že páchatelom môže byť ktokoľvek, teda akákoľvek trestne zodpovedná fyzická osoba, čiže hovoríme o všeobecnom subjekte. V niektorých skutkových podstatách to môže byť len subjekt disponujúci zamestnaním, povolaním, funkciou alebo postavením a v tomto prípade hovoríme o špeciálnom subjekte. Pri vybraných trestných činoch sa umožňuje, aby páchatelom bola aj právnická osoba v zmysle § 3 Zákona o TrZPO. Právnická osoba môže byť páchatelom vybraných (nie všetkých) korupčných trestných činov a to týchto:¹²²

- Prijímania úplatku podľa § 328 – § 330 TZ
- Podplácania podľa § 332 – § 334 TZ
- Nepriamej korupcie podľa § 336 TZ
- Poskytnutia nenáležitej výhody podľa § 336c a § 336d TZ.

Z hľadiska subjektívnej stránky, všetky korupčné trestné činy sú v základnej skutkovej podstate úmyselnými trestnými činmi. Z hľadiska zavinenia ide predovšetkým o prečiny a zločiny v základných skutkových podstatách a rovnako aj v kvalifikovaných skutkových podstatách (kde sa inak z povahy konštrukcie skutkovej podstaty vyžaduje nedbanlivostné zavinenie) ide o prečiny alebo zločiny. Len minimum z týchto trestných činov je obzvlášť závažným zločinom a to až v kvalifikovaných skutkových podstatách, konkrétne takto prísne sa postihujú dva prípady a to:

- a.) prijímania úplatku podľa § 329 ods. 3 TZ
- b.) prijímania úplatku podľa § 330 ods. 2 TZ.

To, čím sa trestné činy všeobecne najviac líšia, je objektívna stránka, teda trestnoprávne postihnutelné konanie či nekonanie, na ktoré však subjekt bol povinný. V tomto prípade, korupčné trestné činy sa zakladajú na vlastnom konaní, čiže ide o komisívne trestné činy. Formy trestnoprávne postihovaného konania sú v súčasnosti zrkadlovo vzájomne postavené, takže prijímaniu, žiadaniu alebo prijatiu sľubu zodpovedá konanie vo forme poskytnutia, ponúknutiu alebo sľúbenia. Trestný zákon obsahuje konkrétne tieto korupčné trestné činy:

- prijímanie úplatku, pričom tento trestný čin má tri skutkové podstaty podľa § 328 TZ § 330 TZ (ustanovenie § 331 TZ bolo vynechané z Trestného zákona)
- podplácania, pričom tento trestný čin má taktiež tri skutkové podstaty podľa § 332 TZ až 334 TZ (ustanovenie § 335 TZ bolo vynechané z Trestného zákona)
- nepriamej korupcie podľa § 336 TZ, obsahuje dve základné skutkové

¹²² Medelský, J.: Možnosti použitia agenta v procese odhaľovania korupcie. In Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie DNI PRÁVA 2011, Brno, Právnická fakulta MU v Brne, 2011, s. 3-5

podstaty zrkadlovo postavené navzájom, ktoré obsahli nepriame prijímanie úplatku a nepriame podplácanie

- volebná korupcia podľa § 336a TZ, obsahuje dve základné skutkové podstaty zrkadlovo postavené navzájom, ktoré obsahujú prijímanie úplatku a podplácania v súvislosti s voľbami, referendum a ľudovým hlasovaním o odvolaní prezidenta a na to nadväzuje jedna kvalifikovaná skutková podstata
- športová korupcia podľa § 336b TZ, obsahuje dve základné skutkové podstaty zrkadlovo postavené navzájom, ktoré obsahujú prijímanie úplatku a podplácanie a nadväzujú na tri kvalifikované skutkové podstaty
- prijatie a poskytnutie nenáležitej výhody podľa, ktoré má dve skutkové podstaty podľa § 336c TZ a § 336d TZ, ktoré sú zrkadlovo postavené navzájom, a každá z nich má okrem základnej skutkovej podstaty dve ako kvalifikované skutkové podstaty.

Skutkové podstaty volebnej i športovej korupcie sa odvodzujú od skutkových podstát prijímania úplatku a podplácania, no obsahujú aj špeciálne znaky, ktoré v základnej úprave postihu korupčných konaní nenájdeme. Hovoríme preto, že sú k nim v pomere špeciality.

Pre objektívnu stránku je zaujímavé, že až do účinnosti novelizácie zákonom 576/2009 Z. z. (účinnosť k 01.01.2010), podplácanie a prijímanie úplatku nebolo celkom zrkadlovo konštruované ako sa to uvádzalo. Až touto novelou resp. po nej možno hovoriť o presných zrkadlových odrazoch týchto trestných činov.¹²³

Korupčné trestné činy majú pomerne široko formulované skutkové podstaty, takže v zásade obsahnu aj vývinové štádia trestného činu. Hoci to neplatí vždy, ale prevažne príprava a pokus sú už súčasťou skutkovej podstaty a postihujú sa ako dokonaný trestný čin (napr. stačí ponuka úplatku, nemusí si ho druhá strana reálne vziať; stačí žiadosť o úplatok, nemusí byť reálne poskytnutý ani sľúbený protistranou).¹²⁴

Trestná zodpovednosť je rozšírená aj na neoznámenie a neprekazenie korupčného trestného činu, hoci v zmysle uvedených skutkových podstát podľa § 340 TZ a §341 TZ, je pomerne ťažko pri korupcii preukázať jeden z formálnych znakov a síce, že páchatel sa hodnoverným spôsobom o korupčnom konaní dozvedel. To je prvok, ktorý umožňuje rôzny výklad a len v minime prípadov možno naozaj preukázateľne povedať, že vedomosť páchatela je hodnoverná a z toho dôvodu bolo možné naplniť znaky skutkovej podstaty tohto trestného činu a vyvodzovať zaň zodpovednosť.

¹²³Tittlová, M.: *Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 56 a nasl.

¹²⁴Tarabová, N.: *Korupcia v kontexte verejného obstarávania*. In *Právne a ekonomické aspekty korupcie*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019, s. 78-79

Už sme vyššie naznačili, že je správne, že právna úprava reflektuje spoločenské dianie a stav v spoločnosti, prejavy korupcie. Zákonodarca tak reagoval na výskyt niektorých korupčných foriem konania tak, že ich zakomponoval explicitne do ustanovení Trestného zákona. Hoci tieto zmeny mali aj svoje logické odôvodnenie, nepovažujeme ich za systémové. Naozaj sa často polemizuje, či volebná a športová korupcia sú takými javmi, ktoré by sa inak nedali postihovať a bolo potrebné formulovať nové skutkové podstaty trestných činov korupcie. Je to otázka aj vzhľadom na frekvenciu ich výskytu, či v dôsledku tejto to bolo nutné a potrebné tak, ako poukážeme v nasledujúcej podkapitole, kde sa venujeme jednotlivým trestným činom. Len predpokladáme, že volebná ani športová korupcia nie sú tak frekventované, aby mali vlastné vyjadrenie v skutkových podstatách samostatných. Navyše, v ustanoveniach Trestného zákona existovali aj pred ich zavedením možnosti postihu týchto konaní. Vynechané ustanovenia § 331 TZ a § 335 TZ tiež vytvárali priestor, aby sa takéto konania subsumovali ako špeciálne skutkové podstaty podplácania a prijímania úplatku. Sme toho názoru, že nejde o systematický a ani nutný, potrebný krok a vonkoncom nereflektuje korupčné konania v spoločnosti. Takto by sme sa skutočne dostali k úvahe o tom, že korupcia v zdravotníctve, v školstve, súdnictve alebo celkovo vo verejnej správe je podstatne frekventovanejšia, častejšia, bežnejšia a teda aj takéto skutkové podstaty by sa v dôsledku tejto úvahy mali formulovať. Tieto úvahy nepovažujeme za správne, lebo skutkové podstaty majú zovšeobecňovať trestnoprávne relevantné konanie tak, aby sa pod neho dali zaradiť základné korupčné konania. Oblasť výskytu by nemala byť rozhodujúcim kritériom na formuláciu novej skutkovej podstaty. Neprimerane a hlavne zbytočne rozširovať III. diel VIII. hlavy osobitnej časti Trestného zákona nemá význam a ani zmysel, nie je to nutné ani potrebné. Uvedené kroky sú podľa nás viac politicky motivované a nesystémové, ako by bolo vhodné a potrebné. Kriticky sa staviame aj k formulačným nepresnostiam v prípade nových skutkových podstát podľa § 336c TZ a § 336d TZ, kde názov nezodpovedá trestnoprávne relevantnému konaniu, ktoré sa postihuje.

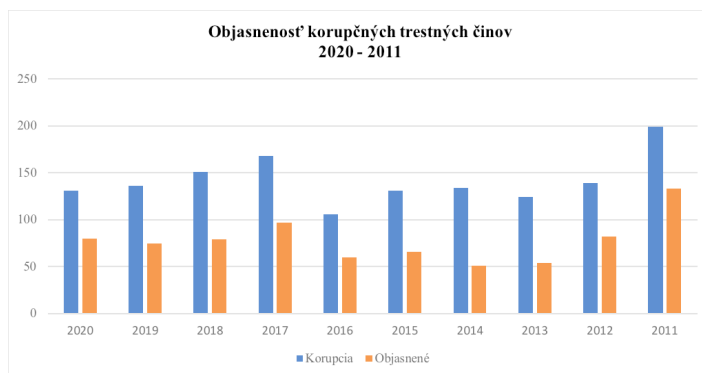
Všeobecne možno o skupine korupčných trestných činov povedať, že sú vysoko latentné, čomu napomáhajú špecifiká korupcie. V nasledujúcom prehľade je možné vidieť, akým počtom prípadov sa podieľajú trestné činy korupcie na kriminalite celkovej, ako sa teda vyvíja stav korupčnej kriminality na Slovensku za obdobie posledných 10 rokov (2020 – 2011). Následne je možné vidieť aj vývoj počtu konkrétnych korupčných trestných činov v prehľade sledovaných rokov. Tabuľka č. 1: Korupčné trestné činy a ich podiel na celkovej kriminalite (2020 – 2011):

	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Celková kriminalita	54244	58829	61329	66215	69635	73163	81245	89677	90351	92873
korupcia	131	136	151	168	106	131	134	124	139	199
% podiel na CK	0,24	0,23	0,25	0,25	0,15	0,18	0,16	0,14	0,15	0,21

**vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk*

Z tohto prehľadu plynie, že reálne počet trestných činov korupcie v sledovaných rokoch nikdy nepresiahol 200 prípadov ročne. Navyše, uvedené ukazovatele treba vnímať v kontexte znižujúcej sa kriminality celkovej, hoci podstatne viac ide v tomto prípade o jav spojený s prechodom časti kriminality registrovanej do roviny latentnej. Najmenej korupčných trestných činov bolo zistených v roku 2016, len 106 a najviac v sledovanom období bolo zistených korupčných trestných činov v roku 2011, kedy ich bolo 199. Vývoj je kolísavý, a teda pokles strieda mierny nárast, nasleduje pokles a znova mierny nárast. Celkovo sa korupčné trestné činy podieľajú na registrovanej kriminalite celkovej ani nie polovicou jedného percenta, resp. percentuálne ukazovatele sa pohybujú od 0,14% (v roku 2013) do 0,25% (v roku 2017 a v roku 2018). Percentuálne ukazovatele je nutné vnímať v kontexte vývoja registrovanej kriminality celkovej. Uvedené len preukazuje zrejme vysokú mieru korupcie u nás, kedy registrovaná kriminalita predstavuje len zlomok skutočnej korupčnej kriminality. Tieto poznatky plne zodpovedajú kriminologickým štandardom, ktoré na tento jav poukazujú. Situácia v SR im plne zodpovedá.

Graf č. 1: Registrovaná kriminalita vs. kriminalita korupčná

**vlastné spracovanie štatistických údajov dostupných na minv.sk*

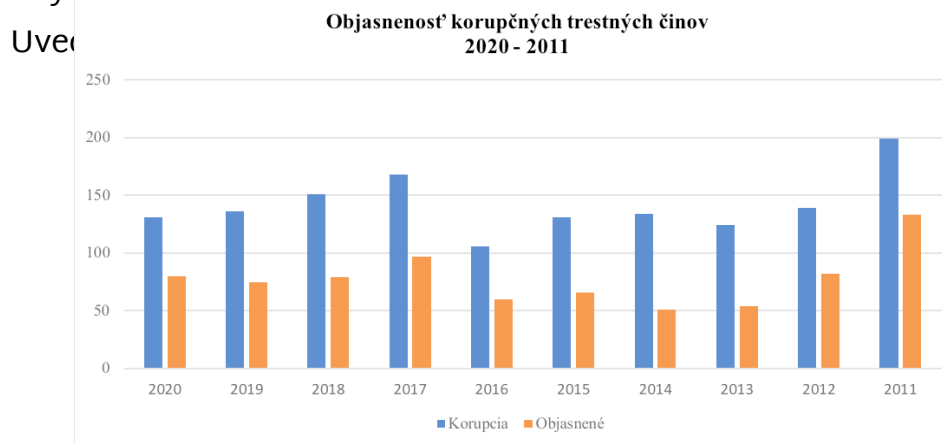
To, čo sa považuje za významný ukazovateľ jednak z hľadiska účinnosti trestnej represie, ale aj z hľadiska efektívnej prevencie, je objasnenosť korupčných trestných činov. Viac ako prísnosť trestných sadzieb za korupčné trestné činy považujeme dôležitú mieru objasnenosti trestnej činnosti, v tomto prípade korupčnej. O tomto vypovedá aj tzv. teória neodvratnosti

trestu ako teória trestania, v zmysle ktorej podstatne viac odrádza od páchania trestnej činnosti vedomie, že každý trestný čin bude odhalený a postihnutý, ako samotná prísnosť trestného postihu.¹²⁵ Pri korupčných trestných činoch je však vidieť, že priemerne sa za posledných 10 sledovaných rokov pohybuje miera objasnenosti na úrovni 55%, takže každý druhý zo zaregistrovaných korupčných trestných činov nie je odhalený, resp. len každý druhý odhalený je. Primárne treba vychádzať z vysokej miery latencie korupcie, takže množstvo trestných činov ani len nie je zaregistrovaných (odhalených) a z tých, ktoré aj odhalené sú, priemerne za posledných 10 rokov bol objasnený každý druhý. Konkrétne percento objasnenosti aj s reálnymi počtami objasnených korupčných trestných činov, ktoré boli zaregistrované, popisuje nasledujúca tabuľka č. 2:

	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Korupcia	131	136	151	168	106	131	134	124	139	199
Objasnené	80	75	79	97	60	66	51	54	82	133
% objasnenosti	61	55	52	58	67	50	38	44	59	67

vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk za obdobie rokov 2020 - 2011

Najvyššia miera objasnenosti je vidieť v roku 2011 a v roku 2016, kedy dosahovala 67%, takže dalo by sa povedať, že objasnené boli takmer 2/3 registrovaných korupčných trestných činov. Naopak, najnižšia miera objasnenosti je vidieť v rokoch 2014 (38%) a v roku 2013 (44%), kedy možno povedať, že približne 1/3 prípadov registrovaných korupčných trestných činov skutočne bola aj objasnená. Inak sa štandardne v sledovaných rokoch zvyšných pohybuje miera objasnenosti okolo 50%, v roku 2020 bola mierne vyššia resp. druhá najvyššia v sledovanom období – aj tak predstavovala len 61%, čo je niečo málo ako polovica objasnených trestných činov korupčnej povahy ročne.

**vlastné spracovanie štatistických údajov dostupných na minv.sk*

Pokiaľ ide o konkrétne korupčné trestné činy a to, ako sa v uvedenej skladbe podieľali na korupcii celkovej, na to poukazujú nasledujúce tabuľkové spracovania. Je vidieť jasnú dominanciu niektorých trestných činov a menší výskyt viacerých trestných činov. Za najdominantnejšie v roku 2020 sa považovali trestné činy podplácania podľa § 333 TZ (59 prípadov) a trestný čin prijímania úplatku podľa § 329 TZ. Iba minimálne sa objavovali trestné činy volebnej a športovej korupcie, čo poukazuje všeobecne na ich minimálny výskyt v skladbe korupčných trestných činov. Prijímania úplatku podľa § 328 TZ sa dopustilo v roku 2020 len 6 osôb a podplácania podľa § 332 TZ len 7 osôb. Zhodne po 4 prípady boli zistené a identifikované ako nepriame podplácanie a nepriame prijímanie úplatku. V porovnaní s rokom 2019 ide na jednej strane o nárast (z 2 prípadov na 4), na druhej pokles zo 7 prípadov na 4. Zvyšné trestné činy sa podieľali na skladbe korupcie po jednom z prípadov, teda menej ako v roku 2019.

Najvyššia miera objasnenosti sa v roku 2020 vyskytovala pri trestnom čine volebnej korupcie podľa druhého odseku (100%) a nadpriemerná objasnenosť je vidieť aj pri trestnom čine podplácania podľa § 333TZ a § 332 TZ. Priemerná objasnenosť trestných činov korupcie v roku 2020 predstavovala 59,6%, teda niečo málo nad polovicu registrovaných trestných činov korupcie v roku 2020 bolo objasnených.

Tabuľka č. 3: Skladba korupčných trestných činov v roku 2020:

Trestný čin - názov a § v TZ (2020)	zistené	objasnené	% objasnenosti	dotatočne objasnené
Prijímanie úplatku podľa § 328 TZ	6	2	33	
Prijímanie úplatku podľa § 329 TZ	47	24	51	7
Podplácanie podľa § 332 TZ	7	4	57	1
Podplácanie podľa § 333 TZ	59	45	76	9
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 1 TZ	4	2	50	1
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 2 TZ	4	2	50	
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 1 TZ	1			
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 2 TZ	1	1	100	1
Športová korupcia podľa § 336b ods. 1TZ	1			1
Športová korupcia podľa § 336b ods. 2TZ	1			

*vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk za rok 2020

Ak ide o rok 2019, dominantné postavenie aj v roku 2019 mali trestné činy podplácania podľa § 333 TZ a prijímania úplatku podľa § 329 TZ. V tomto roku ich dominancia bola celkom jasná a zvyšné korupčné trestné činy sa podstatnejším spôsobom nevyskytovali resp. ich prípady boli podstatne nižšie. Prijímanie úplatku podľa § 328 TZ sa vyskytlo v 7 prípadoch a podplácanie podľa § 332 TZ v 6 prípadoch, čo je v druhom prípade menej ako v roku 2018 (v roku 2018 bolo zistených 16 prípadov podplácania podľa § 332 TZ, v roku 2019 len 6; zhodne po 7 prípadov bolo v roku 2018 aj v roku 2019 zistených v prípade § 328 TZ). Bolo zaznamenaných celkovo 9 prípadov nepriamej korupcie, z toho 7 prípadov podľa ods. 1 a 4 prípady podľa ods. 2. Viac prípadov bolo zistených pri volebnej korupcii podľa § 336a ods. 2 TZ, a to 5 prípadov. Ostatné korupčné trestné činy boli zistené v minimálnej miere a to po 2 prípadoch z každého. Je vidieť, že niektoré z trestných činov korupcie (§ 330 TZ, § 334 TZ) sa ani len v skladbe registrovanej korupcie nenachádzajú a toto je vidieť naprieč celým prierezom sledovaných rokov.

Objasnenosť troch korupčných trestných činov dosiahla 100%, pričom zhodne ide o nepriamu korupciu podľa oboch odsekov a trestný čin športovej korupcie podľa § 336b ods. 2 TZ. Nadpriemerné hodnoty je vidieť pri trestnom čine podplácania, inak vo zvyšných prípadoch ide o priemerné, alebo aj podpriemerné percentuálne ukazovatele objasnenosti. Kriticky je tomu v prípade trestného činu prijímania úplatku podľa § 328 TZ, kedy ani nie 1/3 registrovaných trestných činov bola skutočne aj objasnená. Priemerná objasnenosť korupcie v tomto roku predstavovala 63%.

Tabuľka č. 4: Skladba korupčných trestných činov v roku 2019:

Trestný čin - názov a § v TZ (2019)	zistené	objasnené	% objasnenosti	dodatočne objasnené
Prijímanie úplatku podľa § 328 TZ	7	2	29	
Prijímanie úplatku podľa § 329 TZ	47	18	38	4
Podplácanie podľa § 332 TZ	6	3	50	1
Podplácanie podľa § 333 TZ	56	39	70	5
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 1 TZ	7	4	57	
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 2 TZ	2	2	100	
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 1 TZ	2	2	100	1
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 2 TZ	5	2	40	1

Športová korupcia podľa § 336b ods. 1TZ	2	1	50	1
Športová korupcia podľa § 336b ods. 2TZ	2	2	100	

**vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk za rok 2019*

Za obdobie roka 2018 bolo zistených celkovo 151 korupčných trestných činov a z nich najviac bolo trestných činov podplácania podľa § 333 TZ, konkrétne 51 prípadov a potom trestných činov prijímania úplatku a to 44 prípadov. Celkovo v 16 prípadoch sa identifikoval trestný čin podplácania podľa § 332 TZ a v 10 prípadoch išlo o nepriamu korupciu podľa ods. 1. Následne, zaregistrovalo sa 8 prípadov volebnej korupcie podľa § 336a ods. 1 TZ, 7 prípadov prijímania úplatku podľa § 328 TZ (na rozdiel od predošlého roka, kedy boli zistené len 2 takéto prípady) a zvyšné prípady sa podieľali na skladbe korupcie v roku 2018 len 2 prípadmi (nepriama korupcia podľa ods. 2) a zistené boli 4 – 5 prípadov športovej korupcie a 4 prípady volebnej korupcie podľa § 336a ods. 2 TZ.

Stopercentnú objasnenosť vykazoval jediný trestný čin a to nepriama korupcia podľa druhého odseku. Nadpriemerné hodnoty je však vidieť aj pri trestnom čine prijímania úplatku podľa § 328 TZ a nepriamej korupcie v prvom odseku (86% a 70%). Inak sa štandardne hodnoty pohybovali okolo priemeru. Priemerná objasnenosť korupcie v roku 2018 predstavovala 62%.

Tabuľka č. 5: Skladba korupčných trestných činov v roku 2018:

Trestný čin - názov a § v TZ (2018)	zistené	objasnené	% objasnenosti	dodatočne objasnené
Prijímanie úplatku podľa § 328 TZ	7	6	86	1
Prijímanie úplatku podľa § 329 TZ	44	18	41	7
Podplácanie podľa § 332 TZ	16	10	63	
Podplácanie podľa § 333 TZ	51	25	49	4
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 1 TZ	10	7	70	2
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 2 TZ	2	2	100	2
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 1 TZ	8	4	50	
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 2 TZ	4	2	50	
Športová korupcia podľa § 336b ods. 1TZ	4	2	50	
Športová korupcia podľa § 336b ods. 2TZ	5	3	60	

**vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk za rok 2018*

Spracovanie skladby korupcie v roku 2017 je ovplyvnené tým, že v skutkových podstatách korupčných trestných činov ešte absentuje športová korupcia, nakoľko takýto trestný čin korupčná úprava neobsahovala. V porovnaní s predošlým rokom si vymenili dominanciu dva trestné činy a to podľa § 329 TZ a §333 TZ. V tomto roku dominovali trestné činy podplácania podľa § 333 TZ a to v počte 71 prípadov a trestné činy prijímania úplatku podľa § 329 TZ (veľmi vysoké číslo vzhľadom na zvyšné roky), v počte 49 prípadov (v predošlom roku bolo poradenie z hľadiska početnosti opačné a rovnako tomu bolo aj v ďalších predošlých rokoch; je vidieť ako sa dominancia v tomto roku obrátila). Relatívne veľa bolo zistených prípadov nepriamej korupcie podľa ods. 1 a to 15 prípadov a volebnej korupcie podľa ods. 2 a to 10 prípadov. Najmenej bolo zistených prípadov prijímania úplatku podľa §§ 328 TZ a to len 2 prípady.

Pokiaľ ide o objasnenosť korupcie v roku 2017, plná objasnenosť síce nie je vidieť pri žiadnom trestnom čine, ale nadpriemerné hodnoty sú vidieť aj pri podplácaní podľa § 332 TZ aj podľa § 333 TZ a tiež pri volebnej korupcie podľa druhého odseku. Naproti tomu, ani nie tretinová objasnenosť, teda veľmi nízka je vidieť pri nepriamej korupcii v druhom odseku. Priemerná objasnenosť registrovanej korupcie v roku 2017 je 50%.

Tabuľka č. 6: Skladba korupčných trestných činov v roku 2017:

Trestný čin - názov a § v TZ (2017)	zistené	objasnené	% objasnenosti	dodatočne objasnené
Prijímanie úplatku podľa § 328 TZ	2		0	
Prijímanie úplatku podľa § 329 TZ	49	21	43	9
Podplácanie podľa § 332 TZ	6	5	83	
Podplácanie podľa § 333 TZ	71	50	70	4
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 1 TZ	15	8	53	
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 2 TZ	8	8	25	
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 1 TZ	6	3	50	
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 2 TZ	10	8	80	

**vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk za rok 2017*

V roku 2016 bolo zistených 37 prípadov prijímania úplatku podľa § 329 TZ a 34 prípadov podplácania podľa § 333 TZ (hoci ide o takmer vyrovnané skupiny, je vidieť vedúce postavenie trestných činov podľa §329 TZ). Aj

tu je vidieť ich dominanciu, ale súčasne aj to, že zvyšné trestné činy sa významnejšie podieľali na skladbe. Veľmi podobnými počtami sa tieto dva trestné činy najdominantnejšie podieľali na korupcii v tomto roku. Zistených bolo 13 prípadov nepriamej korupcie podľa ods. 2 a zhodne po 8 prípadov korupcie nepriamej v ods. 1 a trestných činov podplácania podľa § 332 TZ. Minimálnymi počtami, t. j. 1 – 2 sa na skladbe korupčných trestných činov podieľali zvyšné trestné činy.

Z hľadiska objasnenosti v roku 2016, plná objasnenosť nebola pri žiadnom trestnom čine, nadpriemerné hodnoty boli zistené len pri trestnom čine nepriamej korupcie v druhom odseku (85%). S výnimkou prijímania úplatku podľa § 329 TZ (kde objasnenosť je len 38%, teda približne 1/3 registrovaných prípadov), všetky ostatné trestné činy vykazujú objasnenosť na úrovni 50% a viac. Trestné činy prijímania úplatku podľa § 328 TZ a volebnej korupcie podľa ods. 1 neboli objasnené vôbec, na druhej strane treba vidieť, že ich výskyt v tomto roku bol minimálny (2 prípady a 1 prípad), volebná korupcia bola objasnená až dodatočne. Priemerná objasnenosť korupcie v roku 2016 bola len 46%.

Tabuľka č. 7: Skladba korupčných trestných činov v roku 2016:

Trestný čin - názov a § v TZ (2016)	zistené	objasnené	% objasnenosti	dodatočne objasnené
Prijímanie úplatku podľa § 328 TZ	2		0	
Prijímanie úplatku podľa § 329 TZ	37	14	38	6
Podplácanie podľa § 332 TZ	8	5	63	
Podplácanie podľa § 333 TZ	34	23	68	4
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 1 TZ	8	5	63	1
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 2 TZ	13	11	85	
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 1 TZ	1		0	1
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 2 TZ	2	1	50	1

**vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk za rok 2017*

V roku 2015 je vidieť relatívne vyrovnané počty pri trestných činoch prijímania úplatku podľa § 329 TZ, ktorý bolo zistených 38 a pri podplácaní podľa § 333 TZ, kedy sa zistilo 37 prípadov. V porovnaní s rokom 2013, kedy bolo jasne vidieť dominantné a zvyšné trestné činy, v tomto roku boli počty registrovaných podstatne vyrovnanejšie. Bol zistený vysoký počet podplácaní podľa § 332 TZ a to až 20 prípadov, inak počty nepriamej korupcie

boli relatívne vyrovnané 13 a 11 prípadov. Viac prípadov je vidieť ešte pri prijímaní úplatku podľa § 328 TZ, konkrétne 7 prípadov. Zvyšné trestné činy sa podieľali na skladbe len 1 – 3 prípadmi.

Z hľadiska objasnenosti, v roku 2015 je vidieť vyššiu percentuálnu mieru objasnenosti pri trestom čine nepriamej korupcie v druhom odseku (83%), ale aj pri podplácaní podľa § 333 TZ (73%) a volebnej korupcii v prvom odseku (67%). Naproti tomu, nebol objasnený žiadny trestný čin volebnej korupcie v druhom odseku (výskyt bol však len 1 prípad) a nízke percentuálne hodnoty je vidieť aj pri podplácaní podľa § 332 TZ a prijímaní úplatku podľa § 329 TZ (39%). Priemerná objasnenosť korupcie v roku 2015 bola 46,5%.

Tabuľka č. 8: Skladba korupčných trestných činov v roku 2015:

Trestný čin - názov a § v TZ (2015)	zistené	objasnené	% objasnenosti	dodatočne objasnené
Prijímanie úplatku podľa § 328 TZ	7	3	43	
Prijímanie úplatku podľa § 329 TZ	38	15	39	5
Podplácanie podľa § 332 TZ	20	1	5	1
Podplácanie podľa § 333 TZ	37	27	73	6
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 1 TZ	13	8	62	1
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 2 TZ	11	9	83	2
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 1 TZ	3	2	67	1
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 2 TZ	1		0	2

**vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk za rok 2015*

Údaje za rok 2014 nie sú v rámci prehľadov kriminality na stránke MV SR dostupné. Zo všeobecných štatistík sme zistili len súhrnné údaje o podplácaní a prijímaní úplatku. V kategórii prijímania úplatku bolo celkovo zistených 64 prípadov, z toho bolo 22 z nich objasnených, čo predstavuje 34%. V kategórií podplácania bolo zistených celkovo 70 prípadov trestných činov, z nich 29 bolo objasnených, čo predstavuje 41% zo všetkých registrovaných v tejto skupine.

Pri údajoch z roku 2013 je znova vidieť vysoký počet prípadov prijímania úplatku podľa § 329 TZ, až 63 prípadov a takmer o 1/3 menej prípadov podplácania podľa § 333 TZ, celkovo 43 prípadov. Je vidieť jasnú diferenciaciu korupčných trestných činov. Zvyšné korupčné trestné činy sa vyskytovali

málo, ešte významnejší je počet nepriamej korupcie podľa ods. 1 a to 7 prípadov. Zvyšné trestné činy sa na skladbe korupcie podieľali 1 – 2 až 3 prípadmi.

Objasnenosť korupcie v tomto roku je pomerne nízka, hlavne v kontexte zvyšných sledovaných rokov. Iba pri trestnom čine podplácania podľa § 332 TZ predstavovala nadpolovičnú väčšinu, 67% registrovaných prípadov. Na úrovni približne polovice sa pohybujú trestné činy podplácania podľa § 333 TZ a nepriamej korupcie v druhom odseku – 50%. Zvyšné trestné činy boli objasnené menej, dokonca žiadny z trestných činov prijímania úplatku podľa § 328 TZ a volebnej korupcie podľa § 336a ods. 2 TZ, iba tretina alebo niečo málo viac ako tretina pri trestných činoch volebnej korupcie v prvom odseku (33%) a prijímania úplatku podľa § 329 TZ. Priemerná objasnenosť korupcie v roku 2013 bola len 35,5%, teda iba 1/3 registrovanej korupcie bola skutočne objasnená.

Tabuľka č. 9: Skladba korupčných trestných činov v roku 2013:

Trestný čin - názov a § v TZ (2013)	zistené	objasnené	% objasnenosti	odatočne objasnené
Prijímanie úplatku podľa § 328 TZ	1		0	
Prijímanie úplatku podľa § 329 TZ	63	25	40	1
Podplácanie podľa § 332 TZ	3	2	67	
Podplácanie podľa § 333 TZ	43	22	51	1
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 1 TZ	7	3	43	
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 2 TZ	2	1	50	
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 1 TZ	3	1	33	
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 2 TZ	1		0	

**vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk za rok 2013*

Rok 2012 je taktiež určitým spôsobom zaujímavý, lebo v štatistikách MV SR nachádzame len údaje o piatich trestných činoch, nepriama korupcia v ods. 2 tu evidovaná nie je vôbec a prirodzene, absentovali ešte trestné činy volebnej korupcie. Napriek tomu je vidieť zaregistrovaných 71 prípadov podplácania podľa § 333 TZ a 46 prípadov prijímania úplatku podľa § 329 TZ. To boli dominantné trestné činy, hoci aj prípadov podplácania podľa § 332 TZ bolo viac a to 10 prípadov. Inak trestné činy zvyšné sa na korupčnej

skladbe podieľali len 3 prípadmi (nepriama korupcia v ods. 1) a prijímanie úplatku podľa § 328 TZ 5 prípadmi.

Iba pri dvoch trestných činoch je vidieť nadpolovičnú objasnenosť a to pri trestnom čine podplácania podľa § 333 je to 76% a pri trestnom čine prijímania úplatku je to 60%. Ostatné trestné činy neboli ani z polovice registrovaného počtu objasnené. Priemerná objasnenosť v roku 2012 bola 50% registrovanej korupcie.

Tabuľka č. 10: Skladba korupčných trestných činov v roku 2012:

Trestný čin - názov a § v TZ (2012)	zistené	objasnené	% objasnenosti	dodatočne objasnené
Prijímanie úplatku podľa § 328 TZ	5	3	60	1
Prijímanie úplatku podľa § 329 TZ	46	20	43	8
Podplácanie podľa § 332 TZ	10	4	40	1
Podplácanie podľa § 333 TZ	71	54	76	4
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 1 TZ	3	1	33	

**vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk za rok 2012*

Asi najvyššie počty zistených korupčných trestných činov je vidieť v roku 2011. V skladbe absentovala tak volebná, ako aj športová korupcia, v každom prípade zvyšné trestné činy mali najpočetnejšie zastúpenie v celom sledovanom období. Bolo zistených celkovo až 117 trestných činov podplácania podľa § 333 TZ (najviac počas celého obdobia) a 48 prípadov prijímania úplatku podľa § 329 TZ (to nie je najviac v sledovanom období). Inak bolo zistených aj 15 prípadov nepriamej korupcie v ods. 1, ale len jeden prípad nepriamej korupcie v ods. 2. Veľmi podobné boli registrované počty prijímania úplatku podľa § 328 TZ a to 8 prípadov a podplácania podľa § 332 TZ a to 6 prípadov.

Hoci v roku 2011 bolo zistených pomerne veľa korupčných trestných činov, pomerne veľa z nich bolo aj objasnených. Tento rok sa spája jednak s vysokým výskytom, ale aj s vysokou objasnenosťou korupcie. Možno povedať, že nadpriemerné hodnoty boli zistené pri troch trestných činoch, dokonca pri jednom 100% objasnenosť (nepriama korupcia v druhom odseku). Pri nepriamej korupcii podľa ods. 1 a pri podplácaní podľa § 333 TZ objasnenosť predstavovala 82% a 80%. Približne polovičná objasnenosť je vidieť pri trestnom čine podplácania podľa § 332 TZ a zvyšné trestné činy vykazujú asi 1/3 objasnenosť. Priemerná objasnenosť registrovanej korupcie v tomto roku bola 63,5%.

Tabuľka č. 11: Skladba korupčných trestných činov v roku 2011:

Trestný čin - názov a § v TZ (2011)	zistené	objasnené	% objasnenosti	dodatočne objasnené
Prijímanie úplatku podľa § 328 TZ	8	3	38	1
Prijímanie úplatku podľa § 329 TZ	48	15	31	
Podplácanie podľa § 332 TZ	6	3	50	11
Podplácanie podľa § 333 TZ	117	96	82	2
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 1 TZ	15	12	80	1
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 2 TZ	1	1	100	

**vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk za rok 2011*

4.2 K jednotlivým korupčným trestným činom, ich výskytu a objasnenosti

Tak, ako možno charakterizovať korupciu všeobecne ako skupinu trestných činov zaradených v III. diele VIII. hlavy osobitnej časti TZ, tak sa možno venovať aj jednotlivým skutkovým podstatám korupcie, poznávať ich stav, vývoj v sledovanom období. Na tomto mieste sa budeme venovať charakteristike a ukazovateľom:

- a. prijímania úplatku podľa § 328 TZ – § 330 TZ
- b. podplácania podľa § 332 - § 334 TZ
- c. nepriamej korupcie podľa § 336 TZ
- d. volebnej korupcie podľa § 336a TZ
- e. športovej korupcie podľa § 336b TZ.
- f. poskytnutia a prijatia nenáležitej výhody podľa § 336c a § 336d TZ (tento trestný čin bol doplnený len s účinnosťou od začiatku roka 2021, ukazovatele k nemu teda nie sú v tomto čase ešte dostupné).

Nepovažujeme sa potrebné prepisovať jednotlivé skutkové podstaty trestných činov korupcie, viac sa budeme venovať formálnym znakom skutkových podstat a niektorým ďalším súvislostiam s tým, že na znenie v Trestnom zákone viac menej len odkazujeme.

4.2.1 Trestný čin prijímania úplatku § 328 TZ - § 330 TZ

V súčasnosti možno hovoriť o troch skutkových podstatách prijímania úplatku, ktoré sú vyjadrené v jednotlivých paragrafových ustanoveniach § 328 TZ až § 330 TZ a na základné skutkové podstaty nadväzujú tie kvalifikované.

V prípade prijímania úplatku podľa § 328 TZ špeciálny subjekt priamo alebo prostredníctvom sprostredkovateľa pre seba alebo iného prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok za to, že bude niečo konať, opomenie určité konanie a takto poruší povinnosti jemu dané z funkcie, postavenia, povolania alebo zamestnania. Ide o úmyselné konanie, či už formou priameho alebo eventuálneho úmyslu. Z hľadiska závažnosti ide o prečin.

Možno povedať, že úplatok žiada špeciálny subjekt pre seba, alebo aj pre inú osobu a touto spravidla budú jemu blízke alebo spríbuznené osoby, kolegovia, priatelia a pod. Je irelevantné, aké povinnosti špeciálny subjekt v tomto prípade za úplatok poruší, významné je len to, že sú to povinnosti plynúce z jeho funkcie, postavenia, povolania alebo z jeho zamestnania.¹²⁶ V zásade to môžu byť akékoľvek, ak sa spájajú s funkciou, postavením a pod. v prípade tohto špeciálneho subjektu. Subjektom je teda len osoba, ktorá disponuje takýmto statusom a povinnosťami plynúcimi z neho t. j. z funkcie, postavenia, povolania alebo zamestnania. Výsledkom tohto konania – prijatia úplatku je, že páchatel' svoje povinnosti poruší, či už formou že ich nevykoná vôbec, alebo ich nevykoná tak, ako by ich podľa pravidiel vzťahujúcich sa na jeho pracovné činnosti vykonať mal (svoje povinnosti poruší). Takéto povinnosti sa môžu viazať na verejnú funkciu či postavenie, ale aj na povolanie či zamestnanie, takže aj z tohto plynie, že korupčné konanie je rozšírené do verejnej i súkromnej sféry a táto skutková podstata je odrazom tohto rozšírenia.

Ak ide o prijímanie úplatku, tak je to konanie páchatel'a, ktorý si prevezme resp. získa úplatok (to, čo ho tvorí) do svojej osobnej dispozície.¹²⁷ Deje sa tak s jeho plným vedomím či už pre neho osobne, alebo pre inú osobu.

Ak ide o formu spáchania v podobe žiadania úplatku, tu môže ísť o rôzne formy konania, kedy páchatel' naznačuje záujem získať, dostať, obdržať úplatok.¹²⁸ Toto konanie môže byť úplne výslovné, ale môže byť aj náznakom, posunkami prstov, ktoré vyjadrujú, že by niečo rád získal, dostal. Momentom žiadania je dokonaný tento korupčný trestný čin, čiže z hľadiska trestnosti je irelevantné, či bude alebo nebude úplatok poskytnutý. Pre trestnú zodpovednosť sa požaduje len to, aby páchatel' oň požiadal (žiada).

¹²⁶Burda, E. a kol.: *Boj proti korupcii, manuál. Projekt financovaný Európskou Úniou. Bratislava: Euroiuris, 2008, s. 65 - 66*

¹²⁷Čentěš, J. a kol.: *Trestný zákon. Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie. Bratislava: EUROKÓDEX 2016, s. 711 a nasl.*

¹²⁸Mašľanyová, D. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť. 2. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk 2016, s. 447 - 448*

Forma spáchania v podobe sľubu úplatku spočíva v tom, že páchatel' prijme príslub úplatku niekedy v budúcnosti (viac či presne určenej a bližšej alebo vzdialenejšej).¹²⁹ Smerom do budúcnosti sa tak očakáva, že úplatok bude poskytnutý, no znova pre trestnosť je irelevantné, či sa tak skutočne stane alebo nie, či bude alebo nebude reálne úplatok poskytnutý. Trestný čin je dokonaný momentom prijatia sľubu jeho poskytnutia smerom niekedy v budúcnosti.

V kvalifikovanej skutkovej podstate sa prísnejšie postihujú takéto konania, ak sú spáchané závažnejším spôsobom konania (ods. 2)¹³⁰ alebo vo veľkom rozsahu¹³¹.

Druhá skutková podstata prijímania úplatku podľa § 329 TZ, tak ako sme aj v predošlej podkapitole uviedli, pomerne frekventovaná z hľadiska výskytu u nás, postihuje veľmi podobné formy trestnoprávne relevantného konania – prijatie, žiadanie, sľúbenie úplatku (dá si sľúbiť). Rozdiel spočíva v tom, že páchatel' tak robí v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu, či už pre seba alebo iného, a to priamo alebo prostredníctvom sprostredkovateľa. Aj tu ide o úmyselný trestný čin, ktorý je z hľadiska závažnosti zločinom. Páchatel'om však môže byť ktokoľvek.

V kvalifikovanej skutkovej podstate resp. podstatách sa prísnejšie postihujú takéto konania, ak sa ich páchatel' dopustí ako špeciálny subjekt – z pozície ako verejný činiteľ¹³², alebo vo veľkom rozsahu¹³³.

Tento trestný čin v zmysle § 329 TZ sa nemusí spájať s porušením povinností, ktoré plynú z funkcie, postavenia, povolania či zamestnania – toto je podmienka trestnosti v prípade prijímania úplatku podľa § 328 TZ. V tomto prípade sa však nevyžaduje žiadne porušenie povinností. Obstarávanie veci všeobecného záujmu a súvislosť s ním existuje v prípade, ak pri absencii právneho titulu páchatel'a prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok na predošlé, aktuálne alebo budúce úkony súvisiace, týkajúce sa obstarávania veci všeobecného záujmu.¹³⁴

Poslednou skutkovou podstatou prijímania úplatku je skutková podstata podľa § 330 TZ, ktorou je možné postihovať korupčné konanie zahraničných verejných činiteľov¹³⁵ (špeciálnych subjektov). Konanie páchatel'a je z veľkej časti rovnaké ako v predošlých skutkových podstatách, teda páchatel' sám pre seba alebo pre inú osobu priamo osobne alebo prostredníctvom inej osoby prijme, žiada, dá si sľúbiť úplatok a to v súvislosti s výkonom svojich

¹²⁹Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.: *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. s. 379 a nasl.

¹³⁰S odkazom na § 138 TZ; v tomto prípade ide o zločin

¹³¹S odkazom na § 125 ods. 1 TZ; v tomto prípade ide o zločin z hľadiska závažnosti

¹³²S odkazom na § 128 ods. 1 a 2 TZ; z hľadiska závažnosti ide o zločin

¹³³S odkazom na § 125 ods. 1 TZ; tu ide z hľadiska závažnosti obzvlášť závažný zločin

¹³⁴Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2To 12/2013 z 25.02.2014

¹³⁵S odkazom na § 128 ods. 1 TZ

úradných povinností zahraničného verejného činiteľa alebo v súvislosti s výkonom svojej funkcie s cieľom (s úmyslom), aby sa alebo zachovala alebo získala neprimeraná výhoda. Uvedené konanie je úmyselným trestným činom a z hľadiska závažnosti je zločinom. Prísnejšie sa postihuje konanie páchatel'a, ak ho spácha vo veľkom rozsahu (znova s odkazom na § 125 ods. 1 TZ). V tomto prípade však ide už z hľadiska závažnosti o obzvlášť závažný zločin.

Táto skutková podstata bola pôvodne do ustanovení Trestného zákona inkorporovaná ako reakcia na medzinárodné požiadavky a záväzky – hlavne ak ide o ustanovenia Dohovoru o boji s podplácaním zahraničných verejných činiteľov (v našich podmienkach ide o Oznámenie MZV ST č. 318/1999 Z .z.). Pôvodne išlo o dve skutkové podstaty podľa § 330 TZ a § 331 TZ. V súvislosti s revíziou pojmu „zahraničný verejný činiteľ“ však došlo v roku 2015 k zmene tejto úpravy tak, že zákonom č. 174/2015 Z. z. sa vynechala skutková podstata podľa § 331 TZ a do ustanovenia § 330 TZ sa inkorporovala formulácia „alebo v súvislosti s výkonom jeho funkcie“.¹³⁶

V súvislosti s prijímaním úplatku sa často vynárala otázka o možnom súbehu s trestným činom zneužívania právomoci verejného činiteľa podľa § 326 ods. 1 písm. a) až c.). Verejný činiteľ, ktorý vykonáva svoju právomoc v rozpore s pravidlami pre jej výkon, či už nad rámec, v rozpore s pravidlami alebo ich obchádzajúc, nerešpektujúc a pod., v mnohých prípadoch môže byť na toto konanie motivovaný korupčne. V prípadoch, ak si verejný činiteľ za takéto vykonanie právomoci v rozpore s pravidlami pre jej vykonanie súčasne žiada, prijme alebo prijme sľub úplatku, spôsobuje dva odlišné následky. Tieto následky sú síce prepojené, súvisia, ale sú vyjadrené v dvoch rôznych skutkových podstatách. Ide o dve rôzne konania, konania líšiace sa kvalitatívnou stránkou, ktoré smerujú k jednému následku, diferencovane, ale spoločne kauzálne. Takéto konania sa chronologicky prekrývajú a možno hovoriť viacčinnom súbehu oboch trestných činov t. j. podľa § 326 ods. 1 TZ s trestným činom prijímania úplatku podľa § 329 TZ.¹³⁷

Výskyt jednotlivých trestných činov prijímania úplatku v sledovanom období možno vidieť podľa nasledujúceho tabuľkového aj grafického spracovania. Zaujímavosťou je, že registrované boli len dva trestné činy a to prijímanie úplatku podľa § 328 TZ a § 329 TZ. Za celé sledované obdobie nebol zistený žiadny trestný čin podľa § 330 TZ, ani pôvodne ešte § 331 TZ, ktorý sa neskôr vynechal. Štatistické údaje za rok 2014 v kriminálnych štatistikách absentujú resp. zverejnený je len objem trestného činu podplácania, nie štruktúra medzi jednotlivé skutkové podstaty.

¹³⁶Tittlová, M.: *Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 68 a nasl.

¹³⁷Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1Tdo V 16/2017 z 24.01.2019

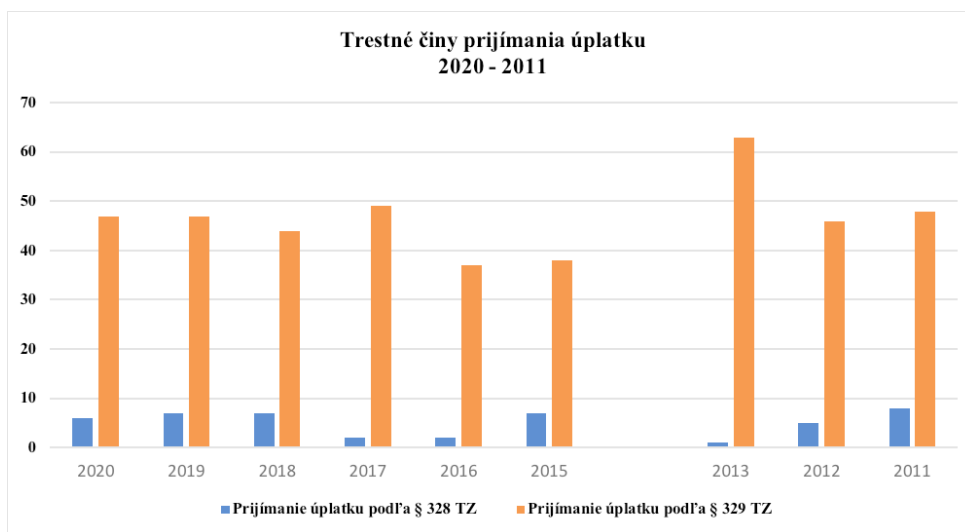
Najviac trestných činov podplácania podľa § 328 TZ bolo zistených v roku 2011, následne veľmi podobne po 7 prípadov sa registrovalo v roku 2015, 2018 aj v roku 2019. Najmenej, teda len jeden, bol zaregistrovaný v roku 2013. Pri trestnom čine prijímania úplatku podľa § 329 TZ sú počty podstatne vyššie, v roku 2013 to bolo najviac, až 63 prípadov a najmenej registrovaných trestných činov podľa § 329 TZ bolo v roku 2016 (len 37 prípadov).

Tabuľka č. 12: Prijímanie úplatku v rozpätí rokov 2020 – 2011:

	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Prijímanie úplatku podľa § 328 TZ	6	7	7	2	2	7		1	5	8
Prijímanie úplatku podľa § 329 TZ	47	47	44	49	37	38		63	46	48

**vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk*

Graf č. 3 Trestné činy prijímania úplatku v rozpätí rokov 2020 - 2011

4.2.2 Trestný čin podplácania podľa § 331 TZ – 334 TZ

Druhý korupčný trestný čin – podplácanie – má taktiež tri skutkové podstaty základné, na ktoré nadväzujú kvalifikované skutkové podstaty (prísnejšie postihované). Uvedený zákon č. 174/2015 Z. z. sa dotkol aj tejto skupiny trestných činov, nakoľko aj tu došlo k vynechaniu skutkovej podstaty podľa § 335 TZ a jej časti sa premietli do ustanovenia § 334 TZ. Išlo o zrkadlový odraz právnej úpravy prijímania úplatku a formy trestnoprávneho postihovaného konania si celkom zodpovedajú. Týmto spôsobom sa realizuje

obojsstranná trestnosť korupčných konaní, ktoré si zrkadlovo zodpovedajú.

V základných skutkových podstatách ide o úmyselné trestné činy, ktoré sa môže dopustiť všeobecný subjekt. V kvalifikovaných skutkových podstatách sa prísnejšie postihujú takéto konania, ku ktorým pristupujú kvalifikované znaky.

V zmysle § 332 TZ sa postihne konanie páchatela, ktorý inej osobe priamo alebo prostredníctvom sprostredkovateľa ponúkne, poskytne alebo sľúbi úplatok za to, aby sa táto osoba určitého konania zdržala, alebo určitým spôsobom konala tak, že takto poruší svoje povinnosti, ktoré vyplývajú z jeho funkcie, postavenia, povolania či zamestnania. Trestné je aj konanie spočívajúce v tom, že z týchto dôvod páchatel inému poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok priamo alebo prostredníctvom tretej osoby.

Hoci v tomto čase ide o konania zrkadlovo obrátené voči § 329 TZ, v tomto ustanovení pomerne dlho od rekodifikácie chýbala forma konania v podobe „ponúknutia“ úplatku. Ponuka úplatku sa tak nedala považovať za trestnoprávne relevantné a ani postihnuteľné konanie. Až v roku 2010, od začiatku tohto roka do znenia tejto skutkovej podstaty podľa § 329 TZ včlenila forma spočívajúca v „ponúknutí“ úplatku. Uvedený nedostatok sa interpretoval ako formulačný problém, nie ako niečo, čo by zákonodarca zámerne takto chcel. Až po viac ako 5 rokoch od rekodifikácie sa táto forma do ustanovenia § 329 TZ doplnila. A doplnila sa v tejto súvislosti aj do ustanovenia § 336 ods. 2 TZ (nepriama korupcia v podobe nepriameho podplácania).

Forma podplácania resp. spáchania ako „ponúknutie“ úplatku je konaním, kedy páchatel inej osobe dáva do dispozície úplatok (priamo alebo aj cez inú osobu).¹³⁸ Už len samotné ponúknutie zakladá trestnoprávnu zodpovednosť a je jedno, či protistrana tento úplatok prijme alebo ho odmietne. Na strane páchatela trestného činu podľa § 329 ods. 1 TZ je trestný čin dokonaný momentom ponuky, bez ohľadu na odozvu, ktorú táto ponuka vyvolá (či vyvolá záujem alebo bude úplatok odmietnutý).

Poskytnutie úplatku je prípadom, kedy druhá strana úplatok prijme, prevezme, teda ak dôjde ku skutočnému odovzdaniu a prevzatiu úplatku.¹³⁹ Páchatel vedome poskytne úplatok do dispozície druhej osoby a na strane druhej, páchatel vedome prevezme tento úplatok.

Sľúbením úplatku je také konanie, kedy páchatel vyvolá u inej osoby dojem, že niekedy v budúcnosti (v bližšej či vzdialenejšej) úplatok skutočne poskytne, dá do dispozície druhého.¹⁴⁰ To, či naozaj v budúcnosti dôjde k

¹³⁸Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.: *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. s. 384 a nasl.

¹³⁹Tamtiež, s. 384 a nasl.

¹⁴⁰Tittlová, M.: *Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 71 a nasl.

odovzdaniu úplatku alebo nie, to je pre vyvodzovanie trestnej zodpovednosti irelevantné. Trestný čin je spáchaný momentom, kedy úplatok je sľúbený (do budúca), bez ohľadu na budúcu realizáciu úplatku.

Aj z judikatúry Najvyššieho súdu SR plynie, že skutkovú podstatu podplácania možno naplniť samotným sľubom či ponukou a nie je nutné, aby druhá strana úplatok prijala. Stačí, že jej bol ponúknutý alebo sľúbený. Prípadné odmietnutie sa premieta len do jej trestnej zodpovednosti, ktorá sa vylúči, ale nevylučuje trestnú zodpovednosť podplácajúceho – páchatela.¹⁴¹

Prísnejšie sa postihuje konanie páchatela, ktorý sa tohto činu dopustí závažnejším spôsobom konania (v ods. 2)¹⁴² alebo vo veľkom rozsahu (ods. 3).¹⁴³

Podľa § 333 TZ sa postihuje podplácanie v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu. Ide o zrkadlovo formulované konanie vo vzťahu § 329 TZ. Páchatelom je všeobecný subjekt, ktorý poskytne, ponúkne alebo sľúbi inému priamo alebo prostredníctvom sprostredkovateľa úplatok v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu, alebo tak urobí z tohto dôvodu. Tento trestný čin je v základnej skutkovej podstate prečinom s tým, že prísnnejšie sa postihuje jeho spáchanie závažnejším spôsobom konania, voči osobe, ktorá je verejným činiteľom (ods. 2)¹⁴⁴, alebo vo veľkom rozsahu (ods. 3)¹⁴⁵.

Podľa judikatúry Najvyššieho súdu SR, rozdiel medzi trestnými činmi podľa § 332 TZ a § 333 TZ je v postavení tej osoby, ktorá je podplácaná. Líšia sa tie úlohy, ktoré takéto osoby majú a ktoré sa majú korupčne ovplyvňovať. Takže ak podplácanie má za cieľ, aby podplávaný vykonal inak tie povinnosti, ktoré mu plynú z pracovnej zmluvy či dohody o vykonaní prác, potom ide o podplácanie v zmysle § 332 TZ. Za vec všeobecného záujmu v kontexte § 333 TZ treba vnímať široko. *Sú to všetky prípady, kedy páchatel bez právneho titulu inému priamo alebo cez sprostredkovateľa poskytne, ponúkne alebo sľúbi materiálne alebo iné plnenie (protislužbu), napríklad ako uznanie, ocenenie alebo poďakovanie (a tým aj potenciálne získanie „priazne“ pre budúcnosť), a to za predchádzajúce, prebiehajúce alebo nasledujúce konanie pri obstarávaní určitej veci (vecí) všeobecného záujmu touto osobou („iným“). Podplácaný teda oproti úplatku nemusí porušiť svoje povinnosti (okrem povinnosti zdržať sa vlastného korupčného konania vo forme prijatia úplatku) v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu.“ (uznesenie najvyššieho súdu z 2. apríla 2014, sp. zn. 2 Tost 4/2014). Z uvedeného vyplýva, že na trestnosť činu podľa § 333 Tr. zák. sa nevyžaduje*

¹⁴¹Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 5To/6/2020 zo dňa 25.06.2020

¹⁴²S odkazom na § 138 TZ; v tomto prípade ide o zločin

¹⁴³S odkazom na § 125 ods. 1 TZ; v tomto prípade ide o zločin z hľadiska závažnosti

¹⁴⁴S odkazom na § 138 ods. 1 TZ, § 125 ods. 1 TZ; v tomto prípade ide o zločin z hľadiska závažnosti

¹⁴⁵S odkazom na § 125 ods. 1 TZ; aj v tomto prípade ide o zločin z hľadiska závažnosti

porušenie povinností.¹⁴⁶

Poslednou skutkovou podstatou podplácania je ustanovenie § 334 TZ, do ktorého sa včlenili časti vynechaného ustanovenia § 335 TZ. Páchateľ ako všeobecný subjekt sa postihne za to, že inému priamo alebo prostredníctvom sprostredkovateľa poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok v súvislosti s výkonom úradných povinností alebo v súvislosti s výkonom funkcie zahraničného verejného činiteľa tak, aby sa alebo získala, alebo zachovala neprimeraná výhoda v medzinárodnom obchode. Z hľadiska závažnosti je toto úmyselné konanie v základnej skutkovej podstate prečinom, v kvalifikovanej sa prísnejšie postihuje spáchanie činu vo veľkom rozsahu a tu ide už o zločin (ods.2).

Z hľadiska vývoja počtov trestných činov podplácania, aj tu je vidieť, že za celé sledované obdobie nebol zistený žiadny trestný čin podplácania podľa § 334 TZ, ani pôvodne ešte podľa § 335 TZ. Registrované boli len trestné činy podplácania podľa prvých dvoch skutkových podstát. Podstatne častejšie sa vyskytovalo podplácanie podľa § 333 TZ, čo zrkadlovo zodpovedá aj vyššiemu výskytu trestných činov prijímania úplatku podľa § 329 TZ. Najviac trestných činov podplácania podľa § 333 TZ bolo zistených v roku 2011 a to až 117, následne sa objavujú približne polovičné alebo 2/3 počty. Najmenej bolo týchto trestných činov zistených v roku 2016 a to len 34. Pri trestnom čine podplácania podľa § 332 TZ je vidieť najvyšší počet registrovaných prípadov v roku 2015 a to až 20, inak v roku 2018 podobne 16 prípadov. A najmenej prípadov sa zaregistrovalo v roku 2013, len 3.

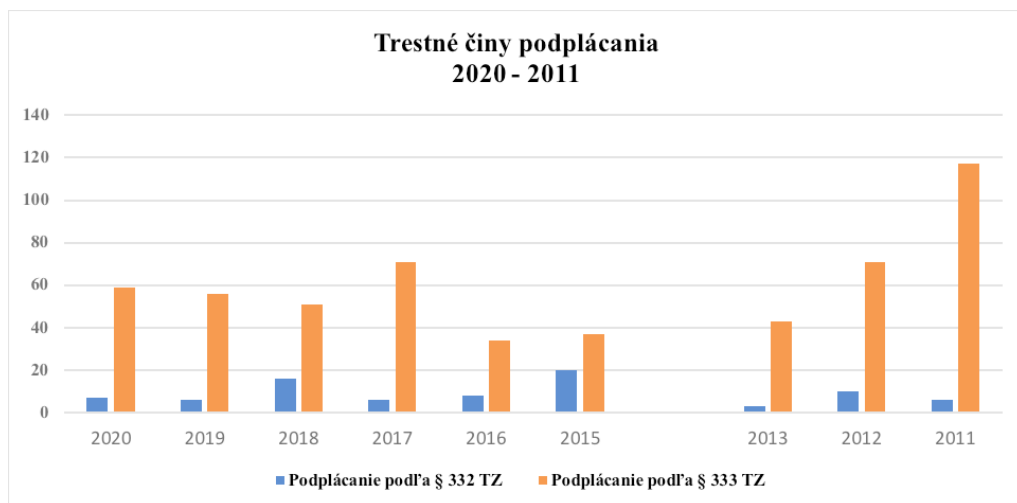
Tabuľka č. 13: Podplácanie v rozpätí rokov 2020 – 2011

	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Podplácanie podľa § 332 TZ	7	6	16	6	8	20		3	10	6
Podplácanie podľa § 333 TZ	59	56	51	71	34	37		43	71	117

**vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk*

¹⁴⁶Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2Tdo V/7/2018, zo dňa 25.05.2020

Graf č. 4 Trestné činy podplácania v rozpätí rokov 2020 - 2011

4.2.3 Trestný čin nepriamej korupcie podľa § 336 TZ

Skutkové podstaty prijímania úplatku a podplácania sú relevantným východiskom pre nepriamu korupciu. Tieto skutkové podstaty z nich vychádzajú a dopĺňajú len nepriamy prvok do korupčného vzťahu (akéhosi sprostredkovateľa, ďalší článok). Táto skutková podstata prešla taktiež revíziou v dôsledku prijatia zákona č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku s tým, že v bode 59 II. článku tohto zákona je formulovaná prepracovaná skutková podstata nepriamej korupcie. Možno povedať, že došlo k jej sprecízneniu (s účinnosťou od 1.1.2021).

Podľa § 336 ods. 1 TZ sa postihuje tzv. nepriame prijímanie úplatku, kedy páchatel' pre seba alebo iného prijme, žiada, dá si sľúbiť úplatok za to, že podplácaný bude svojim vlastným vplyvom alebo vplyvom inej osoby pôsobiť, alebo za to že už pôsobil:

- a. na výkon právomoci verejného činiteľa (s cieľom ovplyvniť vykonanie právomoci resp. aby sa vykonala inak, ako plynie z pravidiel pre jej výkon; časovo predchádza plnenie vykonaniu právomoci verejným činiteľom)
- b. na výkon právomoci zahraničného verejného činiteľa (ide o rovnakú alternatívu ako v predošlom bode, ktorý sa však dotýka zahraničného verejného činiteľa)
- c. na osobu v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu, alebo na

- d. osobu, aby táto konala alebo aby sa konania zdržala spôsobom, že poruší povinností plynúce jej z funkcie, postavenia, povolania či zamestnania.

Osoba podplácaného musí mať sama vplyv a bude ním pôsobiť, alebo už ním pôsobila, prípadne bude pôsobiť alebo pôsobila vplyvom inej osoby spôsobom, ktorý je popísaných v uvedených štyroch alternatívach. Páchatelom môže byť špeciálny subjekt, lebo to bude len osoba, ktorá tento vplyv má sama, alebo môže pôsobiť prostredníctvom vplyvu inej osoby. Vyžaduje sa tu určitá špeciálna vlastnosť, ktorá odôvodňuje takýto subjekt. Z hľadiska závažnosti je to konanie, ktoré je zločinom a súčasne, je to konanie úmyselné.

Zrkadlovo tomuto je formulovaná skutková podstata nepriamej korupcie v ods. 2, kedy ide o tzv. nepriame podplácanie. Páchatel'a priamo alebo prostredníctvom sprostredkovateľa inej osobe sľúbi, poskytne, ponúkne úplatok za to, že tento podplácaný bude pôsobiť alebo už pôsobil svojim vplyvom alebo prostredníctvom vplyvu inej osoby rovnakým spôsobom, ako v ods.1 na:

- a. na výkon právomoci verejného činiteľa (s cieľom ovplyvniť vykonanie právomoci resp. aby sa vykonala inak, ako plynie z pravidiel pre jej výkon; časovo predchádza plnenie vykonaniu právomoci verejným činiteľom)
- b. na výkon právomoci zahraničného verejného činiteľa (ide o rovnakú alternatívu ako v predošlom bode, ktorý sa však dotýka zahraničného verejného činiteľa)
- c. na osobu v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu, alebo na
- d. osobu, aby táto konala alebo aby sa konania zdržala spôsobom, že poruší povinností plynúce jej z funkcie, postavenia, povolania či zamestnania.

V tomto prípade môže byť páchatel'om akákoľvek osoba, všeobecný subjekt s tým, že ide o konanie úmyselné a súčasne také, ktoré je z hľadiska závažnosti prečinom. To, ako judikatúra vykladá spojenie „pôsobiť svojim vplyvom na výkon právomoci“ je možné chápať v kontexte nasledujúceho rozhodnutia Najvyššieho súdu SR:¹⁴⁷

Registrované počty nepriamej korupcie nie sú v sledovanom období vysoké. V prvom odseku je vidieť viac registrovaných trestných činov, najviac po 15 zhodne v roku 2011 a 2017. Najmenej v roku 2012, kedy boli zistené len 3 a veľmi podobne v roku 2020, kedy sa zaregistrovali 4 trestné

¹⁴⁷Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2To 11/2015 zo 4.09.2018 (R 49/2017)

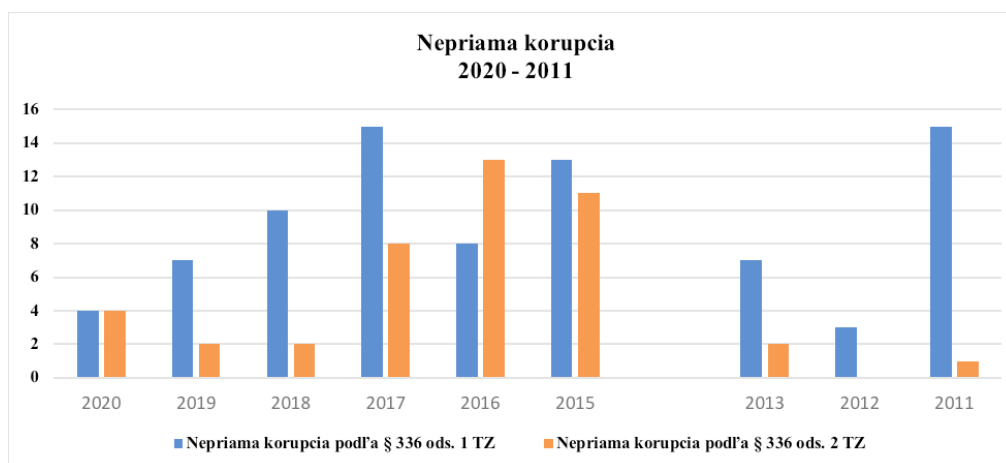
činy nepriamej korupcie v prvom odseku. V druhom odseku bolo najviac registrovaných trestných činov nepriamej korupcie v roku 2016 a to 13, v roku 2015 podobne, ale o niečo menej – 11 prípadov. Najmenej nepriamej korupcie podľa ods. 2 sa zistilo v roku 2011, len 1 prípad a veľmi podobne v rokoch 2019, 2018 a 2013 zhodne len po 2 registrované prípady.

Tabuľka č. 14: Nepriama korupcia v rozpätí rokov 2020 – 2011

	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 1 TZ	4	7	10	15	8	13		7	3	15
Nepriama korupcia podľa § 336 ods. 2 TZ	4	2	2	8	13	11		2		1

*vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk

Graf č. 5 Trestné činy nepriamej korupcie v rozpätí rokov 2020 – 2011

4.2.4 Trestný čin volebnej korupcie

K formulácii novej skutkovej podstaty trestného činu volebnej korupcie zrejme viedla rozšírenosť korupčného konania spájajúceho sa s voľbami resp. presnejšie s výkonom aktívneho volebného práva (práva hlasovať).¹⁴⁸ Nie, že by sa dosiaľ nedali takéto praktiky majú povahu korupcie postihovať, avšak zákonodarca považoval za vhodné explicitne zvýrazniť korupčné konanie vo vzťahu k:

- aktívnemu volebnému právu

¹⁴⁸Dorkinová, B.: Volebná korupcia – spoločenské, právne a ekonomické aspekty. In Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019, s. 22

- právu hlasovať v referende
- právu hlasovať v ľudovom hlasovaní o odvolaní prezidenta.

Uvedené ustanovenie podľa § 336a TZ vychádza zo skutkových podstát prijímania úplatku a podplácania, obsahuje však aj špeciálnejšie znaky týkajúce sa volieb, referenda, hlasovania v nich a v ľudovom hlasovaní. Z tohto dôvodu je vo vzťahu k nim v pomere špeciality.¹⁴⁹ Obdobne, ako pri nepriamej korupcii, aj tu ide o úpravu prijímania úplatku (ods.1) a podplácania (ods. 2) vo vzťahu k vyššie naznačeným právam. Navzájom sú si obe skutkové podstaty podplácania a prijímanie úplatku v súvislosti s týmito prejavmi demokracie, postavené zrkadlovo z hľadiska konania i subjektov. Na tieto dve základné skutkové podstaty nadväzujú kvalifikované.

Ak prihliadame na frekvenciu výskytu tohto trestného činu – ak vychádzame z registrovanej kriminality, možno otvoriť diskusiu k tomu, či tento krok bol naozaj potrebný alebo nutný, nevyhnutný. Objektom tu je záujem na riadnom priebehu volieb, na riadnom výkone aktívneho volebného práva podľa slobodného a dobrovoľného, nikým a ničím neovplyvneného rozhodnutia, práva zúčastniť sa a hlasovať v referende alebo práva zúčastniť sa a hlasovať v ľudovom hlasovaní o odvolaní prezidenta, alebo sa týchto prejavov demokracie nezúčastňovať vôbec, nepodieľať sa na nich.¹⁵⁰ Okrem toho sa tak do značnej miery chránia aj významné záujmy štátu pred ovplyvňovaním.

Na jednej strane sa postihuje konanie páchatela ako všeobecného subjektu, ktoré spočíva v typických trestnoprávne relevantných korupčných formách – poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok priamo alebo prostredníctvom inej osoby tomu, kto má právo voliť, hlasovať v referende alebo ľudovom hlasovaní o odvolaní prezidenta s cieľom (alebo z toho dôvodu), aby táto osoba:

- a.) volila, hlasovala konkrétnym spôsobom
- b.) konkrétnym spôsobom nevolila, nehlasovala
- c.) vôbec nevolila, nehlasovala
- d.) vôbec sa volieb, referenda alebo ľudového hlasovania nezúčastnila.

Konanie všeobecného subjektu je v tejto skutkovej podstate úmyselné z hľadiska zavinenia. Z hľadiska závažnosti sa postihuje ako prečin. Prísnejšie, ale stále v rovine prečinu, sa postihuje toto isté konanie v zmysle kvalifikovanej skutkovej podstaty podľa ods. 3, kedy však pristupuje k základnej skutkovej podstate závažnejší spôsob konania¹⁵¹, ak ide o

¹⁴⁹Jalč, A.: K NIEKTORÝM KRIMINALISTICKÝM A TRESTNOPRÁVNÝM ASPEKTOM TRESTNÝCH ČINOV KORUPCIE. In *Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019*, s. 132

¹⁵⁰Tóthová, M.: Volebná korupcia a jej právna úprava v Slovenskej republike: In *Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie „Quo vadis, strední Evrope? Metamorfózy práva III. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2012*, s. 188-196

¹⁵¹S odkazom na § 138 TZ

konanie verejného činiteľa¹⁵², alebo verejne. Len táto forma má kvalifikovanú skutkovú podstatu, čo je zrejme úvaha zákonodarcu opierajúca sa o to, že každý má právo hlasovať, voliť len raz a hlasy všetkých majú rovnakú váhu a silu. Možno predpokladať, že skôr sa budú politické sily alebo s nimi spriaznené subjekty snažiť ovplyvniť priebeh a výsledky hlasovania alebo volieb a to aj korupčným spôsobom.

Na druhej strane, ustanovenie § 336a ods. 2 TZ umožňuje postihnúť zrkadlové konanie, keď páchatel prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok priamo alebo prostredníctvom inej osoby v súvislosti s výkonom svojho práva voliť, zúčastniť sa na referende alebo ľudovom hlasovaní o odvolaní prezidenta pre seba alebo iného za to, aby:

- a.) volil alebo hlasovať konkrétnym spôsobom
- b.) nevolil alebo nehlasovať konkrétnym spôsobom
- c.) vôbec nevolil alebo nehlasoval
- d.) na voľbách referende alebo ľudovom hlasovaní sa nezúčastnil.

Tu môže byť páchatelom len špeciálny subjekt, nakoľko musí mať oprávnenie hlasovať, zúčastniť sa v referende alebo ľudovom hlasovaní (musia to byť osoby, ktorým prináleží toto oprávnenie). Ide o úmyselné konanie, ktoré je z hľadiska závažnosti prečinom a nemá žiadnu kvalifikovanú skutkovú podstatu. Uvedené oprávnenia sa spravidla viažu na dosiahnutie plnoletosti, teda trestná zodpovednosť v tomto prípade nevznikne dovŕšením 14teho roku veku ako to predpokladá § 22 TZ, takže aj toto ustanovenie by mohlo byť modifikované v súvislosti so vznikom trestnej zodpovednosti pri tomto trestnom čine.

Diskutabilné ostávajú spôsoby páchania tohto trestného činu na osobe, ktorá ešte uvedené oprávnenia nemá, na osobe mladšej ako 18 rokov, ak krátko nadväzne na to však uvedené oprávnenia nadobudne a bude sa môcť zúčastniť na uvedených prejavoch demokracie (voľbách, referende, ľudovom hlasovaní).¹⁵³ Toto ustanovenie umožňuje postihovať korupčné konanie len voči osobám, ktoré už tieto práva majú, nie konanie voči osobám, ktoré ich ešte nemajú, ale v určitom čase, spravidla krátko na to, ich nadobudnú.

V niektorých prípadoch je sporná povaha plnenia ako úplatku a to práve v súvislosti s voľbami a hlasovaním. Je tomu tak, že nástroje politického boja nie sú celkom ohraničené a tak môže byť skutočne niekedy sporné, akú povahu majú rôzne plnenia poskytované, odovzdávané, distribuované v rámci predvolebného boja o priazeň a hlasy voličov. Je zjavné, že volebná

¹⁵²S odkazom na § 128 ods. 1 a 2 TZ

¹⁵³Tóthová, M.: Volebná korupcia a jej právna úprava v Slovenskej republike: In Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie „Quo vadis, strední Evropa? Metamorfózy práva III. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2012, s. 188-196

korupcia sa objavuje krátko pred voľbami či hlasovaním a tak vlastne splyva s politickým bojom o hlasy voličov a v tomto procese aj môže zaniknúť. Máme na zreteli rôzne prezenčné predmety a darčeky, ktoré sa poskytujú potenciálnym voličom, spravidla aj s logom politického subjektu alebo menom konkrétneho predstaviteľa. Sú to aj rôzne akcie, guláše, rozdávanie kvetov a väčších pozorností. Právna úprava predvolebných kampaní exaktne tento problém nerieši resp. nerieši to, aké plnenie by malo byť využívané v rámci predvolebného boja a aké podmienky by malo splniť, akú má mať povahu, podobu, hodnotu a pod. Na účely rozlíšenia by bolo možné vhodné, aby normy upravujúce realizáciu volieb a hlasovaní, upravovali aspoň rámcovo, alebo aj exaktnejšie podmienky, ktoré by predvolebné kampane a nástroje predvolebného boja mali spĺňať, aby boli súladné so zákonom. O úplatok nepôjde v prípade, ak pôjde o plnenia neadresné, určené spravidla neurčitému, ale širokému okruhu subjektov, s ktorými sa navyše nespája konkrétna povinnosť hlasovania, voľby, nehlasovania a pod. Navyše, ak ide o nástroje predvolebnej kampane a politického boja, tu viac menej chýba akékoľvek kauzálne prepojenie medzi poskytovaním plnení v rámci nich a účasťou, hlasovaním či voľbou. Je otázne, či vôbec takéto plnenia sú spôsobilé nejako ovplyvniť volebné správanie, či hlasovanie. Táto povinnosť účasti či neúčasti, hlasovania alebo nehlasovania (volenia, nevolenia) určitým spôsobom, spätne nie je ani kontrolovaná, ani nijakým spôsobom sa nemôže vyžadovať preukázanie účasti či neúčasti a pod. V týchto prípadoch jednoznačne nie je možné hovoriť o úplatku. Ak by plnenia však boli cielené a adresné, ak by sa s nimi spájala kauzálna povinnosť a táto by sa aj kontrolovala, je možné uvažovať o prípade volebnej korupcie a skúmať podmienky takéhoto konania. Na tieto skutočnosti vhodne poukázal aj Najvyšší súd SR v rozhodnutí sp. zn. Tost 9/2015, že korupčné konanie musí byť dostatočne jasné a adresné, musí byť myslené vážne, a nemôže byť vnímané a myslené ako vtip.¹⁵⁴

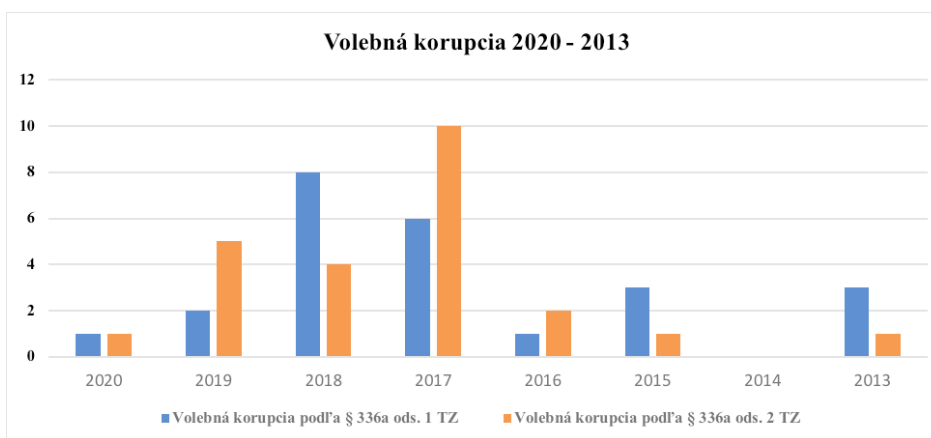
V sledovanom období sa počty trestných činov volebnej korupcie vyskytovali skutočne ojedinele. Najviac bolo zistených prípadov volebnej korupcie podľa ods. 2 v roku 2017 a to 10, najmenej prípadov zhodne v rokoch 2020, 2015 a 2013 – len jediný prípad a súčasne, v roku 2016 len 2 prípady. V prípade volebnej korupcie podľa ods. 1 sú registrované trestné činy ešte menšie resp. nižšie, v roku 2018 to bolo najviac 8 trestných činov, podobne v roku 2017 len 6 prípadov. Najmenej zhodne v rokoch 2020 a 2016 – po jednom prípade, ale aj v roku 2019 boli registrované len 2 prípady a v 2015 a 2013 roku tri prípady tohto trestného činu. Tabuľka č. 15: Volebná korupcia v rozpätí rokov 2020 – 2011

¹⁵⁴Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1 Tost 9/2015

	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 1 TZ	1	2	8	6	1	3		3	3	15
Volebná korupcia podľa § 336a ods. 2 TZ	1	5	4	10	2	1		1		1

*vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk

Graf č. 6 Trestné činy volebnej korupcie v rozpätí rokov 2020 – 2013

4.2.5 Športová korupcia

Ustanovenia zákona o športe č. 440/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov smerovali k novelizácii Trestného zákona s účinnosťou od 1.1.2016. Ako odraz medzinárodných záväzkov sa do našej úpravy korupčných trestných činov včlenil trestný čin športovej korupcie. Mala to byť reakcia na problémy spojené s tzv. *macht fix-ingom*, teda s prípadmi ovplyvňovania priebehu a výsledkov športových podujatí. Celkovo ide o problematiku integrity športu a zásahov do integrity športu.¹⁵⁵ Otázky boja s manipuláciami a podvodmi súvisiacimi s výsledkami a samotným priebehom športových podujatí rieši Dohovor Rady Európy o ovplyvňovaní športových podujatí z roku 2014. V jeho ustanoveniach nachádzame požiadavky, aby zmluvné štáty trestnoprávne reagovali na prípady takýchto manipulácií a podvodov. Tieto záväzky boli v našich podmienkach prebraté spomenutým zákonom č. 440/2015 Z. z. o športe a v dôsledku jeho prijatia sa formulovala aj nová skutková podstata trestného činu športovej korupcie podľa § 336b TZ.

Aj pred touto zmenou sa dali uvedené konania trestnoprávne postihovať prostredníctvom existujúcich skutkových podstát korupčných trestných činov. Zákonodarcu však mal za to, že treba zvýrazniť problémy práve v tejto oblasti – oblasti športu a vyčleniť ich do samostatnej skutkovej podstaty.

¹⁵⁵Gabriš, T., Dedík, P., Čavoj, J.: *Effectiveness of European Countries' Laws and Regulations Dealing with Match-Fixing. In Korupcia interdisciplinárne. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2017, s. 88 a nasl.*

Aj v tomto prípade sa vychádza z právnej úpravy prijímania úplatku a podplácania, pričom osobitne sa zohľadňuje priebeh a výsledky športových podujatí, čo sú špeciálne znaky tejto skutkovej podstaty. Vo vzťahu k všeobecným trestným činom korupcie je tak tento trestný čin v pomere špeciality. Inak ide o formuláciu prijímania úplatku v tejto oblasti (§ 336b ods. 1 TZ) a podplácania (§ 336b ods. 2 TZ). Na tieto dve základné skutkové podstaty potom nadväzujú 3 kvalifikované.

V súlade s § 336b ods. 1 TZ sa postihne páchatel', ktorý inému poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok priamo alebo prostredníctvom iného tak, aby tento konal alebo nekonal spôsobom, ktorý ovplyvní priebeh alebo výsledok súťaže. Páchatel'om je všeobecný subjekt, ktorý sa tohto konania dopúšťa úmyselne. Z hľadiska závažnosti ide o prečin.

Rovnako sa postihuje konanie páchatel'a, ale už špeciálneho subjektu, ktorý pre seba alebo iného prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok priamo alebo prostredníctvom inej osoby za to, aby konal alebo sa zdržal konania a takto ovplyvnil priebeh alebo výsledok súťaže. V tomto prípade ide o špeciálny subjekt, lebo môže ísť len o osobu, ktorá môže konať alebo nekonať a toto jej správanie povedie k ovplyvneniu priebehu alebo výsledku súťaže (t. j. musí disponovať týmto vplyvom alebo možnosťami; napr. hráči).¹⁵⁶ Aj toto konanie je úmyselné a v základnej skutkovej podstate je prečinom.

Prísnejšie v zmysle ods. 3 sa postihujú obe tieto formy konania, ak sú spáchané závažnejším spôsobom konania¹⁵⁷, vo väčšom rozsahu¹⁵⁸, alebo pri časovo obmedzenej kriminálnej recidíve (odsúdený v posledných 24 mesiacoch), alebo časovo obmedzenej priestupkovej recidíve (v predošlých 24 mesiacoch postihnutý). V tomto prípade ide o zločin a o zločin ide aj v prípade ods. 4, kedy sa týchto konaní dopustí páchatel' ako rozhodca alebo delegát športového zväzu, funkcionár konkrétnej športovej organizácie, alebo v súťaži, ktorá je organizovaná medzinárodnou športovou organizáciou alebo v značnom rozsahu. O zločin pôjde aj v prípade § 336b ods. 5 TZ, kedy sa najprísnejšie postihuje konanie, ktorého výsledkom je spôsobenie škody vo veľkom rozsahu.

Právna úprava športovej korupcie je pomerne mladá a to je vidieť aj na dostupných štatistikách. Prvé takéto trestné činy boli zaregistrované až v roku 2018 a vtedy ich bolo registrovaných zhodne najviac. Inak sa každoročne vyskytujú 1 – 2 prípady bez ohľadu na to, či ide o športovú korupciu podľa ods. 1 alebo 2 TZ. Aj to významne relativizuje význam a zmysel tejto skutkovej podstaty, ktorá vôbec nemusela mať samostatné vyjadrenie v rámci štruktúry korupčných trestných činov.

¹⁵⁶Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.: *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. s. 391 - 392

¹⁵⁷S odkazom na § 138 ods. 1 TZ

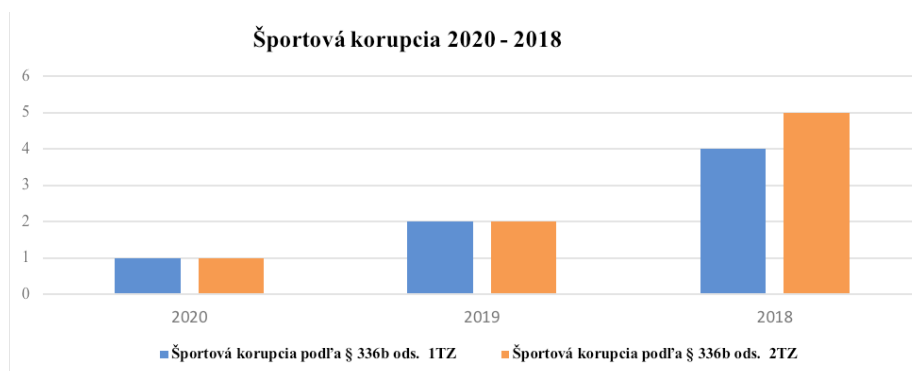
¹⁵⁸S odkazom na § 125 TZ

Tabuľka č. 16: Športová korupcia v rozpätí rokov 2020 – 2011:

	2020	2019	2018
Športová korupcia podľa § 336b ods. 1TZ	1	2	4
Športová korupcia podľa § 336b ods. 2TZ	1	2	5

*vlastné spracovanie zo štatistických údajov dostupných na minv.sk

Graf č. 7 Trestné činy športovej korupcie v rozpätí rokov 2020 – 2018

4.2.6 Trestný čin prijatia a poskytnutia nenáležitej výhody

S účinnosťou od 01.01.2021 sa v dôsledku novelizácie Trestného zákona zákonom č. 312/2020 Z. z. začlenila skutková podstata prijatia a poskytnutia nenáležitej výhody. O dôvodoch formulácie novej skutkovej podstaty sme písali už skôr. Len stručne uvádzame, že to boli dôvody spočívajúce v tom, že dosiaľ sa dali postihovať korupčné konania, v ktorých je vidieť priamy súvis medzi úplatkom, jeho realizáciou a porušovaním povinností. Konanie, ktoré síce je neetické, a spočíva v poskytovaní pozorností, darčiekov, služieb verejným činiteľom bez toho, aby sa kauzálne očakávalo porušenie ich povinností za to, sa nedalo postihovať. Hoci takéto nevinné pozornosti smerujú k tomu, že ak raz verejný činiteľ bude rozhodovať o otázkach tejto osoby, tak zrejme nebude rozhodovať nestranne a nezávisle. Objektom uvedených skutkových podstát je záujem spoločnosti na riadnom a ničím neovplyvňovanom výkone verejných funkcií, čistota verejného života.

V súlade s § 336c TZ sa postihne špeciálny subjekt – verejný činiteľa, ktorý pre seba alebo iného prijme, žiada, dá si sľúbiť priamo alebo prostredníctvom iného nenáležitú výhodu v súvislosti s jeho postavením alebo funkciou. Toto konanie špeciálneho subjektu je úmyselné, opiera sa o typické trestnoprávne relevantné formy konania a z hľadiska závažnosti

je prečinom. Celkom nepresne vyznieva potom označenie tejto skutkovej podstaty „prijatie“, lebo trestné nie je len samotné prijatie (získanie do dispozičnej sféry), ale dokonca aj žiadanie, teda vyjadrenie požiadavky získať nenáležitú výhodu. Omnoho systematickejšie by preto bolo uvedený trestný čin nazvať aj v kontexte ostatných trestných činov „prijímanie“, nie len prijatie, čo je dokonavý slovesný tvar.

Trestná zodpovednosť sa vyvodzuje za prijímanie nenáležitej výhody s tým, že verejný činiteľ si musí byť vedomý povahy svojho konania a aj toho, že ak by niekedy v budúcnosti mohol rozhodovať o otázkach takejto osoby, potom bude rozhodovať zrejme v jej prospech a bude jej naklonený. Vzhľadom na časové súvislosti toto je podmienka trestnosti, ktorú možno len ťažko preukazovať.

Aj tu si musí byť páchatel vedomý toho, že nenáležitú výhodu ponúka, poskytuje alebo sľubuje s cieľom, že ak by aj tento verejný činiteľ niekedy v budúcnosti rozhodoval o jeho otázkach, bude rozhodovať priaznivejšie v jeho prospech, resp. za nenáležitú výhodu mu bude zaviazaný a to jeho rozhodovanie v prospech prikrmovateľa ovplyvní. Ako sme uviedli vyššie, časové súvislosti a súvislosti rozhodovania sa nemusia ani reálne preukázať a ani sa nemusia v skutočnosti stať to, že o konkrétnej veci bude rozhodovať tento verejný činiteľ resp. plnenia nemusia byť realizované s takýmto úmyslom.

Prísnejšie sa postihuje konanie, ak ide o nenáležitú výhodu väčšej hodnoty s odkazom na pravidlá stanovovania škody v trestnom práve podľa § 125 TZ. Toto konanie v zmysle § 336c ods. 2 TZ je z hľadiska závažnosti prečinom taktiež. O zločin ide v prípade ods. 3, kedy nenáležitá výhoda má hodnotu veľkého rozsahu.

Zrkadlovo tomuto konaniu je formulovaná skutková podstata podľa § 336d TZ, kedy sa trestnoprávne postihne ten, kto verejnému činiteľovi priamo alebo prostredníctvom tretej osoby poskytne, ponúkne alebo sľúbi nenáležitú výhodu v spojitosti s postavením alebo funkciou tohto verejného činiteľa. Úmyselné konanie všeobecného subjektu je z hľadiska závažnosti prečinom. V zmysle ods. 2 a 3 sa ako prečiny postihujú takéto konania, ak ide o nenáležitú výhodu väčšej hodnoty alebo veľkého rozsahu.

5. Etiológia korupčnej kriminality

Pri skúmaní príčin korupčného správania je potrebné do úvahy vziať viaceré aspekty. Jednak je to konkrétna oblasť, v ktorej sa korupcia vyskytuje, ale ďalej je to aj historicky zakorenené a históriou konkrétneho štátu a kultúry podmienené naladenie spoločnosti. Sú krajiny, v ktorých sa

korupčné konanie považuje za niečo absolútne nemorálne a neetické, kde si verejný činiteľ v žiadnom prípade pozornosť nevezme a účastník by nikdy nepoňal myšlienku korupčne sa správať. Na druhej strane sú také krajiny, kde je korupčné správanie úplne bežné a kde verejný činiteľ priamo očakáva pozornosť a jednotlivci bez pozorností nemajú ani odvalu na úrady ísť. V každom prípade, výskyt korupcie je ovplyvnený historicky, geograficky a prirodzene kultúrou určitej spoločnosti. Dalo by sa povedať, že čím vyššia úroveň spoločnosti v konkrétnom štáte, tým by mali byť dispozície korupčného správania nižšie. Jednoznačne nemožno povedať, že by toto pravidlo platilo všade. Keďže príčiny zakladajú príčinný vzťah, viac ako o príčinách, hovoriť chceme na tomto mieste a skúmať chceme na tomto mieste typické faktory, ktoré sa podpisujú pod vznik a rozvoj korupčného správania, ktoré ho umožňujú, vyvolávajú, uľahčujú.

5.1 Kriminogénne faktory korupčnej kriminality

Faktory, ktoré ovplyvňujú korupčné správanie, je možné lokalizovať do viacerých oblastí. Primárne ide o faktory:

- a.) spoločenské
- b.) sociologické
- c.) psychologické.

Spoločenské faktory:

Korupčné konanie je veľmi silne ovplyvnené spoločenskými zmenami. Dalo by sa povedať, že čo spoločenská zmena resp. zmena spoločenských pomerov, to priestor pre vznik korupčného správania. Do tohto systému potom vstupuje nastavenie formálnych pravidiel a prirodzene aj inštitucionálne a personálne zabezpečenie procesu boja s korupciou. Funkčnosť verejnej správy, prehľadnosť nastavení vo verejnej správe, jasné vymedzenie kompetencií, jasné vymedzenie pravidiel kontroly, právomoci, prehľadnosť rozhodovacích procesov alebo naopak neprehľadnosť, to všetko sú podmienky, ktoré majú vplyv na možný vznik a rozvoj korupčného správania. Vždy sa korupčné správanie považuje za dôsledok interakcie jedného či viacerých týchto faktorov. Typicky neprehľadnosť právnej úpravy alebo inštitucionálna neprehľadnosť, komplikácie kontrolných mechanizmov, zverenie rozhodovania výhradne konkrétnym subjektom bez možnosti externej či internej kontroly, to všetko v sebe vo svojom súhrne, ale aj samostatne nesie potenciál pre korupčné správanie. Čím viac faktorov sa v tomto smere kombinuje, tým je zrejme korupčný potenciál konkrétnej oblasti vyšší.

Dnes už nie je možné korupciu obmedzovať len na niektoré oblasti. Dotýka sa kultúrneho života, športového sveta, politických špičiek, vrcholových predstaviteľov štátu a štátnych orgánov. Priestor pre korupciu je všade, kde je možné identifikovať monopol moci, monopol rozhodovania, voľnú úvahu v procese rozhodovania, slabé formy internej alebo externej kontroly, nízku mieru transparentnosti, absenciu nástrojov verejnej kontroly (zverejňovanie rozhodnutí a pod.), slabé regulačné či kontrolné mechanizmy. To všetko vyvoláva a nepochybne uľahčuje korupčné správanie.

Sociologické faktory:

Z hľadiska sociologického je korupcia deviantné správanie, odrazom ktorého je správanie nerešpektujúce v spoločnosti vžitú normu a pravidlá. Je to správanie, ktoré sa líši od nastavených pravidiel fungovania spoločnosti a jednotlivcov v nej. Podstatou a dôvodmi, pre ktoré sa jedinci korupčne správajú, je v zmysle tohto zdôvodnenia záujem profitovať z korupčnej trestnej činnosti – získať výhodu pre seba a svojich blízkych, na úkor spoločnosti. Je jedno, o akú výhodu ide, motívom korupčného správania je jej získanie.

Korupcia je obojstranne výhodná a má povahu tovarovej výmeny. Vždy tam, kde existujú možnosti rozhodovania a určitá voľnosť v procese rozhodovania, pridelovania prostriedkov, odmien, rozhodovania o právach jednotlivcov a povinnostiach iných, tam sa vytvárajú možnosti korupčného správania. Ide teda o pôsobiace kriminogénne faktory, ktoré majú tendenciu a schopnosť na korupčné konanie iného zlákať.

Korupčné konanie vzniká pri nefunkčnosti kontrolných mechanizmov, pri nefunkčnosti internej alebo externej kontroly, pravidiel rozhodovania a spätnej väzbe pre kontrolu rozhodovania. Aj to, že korupcia je páchaná a často nie je odhaľovaná, nie je postihovaná, pôsobí v niektorých prípadoch motivačne s odvolaním sa na to, že aj tak toto konanie nikdy odhalené nebude a ak by aj áno, nebude sa dať preukázať a postihnúť.

Pod korupčné správanie sa čiastočne podpisuje aj ľahostajnosť nás všetkých, ak korupciu prehliadame, tolerujeme. Je to aj neochota jedincov oznamovať korupciu, svedčiť, vypovedať v trestných konaniach, čo motivuje jedincov k tomu, aby sa korupčne správali. Materiálne hodnoty stoja u mnohých jedincov v popredí tých duchovných a morálnych, či etických, čo vyvoláva sklony aj ku korupčnému konaniu tam, kde je to možné.

Psychologické aspekty korupcie:

V procese a postupoch smerom k dosahovaniu cieľov je korupcia veľmi využívaným nástrojom. Príčinami korupčného správania sa teda môže stať aj záujem na dosiahnutí sledovaného cieľa bez potreby rešpektovať a naplniť potrebné požiadavky, splniť podmienky, ktoré sa inak vyžadujú. Hľadať

optimálne a efektívne cesty k dosiahnutiu cieľov, je zakorenené v ľudskej podstate. Hľadať však možno nie len právne súladné, ale aj právu odporujúce nástroje a cesty, metódy dosiahnutia cieľa – prednostne, rýchlejšie, bez splnenia podmienok. To všetko treba vnímať ako kriminogénne faktory. Ľudský jedinec so svojimi prirodzenými sklonmi, ak je vystavovaný záťažovej či stresovej situácii, alebo len jednoducho váži svoje možnosti a prostriedky, dôsledky svojho konania, potreby, ktoré sleduje, je schopný prehliadať nemorálnosť určitých nástrojov a využívať ich vzhľadom na dosiahnutie cieľa, po ktorom túži. Nemusí to byť túžba v pravom slova zmysle, môže to byť potreba, nutnosť, záujem, ale aj rozmar alebo zábava. V rizikových situáciách je potom na rozhodnutí každého človeka, ako sa zachová a akým spôsobom sa bude správať. V rovine psychologickéj sa korupčné konanie niekedy až tak neodsudzuje, ako sa odsudzuje právne. Hoci pôjde o konanie právu odporujúce, môžu sa vnútorne nájsť dôvody, pre ktoré si ho ľudský jedinec zdôvodní sám pred sebou. Zdôvodnenie pred spoločnosťou nie je možné, lebo rovnako sebecky by sa mohol a vedel správať každý jedinec (napr. v situácii potrebnej zdravotnej starostlivosti, kedy rodičia dajú úplatok lekárovi, aby zachránil ich dieťa). V príčinami a zdôvodnením korupcie sa spája rad morálnych dilem, ktoré ale nemajú odraz a dopad na trestnoprávnu zodpovednosť.

Hľadanie ciest, cieľov, uľahčenie ich dosiahnutia, aj bez splnenia podmienok, bez podmienok, prednostne alebo urýchlene, to všetko sú dôvody, ktoré človeka vedú ku korupčnému konaniu.

Pri posudzovaní týchto faktorov je nutné do popredia stavať mieru rizika vo vzťahu k výhodnosti korupcie. Ak riziko spojené s korupčným správaním prevyšuje výnosy a profity z korupčnej trestnej činnosti, nepochybne sa tak bude minimalizovať záujem jedincov korupčnej sa správať. V tejto súvislosti možno len poukázať na to, že u nás je jednak nízka registrovaná korupčná kriminalita a na druhej strane je to aj nízka objasnenosť registrovanej kriminality, ktorá pri korupcii niekedy nedosahuje ani 1/3, štandardne sa pohybuje na úrovni 50%. Objasnený bude každý druhý z registrovaných korupčných trestných činov.

V konečnom dôsledku, korupčné správanie je ovplyvnené aj mierou disproporciou medzi potrebami jedincov a možnosťami ich uspokojovania. Existencia potrieb a túžob a ich prevaha na morálnym alebo aj právnym štandardom, smerujú k vzniku rizík protiprávneho správania, v tomto prípade osobitne korupčného (s cieľom uspokojovania potrieb). Rôzne prejavy korupcie sú potom len dôsledkom nerovnováhy medzi ideálnym stavom a požiadavkami na rovnosť spoločenskú, existenciu spoločenskej i ekonomickej alebo sociálnej nerovnosti. Svojimi dôsledkami potom narúša bežný spôsob života a fungovanie spoločnosti.

Rôzne osobné, pracovné či iné spoločenské väzby vytvárajú možnosti korupčného správania a tolerancie korupcie v spoločnosti. Takto dochádza k vzniku sociálnych deformácií, ktoré sa inak odôvodňujú aj historicky, kultúrou a politicko-právnym usporiadaním štátov. To, ako sa korupcia vníma, je často totiž odraz predikatívneho správania, nie odrazom skutočného stavu spoločnosti v konkrétnom štáte.

V prieskumoch sa často uvádza, že úplatky sa nevyžadovali priamo ani nepriamo, ale jednoducho a prirodzene sa očakávalo, že k ich poskytnutiu dôjde. Korupcia je tak odrazom systémového zlyhania, predikatívnych noriem správania, ale aj odraz kultúrnych a sociálnych vzťahov, historicky podmienených vzťahov a pravidiel fungovania spoločnosti. Významné sa tak pod korupčné správanie podpisuje historický kontext, historické a kultúrne súvislosti v tomto – ktorom štáte.

Pri zdôvodnení korupčného správania, teda pri zodpovedaní otázky „prečo“ sa jedinci korupčne správajú, čo je hlavnou príčinou či faktorom, ktorý vedie k tomuto správaniu, vychádza Frič¹⁵⁹ z klasického poňatia korupcie ako správania patologického, deviantného, smerujúceho k maximalizácii zisku alebo ako sociálneho problému.

Ak je korupcia deviantné správanie, je to správanie, ktoré sa odchyľuje od noriem uplatňovaných v spoločnosti. Základný cieľ korupčného konania je dosahovanie osobného, alebo skupinového finančného či iného osobného statusového profitu. Rovnako tak to môže byť konanie, ktoré je takto motivované a ktoré sa odchyľuje od noriem určitého druhu a typu v súkromnej sfére a oblasti. S týmto cieľom a na tieto účely dochádza k zneužívaniu oprávnení, kompetencií, postavenia, rozhodovacích právomocí, ktoré z konkrétnej pozície plynú.¹⁶⁰ Verejný činiteľ najčastejšie v tomto zmysle zneužíva svoje právomoci a oprávnenia, postavenia na dosahovanie osobného profitu.

V súkromnom sektore subjekty najčastejšie zneužívajú svoje rozhodovacie právomoci, dispozičné oprávnenia pre osobný alebo skupinový profit. Kľúčovým je moment, kedy sa rozhodovacie oprávnenia, postavenie, funkcie či právomoci zneužívajú na osobné, súkromné individuálneho skupinové účely.

Do rámca zdôvodnenia príčiny korupcie v tomto zmysle spadajú aj korupčné konanie opierajúce sa o zvyklosti a morálne správanie, pravidlá dobrého správania sa zaužívané v spoločnosti na základe akéhosi verejného pohľadu; tu ide širšie tzv. *public opinion definition*. *Osobný profit, obohacovanie alebo aj profity pre svojich blízkych, to všetko sú dôvody, ktoré môžu vyvolať korupčné správanie a môžu k nemu viesť. V kombinácii s monopolom moci a*

¹⁵⁹Frič, P.: Korupce – deviantní chování, nebo sociální dezorganizace? Sociologický časopis č. 1/2001, s. 65

¹⁶⁰Tittlová, M.: Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 18 - 19

rozhodovacích oprávnení vytvárajú ideálne podhubie korupčného správania.

Friedrich hovorí o patologickom jave, keď nositeľ právomoci, ktorý má možnosť ich vykonávať určitým spôsobom, je protiprávne motivovaný, stimulovaný, pôsobí sa na neho spravidla finančne, alebo inými nástrojmi, odmenami či službami tak, že tieto ho motivujú, aby zvýhodnil poskytovateľa tohto plnenia.

Zisk, ktorý sa spája s postavením, oprávneniami a kompetenciami využíva verejný subjekt tak a takým spôsobom, že sa ho snaží maximalizovať, využívať takým spôsobom, aby svoj profit z úradu maximalizoval. Rozsah príjmu je závislý od konkrétnej situácie na trhu, ale aj od schopnosti a možnosti subjektu zneužívať svoj úrad. Vždy do tohto procesu vstupuje krivka verejného dopytu. Toto je jeden z rozhodujúcich momentov pre vznik a rozvoj korupčného správania – stav a povaha, pomer dopytu a ponuky v spoločnosti. Ide o silne pôsobiaci kriminogénny faktor vzniku korupčného správania. Typicky ak sú problémy so zápismi vlastníckych práv, poznámok do katastra nehnuteľností, verejný subjekt má možnosť svoju činnosť lokalizovať do tejto oblasti a poskytovať prednostné, urýchlené a komplexné služby, po ktorých bude logicky v spoločnosti dopyt. Je len na šikovnosti subjektu, ako dokáže svoju ponuku prepracovať a svoju pozíciu využiť na účely svojho vlastného, osobného profitu a ako ho dokáže maximalizovať, ako veľa z neho dokáže vyťažiť. Takto by sme vedeli postupovať naprieč rôznym verejným sféram.¹⁶¹

Korupcia má povahu sociálneho systému, v ktorom sú nastavené konkrétne pravidlá a podmienky, za ktorých systém funguje.¹⁶² Tieto interné nastavenia a mechanizmy vlastne vytvárajú korupčné prostredie, ktoré potom má schopnosť na korupčné konanie zlákať rôzne zúčastnené subjekty. Pre korupčné konanie vytvára vhodné, optimálne podmienky a zvädza na korupčné správanie priamo i nepriamo zainteresované subjekty v rámci tohto systému.

Za najvšeobecnejšie kriminogénne faktory je nutné považovať historicky dané a zakorenené modely a vzorce správania. Korupčné správanie podporovali historické štátno-právne usporiadania, najmä ak máme na mysli predošlé režimy a s nimi sa spájajúci nedostatok tovarov či služieb. Vždy je však preukazovanie kauzálnej súvislosti náročné. Poznanie konkrétnych faktorov, ktoré vedú ku korupčnému správaniu, je pomerne náročná úloha. Tieto je len možné odhadovať, predpokladať a mnohé z nich, aj keď sa dajú s akoukoľvek pravdepodobnosťou odhadovať ako kriminogénny faktor korupcie, nemusia byť skutočným spôsobom korupčného správania. To, čo má povahu kriminogénneho faktora v jednej oblasti, nemusí byť dôvodom

¹⁶¹ Tittlová, M.: *Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 18 nasl.

¹⁶² Vašečka, M. *Sociologické aspekty korupcie*. Bratislava: TIS, 2007, s.7-8

korupčného správania v oblasti inej.

Niekedy sa hovorí o korupcii odôvodňovanej nízkym finančným ohodnotením. Naproti tomu, ani pracovné pozície alebo funkcie, ktoré sú odmeňované veľmi dobre, nie sú voči korupčnému konaniu odolné. V konečnom dôsledku korupčné konanie nie je závislé od výšky mzdy či finančného profitu z funkcie. Je to vždy otázka morálnych hodnôt a na stavenia jedinca vykonávajúceho určitú činnosť, zamestnanie, povolanie alebo funkciu. Prepojenie na finančné ohodnotenie síce môže byť kriminogénnym faktorom, no vždy sa k nemu pridávajú aj ďalšie ukazovatele alebo faktory, ktoré takéto správanie podporujú, umožňujú. Ani nízke mzdové ohodnotenie však neodôvodňuje korupčné správanie, bez ohľadu na to, akou finančnou núdzou konkrétne subjekty môžu trpieť. Ako sme uviedli, že je to primárne otázka morálnosti či etickosti jedinca a systému vlastných hodnôt, ktoré vyznáva a dodržiava.

Kriminologicky sa korupčné správanie zdôvodňuje viacerými faktormi, ktoré sú lokalizované do rôznych oblastí. Svojim vplyvom môžu vyvolávať i uľahčovať korupčné správanie, podporovať ho. Za takéto faktory sa považujú:¹⁶³

- a. hodnota úplatku (výška úplatku) – kriminogénny faktor vychádza z názoru, že korumpovateľný je každý, rozhodujúce je v akej situácii a za akých okolností sa na korupčné konanie dá zlomiť; spravidla so vzrastajúcou hodnotou alebo výškou úplatku rastie aj náchylnosť na korupčné konanie; často je korupčné konanie odôvodňované osobnou zainteresovanosťou, citovým zapojením a osobnou obetou v prospech niekoho iného (blízkych osôb) a tu do popredia sa dostáva ani nie tak hodnota úplatku, ale hodnota toho – tej hodnoty, o ktorú ide, ktorá sa má brániť, chrániť a to aj za cenu korupčného konania
- b. normatívny systém - to, čo v každom prípade bude pôsobiť kriminogénne, je neprehľadnosť štátneho systému, verejnej správy, komplikovaná infraštruktúra, neprehľadnosť delby kompetencií, monopol rozhodovacích právomocí, slabé a ovplyvniteľné kontrolné mechanizmy, vzájomné kompetenčné a personálne prepojenia, koncentrácia moci a pod.,
- c. administratívny systém – ku vzniku korupčného konania dochádza pri nefunkčnosti štátnej správy, verejnej správy, ak táto nefunguje podľa pravidiel tak, ako by mala (či už z hľadiska vecného, alebo časového, či iných požiadaviek; napr. ak je zrejmé, že stavebné úrady, hoci by mali vydávať stavebné povolenia v lehote do 30 dní, vydávajú ich bežne aj po 3 – 4 mesiacoch, je to priestor pre korupčné konanie)

¹⁶³Polák, P., Tittlová, M.: *Kompendium kriminológie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018 s. 71 a nasl.

- d. absencia a nefunkčnosť kontrolných mechanizmov – ak kontrolné nástroje neexistujú, alebo sú len formálne, ak sú kontroly nedôsledné, nie sú krížové a prepojené externé a interné, vytvára sa priestor na korupčné správanie, lebo je pravdepodobnosť, že ani kontrolné mechanizmy ich nezachytia; ak sú kontroly neefektívne, prirodzene sa nikto nebude ich výkonu obávať a korupčné konanie môže realizovať naďalej bez obavy z odhalenia
- e. systém postihu – ani nadmerne prísne, ani veľmi mierne postihy nesmerujú k dosahovaniu účelu postihu, nepôsobia preventívne smerom do spoločnosti a od trestnej činnosti a korupčného konania neodrádzajú; je to aj problém vysokej latencie a nezapojenia verejnosti do boja s korupciou, je to aj polovičná miera objasnenosti registrovanej korupcie,
- f. tradície korupčného konania – v niektorých oblastiach je bežné, že sa patrí, že je správne, že je slušné „dať niečo bokom“; je to prejav už zmieneného historického kontextu korupcie u nás, ktorý sa prenáša naprieč rôznymi štátno-právnymi usporiadaniami; z korupcie sa stáva tradícia zaužívaná v spoločnosti
- g. chaos v spoločnosti – zmätok, neistota, nepresnosti právnej úpravy, nedôslednosť jej uplatňovania, celkovo zmätok napomáha porušovaniu platných pravidiel, vytvára aj priestor pre korupčné konanie
- h. klientelizmus – súvisí s korupčnými tradíciami, keď niektoré záležitosti je lepšie obstarávať neformálne ako štandardnou úradnou cestou, prostredníctvom známostí osobných alebo sprostredkované cez tretie osoby
- i. nastavenie hodnôt – korupcia je vždy dôsledkom prelomenia osobných hodnôt; tak ako je vždy odrazom morálnosti, ak sa subjekt v pozícii, kde má na to možnosti korupčne nespráva, tak je odrazom morálneho poklesu, ak sa korupčne jedinec správa; ani nízke platové ohodnotenie nemôže byť tým, čo odôvodní korupčné správanie, ktoré vždy bude protiprávne; je nemorálne a neetické stavať svoje osobné záujmy a záujmy svojich blízkych pred rovnaké záujmy iných, uprednostniť ich
- j. problémy v niektorých oblastiach verejnej správy – ak sústavne bude existovať názor, že je nutné za kvalitnú zdravotnú starostlivosť si priplatiť a že bez úplatku sa lekár a sestra nebudú vôbec o pacienta zaujímať, bez úplatku nebude dieťa prijaté na zvolenú školu, potom problémy korupcie budú charakteristické práve pre tie oblasti, v súvislosti s ktorými budú takéto skreslené názory prevládať; žiaľ v

tomto prípade ide o systémový a veľmi ťažko riešiteľný problém

- k. médiá - vedia pôsobiť tak preventívne, ako aj negatívne a podporovať korupciu na svojej vlastnej úrovni, alebo vytvárať vhodné či nevhodné právne povedomie, intenzívne ovplyvňovať správanie jedincov.

Zoznam použitých zdrojov

Knižné zdroje, časopisecké zdroje:

Augustín, P.: Korupcia. Bratislava: APZ v Bratislave, 2008.

Baláž, P., Jalč, A.: Spoločenskoprávna ochrana pred korupciou. Bratislava: Vydavateľstvo Trnavskej univerzity, VEDA Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006.

Baláž, P.: Spoločnosť proti korupcii prostredníctvom trestnoprávných prostriedkov. In Policajná teória a prax. Č. 3/1998.

Beleš, A.: Korupcia v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu. In Justičná revue č. 8-9/2017.

Burda, E. a kol.: Boj proti korupcii, manuál. Projekt financovaný Európskou Úniou. Bratislava: Euroiuris, 2008.

Čentéš, J. a kol.: Trestný zákon. Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie. Bratislava: EUROKÓDEX 2016.

David, V., Nett, A.: Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém. Praha: C. H. BECK, 2007.

Dorkinová, B.: Volebná korupcia – spoločenské, právne a ekonomické aspekty. In Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019.

Fedorovičová, I.: Nedostatok či dostatok právneho povedomia (zamyslenie). In Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019.

Frič, P.: Korupce – deviantní chování, nebo sociální dezorganizace? Sociologický časopis č. 1/2001.

Gabriš, T., Dedík, P., Čavoj, J.: Effectiveness of European Countries' Laws and Regulations Dealing with Match-Fixing. In Korupcia interdisciplinárne. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2017.

Gardiner, J.: Defining corruption, report to the V. IACC. Odborný príspevok, ktorý bol prednesený na piatom IACC, Amsterdam, 1992.

Hangáčová, N., Turay, L.: Korupcia a inštitúty zániku trestnosti. In Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019.

Heidenheimer, A., Johnston, M., Levine, V.: Political corruption: A Handbook. New Brunswick, Transition Publishers, 1989.

Hlava, J.: Niektoré možnosti využitia kriminalistických metód pri odhaľovaní a vyšetrovaní korupcie. In Metěnko, J., Viktoryová, J.: Korupcia v Policajnom zbore a iných oblastiach spoločenského života. Bratislava: APZ v Bratislave.

Holcr, K.: Kriminológia. Bratislava: IURA EDITION, 2008.

Hullová, M.: Indikátory odhaľovania a objasňovania korupcie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012. Hurtová, L.: Korupcia v zdravotníctve. In: Korupcia – právne a ekonomické aspekty. Podhájska: Východoeurópska agentúra pre rozvoj n. o., 2012.

Hurtová, L.: Korupcia v zdravotníctve. In: Korupcia – právne a ekonomické aspekty. Podhájska: Východoeurópska agentúra pre rozvoj n. o., 2012.

Chmelík J. a kol.: Pozornost, úplatek a korupce. 1. vydání Praha: Linde, 2003.

Chmelík, J., Tomica, Z.: Korupce a úplatkářství. Praha: Linde, 2011.

Ivor, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Osobitná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava Wolters Kluwer, 2017.

Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.: Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017.

Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.: Trestné právo hmotné II. Osobitná časť. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017.

Jalč, A.: K NIEKTORÝM KRIMINALISTICKÝM A TRESTNOPRÁVNÝM ASPEKTOM TRESTNÝCH ČINOV KORUPCIE. In In Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019.

Kleniar, I.: Oblasti výskytu korupcie a možnosti jej postihu. In Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Aktuálne otázky trestného práva v teórii“ a praxi, Bratislava: Akadémia PZ, 2019.

Kováčová, N.: Korupcia na úrovni samosprávy. In: Organizovaná kriminalita a korupcie. Platforma stínové ekonomiky štátu. Ostrava-Přívoz: KEY Publishing s.r.o., 2013.

Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a sociální politiky. Praha. C. H. BECK, 2005.

Lisoň, M., Hullová, M.: Klasifikácia kriminality. In Policajná teória a prax č. 1 /2020.

Madliak, J. a kol.: Trestné právo hmotné II. Osobitná časť. Košice: Právnická fakulta UPJŠ, 2011.

Mašlanyová, D. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť. 2. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk 2016.

Medelský, J.: Možnosti použitia agenta v procese odhaľovania korupcie. In Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie DNI PRÁVA 2011, Brno,

Právnická fakulta MU v Brne, 2011.

Mencerová, I., Tobiášová, L., Turayová, Y. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Druhé prepracované vydanie. Šamorín: HEURÉKA, 2015.

Miller, W., L., Perceptions, Experience and Lies: What Measures Corruption and What do Corruption Measures Measure. In Measuring Corruption, London: Ashgate, 2006.

Ney, J., S.: Corruption and Political Development, A Cost-Benefit Analysis, 1967. In: Heidemer A. J., Johnston M., Levine S.: Political Corruption. A Handbook, New Brunswick, New Jersey, Transition Publishers 1990.

Ney, J., S.: Corruption and Political Development, A Cost-Benefit Analysis, 1967. In: Heidemer A.

Pavol, S., Skaloš, M.: Dokazovanie pri odhaľovaní korupcie. In Gábriš, T. a kol.: Korupcia interdisciplinárne. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2017.

Petrovský, K.: Korupce po česku aneb korupce očima průměrného Čecha. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia 2007.

Polák, P., Tittlová, M.: Kompendium kriminológie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018.

Robejšek, P.: Úplatek. Amorální úvahy o tabuizovaném tématu. Mezinárodní politika č. 3/1999.

Sabopál, E.: Kriminologické aspekty korupcie. Bratislava: Akadémia PZ, 2004.

Sabopál, E.: Vybrané kapitoly problematiky korupcie a jej priemetu do Policajného zboru. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2000.

Sajo. A.: Clientelism and Extortion: Corruption in Transition. Eas European Constitutional Review č. 2/1998.

Sičáková-Beblavá, E., Beblavý, M.: Prístupy k definovaniu korupcie. In Sociológia 39, č. 4/2007.

Šaling, S., Ivanová – Šalingová, Maníková, Z.: Slovník cudzích slov. 2. revidované a doplnené vydanie. Veľký Šariš: SAMO 2002.

Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. Praha: C.H.Beck 2015.

Šičáková-Beblavá, E., Beblavý, M.: Prístupy k vymedzeniu korupcie. In Sociológia č. 4/2007.

Šípoš, G. a kol. Protikorupčné minimum 2012. Bratislava: TIS, 2012.

Šturma, P.. Nové mezinárodněprávní instrumenty k boji proti korupci a organizovanému zločinu. In Právník č. 3/2000.

Tarabová, N.: Korupcia v kontexte verejného obstarávania. In Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019.

Tittlová, M.: Korupcia ako samostatný druh kriminality. In Kriminológia ako súčasť trestnej politiky. Praha: LEGES, 2018.

Tittlová, M.: Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015.

Tóthová, M.: Právna úprava postihu korupcie a jej vplyv na modus operandi korupčných trestných činov a možnosti odhaľovania korupcie, Slovenská akadémia vied, Bratislava, 2011.

Tóthová, M.: Volebná korupcia a jej právna úprava v Slovenskej republike: In Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie „Quo vadis, strední Evrope? Metamorfózy práva III. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2012.

Tóthová, M.: Vývoj právnej úpravy korupcie v podmienkach Slovenskej republiky. In Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae Bratislava: EUROKÓDEX, č. 2/2010.

Vlachovič, L.: Postavenie poškodeného v súvislosti s trestným činom korupcie. In Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Dny práva 2011. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

Vantuch, P. Ignorujeme alebo doceňujeme korupciu? Právní rádce, 2009, č. 6.

Vašečka, M. Sociologické aspekty korupcie. Bratislava: TIS, 2007.

Volejníková, J.: Korupce v ekonomické teorii a praxi. 1. vyd. Praha: Profess Consulting, 2007.

Vráblová, M.: Prijímanie úplatku v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu. In Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019.

Vymětal, P. Typologie korupce. In: DANČÁK a kol.: Korupce. Projevy a potírání v České republice a Evropské unii. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006.

Záhora, J.: JE APLIKÁCIA MATERIÁLNEHO KOREKTÍVU PRI PREČINE PODPLÁCANIA SKUTOČNE NEPRÍPUSTNÁ. In Právne a ekonomické aspekty korupcie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2019.

Zemanovičová, D., Sičáková, E.: Korupcia v SR ako celospoločenský problém: etický, morálny, ekonomický a politický. Bratislava: Transparency International Slovensko, 2001.

Právne predpisy, dokumenty

Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Trestný poriadok č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zasítení majetku a správe zaisteného majetku.

Dôvodová správa k zákonu č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zasítení majetku a správe zaisteného majetku.

Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb v znení neskorších predpisov

Občianskoprávny dohovor proti korupcii, u nás Oznámenie MZ SR č. 370/2003 Z. z.

Trestnoprávny dohovor Rady Európy proti korupcii, Občianskoprávny dohovor Rady Európy proti korupcii, Spoločný postup EÚ z 22. decembra 1998 prijatý Radou na základe článku K.3 Zmluvy o EÚ, týkajúcej sa korupcie v súkromnom sektore a ďalšie

Judikatúra:

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2Tdo V/7/2018, zo dňa 25.05.2020.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 5 To 6 / 2020 z 25.06.2020.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1Tdo V 16/2017 z 24.01.2019.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2To 11/2015 zo 4.09.2018 (R 49/2017).

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1 Tost 9/2015.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 31. marca 2016, sp. zn. 1 Tdo 51/2015.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2To 12/2013 z 25.02.2014.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2 To 12/2013 z 25.02.2014 (R 25/2015).

Rozhodnutie trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1 Toš 5 /2007 zo dňa 11.06.2007.

Rozhodnutie trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1 Tdo VŠ 4/2007, z 02.06.2008.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 Toš 18/2006.

Internetové zdroje:

Zdroj: <https://www.aspi.sk/products/lawText/7/285225/1/2/dovodova-sprava-c-lit285225sk-dovodova-sprava-k-zakonu-c-312-2020-zz-o-vykone-rozhodnutia-o-zaisteni-majetku-a-sprave-zaisteneho-majetku> (z 14.02.2021)

Zdroj: <https://www.trend.sk/trend-archiv/zacnime-hovorit-tom-platy-ucitelov-su-dostojne> (11.12.2020)